శ్రీమదాంధ్ర వేదాన్తాద్వైత

సిద్ధాంత చింతామణీ వాఙ్మయము

వేదాన్తరూపాలు

శ్రీమదాన్ధ్రవేదాన్తాద్వైత సిద్ధాన్త

చిన్తామణి వాఙ్ముఖము.

శ్రీమదమ్నాయయుగము, స్మృతియుగము, సూత్రయుగము, పురాణయుగము, భాష్యయుగము, వ్యాఖ్యానయుగము, నని యారుయుగములను మన మాయాకాలవిశేషములను బట్టి కల్పించుకొన నగును. వీనిలో వేదములయందు మన్త్రములు, బ్రాహ్మణము, వాక్యగ్రన్థము నను నీభాగములను తొల్లి మహాఋషులొకదానితరువాత నొకదానిని గాలక్రమమునఁ గనిపెట్టి ప్రచురించిన కాలము శ్రుతియుగము. ఆబ్రహ్మఋషులు పైశ్రుత్యర్థములను లెస్సగఁ బరిశీలింపుచు దాము గనిపెట్టిన విశేషాంశముల నాయాస్మృతుల రూపమున వక్కాణించిన కాలము స్మృతియుగము. శ్రుతిస్మృత్యర్థములను జర్చింపుచు నాఋషులు సూత్రరూపముగ సిద్ధాన్తపరచిన కాలము సూత్రయుగము- పైశ్రుతిస్మృతి సూత్రార్థములను సెల్లరకుం దెల్లమగునట్లు మనోహరములగు నితివృత్తములతోఁ గావ్యపురాణేతిహాసరూపముగ వెలువరించినకాలము పురాణయుగము. శ్రుతి స్మృతిపురాణాది వచనోపన్యాస పూర్వకముగ సూత్రగ్రంథములను జర్చింపుచు నాయా సూత్రకారులమతములను భాష్యములరూపము ననిర్ధారణజేయుకాలము భాష్యయుగము. గభీరార్థములగు నాభాష్యములవాక్యములకు సోపపత్తికముగ వ్యాఖ్యానరూపముగ వివరణములను జేయుతఱి వ్యాఖ్యానయుగము. అని. యిట్లు కాలభేదమును బట్టి మనము యుగభేదములను వ్యవహరించుకొనవలయును- ఈ కాలవిశేషములకు ననులోమవిలోమము లుండవచ్చును. ఐనను గ్రంథములను బట్టియే యుగభేధములను కల్పించుకొనునది- గౌతమకణాదకపిలపతంజలిపాణినిజైమినిప్రభృతిదర్శన భాష్యగ్రన్థములలో నొకమతముచే నొకమతముఖండింపఁబడుచుండినను ప్రత్యేకముగ నాయాదర్శన భాష్యములకు విశేషముగ నవాన్తరభేదములుగాని, వానిలో నొకదానిచే నొకటి ఖండింపఁ బడుటగాని లేదు- బాదరాయణదర్శనమునకన్ననో పెక్కులు భాష్యములు శంకరాచార్యరామానుజాచార్యాదులగు నాచార్యపురుషులచేతఁ బూర్వపూర్వభాష్యార్థము ననితరదర్శనములను ఖండింపుచు రచియింపఁబడియున్నవి- పిమ్మట నాలంకారికాగ్రగణ్యుఁడగు నభినవగుప్తాచార్యులు, వసుగుప్తాచార్యులు, ఉదయానన్దుఁడు, ఉత్పలభట్టారకుఁడు, భగవత్పూజ్యపాదసోమానందనాథులు మొదలగువారు- శివసూత్రములను శైవశాస్త్రాద్యాగమములను మహిమ్నస్తవమును- సాంబపంచాశికను మొదలగు

గ్రంథములను సహాయము చేసికొని గౌతమాదిదర్శన సిద్ధాంతములను, శాంకరభాష్యాదిరాద్ధాంతములను ఖండింపుచుఁ బ్రత్యభిజ్ఞా సిద్ధాంతమును బలపఱచిరి- ప్రకృతమునందీ ప్రత్యభిజ్ఞా సిద్ధాంతగ్రంథములకంతగా దక్షిణదేశములయందు విశేషప్రచారము లేదు- కాని కాశ్మీరాదిదేశములయందు మట్టుకు కలదు. ఈప్రత్యభిజ్ఞాసిద్ధాంతముపై నేటికేవియును ఖండనగ్రంథములు పుట్టుటలేదు- సాయణమాధవాచార్యులవారు తమ సర్వదర్శనసంగ్రహమునందీ ప్రత్యభిజ్ఞాదర్శనమును లెస్సగ ననువదించిరి-

ఈప్రత్యభిజ్ఞాదర్శనపరీక్షకులు. పరమేశ్వరుని యిచ్ఛాశక్తివలననే జగన్నిర్మాణమగుచున్నదనియు, పలుతెఱంగులంగల మానము, మేయము లోనుగాఁగలవానియొక్క భేదాభేదములచే నొప్పెడు నాపరమేశ్వరుఁడితరనిరపేక్షారూపమగు సర్వస్వాతన్త్ర్యము నొంది, నిజస్వరూపమనియెడు నిర్మలదర్పణమునందు బ్రతిఫలించినవియుంబోలియున్న భావములనెల్ల వెలుఁగొందఁజేయుచున్నవాఁడనియు, బాహ్యమునాభ్యంతరమునగు జప్యయుఁ బ్రాణాయామము మొదలగు క్లేశములు నెట్టిప్రయాసము నక్కఱలేకయే సకలజనసులభమగుఁ దనసత్యస్వరూపమును మఱచియున్న తనను జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొనుటయను స్వరూపముగల ప్రత్యభిజ్ఞయే పరాపరములగు సిద్ధులకుఁ బ్రధానోపాయమనియు నొప్పుకొనుచున్నవారలై శ్రుతిస్మృతిసూత్రపురాణభాష్యవ్యాఖ్యానాదులను లెస్సగఁ బరిశీలించి తుట్టతుదకీ ప్రత్యభిజ్ఞాదర్శనమునే సిద్ధాన్తపఱచిరి- ఈయుత్తమదర్శనమునే శ్రీకాళిదాసభగవత్పూజ్యపాదులు చిద్గగనచంద్రికాదిగ్రంథములయందు సిద్ధాన్తముగ నెలకొల్పిరి- మఱియు నప్పయ్యదీక్షితులు నీలకంఠదీక్షితులు లోనగు మహాపండితులు గూడ నీసిద్ధాన్తమునే యవలంబించిరి-

మఱియు నీప్రత్యభిజ్ఞా సిద్ధాంతమునకుఁ బ్రధానసూత్ర మెద్ది యనిన "కథంచిదాసాద్య మహేశ్వరస్య దాస్యం జనస్యాప్యుపకార మిచ్ఛన్। సమస్తసమ్పత్సమవాప్తిహేతుం తత్ప్రత్యభిజ్ఞాముపపాదయామి." అను నీసూత్రమునకు ఫలితార్థం బెట్లంటేని. పరమేశ్వరునికంటె వేఱుగాని దేశికేంద్రుని యనుగ్రహమ్ములంగొలుచుటవలన నాను మహేశ్వరుని దాసత్వమును బడసి తాను సాక్షాన్మహేశ్వరుండ యగును. తెంపులేని ప్రకాశమునానందము స్వాతన్త్ర్యమును బరమార్థముగఁగల యాపరమేశ్వరునియొక్క స్వరూపమగు స్వాతంత్ర్యమునకుఁ దద్భక్తుఁడు దప్పక పాత్రుఁడగును. రోహణాచలంబలవడిన వానికి సమస్తరత్నసంపదలు లభించియుండునట్లు తనకు సాక్షాన్మహేశ్వర్యము దొరకినప్పుడే యాపరమేశ్వరుని యష్టైశ్వర్యములు సిద్ధముగ నబ్బినవేయగును. కనుక నాపరమేశ్వరత్వము తనకలవడఁజేసెని వేరొండు గోరఁదగినదెద్దికలదు? దీనిని విషయమును గూర్చి యుత్పలభట్టారకులిట్లానతిచ్చిరి. "భక్తిలక్ష్మీసమృద్ధానాం కిమన్యదుప

ఘూచిత్తం। ఏనత్యూనాదరిద్రాణాం కిమన్యదుపయాచితమ్।'' అని. లోకమునందు "వాఁడే వీఁడు" అదిగో యిది" అను మొదలగు ప్రతిసన్ధానముచే నెదుటఁ గనఁబడిన వస్తువుయొక్క జ్ఞానము ప్రత్యభిజ్ఞయని వ్యవహరింపఁబడుచున్న దికదా? యట్లేందును. సుప్రసిద్ధములగు వేదశాస్త్రపురాణేతిహాసాదులును, సద్గురూపదేశమును, స్వానుభవమును, లోనగువానిచేతను దెలియఁబడిన సంపూర్ణమగు సామర్థ్యముగల పరమేశ్వరుఁడు దనకుఁగోచరుఁడుగాగా నాపరమేశ్వరుని శక్తియొక్క ప్రతిసంధానముచేత నాపరమేశ్వరుఁడే నేనను జ్ఞానము గలుగును.

తానుపరమేశ్వరుఁడే యగునపుడీ ప్రత్యభిజ్ఞాసిద్ధాన్తమును దెలుపుప్రయాసమేల? యనినం జెప్పఁబడుచున్నది. ఆత్మ స్వయం ప్రకాశమగుచు నెల్లప్పుడును వెలుగొందుచున్నను, మాయావశముచేత నొకపాలు వెలుగుచుండగా నిండుగ వెలుగొందుటకొరకు (పరిపూర్ణప్రకాశము సిద్ధించుటకై) దర్శనక్రియారూపమగు శక్తి వెల్లడించుచు ప్రత్యభిజ్ఞ కనుపరుపఁబడుచున్నది. అట్లుకాగా నిందులకుఁ బ్రమాణ మట్లనిన. "జ్ఞానశక్తియుఁ గ్రియాశక్తియుఁ గలదగుటంజేసి యీయాత్మ పరమేశ్వరుండగుటకుఁ దగియున్నది. ఎవ్వఁడేద్దానిందెలియుటకును జేయుటకును దగియున్నవాఁడో. వాఁడద్దానికి లోకప్రసిద్ధుఁడగు నీశ్వరుని వసివినిగాని ప్రుడమియొడయుని మనువుఁగాని యాశ్వరుఁడు (సమర్థుఁడు) అగుచున్నాఁడు. ఆత్మయుఁ బ్రపంచమును దెలిసికొనుచున్నది. చేయుచున్నది. కావున నీయాత్మ తప్పకయీశ్వరుండయగును. అనునీసిద్ధాన్తమునకు నుదాహరణవచనములు. "కర్తరి జ్ఞాతరి స్వాత్మన్యాదిసిద్ధే మహేశ్వరే। అజడాత్మా నిషేధం వా సిద్ధిం వా విదధీత కః। కిన్తు మోహవశాదస్మిన్ దృష్టేప్యనుపలక్షితే। శక్త్యావిష్కరణేనేయం ప్రత్యభిజ్ఞోపదర్శ్యతే। సర్వేషామిహ భూతానాం ప్రతిష్ఠా జీవదాశ్రయా। జ్ఞానం క్రియా చ భూతానాం జీవతాం జీవనం మతం। తత్ర జ్ఞానం స్వతస్సిద్ధం క్రియా కాయాశ్రితా సతీ। పరైరప్యుపలక్ష్యేత తయాన్యజ్జ్ఞానమూహ్యతే। యా చైషా ప్రతిభా తత్తత్పదార్థక్రమరూషితా। అక్రమానన్దచిద్రూపః ప్రమాతా స మహేశ్వరః'' అను మొదలగు నీసిద్ధాన్తవచనముల తాత్పర్యము. ఈదంత్రసిద్ధాంతవ్యాఖ్యమునందు వివరింపఁబడియున్నది.

కట్టికడపటికిఁ దేలినసకలదర్శనసారాంశరూపమగు నీయాభినవోత్తమదర్శనముపైఁ బుట్టినగ్రంథములసహాయసంపత్తినా కేమియును లేకపోయినది. శ్రీభవానీశంకరానన్దనాథవిరచితములు జేనా స్వసిద్ధాన్తదీపిక యను గ్రన్థము కటిమాత్రము నాకుఁ గనఁబడినది. అది మిగుల దప్పులతో నిండియున్నది. దీనిఁ బ్రత్యర్థ్యము[illegible]నను నాకుఁ దొరకుట లేదు. ఈగ్రన్థ్రపరిశము[illegible] దెలియక పోలేదు. ఈయొక్కప్రతినిబట్టి యీయాభినవదర్శనమును నాంధ్రభాషలోనికిఁ బరివర్తనమును జేయఁబూనుకొన్న కించిద్దోషదర్శనము నాసాహసచాపల్యము

ఈ తరతమ్య కీకవాదిచతురులకుఁ బ్రేక్షావంతులు క్షమియింతురుగాకయని కోరు కొనుచు మహాపండితులకుఁ గోట్లదండప్రణామము లొనరింపుచున్నవాఁడను. ఇట్లు నేను నే యనలవిగానిపనికిఁ జేకుఁదొరకుటకు మహారాజ శ్రీ శ్రీ శ్రీ రాజా శ్రీ పెద్ద మహామర్మదుత్తర (శ్రీ సకాత్యుర్, సమస్థానాధీశ్వరులగు శ్రీ వుదత్యూరి వెంకటజగ్గారాయనింగ బహదూరువారి ముఖ్యప్రేరణయే మూలకారణము.

శ్రీమదాన్ధ్రవేదాన్తాద్వైతచిన్తామణియను పేరున నాన్ధ్రభాషతో నొనిర్చి యొకటి రచియించి ఈబలుకబ్బమును నాకుఁబూర్వమీమాంసాశాస్త్రగురువరులును, మహామహోపాధ్యాయోపాధికులును, శ్రీమానుభయవేదాన్తప్రవర్తకాచార్యవర్యత్యాద్యనేకబిరుదావళీవిరాజమానులునగు శ్రీ పరవస్తు వేంకటరఙ్గనాథాచార్యులయ్యంగారిపౌత్రులగు శ్రీమాన్ విద్యాదివెంకటరంగనాథాచార్యులయ్యంగారికి నామూలాగ్రముగ వినిపించితిని- వారిం దేదోసఁగులును లేదని యానతిచ్చిరి.

ఆయాశాస్త్రములయందలి పారిభాషికపదములచే నిండి యున్న యీకబ్బమునందలి తాత్పర్యము సాధారణముగఁ జదువరులకు సుబోధముగాదు. అట్టిపదములకర్థము మనతెలుగుమాటలతోఁ దెలుపుటకు నాశక్తికొలఁదిని ప్రయత్నించితిని గాని వీలుపడినది కాదు. కనుక చదువరులు విసుగుదలనొందక యాయాసందర్భమును బూర్వోత్తరవాక్యార్థములను ప్రాకరణికానుబంధమును నేకతానమానసులై సావధానముగ నాలోచించుచు నాయాఘట్టములను క్రమము చేసి రెండుమూడుసారులు చదివిన యెడల గమ్భీరముగునందలి తాత్పర్యార్థమెట్టిదానికైనను, సుబోధముగఁ దప్పక తేటతెల్లముగాక మానదు. ప్రకరణవశమున నాయాపారిభాషికపదములకర్థము గూడ గోచరించును.

పెద్దలారా! పూర్వోత్తరమీమాంసాగ్రన్థములను, గౌతమకణాదకపిలపతంజలిప్రభృతిసిద్ధాన్తములనుఁ దెలియగోరువారును, స్వదేశభాషాపాండిత్యమును సేకరింపఁదలచువారును,. ముముక్షువులును నగు మానవులు- ప్రధానముగ నీయొక్క గ్రంథము నభ్యసించిసంజాలును.

ఇట్లు సకలసహృదయహృదయ విధేయుఁడు-

శ్రీవత్సయజ్వనారాయణోపాధ్యాయచింతామణికవి-

విద్వద్విధశాంతకాకాం శ్రియాంసి భూయాంసి భూయోభూయో భూయాసు॥

శ్రేయోభూయోభూయోభూయాత్

శ్రీమద్వేదాంత సిద్ధాంతచింతామణియందు
నైయాయిక వైశేషిక మతనిరసనమను ప్రథమప్రకాశము.

—:(o):—

శ్రీమద్వేంకట జగ్గరాడ్విభుఁడును శ్రీదాంకింఖ్యాతవం।
శామూలోజ్జ్వలమౌక్తికంబడిన యాజ్ఞంబూని వేదాంతస।
త్ప్రామాణ్యంబున నద్వితీయమగు సిద్ధాంతంపుఁజింతామణిన్।
సామాన్యంబుగ నన్యదర్శన నిరాసంబొప్పనేఁజెప్పెదన్॥
శ్రీమద్వ్యజ్వరులుండ సన్నయజుఁడన్ జింతామణిఖ్యాతుఁడన్॥

"నసపునరావర్తతే" (ఉపనిషద్వచన విచారణవలన బ్రహ్మజ్ఞానము కలిగి ముక్తినొందినవాఁడు మరల నీసంసారములోనికి రాఁడు.) అనుశ్రుతివలనను, "యద్గత్వా న నివర్తంతే తద్ధామ పరమం మమ" (ఏమోక్షపదమునొంది మరలి రారో యదియే నాయొక్క యుత్తమస్థానము) అను శ్రీభగవద్వచనము వలనను, ధర్మము, అర్థము, కామము, మోక్షము. అని నాలుగు తెఱంగులం బరగు పురుషార్థములలోఁ గడపటిదియగు మోక్షమే పరమపురుషార్థము. "తద్యథేహ కర్మచితో లోకః క్షీయతే; ఏవమేవాముత్ర పుణ్యచితో లోకః క్షీయతే" (ఈలోకమునందు సేద్యము మొదలగు వ్యాపారములవలన సంపాదింపఁబడిన ధాన్యాదికము. భోజనాదులవలన క్షీణింపుచుండునట్లు జ్యోతిష్టోమము మొదలగు పుణ్యకర్మలవలన నార్జింపఁబడిన స్వర్గాది లోకములయందలి భోగరూపమగు ఫలముగూడ క్షీణించును) అను మొదలగు శ్రుతివచనములను బట్టియు, "క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి" (పుణ్యకర్మఫలానుభవము నశించినతోడనే మరల నీమనుష్యలోకమునుఁ బ్రవేశింతురు) అను మొదలగు స్మృతుల వాక్యములనుబట్టియుఁ గోరఁబడిన మూఁడుపురుషార్థములును అనిత్యములు లగుటచేత వినశ్వరఫలములే యగును.

గౌతముఁడు కణాదుఁడు లోనుగాఁగల వేదార్థమును నిర్ణయింపుచు దర్శనములను (సూత్రగ్రంథములను) రచించినవారలచే నంగీకరింపఁబడు మోక్షము లభించుటకై తమ తమ తెలివుల ననుసరించి చిరచిరూపమై స్థావరజంగమాత్మకమగు ప్రపంచమునుబట్టి జీవాత్మ పరమాత్మల స్వరూపముయొక్క సంబంధముచేత మోక్షమునకు నేర్పాటు చేయఁబడినది. గౌతముఁడు మొదలగు నీవారు

లయొక్క మతమునందు నచేతనపదార్థములయొక్కయుఁ జైతన్యముయొక్కయు నేర్పాటును, జీవునియొక్కయు నీశ్వరునియొక్కయు స్వరూపమును నిర్ణయించుటయు, బంధమోక్షములకుంగల వ్యవస్థయు.సరిపడియుండ లేదు. గాన నాయామతములనెల్లఁ దొలుతఖండింపుచు సర్వస్వతంత్రమగు బ్రహ్మముయొక్క యద్వైతమతమునందిదియెల్ల సరిపడియున్నది గాన నామతమే మిగుల నేర్పుతోఁ బ్రతిపాదింపఁబడుచున్నది.

ప్రమాణము ప్రమేయము మొదలగు పదియారు పదార్థములయొక్క తత్త్వము నెఱుంగుటవలన మోక్షము లభించునని గౌతమమతానుసారులగు నైయాయికులు పలుకుచున్నారు. ఇందునుఁగూర్చి చర్చచేయబడుచున్నది.

ప్రమాణములోనగు పదార్థములయందు షోడశత్వ మనునది పదియారను లెక్కను గలిగి యుండుటయా? ఇందుఁ బదియారను లెక్క గలిగియుండుటకు నేదేనొక ప్రమాణ మున్నదా? లేదా? ఏదేనొక ప్రమాణముండెనేని యది చెప్పఁదగియున్నది; ఆ ప్రమాణము పదియారు పదార్థములలోఁ జేరియున్నదా? చేరకయున్నదా? చేరియున్నచోఁ బ్రమాణము పదియారు పదార్థములలోఁ జేరి తనకుఁ దానే ప్రమాణమైనయెడల నాత్మాశ్రయ దోషము (తనకు దానాధారమను దప్పితము) పట్టును.

ఒకవేళ చేరియుండకపోయినయెడల ప్రమాణము పదియారు పదార్థములకంటె వేరుగుండి యగుటచేతఁ బదార్థములు పదియారని నిరూపించుట కిట్టియుండదు. ఏలయనిన ప్రమాణము పదియారు పదార్థములకంటె వేరు అనియొప్పుకొనుటచేతఁ బదునేడు పదార్థములని చెప్పవలసి వచ్చును.

ఓయి ప్రమేయము లోనగు పదునైదు పదార్థములు గలిగి యుండుటను గూర్చి ప్రమాణమను పదార్థము ప్రమాణ మగుచున్నది. ప్రమాణమునకు నింకొక ప్రమాణముయొక్క యపేక్ష లేదుగాన నది వేరుగఁ జెప్పఁబడలేదు. ప్రమితికెవు (నిక్కమును దెలిసికొనుటయే) ప్రమాణము అని చెప్పుటచేతఁ బ్రమాణము తనకుఁ దాఁబ్రమాణమని యొప్పుకొనుటవలనఁ బ్రభాకరమతావలంబి మొదలగువారికింపొప్పి వేరొక స్వయంప్రకాశము గలుగుట తటస్థించును.

ఇంతియకాక "ఆత్మా మనసా సంయుజ్యతే: మన ఇన్ద్రియేణ" అనగా నాత్మ మనస్సుతోఁ గూడుకొనుచున్నది. మనస్సు శ్రోత్రము మొదలగు నింద్రియవర్గముతోఁ గూడుకొనుచున్నది. అను మొదలుగ మీచేఁ జెప్పఁబడిన రీతిని ప్రమాణములు ప్రమేయవర్గములోఁ జేరిన యాత్మకును మనస్సునకును గల కలియిక నపేక్షింపక కడవ మొదలగు ప్రమేయ వస్తువులనుఁ బ్రకాశింపఁజేయుట సంభవింపదు. ప్రమేయము మొదలగు పదునైదు పదార్థములను తనువర్గములోఁ జేరిన ఆత్మమనస్సులయొక్క కలియికతోఁగూడిన ప్రమాణరూపమగు

పదార్థములేక భాసిల్లుట సంభవింపదు. గాన నిట్లు అన్యోన్యాశ్రయ దోషము ను ఆత్మాశ్రయ దోషమును ప్రసక్తించినది.

మఱియును, "ఆత్మశరీరేంద్రియ" అను మొదలగు సూత్రములచేఁ జెప్పబడినతీరునఁ బ్రమాణముగూడ ప్రమేయవర్గములోఁ జేరియుండుటచేత ప్రమేయము మొదలగు పదునైదు పదార్థములు గలిగియుండుట విషయమయి ప్రమాణను ప్రమాణమగుచున్నదని చెప్పుటయు సరిపడి యుండలేదు-గానఁ బ్రమాణములోనగు పదియారు పదార్థములు గలిగియుండుటకుఁ బ్రమాణమును జెప్పుచున్న పండితంమన్యునిచే (నేను పండితుఁడనని తలచుకొనుచున్నవానిచే) ప్రమేయభూతుఁడును (ప్రమాణమునకు విషయమైనవాఁడును) సర్వ స్వతంత్రుఁడును ప్రకాశ స్వరూపుఁడును నగు పరమప్రమాతయనఁబడు పదునేడవ పదార్థము గలదని యంగీకరింపఁబడక తీరదు గాన "షోడశపదార్థతత్త్వజ్ఞానాన్నిశ్శ్రేయసాధిగమః" (పదియారు పదార్థములయొక్క తత్త్వమునుఁ దెలియుటవలన మోక్షము లభించును) అను ప్రతిజ్ఞ నైయాయికునకు నవమానకరమే యగును. "విశ్వవైచిత్ర్య చిత్రస్య సమభిత్తితలోపమే। విరుద్ధాభాసనంస్పర్శే పరమార్థే సతీశ్వరే। ప్రమాతరి పురాణేతు సర్వదాభాత విగ్రహే। కిం ప్రమాణం నవాభాస స్సర్వప్రమితి భాజనే" అను నీశ్వర ప్రత్యభిజ్ఞాని వచనము పరమప్రమాతగలఁడనుటకు ప్రమాణము. ఆవచనమునకుఁ దాత్పర్యార్థ మెట్లనిన. ప్రపంచముయొక్క విచిత్రత (నానాత్వము) అనెడు చిత్తరువునకు ననుకూలమగు నొక గోడపట్టునుబోలియున్నట్టియు నొండొంటికి విరుద్ధములగు జగద్వ్యక్తులయొక్క సంపర్కముగలిగి నట్టియు పరవస్తుస్వరూపమయినట్టియు: గడు పురాతన మయినట్టియు, నిరంతరమునుఁ బ్రకాశమానమగు మూర్తిగలిగినట్టియు పరమేశ్వరుఁడు సమస్తములగు యథార్థజ్ఞానములకు నాధారభూతుఁడయిన పరమప్రమాతయయియుండుటనుగూర్చియే యది ప్రమాణముకాదు? అట్టి పరమప్రమాత విషయమయి పెక్కులు ప్రమాణములు గలవు. గావున సమస్త ప్రమాణములకును బ్రమేయభూతుఁడును సర్వస్వాతంత్రుఁడును, ప్రకాశ స్వరూపుఁడును, పరమప్రమాతయు ననఁబడెడు పదునేడవదియగు పదార్థ మొప్పుకొనఁదగియున్నది గాన పదునారు పదార్థముల వస్తుతత్త్వము నెఱుంగుటవలన మోక్షప్రాప్తియగునను ప్రతిజ్ఞ నైయాయికునకు నవజ్ఞయే యగును.

ఇదియునుంగాక పదార్థములయందుఁ బదునారను లెక్క కలిగియుండుట వేరువేరు పదార్థములయందున్నదియా? అన్నిటి మొత్తమునందున్నదియా? ఒక పదార్థమునందు పదునారను లెక్క కలిగియుండెనేని యాపదార్థమునందుఁ బదియారనుఁదలంపు గలుగవలెను? వచ్చును గాన వేరువేరు పదార్థమునందున్నదనుటకు వీలులేదు. పదునారు పదార్థములయందుఁ బొట్టుచుండెడు పదునారను లెక్క గలిగియుండుట లొల్లిటి పదునారు పదార్థములకంటె వ్యతిరిక్తము

యినదియా? వ్యతిరిక్తము కానిదియా? (వేరయినదియా? వేరు కాకయున్నదియా?) తనకుఁ దనయపేక్ష కలిగినచో నాత్మాశ్రయ దోషము; ఒకదానియపేక్ష యొకదానికుండినచో నన్యోన్యాశ్రయ దోషము; దానితో మూడిటి యపేక్ష గలిగినచోఁ జక్రక దోషము; నాలిగింటి యపేక్ష గలిగనేని ననవస్థాదోషము; ఊరకుండినయెడల మూగతన మగును; గాన వ్యతిరిక్తమును (వేరు) అనుటకు వలనులేదు.

పదార్థములయందుఁ బదునారను లెక్క గలిగియుండుట ప్రమాణసిద్ధము గాదేని దానిని ప్రతిపాదించెడు శాస్త్రము గూడఁ బ్రమాణముగాక పోవలసి వచ్చును గాన వేరుగా ననఁ దగదు.

మఱియును ప్రమాణము నక్కర లేకయే పదార్థముల నొప్పుకొనినయెడల నవియన్నియును బ్రమితములు (యథార్థజ్ఞానమునకు గోచరములు) గావు గానఁ గుందేటికొమ్ము నొప్పుకొనిన యట్లగును. శాస్త్రము పారిభాషికము (ఉద్దేశానుసారముగఁ జెప్పునది) మాత్రమే యగునేని ప్రమాణముగాక పోవలసివచ్చును. శాస్త్రకర్తలచే నంగీకరింపఁ దగినదియుఁ గాకుండును. నపసిద్ధాంతముగూడ నగును.

ఇదియట్లుండగాఁ బదార్థనిర్ణయ మనగాఁ బ్రమితికి (యథార్థజ్ఞానమునకు) గోచర మగుటయేకదా? ఇట్లగుచున్నను బ్రమితిపదార్థములలోఁ జేరియుండుటంజేసి తనకుఁదా గోచరమగుట లేదుగాన నదిపదార్థముకాక యుండవలయును.

ఓయి! ఇది కడవ యను తెలివి గలిగిన తరువాత నేను కడవ నెఱుంగుదునని అనువ్యవసాయము (ఉద్యమము ననుసరించుట) గలుగును. ఆయనువ్యవసాయమునకు వ్యవసాయము (ఉద్యమము) నెఱుంగుట విషయమగును. అట్లేయిచ్చోటగూడ ప్రమితి (యథార్థజ్ఞానము) వేరొండుప్రమితికి గోచరము గావచ్చునుకానఁ దప్పితము లేదనినయెడల విషయమొక జాతియు విషయి వేరొకజాతియునయి యుండవలెనను నియమమునకలన నట్లనవలదు. ఇచట వేరు వేరు జాతులగుట యనగా విషయము జడము విషయి చైతన్యము నగుటయే యగును. వ్యవసాయమునకు ననువ్యవసాయమునకు నట్టి వైజాత్యము (వేరు వేరు జాతులగుట) లేదు. జ్ఞానము (తెలివి) వేరొక తెలివికి గోచరమగుట సంభవింపదు. కానిచోఁ గడవకును బట్టకును నొకదానికొకటి విషయము విషయి యగుట ప్రసక్తించును.

ఇంతియకాక జ్ఞానములు (తెలువులు) మూఁడుక్షణములు దనుక నిలిచియుండునను నియమముచేత నను వ్యవసాయము బొడమిన తరువాత వ్యవసాయము లేమిం జేసి యను వ్యవసాయము తాను బొడమినప్పుడు నశింపఁబోయెడు నవస్థనుబొందిన వ్యవసాయముం దెలివిని గ్రహించుచున్నదనినయెడల నప్పుడు నా. నయొక్క యునికి ని ఒడయకపోవుటచేత సమర్థత లేకపోవుటవలనను, గ్రహించ

డగినదియుఁ గ్రహించునదియు దనకు సమానమగు ప్రదేశమునందును గాలమునందును నుండవలయునను నియమమును బట్టియు ననవస్థ గలుగుటవలనను నట్లనుటకు వలను పడదుగాన వారెండును నొక దానికే గోచరములు గావచ్చునని తెలియవలయును. ఇట్లగుటఁ జేసి పదార్థములు పదియారని యుద్దేశించుట సంభవింపదు

మఱియును పదార్థముల యాథార్థ్యము నెఱుంగుట యనఁగా లక్షణముచేతను బరీక్షచేతను నొండొంటికి వేరగుటచేతఁ దానింకొకదానికంటె వ్యావృత్తము (వెరయది) యగునని సాక్షాత్కారరూపమగు తెలివియేకదా, ఈపదార్థములకు లక్షణమును బరీక్షయునను నీరెండును సంభవింపవు. లక్షణమునకు వేఱదానివలన వ్యావృత్తమగుట(మగిలియుండుట లేక భిన్నమగుట)ఫలమని చెప్పబడనది. అది సంభవింపదు. గంధగలిగియుండుట (గంధవత్త్వము) మొదలగు లక్షణముచేతఁ బృథివీత్వము పక్షమునందు నీరుమొదలగు వానికంటె భేదరూపమగు సాధ్యము సాధింపఁబడుచున్నది. అందు గంధము గలిగియుండుటకు హేతువు నీరుమొదలగువానివలన వ్యావృత్తమగుచు సాధ్యమును (సాధింపఁదగినదానిని) సాధింపుచున్నదనా? నీరుమొదలగువానివలన వ్యావృత్తముగాకయే సాధింపుచున్నదనా? వ్యావృత్తమగుచు సాధింపుచున్నదని యంటిరేని దానకు వ్యావర్తకము (వేఱుపఱచునది) వ్యావృత్తమును నపేక్షించుటచేతఁ దానేదైనచో నాత్మాశ్రయదోషము; లక్ష్యముచే వ్యావృత్తియంటిరా లక్ష్యమునకు లక్షణముచే వ్యావృత్తియు లక్షణమునకు లక్ష్యముచే వ్యావృత్తియు నగునుగాన నన్యోన్యాశ్రయదోషము పట్టును. వ్యావృత్తముగాకయే సాధింపుచున్నదను పక్షమునందు. తక్కినవానికి సామాన్యముగ నున్నట్టి హేతువగుటచే తక్కినవానికంటె భేదరూపమగు సాధ్యసాధకభావము (సాధింపఁదగినదాని సాధించునదియగుట) సంభవింపదు. గావున లక్షణముచేత వ్యావృత్తియగును. కాగా లక్షణమునుబట్టి భిన్నములగు (ఒకదానికొకటి వేఱగు) పదార్థములకు వ్యావర్తకమగు (వేఱుపఱచునదియగు) వస్తువునొక్క నిక్కము నెఱుంగుటకుఁ బరీక్షసాధనభూతమగుటవలనఁ బరీక్షయు సంభవింపదు. ఇట్లు లక్షణపరీక్షలు రెండును సంభవింపవు.

ఇది యట్లుండనిండు. పదియారుపదార్థముల తత్త్వము నెఱుంగుట యెవనికి? ఆత్మకని యంటిరేని యాయాత్మ పదునారుపదార్థములలోఁ జేరియున్నదా? చేరకయున్నదా? చేరియున్నదంటిరా? ఆత్మ జడమను పక్షమునందును. చిత్సమాత్మయను పక్షమునందునుఁ దనకుఁదా గోచరముకాక స్ఫురింపనందునఁ జేరియున్నదనుట పొసఁగదు; ఆత్మచేరకయున్నపక్షమునందుఁ గాదనది స్వయంప్రకాశమగుటయొప్పదనలేము. గాన నాత్మయను నేను పదార్థములయొక్క జ్ఞానముకలదయే యనను. అట్లుకాగా పదునారు పదార్థములయొక్క తత్త్వము నెఱుంగుటవలన ముక్తి యనుట వ్యర్థమగును; ఇక నాత్మ పదునారు పదార్థములలోఁ

జేరియుండలేదంటిరేని, ఆత్మపదునేడవ పదార్థమయి యుండవలసి వచ్చును గా నఁ బదునారు పదార్థములను సిద్ధాంతమునకు భంగము గలుగును.

ఇదియునుంగాక పదునారుపదార్థముల తత్త్వము నెఱుంగువాఁడెవఁడు?. ఆత్మయను మాటచేఁ జెప్పఁబడునది మేను మొదలగునదియా? లేక శరీరాదిక మునకుఁ [illegible] యదియా? దేహాదికమే యాత్మయంటిరేని లేహాత్రియము [illegible] ము [illegible] లోనగు నష్ట [illegible] వేరుపాటునుబట్టి మేనునకు భేదముండుటం జేసి "ఏ నను చి న్నతనమునఁ దలిదండ్రులు గలిగియుంటిని యా నేను ముసలితనమున [illegible] [illegible] గలిగియుంటినను ననుసంధానము లేకపోవలసివచ్చును. ఇంకొకటి, కలయందు [illegible] మేనును [illegible] దేవ [illegible] ములకు భోగముల ననుభవింపుచునే నను [illegible] మేలుకొని లేచినప్పుడు తొల్లిటిమేను గలిగియుండును. మఱియును [illegible] [illegible] మానవులును, కంబములు నదులు రాలు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] లేమిని [illegible] [illegible]

[illegible] యును. గాన మేను ఆత్మకాదు. ఇకను [illegible] [illegible]

[illegible] నింద్రియములు గలిగియున్ననుఁ [illegible] లేకపోవుటవలన [illegible] [illegible] [illegible] కలను [illegible]. ఇదియునుంగాక [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ఇంద్రియమే [illegible]? [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? [illegible] [illegible] యింద్రియము [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] లేదు. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] యుచున్నాను. [illegible] చున్నాను. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] లేదు.

ఇట్లు [illegible] ములు [illegible] నిత్యములు గావు గాన [illegible] [illegible] నాత్మయ నుటకు దగియుండ లేదు. ఈయర్థమాకరములయందుఁ జెప్పఁబడినది. "దేహేం ద్రియాదేరాత్మత్వే కర్తృత్వం పర్యవస్యతి। ప్రపంచ [illegible] కర్తృత్వే కార్యా [illegible] న్యాత్రి [illegible] మిష్య [illegible] యది కర్తృత్వం [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కస్యాప్తి [illegible] వ్యవస్థాకేనకల్ప్యతే। [illegible] [illegible] [illegible] కాకేన కార్యతే। అతో [illegible] [illegible] [illegible] మిష్యతాం। అథ [illegible] [illegible] [illegible] నం [illegible] పి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] స్వాతప [illegible] స్వాత [illegible] [illegible] స్వా [illegible] [illegible] ఖ్యతే। వేద్యవస్తు [illegible] [illegible] వ్యవహారో విలుప్యతే। సర్వం వ్యవహారస్సైవ [illegible] సాధయన్నపి। వి శ్వం సత్యం వదత్యస్య [illegible] వదతి కశ్చన। [illegible] నానావాది [illegible] ముభ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మాప్యత్వం [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] న్యం [illegible] [illegible] [illegible] సాధయ [illegible] [illegible] బాదినం క్వాపి [illegible]

నకర్తా మపి" అనగా శరీరము ఇంద్రియములు ప్రాణములు మొదలగువానిలో నేదిగాని యాత్మయైనచోఁ బ్రపంచాంతర్భూతములగు వానికిఁ గర్తృత్వ ముండక తీరదు. ఇట్లు ప్రపంచమే కర్తయైనప్పుడు కార్యమిక నెద్దియని చెప్పఁబడును? ప్రపంచములోఁ గొంతభాగము కర్తయుఁ గొంతభాగము కార్యము గావచ్చునని యంటిరేని నేయంశము ఏయంశమునకుఁ గర్తయగునను నేర్పాటు ఎవ్వనిచేఁ గల్పింపఁబడును? ఇట్లు చెప్పఁ దగు వ్యత్యాసమునుఁ గూర్చి యాశంకయు నెవ్వనిచేఁ జేయఁబడును? గావున మాచే నిర్ణయింపఁబడిన తత్త్వమే యాత్మయని యొప్పుకొనవలయును. ఇక నెవ్వఁడేని శూన్యమే (ఏమియు లేమియే) యాత్మయనినచో నట్టివాని నిట్లు అడుగవలసియున్నది. ఎట్లనిన ఆత్మ ప్రపంచాంతర్భూతశూన్యగ ఘటపటాదులయొక్క స్వరూపమైనదియా? లేక స్వనిష్ఠమగు శూన్యమైనదియా? స్వతన్నిష్ఠమగు శూన్యమైనదనినచో స్వనిశూన్యత్వమును తన శాస్త్రమునందు వ్రాయఁదలేదు. ఇక నదృశ్యజాతమెల్ల శూన్యఘటముచేఁ దదంతర్భూతమగు నాత్మయు శూన్యమే యగుననినఁ బ్రపంచవ్యవహారమే లోపించును. తాను ప్రాపంచిక వ్యవహారమును జేయుచు సకలము శూన్యమని యొకఁడు సాధింపుచున్నాడు. ఇంకొకఁడు ప్రపంచము సత్యమని చెప్పుచున్నాడు. ఇంకొకడు శూన్యమని పలుకుచున్నాఁడు. నడచునప్పుడును కూర్చున్నప్పుడును వీరికి గతి సమానముగా యున్నది ఇట్లు వ్యవహారములో దూషణ లేనప్పుడు మాటభేదముచే నేమి లాభమున్నది? జగమెల్ల శూన్యమని సాధింపుమన్న బుద్ధిమంతుడు తనకుఁ బ్రతివాది నెచ్చెను డయినను: [illegible] దఁ బొందడు; అని చెప్పుటచేత నాత్మ మేను మొదలగు వానికంటె వేరయిది యని సిద్ధము.

[illegible] (వేదాంతమువారు నిమునములుంచెదరు) [illegible] జ్ఞానమే యాత్మ [illegible] జ్ఞాన [illegible] మొక్కటిదే, [illegible] ముచే [illegible] జ్ఞానము [illegible]; [illegible] రెండవ మూడవ [illegible] లు [illegible] పుటంజేసి [illegible] జ్ఞాన [illegible] దును; ఇ [illegible] మాటఁచే [illegible] జ్ఞానములును గలుగ నేరవు. కావున [illegible] జ్ఞానమునకు [illegible]; పిమ్మట [illegible] యను [illegible] వానియొక్క [illegible] గలుగును. పిదప వానియొక్క [illegible] (అ [illegible] జ్ఞానము [illegible] మొదలగు [illegible] జ్ఞానము [illegible] వేరువేరు [illegible], వేర్వేరు [illegible] గలదియు, వేరువేరు తావు

ల నుండునవియు, వేర్వేరు విషయములు గలవియు నగుచు క్షణికములై తమకు దామే వెలుంగు చుండును (స్ఫురించుచుండును)

ఇట్లు జ్ఞానములు క్షణికములయినచో స్మృతి యెట్లుకలుగునని పలుకవల దు. దొలుత ఘటాదికముయొక్క యనుభవము గలుగును. ఆయనుభవమునుబట్టి సంస్కారము (సంస్కారమనగా నిచట స్మృతికి మూలమయి యనుభవమువల న బొడమెడు నాత్మయొక్క వృత్తివిశేషరూపమగు నొండొక గుణము) నాసంస్కారముద్వారా యుద్బోధయు (ఉద్బోధయనగా స్మరణ జనించుటకొఱకు సంస్కారమును వికాసిలఁజేయునది) ఇదియే సాదృశ్యమని చెప్పఁబడుచున్నది; యాయుద్బోధవలన స్మరణయు (స్మరణ యనగా నిదివరకుఁ దెలియఁబడియున్న వస్తువుయొక్క యనుభవమునకు లోబడిన సంస్కారమువలన జనించినట్టి యుద్బోధ గలిగించెడుదాని తోడ్పాటుచేఁ బొడమెడు నొండొక జ్ఞానము) స్మృతివలనఁ బ్రాపంచికవ్యవహారమును గలుగును. ఇదియెట్లనిన.

రూపము, వేదనము, సంస్కారము, సంజ్ఞానము, విజ్ఞానము నని జ్ఞానసంతతి యైదువిధములు. అందు స్థూలపదార్థములయందుఁ గనఁబడెడు నలుపు తెలుపు పసుపు మొదలగునది రూపము, వేదనమనగా సుఖము దుఃఖము మోహము అనఁబడెడు సూక్ష్మముగఁ దెలియఁదగినది; ఈరూపవేదనములు రెండును గనుక బాహ్యేంద్రియములచేతను అంతఃకరణముచేతను గ్రహింపఁదగినవి. ఇక సంస్కారమనగా వాసనారూపమై స్మృతినిఁగలిగించునది; సంజ్ఞానమనగా జాతి మొదలగువాని కలియకలేక యట్టి వికల్పములును లేనట్టి స్ఫురణము; విజ్ఞానమనగా జాతిమొదలగువాని కూడికతోఁగూడిన ఇదియిట్టిదను ప్రకారసహితమగు ప్రకాశనము.

సంస్కారముగూడ క్షణికమగుటవలన స్మృతి యెట్లుసంభవించునని యనవలదు. కస్తూరియొక్క తావివలన వలువయుంబోలి తొలితొలి జ్ఞానముల సంస్కారములు పైపైజ్ఞానముల సంస్కారములయందు సంక్రమించుచుండును.

సంస్కార మొక గుణమగుటకుఁ దగియున్నది. అట్టిగుణమునకట్టి గుణముగల యొండొక స్థిరవస్తువు గలదని యొప్పుకొనవలయు ననవలదు; ఏలయనిన, గుణమునకును గుణముగలదానికిని భేదముగలదా? లేక లేదా? బుద్ధిభిన్నమైనది యాకసపుంబువ్వును బోలి శూన్యమగునను నియమమువలన భేదము గలదనుటకు వలనుపడదు. ఇకను అనిత్యములగు బుద్ధిమొదలగువానితో భేదము లేమింజేసి యనిత్యత్వము ప్రసక్తించును గాన గుణగుణులకు నభేదమనుటకును వీలులేదు. గాన బుద్ధియొక్క సంతతియే యాత్మయగును. అను నీక్షణికవిజ్ఞానాత్మవాదము సరిలేదు. ఏమనిన,

"జననానంతరం [illegible] స్మరత్యేవేతి కల్ప్యతే। స్మృతి [illegible]

తః ప్రాచీనయా భావ్య మనుభూతాన్య కదాచన। సామానాధికరణ్యం చ తయోరాత్మ ద్వ్యధి [illegible] ర్యతాం। అతో ఆత్మా సదా [illegible] నిత్యో [illegible] కల్ప్యతాం।'' అనఁగా పుట్టినతరువాతను [illegible] [illegible] సమును [illegible] [illegible] జప్పకించుట మొదలగు పనిని [illegible] [illegible] కొను [illegible] కల్పింప [illegible] చున్నది. అట్టిస్మృతియు ననుభవములేక గలుగదు. ఆయనుభవమును [illegible] పుట్టువునందు [illegible]. గాన మును పటిపుట్టువునందలి [illegible] [illegible] నాస్మృతి గాదు [illegible] చున్నది. ఆయనుభూతి స్మృతులకు సామానాధికరణ్యము (రెండింటికి [illegible] సమానమగు నాధారము లే [illegible] యాశ్రయము గలిగియుండుట) [illegible] [illegible] [illegible] నాశ్రయించుకొ నియుండుట [illegible] తులకు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] పున్నట్టి యధిష్ఠా నమైనది యాత్మ, అది [illegible] ల్లపుడును నిలుకడగలదియు నిత్యమైనదియు నని యొ ప్పుకొనవలయును.

ఇదియును [illegible], జ్ఞాన [illegible] [illegible] వలన [illegible] [illegible] [illegible] వెం పెలగు నదియును [illegible] యుండు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] వి యమున [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] వే [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] వేరుపర [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] చేత వేరుపరచుకొనమి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] జ్ఞానసంతతి [illegible] [illegible].

ఇక [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నా [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] న్యము [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] యిది [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] వస్తువు [illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] జ్ఞా [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible]

[illegible]

చుండుటంజేసి, యట్లనుటకు వీలులేదు. అది స్థిరముగా నియొడల కడకు తెలియవలసి వచ్చును. ఇకను బుద్ధిలో సంస్కృతముగా నట్టి కడకయందలి యేయదియాని వేరిలి తోం జూపంబడుచు భాసిలుచున్న భాగము నిత్యముగాం మిటే వ్యాపింపం దగి యుండుటవలన [illegible] [illegible]

[illegible]

గు బుద్ధిపరము. అట్టి బుద్ధికంటె నాత్మ సర్వాంతరమగుటచే గొప్పది. ఇట్లు బుద్ధికంటె నాత్మను పరమునగ దెలిసికొని యాత్మ నాత్మచేతనే నిలుపుకొనవలయునని శ్రుతివచనమునుం గలదు.

ఆయాత్మ యణువుగాని మధ్యమగు పరిమాణముగలదిగాని కాదు. అణుస్వరూపమేని [illegible] ప్రత్యక్షము కాకపోవలసి వచ్చును; పొడమిన [illegible] మహత్త్వము [illegible] నింద్రియములవలనఁ [illegible] ప్రత్యక్షమునకు [illegible] మహత్త్వము లేమి [illegible] తేదనవలయు. [illegible] ప్రత్యక్షము [illegible] భావము [illegible] సంపాదింపను. ఇట్లు [illegible] నాత్మ ప్రత్యక్షమగుటకు నే హేతువును లేదు.

[illegible]! [illegible] ప్రత్యక్షము కాకపోవు [illegible] జీవాత్మ [illegible] ప్రత్యక్షము కాకపోయినను [illegible] ప్రత్యక్షము [illegible] పరిమాణము [illegible] వచ్చు. ఎద్ది ప్రత్యక్షము [illegible] ప్రత్యక్షమునకు [illegible] ములేదు. [illegible] మహత్త్వము [illegible] ప్రత్యక్షము [illegible] మహత్త్వము లేమి చేసి ప్రత్యక్షమగుట లేదు.

[illegible] నాత్మ [illegible] పరిమాణము [illegible] [illegible] పరిమాణ [illegible] నాత్మకు [illegible] యున్నది.

[illegible] [illegible] ప్రత్యక్షము [illegible] యున్నది; ఆ [illegible] [illegible] నాత్మకు [illegible] [illegible] నాత్మకు [illegible] (వాక్యము) [illegible];

[illegible] నాయాత్మ [illegible] యున్నది. [illegible] ప్రత్యక్షము [illegible] యున్నది. [illegible] ప్రత్యక్షమగునా? [illegible] బుద్ధి [illegible] యున్నది. జ్ఞానము [illegible] గుణమునకు [illegible]

భూతమైనది; ఇట్టి యాత్మకుఁ బదునారు పదార్థములయొక్క జ్ఞానము అనియ ననవలదు. ఏమనిన, జ్ఞానములోనుగాఁగల గుణములకును నాత్మకును వేరుపాటుక లదా? లేదా? లేదంటివా? యనిత్యములును బరిచ్ఛిన్నములు నగుబుద్ధి మొదలగు వానికంటె భిన్నము గాకపోవుటవలన నాత్మకు ననిత్యత్వము సంభవించును. విభుత్వమునకు భంగము గూడ ప్రసక్తించును.

ఇకను వేరుపాటు కలదంటివా! జ్ఞానాదిగుణములకు నాత్మకు భేదముం [illegible] సంబంధము సంభ వించక పోవుటచేత జ్ఞానాది [illegible] గాకపోవలసివచ్చును గాన వా నికి నాత్మ [illegible] లేదు గాన నాత్మ [illegible] కావలసివచ్చును.

ఇకను ఆత్మ [illegible] భిన్న [illegible] విభు [illegible] వ్యాపకము [illegible] లేదు. ఏమనిన, ఆత్మప్రతిదే హములందును [illegible] వ్యాపకము గాకపోవలసివచ్చును; వ్యాపకత్వ [illegible] వస్తువు [illegible] ఇట్లు [illegible] వేరనుచో [illegible] ఆత్మకును సంబంధము [illegible] లేదనుచో [illegible] వ్యాపకత్వమునకు భంగము ప్రసక్తించును; [illegible] నాత్మకు [illegible] ఆత్మకు [illegible] సుఖదుఃఖాదు లెట్లు [illegible]!

అయ్యా! ప్రశ్న [illegible] సుఖదుఃఖా దుల యనుభవము [illegible] లేదంటివేని [illegible] యాత్మకు [illegible] లేదు.

సత్యము [illegible] ఆత్మయొక్క [illegible] నా యాత్మకు [illegible] సుఖదుఃఖాదు [illegible] ములకు [illegible] ఆత్మ [illegible] యదృష్టము గాని [illegible] యాత్మకు లేదని [illegible] లేదు గాన [illegible] లేదు. అదృష్టము [illegible] ఆత్మ [illegible] యాత్మ [illegible] దృష్ట [illegible] లేదనవలదు; ఆత్మ

న్నిటి సంబంధముచే జనించిన కర్మ, యొక యాత్మకే గాని వేరొకదానికి లేదను నియమము అసంభవము; సుఖదుఃఖాదుల యనుభవమునకు సాంకర్యముగూడఁ గలుగును.

ఇది యట్లుండఁగా నాత్మలన్నియు వ్యాపకములైనచో నుత్క్రమణము గమనము మొదలగునవి యుపపన్నములు గావు. భోగసాధనమగు సూక్ష్మదేహము బ్రహ్మజ్ఞానము గలుగుదనుక నుండునది గాన దీనిసంబంధములగు నుత్క్రమణము గమనము మొదలగునవియే యాలింగశరీరమునుబట్టి యాత్మలకు నుపచరింపఁబడుచున్నవని యనవలదు. "తమేవోత్క్రామంతం ప్రాణో అనూత్క్రామతి" అను మొదలగు శ్రుతులలో నాత్మయొక్క గమనము తరువాత ప్రాణశబ్దముచే నుపలక్షింపఁబడుచున్న సూక్ష్మదేహముయొక్క గమనముఁ జెప్పుచున్నది. దీనికి నిరోధమగును గాన దేహముయొక్క రాకపోకలుగూడ నాత్మయం దుపచరింపఁబడుచున్నవనుట యుక్తము. సర్వాత్మకి రాకపోకడలు శ్రుతియందుఁ జెప్పబడినవిగాని కేవలము జడమగు సూక్ష్మదేహమునకుఁ జెప్పఁబడలేదు. గావుననే "ద్వావిమౌ పురుషౌ లోకే సూర్యమండలభేదినౌ పరివ్రాడ్యోగయుక్తశ్చ రణేచాభిముఖో హతః" అనుటచే నాత్మయే సూర్యమండలమును భేదించుకొని పోవుచున్నదనుట సరిపడియున్నది.

ఇకను వేరొక ప్రదేశమునందలి భోగ్యపదార్థము యనుభవముయొక్క నియమము పరమేశ్వరునియొక్క నియతియగు శక్తిసామర్థ్యమువలనఁ గలుగుచున్నదని ముందుఁ గడు నేర్పుతో నుపపాదింపఁగలము.

నేను అని యాత్మమానసమునకు ప్రత్యక్షమగుచున్నదని యిద్ది చెప్పఁబడినది యది గడుతుచ్ఛము. మనస్సునకుఁ బ్రత్యక్షమగుట యనఁగా మనస్సునఁ జనించెడు జ్ఞానమునకు గోచరమగుట; నేను అనిలో పట్టుట మానసికమగు జ్ఞానమని చెప్పఁదగియున్నది. అట్లుగాకా దానికంటె భిన్నమగుచు దానికి గోచరమగుట గన్పట్టక పోవుటం జేసి దానికంటె భిన్నము కాకపోవుచుండెను నిత్యము కాకపోవుటయు నపసిద్ధాంతదోషము నగును.

ఇంతియ కాక, ఆత్మ, నేననియెడు జ్ఞానమునకు గోచరమగుచుండఁగా జ్ఞానము కేవలమాత్మను మాత్రము ప్రకాశింపఁజేయునదియని యొప్పుకొనవలసి యుండుటం జేసి ఇట్లు కడవలోనగువాని యెఱుకలుగూడ దమయందుమాత్రము నిలిచియుండుట వలనను గావుననే యితర విషయములయందును వేఱువాని స్వరూపములయందును గ్రుడ్డివానిం బోలియుండుటవలనను, నొండొంటికి భిన్నములై యొండొంటి నెఱుంగజాలనివియునగు జ్ఞానములకు నొకదానినొకటికి వేఱుపాటగును; ఇట్లు భిన్నములై వ్యవసాయ (నిశ్చయ) రూపములగు వానికి లోపల ననుసంధించుట చేత ననువ్యవసాయరూపమగు నభేదమును గలుగదు. కడవవలెనే నాత్మయు బాహ్యపదార్థములలోఁ జేరుటచేత గ్రహించునది కాదు. జ్ఞానమునకు నెయ్యది

విషయము (గోచరము) అగునో యదియెల్ల నచేతనమగునను నియమముకదా? కడవ మొదలగు బాహ్యపదార్థములు బాహ్యేంద్రియములవలనఁ గలుగు జ్ఞానమునకు విషయములగుటంజేసి యివియచేతనములయ్యె నాత్మయో యింద్రియములకు గోచరముగాక మానసికజ్ఞానమునకు మాత్రము విషయమగుటచేత జడముకాదుగానఁ జెప్పఁబడిన దోషము లేదనిన మనోజన్య జ్ఞానమునకు మాత్రము విషయములైన సుఖదుఃఖాదులును స్మరింపఁబడెడు ఘటాదులును జడములగునట్లు ఆత్మయునట్టిదయగుటచే జడముకాకతీరదు. కడవవడువున జడమగునది యొకప్పుడును సమవాయము (నిత్యములగు ద్రవ్యములు మొదలగువానియందు జాతి మొదలగువాని సంబంధవిశేషము) చేత జ్ఞానముబొందముటకు నధికరణముకాదను నియము గానఁ బూర్వోక్తములగు బదియారు పదార్థములయొక్క తత్త్వము నెఱుంగుటవలన మోక్షములభించుట దేనికగునో మేమెఱుంగము.

మఱియు నాత్మ, జడమని యొప్పుకొనినను సాంఖ్యులు జెప్పినతీరున ననిత్యమగుట మిథ్యాభూతము నగుటయు ననుదోషములు విడువవు.

ఇదియునుంగాక యాత్మను గూర్చి మానసికమగు జ్ఞానమే సరిపడియుండ లేదు; మనస్సు, అణువగుటచే నిరంశమయినది. ఆత్మవ్యాపకమగుటచే నిరవయవమైనది. ఇట్లు నిరవయవములగు నీరెండిటికిని సంయోగమే సంభవింపదు. సంయోగమున్నది వ్యాపింపఁదగిన వానియందు వర్తింపదను నియమము. కాగా నాత్మకును మనస్సునకును నంగము సంభవింపక పోవుటచేత జనింపఁదగిన జ్ఞానము లేమిఁజేసి నేననియెడు నాత్మఖ్యాతియే గలుగదు. ఇట్లు మనస్సునకును ఇంద్రియములకును సంయోగముగూడ సంభవింపదు. ఏమనిన, సంయోగము రెండిటియందు నిలచును. మనస్సు నిరంశమైనది. బాహ్యప్రత్యక్షమునందును, ఇంద్రియములకుఁ బదార్థములకును సన్నికర్షము సరిపడియుండ లేదు. పదార్థముల యొక్క యవయవములకు నింద్రియముల యవయవములు గలదానికని, ఇంద్రియముల యవయవములకు నర్థముల యవయవములుగల దానికని, అర్థముల యవయవములతో నింద్రియముల యవయవములు గలవానికిని, ఇంద్రియముల యవయవములతో నర్థముల యవయవములు గలదానికినిగదా సంబంధము. ఇట్టి సంబంధము సంభవింపదు. ఎందుచేతననిన; ఇంద్రియమనునది యవయవములతోఁ గూడియున్నదా? లేనిదయా? అవయవములతోఁ గూడియుండెనేని నాయింద్రియావయవము సావయవమా? (అవయవములతో గూడినదియా?) లేక నిరవయవమా? (అవయవములతోఁ గూడకయున్నదా?) ఆయింద్రియావయవముయొక్క యవయవముగూడ నవయవములతో గూడియుండినచో ననవస్థ ప్రసక్తించును; అవయవము అనవయవము గలిగియుండుటచే ననయవి యగుటంజేసి యనవయవికి నవయవికి (అవయవము గలదానికి నవయవము గలదానికి) సంయోగము సంభవింపదు. ఇట్లు పదార్థముయొక్క యవయవమునకుఁగూడ నింద్రియముతో సంబంధము సంభవింపదు. పదార్థముయొక్క

యవయవముగూడ సవయవముతోఁ గూడియున్నదగుటచేత సవయవియగుటంజేసి యవయవ విశిష్టములగు రెండెటికిని సంబంధముండదు. గాన నింద్రియములయు నింద్రియగోచరములగుఁ బదార్థములయు సవయవములు నిరవయవములు (అవయవములేనివి) ముందు ముందుండునవి పైపైనుండు వానింగూర్చి యవయవులు (అవయవములుగలవి) అగుటచేత నిరవయవములనియే యొప్పుకోనఁదగియున్నవి. అట్లుకాగా నిరవయవములగు రెండెటికిని సంయోగము ప్రయోగింపదు. సంయోగము వ్యాపింపఁదగిన వృత్తిగాదు అను నియమముచే నేకదేశవర్తి (ఒకపట్టుననుండునది) యగును; నిరవయవములకు దేశముయొక్కయు కాలముయొక్కయు నేర్పాటుండదు. గాన నింద్రియము సావయవము కాదు.

ఇక నిరవయవము గూడఁగాదు. ఏమనిన సవయవములకు సంయోగమునుఁ జెప్పుటకు శక్యముకాదు. చక్షురాదికమగు నింద్రియము తనగోళకమును విడచి పదార్థముండు తావునకు వెళ్లునా? లేక పదార్థమే గోళకముతావునకు వచ్చునా? ఇంద్రియము గోళకమును విడచి వెళ్లెనేని గుడ్డితనము చెముడు మొదలగునవి సంభవించును మఱియు నాయా గోళకములకు వేదనయుఁ గలుగును. గాన మొదటిపక్షము సరిపడదు. ఇక రెండవపక్షముగూడ సరిపడియుండలేదు. ఏమనిన; అరుంధతియు ధ్రువమండలము మొదలగునవి ఏడులక్షల యోజనముల దూరమునుండి నిముషమాత్రములో గోళకము పట్టునకు వచ్చి మఱల నతిశీఘ్రముగఁ దమతమ నెలవులకుఁ బోవుచుండుననుట యేవారియొక్కయు ననుభవమునకును గడువిరుద్ధము; ఆధ్రువమండలము మొదలగునవి తమతమ నెలవులయందే యున్నవి. గాన నింద్రియములవలనఁ గలిగెడు జ్ఞానము ప్రత్యక్షమనునది సరిపడియుండలేదు. గాన నీప్రత్యక్షమే మూలముగఁ గలయనుమాన ప్రమాణము మొదలగునదియుంగూడ మింటిపువ్వు వంటిదనియే తెలియఁదగియున్నది. ఇట్లు చెప్పబడిన గ్రంథసందర్భముచేత నీశ్వరునియొక్క సిద్ధియు దవ్వులనె తొలఁగింపఁబడినది. ఈశ్వరుఁడుఁగలఁడని సాధింపఁదగిన ప్రమాణమెద్దియును లేదు. ఒకప్పుడనుమాన ప్రమాణమీశ్వరసిద్ధిని సాధించునదియైనను వ్యాప్తిజ్ఞానమును నపేక్షించియుండునదగాన ననుమితి, సంభవింపదు. ఆయనుమితియొక్క స్వరూపమును దెలిసికొనుటకు శక్యముకాదు. ఏమనిన; లక్షణమునుఁబట్టికదా వ్యాప్తియొక్క స్వరూపము తెలిసికొనఁదగియున్నది. లక్షణమున్నతోఁ గలిగియున్న హేతువు సాధకమగునట్లు చెప్పఁబడెనేని వ్యాప్తియొక్క జ్ఞానమేకలుగదు. కావున నన్నిటికి సాధారణముగ నుండఁదగిన హేతువు గలుగునట్లు లక్షణము చెప్పఁదగియున్నది. అట్లుకాగా లక్షణమునుఁ జెప్పుటకుముందు నుద్దేశించుతఱిని తగినట్టి హేతువుయొక్కయుఁ దానికి యున్న హేతువుయొక్కయు నేర్పాటును దెలియుటలేక గాని తగిన హేతువు గలుగునట్లు తగినలక్షణమును జెప్పుట, లక్ష్యముయొక్క జ్ఞానము లేమింజేసి కుదురదు. లక్ష్యముయొక్క జ్ఞానము

దేనిచేఁ గలుగునని యోచింపగా లక్షణముచేఁ గలుగునని చెప్పవలయును. లక్షణమును దెలిసికొనుటకొఱకు లక్ష్యముయొక్క జ్ఞానము అపేక్షింపఁ బడుచున్నది. లక్షణముయొక్క ప్రయోజనము సుతరామును మఱలిపోవుటయే లక్ష్యముయొక్క జ్ఞానమే యగును గాన సుత్తెముందా కాయముందా? యనునట్లు అన్యోన్యాశ్రయదోషము ప్రసక్తించును. అందునుగూర్చియు వేరొకలక్షణమును జెప్పినచో చక్రకదోషముపుట్టును. గాన వ్యాప్తిజ్ఞానము లేమింజేసి యనుమితి సంభవింపదు.

అయ్యా! వంటయింటియందుఁ బొగయు నగ్నియు నొకచోఁ గలసి యుండుట సారెసారెకును గన్పట్టుటజేత వ్యాప్తియొక్క గ్రహణమువలన ననుమితి సంభవింపుచున్నదే యనిన నొకదానిని సంబంధించియున్న జ్ఞానము తక్కినదానిని సంబంధించియున్న దానిని స్మరింపఁజేయునదియగునను న్యాయముచేతఁ బొగను సంబంధించియున్న జ్ఞానమువలన నగ్నినిసంబంధించియున్న స్మరణయే నీవు చెప్పినతీరునఁ దొలుత వంటయింటియందు నెచ్చోఁ బొగయున్నదో యచ్చోట నగ్నియున్నదని సారెకును వ్యాప్తియొక్క గ్రహణము తొలుతం గలుగునట్లుగ లెస్సగ ననుభవింపఁబడుటవలన నది యనుమితికాదు. అనుమితియేయైనచో స్మరింపుచున్నాననుఁ బ్రతీతి గలుగకపోవును. అనుమితిఁ జేయుచున్నానను వ్యవహారముగలదని యనవలదు. అట్టి వ్యవహారము నైయాయికులకేగాని సర్వసాధారణముగఁ బామరులకుఁ బక్షధర్మత్వము లింగము పరామర్శ మొదలగువానియొక్క జ్ఞానములేదు గాన ననుమితిఁ జేయుచున్నానను వ్యవహారము లేదు.

హేతువు స్మరణరూపమయినదని యెల్లరకు ననుభవముగలనను సిద్ధమైయుండుటంజేసి యింకే శంకయును లేదు. గావున వ్యాప్తియొక్క జ్ఞానము లేమింజేసి యనుమితి యనునది లేదు.

మఱియును బ్రపంచరూపమగు కార్యమును బట్టికదా దీనిని సృజించినవాఁడు సర్వజ్ఞుఁడగు వాఁడొకఁ డుండవలయు నట్టి కారణభూతుఁడగు నీశ్వరుఁ డొకఁడని యనుమీయింపవలయును. ఈయీశ్వర సిద్ధియనునది యెట్టిది? చేయుదానియొక్క వ్యాపారమా! లేక తెలుపుదానియొక్క వ్యాపారమా? నిత్యముగ సిద్ధించియున్న పరమేశ్వరుని విషయముగ చేయుదానియొక్క (కారకముయొక్క) వ్యాపారము సంభవింపదు; తెంపులేని స్వప్రకాశముగల పరమేశ్వరుని విషయముగ దేశము కాలము మొదలగువానితోఁ గలసి పరిచ్ఛిన్నమగు (తెంపు గలదిమగు) నంతఃకరణముయొక్క వ్యాపారరూపమగు ననుమానముచేత జ్ఞాపకముయొక్క (తెలుపుదానియొక్క) వ్యాపారము సంభవింపదు.

మఱియును తెంపుగల యల్లముయొక్క తెలివిచేఁ దెలియఁదగినవాఁడగుటవలన నీశ్వరుఁడు ఘటాదికము వడువునఁ జడుఁడు గాఁ గలసి వచ్చును. ఇదియట్లుండ ననుమానమునుఁ బొడమఁజేయునదియే మొదటలేదు. అనుమానించువాఁ

ఉండునపుడు గదా యనుమానము బాధకము? నేను అనియనుమాత (అనుమానించువాఁడు) సుప్రసిద్ధుఁడై యున్నవాఁడని యనవలదు. నేననియెడి యాప్రతీతి మనస్సంబంధమగు జ్ఞానమే యగుటచేతఁ దానికి వేరుగ దానికి గోచరమగునది గన్పట్టుటలేదు. మానసిక జ్ఞానమునకును నేననియెడు ప్రతీతికిని భేదములేనపుడు శబ్దము బుద్ధి కర్మ అను నీవిమూడు క్షణములు పట్టుకు నుండునవిగాన ననిత్యములు గావలసివచ్చును. ఇది ఘటమను మొదలగు జ్ఞానము గల్గునపుడును సుషుప్తికిఁ బూర్వమునందును నవియుండవు- కనుక అనుమాత (అనుమానించువాఁడు) బుద్ధి మొదలగు గుణములయొక్క లింగములచేత (గుఱుతులచేత) ననుమేయించునని యనవలదు; అనుమాతయే (అనుమానించువాఁడు) ప్రసిద్ధుఁడై లేకపోవుటవలన దేనిచే ననుమేయించునో యెఱుంగము; అనుమాత, పరాధీనమగు ప్రకాశము గలవాఁడా?' లేక స్వప్రకాశుఁడా? (తనకుఁ దానె వెలుఁగొందుచున్నవాఁడా?) పరాధీనమగుఁ బ్రకాశము గలవాఁడైనచోఁ ఘటముతో సమానమగు యోగక్షేమము గలవాఁడగుటచేత ననుమాత (అనుమానించువాఁడు) కాకపోవలసివచ్చును గానఁ బరాధీనప్రకాశుఁ డనుటకు వీలులేదు. ఇకను స్వప్రకాశుఁ డనుటకును వీలులేదు. స్వప్రకాశుఁడగునపుడు, సూర్యుఁడు మొదలగువాని ప్రకాశముపోవున జడమగు స్వప్రకాశము గలవాఁడా? లేక యాసూర్యాదులను బ్రకాశింపఁజేయు స్వతంత్రమగు చిద్రూపప్రకాశము గలవాఁడా? అనేకమగు ప్రకాశము గలవాఁ డయ్యెనేని మరల ఘట్టకుటీ ప్రభాతన్యాయమున (సుంకము పుచ్చుకొనుటకుగాను నాలుగుత్రోవలు గలసినచోటను గట్టినపాకను దప్పించుకొనుటకు రేయియంతయు వేరుత్రోవలం దిరిగితిరిగి తరువాత యుదయమునకు దుదకు నాసుంకపు పాకకడకుఁ జేరునట్లు) పరాధీనప్రకాశుఁడే కావలసివచ్చును.

ఇకను చిద్రూపమగుఁ బ్రకాశము గలవాఁడనిన నపసిద్ధాంతమగును. చిద్రూపమగు ప్రకాశము గుణవిశిష్టమగు (గుణముగల) పదార్థమగుటచేత నాత్మ ద్రవ్యరూపమగుఁ బదార్థమని యొప్పుకొనుటవలన రెండవపక్షము గూడ సరిపడియుండలేదు.

'ఓయి! ఆత్మ, చిత్ప్రకాశమునకుఁ బెరయదియయ్యుఁ జిత్తుయొక్క ధర్మముతోఁ గూడియున్నదని యొప్పుకొనుటవలన జడము కాద'నినఁ, ఘటము మొదలగునదియుంబోలె చిత్తుకంటెఁ బెఱయగునది సమవాయముచేతఁ జిత్తుయొక్క ధర్మము లేనిదియగునను నియమమువలన నట్లనుటకు వీలులేదు. అట్లయ్యునుఁ బరిచ్ఛిన్నమగు (తెంపుగలదియగు) నంతఃకరణముయొక్క వ్యాపారరూపమగు ననుమితి జ్ఞానమునకు విషయమగునది జడమగునను నియమమువలనను శాక్యులచేఁ జెప్పబడిన దూషణము గలదగుటవలననుఁ బ్రమాత స్వతంత్రచిత్ప్రకాశుఁడనుట యుపపన్నము కాదు.

ఈ నైయాయికమతనిరసనమువలన వైశేషికమతముకూడ నిరసింపఁబడినదని తెలియునది.

ఇది శ్రీ శ్రీ శ్రీ వత్సగోత్రపవిత్ర నన్నయ భట్టారకపుత్ర శ్రీ చింతామణికవి నారాయణ యజ్వకృత శ్రీమదాంధ్ర వేదాంత సిద్ధాంత చింతామణియందలి నైయాయిక మతనిరసనము.

శ్రీ చింతామణి కవివిరచిత శ్రీమదాంధ్ర వేదాంతసిద్ధాంత చింతామణియందు నైయాయికైకదేశి వైశేషికమతనిరాసము.

వైశేషికులు పదార్థములేదని చెప్పుచున్నారు. ఈ సప్తపదార్థ వాదిమతముగూడ షోడశపదార్థ వాదిమతమును ఖండించిన తీరుననే ఖండింపఁదగియున్నది. అందు విశేషమేమన్నను.

ద్రవ్యమనఁగా గుణములకు నాశ్రయమైనది. గుణములకు నాశ్రయమగుట యనగా గుణములయొక్క యత్యంతాభావమునకు (ఏమాత్రము లేకపోవుటకు) నాధారముకాకపోవుట. కాగా, నాద్యక్షణ ఘటమునందు నవ్యాప్తి లేదని యని వైశేషికులు పలుకుచున్నారు. ఇది సరికాదు. రూపముగూడ సంఖ్యారూపము గు (లెక్క యనఁబడు) గుణమునకు నాశ్రయమైయున్నది. నలుపుకంటెఁ దెలుపు వేరు. ఇట్లు నలుపు తెలుపు మొదలగునవి పృథక్త్వరూపమగు (వేరుపాటనఁబడు) గుణమునకు నాశ్రయమైయున్నవి. గాన లక్షణము- అతివ్యాప్తమైనది. (వ్యభిచరించినది- లేక- ఇంకొకదానియందుఁబట్టినది.)

రూపము మొదలగువానియందలి లెక్క, వేరుపాటు, మొదలగునది (సంఖ్యాపృథక్త్వాదికము) ఒక యాశ్రయమునందు (ఆధారమునందు) గూడియుండుటయను సంబంధముచేత ద్రవ్యమునందే నిలచియున్నదని యనవలదు. తగిన ప్రమాణము లేకపోవుటవలన వైపరీత్యమేల కాకూడదు. (సంఖ్యాపృథక్త్వాదికము రూపాదికమునందేల యుండఁగూడదు?) గుణమునందు గుణము నొప్పుకొనకపోవుటవలన వేరొకతీరున సరిపడకపోవుటయు ప్రమాణమని పలుకవలదు. లక్షణమునుబట్టి లక్ష్యముయొక్క జ్ఞానముగలుగగా నిది ద్రవ్యము. ఇది గుణము. అను విభాగము. (ఏర్పాటు) గలుగును; అంతకుముందు రూపము గుణము అను నిర్ణయమే లేదు. ఇట్లు ద్రవ్యగుణముల స్వరూపజ్ఞానము లేనప్పుడు గుణమునందు గుణమునంగీకరింపక పోవుటవలనను ప్రయోగమెట్లు సరిపడును? గుణద్రవ్యముల విభాగమునకు ముందే వాని స్వరూపము తెలియఁబడెనేని లక్షణమును జెప్పుట నిరర్థకమే యగును; లక్షణమునకుఁగల ప్రయోజనము పదార్థములను దెలిసికొనుటయే యని పలుకవలదు. ముందుగ నుద్దేశించునపుడే పదార్థములయొక్క స్వరూపజ్ఞానము చెప్పఁబడినది. అట్లుగానిచో పదార్థములయొక్క

స్వరూపజ్ఞానములేక వానియొక్క విభాగజ్ఞానము సంభవింపదు. స్వరూపజ్ఞాన విభాగజ్ఞానముల కొండొంటికి నపేక్షగలిగినచో నన్యోన్యాశ్రయదోషము ప్రసక్తించును. మఱియు నొకకడనయందే రెండురూపములను ప్రతీతిగలుగును. అవుడు రెండను లెక్క, ఒకకడవ రెండుకడవలుగాదు గాన ఘటమునందున్నది కాదు. గాన రెండను లెక్క రూపమును బొందినదియేయగుచుఁ దోపట్టును. గనుక ద్రవ్యము గుణాశ్రయమని చెప్పిన లక్షణము రూపము మొదలగువానియందు నతివ్యాప్తమైనది.

ఈ చెప్పుటచేత రూపము మొదలగునవి, సంఖ్యయు పృథక్త్వము- (లెక్క వేరుపాటు) మొదలగు గుణములకు సమవాయి కారణములగుటవలన "సమవాయి కారణము ద్రవ్యము" అనునదియును నిరసింపఁబడినది; రూపము మొదలగు వానియందు సంఖ్య మొదలగునవి స్వరూప సంబంధముచేతఁ దోపట్టుచున్నవని పలుకవలదు. సమవాయమునకుఁ బ్రమాణము లేమింజేసి యదిముందు నిరాకరింపఁబడుటవలన ద్రవ్యగుణములకుఁ గూడ స్వరూప సంబంధమే యగుగాక-

పోనిండు ద్రవ్యత్వమనగా జాతియని నుడివుదురేని జాతిగలిగియున్నదనుటకుఁ బ్రమాణము లేమింజేసి యట్లనుటకును వీలులేదు.

ద్రవ్యము గుణము కర్మయనా వీనియందు ద్రవ్యత్వము గుణత్వము కర్మత్వమును ధర్మములు లేకగాని యనుసరించియున్న యాకృతియొక్క ప్రతీతిబోదు గాన నిది ద్రవ్యము- అని ద్రవ్యములయందు ననుసరించియున్న యాకారము యొక్క ప్రతీతియే ప్రమాణమగును; ద్రవ్యత్వాదికమగు ధర్మము కొఱవడుటవలన జాతియేయగునని నొక్కఁజెప్పదు- క్లిప్తమనునది యొకపదముచేతఁ బైకొనఁబడియుండుటచేత ననుసరించి వచ్చినవ్యవహారముపపన్నమగుచుండగా నది వేఱొండుతీరున నుపపన్నముకాదని జాతిని కల్పించుట యుక్తముకాదు.

మఱియును సంయోగత్వమునకు నవచ్ఛేదకము వ్యావర్తక విశేషణము లేని యేకదేశము అగుటచేగాని, విభాగత్వమునకు నవచ్ఛేదకమగుటచేగాని, కార్యత్వమునకు నవచ్ఛేదకమగుటచేఁగాని, ప్రతిబంధింపఁదగినదానికిని ప్రతిబంధకమునకు నవచ్ఛేదకమగుటచేఁగాని జాతి సిద్ధింపుచున్నదని యనవలదు. అవచ్ఛేదకమగుటను వ్యావర్తకమగు విశేషణమగుటనుగ నొండొకధర్మము నొప్పుకొనకతీరదు. జాతికిని వ్యక్తికిని సమవాయసంబంధము చెప్పఁబడియుండుటంజేసియు సమవాయము మింటిపువ్వువంటిదని చెప్పఁబోవుచుండుటవలనను నిచ్చోఁ గూడ సంయోగము మొదలగువానియందు నొకపదముచేఁ బైకొనఁబడియుండుట గన్పట్టుచుండుటవలనను నదిజాతికాదు. గాన ద్రవ్యస్వరూపమును నిరూపించుట సరిపడియుండలేదు. కనుకనే ద్రవ్యకర్మలకు వేఱగుచుండగా జాతిగలదగుట గుణమనుటయు యుక్తముకాదు. ద్రవ్యముయొక్క స్వరూపము తెలిసికొనుటకు శక్యముకాదు. వానికంటె వేఱగుటయు నెఱుంగుటకు శక్యముకాదు.

ఇంతియుఁగాక, వేరుపాటుయొక్క స్వరూపముగూడఁ దెలియనలవికాదని మాధ్వసిద్ధాంత భంగమునందు ముందుగడు నేర్పుగఁ బ్రతిపాదింపఁగలము. కావున నదే కర్మకంటె వేఱగుటయుఁ దెలియనలవికాదు. కనుక నిర్దిష్ట లక్షణమును బట్టి గుణముయొక్క స్వరూపము నెఱుంగుటకు శక్యముకాదు.

ఇక నీకర్మత్వమన నేమి? ఉత్క్షేపణము ఆకుంచనము మొదలుగ నైదువిధములనుట యుక్తముకాదు. ఈపరి దృశ్యమాన మగునదియెల్ల జడమను నర్థముగల "ఇదగ్ం సర్వమవస్తుజడం" అను మొదలగు శ్రుతిచేత "క్రియత ఇతి కర్మ" అను వ్యుత్పత్తిచేత సమస్తప్రపంచమును గర్మయె యగును. గాన కర్మ యైదు విధములుగలదియను నియమము యుక్తముకాదు. కర్మత్వము జాతియనిన జాతి నిరసింపఁబడినది.

ఇకను సామాన్యము నిత్యమయి యెక్కింటినను గతమగునది యనుట యుక్తము కాదు. అట్లైని సమవాయమునందుఁగూడ నతివ్యాప్తియగును; నిత్యమగుచుండ నెక్కింటి ననుసరించి యుండుటయను నదియును సమవాయ సంబంధముచేత విద్యమానముగుటయును లేదు. సమవాయ సంబంధము ముందు నిరసింపఁబడఁగలదు.

ఇకను విశేషమనునది నిత్యద్రవ్యములకు నొండొంటికిని వ్యావర్తకమగుటకయి యంగీకరింపఁబడినదికదా! యప్పుడు తనకు వ్యావర్తకము తానేయైనచో నాత్మాశ్రయదోషమగును. వేరొకదాని నపేక్షించినచో నన్యోన్యాశ్రయ దోషము పట్టును. మఱియు నిత్యద్రవ్యములు స్వతస్సిద్ధముగనే వ్యావర్తకములు. గాన వానికి వేరొక వ్యావర్తకముయొక్క యపేక్షలేదు గనుక విశేషమునకు సిద్ధిలేదు.

ఇకను "కడవ నల్లనిదియను విశిష్టమగుబుద్ధి, సమవాయము గలిగియుండుటయందుఁ బ్రమాణముకాదు- విశేషణ విశేష్యముల సంబంధము విషయముగల దానియందు విశిష్టమగు బుద్ధియగుటంజేసి, దండముగలవాఁడు. అనుబుద్ధివలెనే, అను ననుమానముచేత లాఘవమునఁ (క్లుప్తముగ) సమవాయ మొకటియని సిద్ధించినది." అనిచెప్పుటకు వీలులేదు. సమవాయ మొక్కటియే యైనచో స్పర్శన సమవాయమును రూపసమవాయము నొకటియ గాన గాలియందు రూపము గలిగియుంట ప్రతీయమానము గావలయును. "గాలికి రూపములేదు గాన రూపము గలిగియుండుట ప్రతీయమానము కాదు" అని యనవలదు. గాలికి రూపములేనిచో సంబంధము గలవానిలోఁ జేరకపోవుటంజేసి సంబంధమేయుండదు. గాలియందు రూపమునుబట్టి నిరూపింపఁదగిన సమవాయము లేదనినచో రూపసమవాయమునకును స్పర్శనసమవాయమునకు వేరుపాటు గలుగుటవలన లాఘవమున (క్లుప్తముగ) సమవాయ మొక్కటియని సిద్ధించినదని యొద్ది చెప్పఁబడినదో దానికిని వ్యాఘాతము గలుగును. మఱియు నపసిద్ధాంతము నగును; లాఘవబాధ్యముక

దా సమవాయము చెప్పఁబడెనది? పైనిఁ జెప్పినరీతిన నదిపలు తెఱంగు లయినచో లాఘవమనునది యెక్కడనున్నది? మీఁదిమిక్కిలి మఱియుం గౌరవమేయగుచున్నది. ఎట్లనిన, వేఱుపదార్థముగ నొప్పుకొనఁబడిన సమవాయము కడవమొదలగు వానియందు నెట్టిసంబంధముతో వర్తించుచున్నదను నాకాంక్షయందు రెండుద్రవ్యములకుంబోలి సంయోగ సంబంధముయొక్క నియమముకలస సంబంధమనఁబడు సంబంధముకలదానికని సంయోగములేదు. సమవాయమునకు వేఱొండుసమవాయము లేమింజేసి సమవాయముగూడ లేదు. సమవాయమునకు నింకొక సమవాయముగలదని యొప్పుకొనినచో ననవస్థసంభవించును. ఇక గత్యంతరము లేమింజేసి స్వరూప సంబంధమే యంగీకరింపఁ దగియున్నది.

అట్లుకాగా రెండు ధర్మ్ములను (ధర్మములుగలవానిని) గల్పించుట మిగుల గౌరవమగును.

ఓయి! యొకకడవయందుఁ గన్పట్టుచున్న రూపము మొదలగువానికిని ఘటత్వములోనగు జెక్కజాతులకును స్వరూపసంబంధమునుఁ గల్పించినయెడల గౌరవముగలన లాఘవముగ సమవాయమొక్కటియు యా రూపదార్థములయందున్నదని యనవలదు. వానియందున్న రూపమును గ్రహించెడు నయనేంద్రియము చేత వానియందలి గంధముగూడ గ్రహింపఁబడవలయును. సమవాయమొక్కటియగుటచేత రూపసమవాయమునకు వేఱయినది గాని గంధసమవాయము వేఱె ప్రదేశమునందున్నదికాదా? "రూపమునందుఁ గ్రమ్మియున్న సమవాయము వేఱు గంధమునందుఁ గ్రమ్మియున్న సమవాయము వేఱు" అనినచో మరలఁబూర్వోక్తమగు ఘట్టకుటీ ప్రభాతన్యాయముపట్టును; కనుక స్వరూపసంబంధమే లాఘవమువలన నొప్పుకొనఁదగియున్నది. గౌరవమువలన సమవాయమంగీకరింపఁబడదు.

ఇంతియకాక పూర్వోక్తానుమానమునందు, విశిష్టమగు బుద్ధియగుటంజేసియను హేతువుయొక్క స్వరూపముగూడఁ దెలిసికొనుటకు వలనుగాకయున్నది. విశిష్టత్వమనునది విశేషణముకంటెను విశేష్యముకంటెను విశేషణవిశేష్యముల సంబంధముకంటెను భిన్నముకానిదియా? భిన్నమైనదియా? భిన్నమయినచో "దండముగలవానిని (బడియచేతఁగలవానిని) దోడతెమ్ము" అనుమొదలగుపట్ల దండముగలవానికంటె భిన్నుఁడగుటచే వేఱొకనినిఁ దోడితెచ్చుట ప్రసక్తించును. గాన భిన్నమనుటకు వీలులేదు. ఇకను భిన్నముకానిచో నాయా స్వరూపములకంటె (ఆయావస్తువుల స్వరూపములకంటె) వేఱుగానింజేసి విశేషణము మొదలగువానియందుఁ బ్రత్యేకముగ విశిష్టమగుబుద్ధియగును. విశిష్టత్వము సమష్టియందున్నదనుటకును వీలులేదు. అదియేనై ప్రత్యేకముగనని యాత్మాశ్రయదోషము ప్రసక్తించును.

ఇక సభావమనగానేమి? భావముకంటె భిన్నమగుటయు యనినచో భావత్వమననేమి? విధి మొదలగు ప్రత్యయములచేఁ దెలియఁదగినదగుటయనిన ననాత

లమునందు ఘటములేమి గలదనుపట్ల నభావముగూడ విధిలోనగు ప్రత్యయముల చేఁ దెలియఁబడు చుండుటంజేసి భావముకావలసివచ్చును. గాన నట్లనుటకు వల నుపడదు. కాదనునర్థముచే నుల్లేఖింపఁబడని విధికి విషయమగుట యభావత్వ మనిన, క్షోణీతలమునందు ఘటములేమి లేదనుపట్ల ఘటముగూడ నిషేధముమొ దలుగఁగల ప్రత్యయముచేఁ దెలియఁదగినదగుటచేతన నఞర్థముచే నుల్లేఖింపఁబడని విధికి విషయముకాకపోవుటంజేసి భావముకాకపోవును. కడవలేమిలేకపోవుట ఘటాత్మకము (కడవస్వరూపముగగలది) కాదు. ఇక నేమనిన వేఱయదియనియ నవలదు. ఇట్టిక్రమముచేతనే దానియొక్క యభావము వేఱయదియని యనవస్థసం భవించును. కడవయొక్క లేమిలేకపోవుట తద్వ్యతిరిక్తమైనదికాదు. యాయ భావమున్ననో యధికరణ స్వరూపమై యున్నదని చెప్పఁదగియున్నది. ఏయు క్తినిఁబట్టి కడవయొక్క లేమి లేకపోవుట వేఱయదియని యంగీకరింపఁబడుచున్న దో యాయుక్తిచేతనే దానియభావముగూడ వేఱయదియని యొప్పుకొనఁదగియు న్నది; అట్లుకాఁగా ననవస్థయగును.

అనవస్థాదోషమునుబట్టియే కడవ లేమిలేకపోవుట వేఱయదికాదని యొ ప్పుకొనఁబడుచున్నదని యనవలదు. లాఘవమువలన కడవలేమిలేకపోవుట ఘ టాత్మకమనియే యంగీకరింపఁబడుగాక; అతిరిక్తమగు (వేఱయదియగు) నభావ మును గల్పించినయెడల గౌరవమగును.

ఇంతియకాక, ఈపుడమిపట్టునఁ గడవయేయున్నది. కడవలేకపోవుటలే దు. అనికడవలేమి లేకపోవుటనుగూర్చి కడవతో నభేదముగ ననుభవమునకు వి రోధమగును. ఈచెప్పుటచే నఞర్థముచే నుల్లేఖింపఁబడినవిధికి విషయమగుట భావత్వమనునది దవ్వుగఁదొలగింపఁబడినది. కడవలేమిలేకపోవుట స్వరూపము గఁగల కడవకు నఞర్థముచే నుల్లేఖింపఁబడినవిధికి విషయమగుటగలదుగాన నభా వత్వమగును! కడవలేమి కలదనుపట్ల నఞర్థముచే నుల్లేఖింపఁబడనివిధికి విషయ మగుటవలన నభావత్వములేదు.

భావమగుటయనఁ గలిగియుండుటయని యనవలదు. సత్త్వమనగా (కలిగి యుండుటయన) స్వరూపముగలిగియుండుటయా? లేక కలిగియుండుటతో (కలి మితో) గూడియుండుటయా? ఇందు మొదటిపక్షము అభావమునందుఁగూడ స్వ రూపసత్త్వము గన్పట్టుచుండుటంజేసి యతివ్యాప్తిపట్టుటచే సరిపడియుండలేదు; ఇక రెండవపక్షముగూడ సామాన్యత్రయము నిస్సామాన్యము అనిచెప్పుటచేత సామాన్యము మొదలగువానియందు సత్తావిశిష్టత్వము లేమింజేసి యవ్యాప్తియగు టచే సరిపడియుండలేదు. గాన నీభావత్వము నభావత్వమునునివి తెలియనలవి గాకయున్నవి- అభావత్వమనునది యఖండోపాధియని చెప్పుటకు వలనుపడదు. భావపదార్థమిట్టిదియని తెలియఁబడిన పిమ్మటఁగదా దానికివేఱయదియగు నభా

వత్వము ఖండోపాధియని చెప్పుటకువలనుపడును? ఇప్పటికిని ఇదిభావపదార్థము. ఇదియభావపదార్థము అను నేర్పాటు లేదు.

కావునఁ బారిభాషికములయిన (గౌతమాదులచేఁ బ్రథమోద్దిష్టములైన) పదియారు పదార్థములయందును, సప్తపదార్థములయందును. కొన్ని నిత్యములనియుఁ గొన్ని యనిత్యములనియు వర్ణింపుచున్నారు. అందుఁబుడమి మొదలగువాని పరమాణువులును. ఆకసములోనగు నైదును నిత్యములు; ద్వ్యణుకము మొదలగుఁ గార్యాత్మకములగు శరీరము శ్రోత్రాదులగు నింద్రియములు శబ్దాదివిషయములును ననిత్యములు; రూపములోనుగాగల గుణములుగూడ ననిత్యములు. అందుఁ గూడఁ బరమాణువుయొక్క గుణము నిత్యము. కార్యమునందలి యీగుణము అనిత్యము. కర్మయు ననిత్యము. కారణమునందున్న కర్మనిత్యము. సామాన్యము మొదలగు మూడును నిత్యములే; అందు ననిత్యములగు బదార్థములకుఁ బరమాణువుల వలనఁ బుట్టువును జెప్పుచున్నారు- ఈశ్వరుఁడు నిమిత్తభూతుఁడగుటయు జీవుని యదృష్టముగూడ నట్టిదయగుటయు నిత్యములగు గారకవ్యాపారములకు విషయమగుటచే స్వతస్సిద్ధమగుటవలనఁ నుడువుచున్నారు.

ఇట్లు కాగా జీవులయదృష్టమునుబట్టి యీశ్వరునియిచ్ఛచేత నిశ్చయింపఁ బడిన పరమాణువులయందుఁ గ్రియపుట్టుచున్నది. క్రియయే విభాగము. విభాగమువలన మొదటిసంయోగమునకు నాశము; వెనుకటిసంయోగమునకుఁ బుట్టువయునగును. ఇట్లు క్రమముగ రెండుపరమాణువుల సంయోగమువలన ద్వ్యణుకము బొడముచున్నది. అట్టిద్వ్యణుకముల మూటిచే త్రసరేణువును త్ర్యణుకముల మూటిచే నతురణుకము నీ మొదలగు క్రమమున గొప్పపుడమి మొదలగు ప్రపంచముయొక్క యుత్పత్తియనుట సరిపడియుండ లేదు. అదియెట్లనిన.

సంయోగమనునది తనకు నాశ్రయమైనదానిని వ్యావర్తింపుచున్నదిగా? వ్యావర్తింపలేదా? వ్యావర్తింపుచున్నచో సంయోగము తనకు నాశ్రయమగుదానిని వ్యాపించియుండుటంజేసి పరమాణువులరెంటికి నొకరూపగుట యాలవడుట చేత సంశనుబట్టి సంయోగము సంభవింపకపోవుటవలనఁ బరమాణుత్వమేయగును గాని ద్వ్యణుకత్వము కాదు. గాన ద్వ్యణుకము మొదలగునవి యుపపన్నములు కావు; ఇకను వ్యావర్తింపనిచోఁ బరమాణువులు నిరవయవములగుటచే దేశకాలములయొక్క యేర్పాటులేమింజేసి నిరవయవములగు రెండుపరమాణువులకు వ్యాప్యవృత్తి కాని సంయోగము సంభవింపదు.

పోనిమ్మీశ్వరుని యిచ్ఛనుబట్టి నిరవయవములైనను బరమాణువులకు సంయోగము సంభవింపవచ్చునని యనవలదు.

ఈశ్వరుఁడు స్వతంత్రుఁడా? లేక పరతంత్రుఁడా? స్వతంత్రుఁడైనచో నతనికి జీవులయదృష్టముయొక్కగాని పరమాణుసంయోగము యొక్కగాని యపేక్షయుండఁబోదు. వాని యపేక్షయుండెనేని వానికిలోఁబడి యుండవలసి

వచ్చును గాన నతనిస్వాతంత్ర్యమునకు భంగము ప్రసక్తించును. స్వాతంత్ర్యమను నది యితరాపేక్షలేని కర్తృత్వమేకదా? కావుననే "స్వతంత్రఃకర్తా" అనిభగ వంతుఁడగు పాణిని మహర్షిచే సూత్రింపఁబడినది. స్వతంత్రుఁడు కానిచో నీ శ్వరత్వమునకు వ్యాఘాతము గలుగును. జీవులయదృష్టముగూడ జడమగుటచేతఁ బరమాణు సంయోగమునుగూర్చి కారణముకాదు. ఈశ్వరుని యిచ్ఛచేతఁ గార ణముగా వచ్చునని నది యసంగతము- స్వతంత్రమగు జడముచేతనే కార్యము యొక్క యుత్పత్తియైనచో సృష్టియుద్దయుఁ గుమ్మరివాని యపేక్షలేక కడవను జేయవలయును.

ఓయి మనుష్యులులేని కారడవిమొదలగుపట్లను ప్రాణులవ్యాపారము లేకయే విత్తనముల మొలకలు బొడముట గన్పట్టుచున్నదికదా? యట్లే యిప్పుట కూడనేల కాకూడదనిన నట్లుకాదు. అరణ్యాణులయందలి విత్తనము తనలోను న్న మొలకను బుట్టింపుచున్నదా? లేనిదానినిఁ బుట్టింపుచున్నదా? మొదటిపక్ష మునందు స్వతస్సిద్ధముగ నున్నదానినిఁ దాను బుట్టింపవలసినదేమున్నది? ఇకను రెండవపక్షమునందు- పనసగింజవలనఁ దియ్యమామిడిమొలక బొడమవలసివచ్చు ను గాన నట్లోటనుగూడ జడమగు విత్తనముయొక్క స్వాతంత్ర్యముచేత మొల క బొడముటలేదు. అందు నీశ్వరుని యిచ్ఛయే నియమించునదిగానున్నది.

కానిమ్మిట్లే యెల్లయెడలను జీవులయదృష్టమునుబట్టి పరమాణువులవలనఁ బ్రపంచము బుట్టుటకుపయుక్తమయి యీశ్వరునిచేతనే నియమించునదియగుఁగాక యనిననట్లుకాదు. నీమతమునందు నీశ్వరునకు నియతములగు పదార్థములకు లో బడియున్న కుమ్మరివానికంబోలి యస్వాతంత్ర్యమగు బడస్వాయు జూపఁబడినది. ఇంతియకాక "సదేవసౌమ్యేదమగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వితీయం— తదైక్షత బహు స్యాంప్రజాయేయేతి" అనుమొదలగు వేదవాక్యములచేత సృష్టికంటెముందుఁ బరమేశ్వరునకే ప్రపంచకారణముగుట చెప్పఁబడినది. గాన జీవుల యదృష్టవశ మునఁ బరమాణువులవలనఁ బ్రపంచము జనింపుచున్నదని చెప్పుట సరిపడియుం డలేదు. ఇక కొరవడినది విచారింపఁబడుచున్నది.

మొదటిక్షణమునందుఁ గడవకలదను లక్షణముసరిపడియున్నదని పలుకఁ దగదు. మొదటిక్షణమునందుఁ గడవయుండినయెడల నది సిద్ధమగుటంజేసి దాని కి నుత్పత్తియే లేకపోవలయును. పుట్టినతరువాత కడవగాని మొదట కడవలేదని విశదితము. మట్టి-కర్ర-చక్రము-నీరు-సెరక- మొదలగువానిచే మొదటలేనట్టి కడవ పుట్టుచున్నదని చెప్పఁబడుచున్నది. గానఁ బుట్టినట్టిక్షణమునందుఁ గ డవలేకపోవుటవలన మొదటిక్షణముయొక్క సంబంధమునందుఁ బుట్టుకయామాట యుక్తముకాదు.

మఱియును కడవయొక్క పుట్టువుగూడ మిశ్రితముయొక్క రీతిచేతసం భవింపలేదు. పుట్టువుప్రతియోగతోఁ గూడియున్నది. పుట్టువునకుముందుఁ గడ

ప్రతీకోపాసకులకుఁ బ్రతియోగి లేని ప్రట్టువగును. విషయము లేని యుత్పత్తి యగు నటు; "కథమసతస్సజ్జాయేత" అను శ్రుతికిని "నాసతో విద్యతే భావః" అను స్మృతికిని విరోధము గూడ సంభవించును. గావునఁ గడకు నిర్విషయత్వమే యొప్పు కొనవలసియున్నది.

[illegible]! ఇట్లగుచో "[illegible] వా [illegible]" అను మొద లగు [illegible] పుట్టువతో పట్టు చున్నది. [illegible] బ్రహ్మమునకును బ్రపంచ మునకును [illegible] లేక పోవలసి వచ్చును. [illegible] అను [illegible] నుత్ప త్తి [illegible] లకు [illegible] మనకు [illegible] చున్నది. [illegible] మొద [illegible] యాధ [illegible].

[illegible] చినటుం [illegible] పుట్టువుగాయు [illegible] గూడ సంభవించు చున్నది: వినాశ [illegible] "ఉదన్వనం [illegible]" [illegible] భావమే [illegible] త్రయకర్తృం ప్రాణములకు [illegible] లేనిదగు [illegible] యున్నది.

[illegible] యొక్క [illegible] ద్విషయక [illegible] సం [illegible] నాశములు స

ప్రతి ... ములే ...

... ప్రాప్తి

... మితో

... '' అని నై

... ముఖ

ము ... అయింద్రి

... నాయం

... యొక

లేక

మా ... ఊష్వం

... సుఖముఖ ...

... నా ...

యము ... డి

యుం ...

మునం ...

నిత్యము ... కాని ...

ణః'' అ ... ముటవ

లన నామిన్ను యట్లనుటకువీలులేదు. ఇక గ్రంథవిస్త

రముచాలును.

ఇట్లు ... యొక ...

... ంపమో

... ''నైపా

... భిన్నా ... పంథా''

... అని

... మ ... ప్తాదిషు ...

మునం ...

గ॥ ఇదిచింతామణి మాత్రచింతనసము ... ప్రథ గీర్వాణ గీ
ష్పదచింతామణియజ్వ ... మాణ్యాచింతామణిన్
మొదట్న్ దార్కిక వాదఖండనము నా ... హృద్య ఐ
... తంబై పరిపూర్తినొ ... నా ... భవన్॥

శ్లో॥ ...

... నందు

శ్రీ మదాం ... చింతామణియందు

కాపిలమతఖండన ... ప్రాధాన్యము.

... ప్రపంచ

ప్రధానము పరిణామి

... గాదు

... తుండు

... విషయములతోడి సంబంధము

స్వభావసిద్ధమైయుండ లేదు; ... నాత్మము లేకపోవలసివచ్చును. మో

... విషయములతో ... ము నివర్తించుటయేకదా? స్వభావము నె

... దొలగించ ... విరోధమగుటవలన

నిష్ప్రాపత్తియు ... శుక్లకృష్ణాం బహ్వీం ప్రజాంజనయాం

... నుశేతే జహాత్యేనాం భుక్తభోగా

... ఇత్యజా'' అను

వ్యుత్పత్తి ...

... మోగుణ

... ఎరుక ...

... పుట్టింపుచున్నదియునగు ...

ణా= అనుభవింపుచున్న (కామింపుచు భోగింపుచున్న) ఏకః- అజః= ఒక పురుషుఁడు, అనుశేతే= ప్రకృతిపురుషవివేకము లేకపోవుటవలన సంసారియై యా ప్రకృతి ననుసరించియుండును; అన్యః- అజః= ఇంకొక పురుషుఁడు- సంసారమువలన నిర్విణ్ణుఁడగుచు, భుక్తభోగాం= అనుభవింపఁబడిన భోగములుగల, అనగా బాగుగ [illegible] సంసారిఁ జేయఁబడెనో యనియర్థము। ఏనాం= ఈ ప్రకృతిని జహాతి= విడుచుచున్నాఁడు; పురుషునిఁ వివేచించి తెలిసికొనకపోవుటవలన సంసారమగుచున్నది; పురుషునిఁ జతుర్వింశతి తత్త్వములనుండి వివేచించుటవలన మోక్షమగుచున్నది; గాన నిరర్థకము ప్రసక్తముగాదు.

ఇట్లీప్రాప్తియైన [illegible] స్వతంత్ర [illegible] గ్రహించినది యగుగాక; యిట్లని వేదోపముగ [illegible] ప్రకృతి [illegible] చే [illegible] గానిసం [illegible] కూడ [illegible], స్వభావమును మాన [illegible] చుటకు శక్యము [illegible] (ప [illegible] నునాదో వమేపట్టును; అట్లని కడవమొ [illegible] షునితో [illegible] సం గలిగించుగాక [illegible] వా [illegible] టువ [illegible]

[illegible] పొదలతోఁగూడియుం [illegible] ద్రియములతోఁ [illegible] యుండెడు నవ [illegible] అట్లు కాగా నవి [illegible] యొక [illegible] డఁబడుటయు [illegible] వస్థ లేకపోవును;

అట్లైనచోఁ గేవలము నింద్రియములే ప్రమాణమగుటవలనఁ గడవమొదలగునవి యాయింద్రియములకు [illegible] లైనవి యగుగాక అని [illegible] వీలులేదు. ఏమనిన- ఒక్క సారిగ [illegible] నుతోను [illegible] మొదలగు విషయములు సంబంధించ [illegible], రూపమునుఁ గూడకపోలిని [illegible] రెండుమకలవిసయు [illegible] [illegible] ములకును [illegible] స్వయం [illegible] మనుష్యుఁడై యుండి [illegible] వాని యాకృతి పొందింపఁబడగాఁ [illegible] సంబంధ ముగలిగియు నేనుమానవుఁడనని యుపుడనుకొనఁడు; [illegible]

క్షపులిననిగాని తనను దలఁచుకొనును. గాన నింద్రియములచేతను, మనస్సుచేతను నిగ్రహింపఁబడదు. పోనిమ్మట్లైనఁ బురుషునకు విషయములతో సంబంధముగలు గునిమిత్తము అహంకార మధికమగునది యగుగాక; కలయందు నేను మనుష్యుఁడ నను నహంకారము లేదు. నేనడవిపందినను మొదలగు నభిమానముగలదు. ఆమ నుష్యత్వమే యప్పుడు విషయమయియున్నది యనిన నంతమాత్రముచేతను నదిననుభ వింపక పోవుటవలన నట్లు కాదు. గాఢనిద్రావస్థయందు నహంకారము లేకపోయి నను నుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములను గలిగించెడు ప్రయత్నముండుటచేత నట్టిప్రయత్న మునకు నాశ్రయభూతమగు నధికమైన యొండొకదానినొప్పుకొనకతీరదు. ఆయ ధికమగునదియే కర్త యనఁబడును. అట్టికర్త శాస్త్రోక్తకర్మలను జేయుటవలన ధర్మమును నిషిద్ధ (నింద్య) కర్మలనాచరించుటవలన నధర్మమును నగును; ఆధర్మా ధర్మములవలన నభీష్టసిద్ధియు ననిష్టాపాతమునునియెడు విషయము పురుషసంబం ధమగును; జాగ్రదాదులగు మూడవస్థలయందును వ్యాపారమది యొకటియే య గును; జక్షురాదులగు బాహ్యేంద్రియములు జాగ్రదవస్థయందే ప్రవర్తింపుచుఁ దమతమ విషయములయందుఁ బ్రసరింపుచుండును; మనస్సు నహంకారమును రెండును జాగ్రదవస్థయందును స్వప్నావస్థయందును దమతమ వ్యాపారములను జేయుచుండును; భావనాత్మకమగు సంస్కారమున్నదో మహత్తత్త్వమునందే వర్తిం పుచున్నది; తనుచెంతకువచ్చిన యింద్రియములనట్టి కవనాళోఁగు విషయము లు బుద్ధియందు సంక్రమింపుచున్నవి; (ప్రతిఫలింపుచున్నవి) పురుషుఁడుగూడ నాబుద్ధియందుఁ బ్రతిబింబించుచున్నాడు; ప్రకృతియొక్క కార్యమగుటవలన గుణత్రయాత్మకమగు బుద్ధితత్త్వము సత్త్వగుణము ముఖ్యముగఁ గలదగుటవలన నిగ్గుటద్దమువడువునఁ గడునిర్మలమయినది; గావుననే యితరపదార్థములు తన యందుఁ బ్రతిఫలించుటకుఁ దగియున్నది. మఱియునీబుద్ధితత్త్వము సత్త్వగుణము మిక్కుటముగఁగలుగుటచేత మహాయోగులకు సర్వజ్ఞత్వము నిచ్చుచున్నది; యో గులుకానివారికి రజోగుణ మధికమగుటచేఁ గించిజ్ఞత్వము నొసగుచున్నది. లోప లతమోగుణము ప్రచురమగుచు సుషుప్తిమొదలగువానినిఁ గలుగఁజేయునది యగు చున్నది. పాలు, పెరుగువడువునఁ బరిణమించునట్లు పరిణమించుటయు స్వభావము గల వృత్తులయొక్క జ్ఞానముల పరంపరచేత నలుపు మొదలగు నర్థములపరంపర ను బ్రకాశింపఁజేయునదియగుటచే నొక్కయంతఃకరణము సంక్రమించుటవలన వి షయము పురుషునియవధానముగలది యగుచున్నది.

అయ్యా! మహత్తత్త్వము అంతఃకరణరూపమయినచో నది ప్రయత్నమునకు నాశ్రయమైనదియు నదియే చేతనమును గావలయును. ఏనేను తెలివిగలిగితినో, యా నేనే ప్రయత్నింపుచున్నానను సామానాధికరణ్యముయొక్క ప్రత్యయమునకు (ప్రతీతికి) విరోధముగాన ఒకటి తెలివినిఁ జేయునదియు వేఱొకటిప్రయత్నించు

చదియు నెప్పుడు నుండదుగదా? అని యనవలదు. సత్త్వము రజస్సు తమస్సు ననునీమూడుగుణములును గ్రమముగ సుఖము దుఃఖము మోహము స్వరూపములుగఁ గలిగి యనుభవింపఁ దగినవియగుటవలన నివియే స్వరూపముగఁగల బుద్ధి తత్త్వము (మహత్తత్త్వము) జడస్వరూపముగాని చైతన్యస్వరూపుఁడగు భోక్తయైయుండ లేదు. కావున నొకదానిచేఁ దెలియఁబడక తెలిసియే స్వభావముగఁగల యొండొక భోక్త నొప్పుకొనవలయును. అవివేకముచేత బుద్ధికిని బురుషునకును భేదమును గ్రహింపకపోవుటవలనఁ బ్రతిబింబితుఁడయ్యు నంతఃకరణమునందుఁ బ్రతిఫలించిన పురుషునియందు కర్తృత్వరూపమగు నభిమానమును, జడమయినదయ్యు మహత్తత్త్వమునందుఁ బ్రతిఫలించిన పురుషునియొక్క యవివేకరూపమగు నాగ్రహముగల సచేతనమను నభిమానమును గలుగుచున్నది. ప్రభాకరులవలె సాంఖ్యులును ఖ్యాతివాదులగుటచేత సాంఖ్యమతమందు భ్రాంతియనునది లేదు. కనుక భేదమును గ్రహింపకపోవుటయే విపర్యయముయొక్క (అచేతనమునందుఁ జేతనమను చేతనమునందు నచేతనమను నభిమానముయొక్క) స్వరూపమునకు గారణమయి యున్నది. కాన ప్రధానమునకును చైతన్యమునకును సామానాధికరణ్యము సంఘటించుచున్నది. నైయాయికమతమునందుఁగూడఁ బురుషునియందుఁ గర్తృత్వమును, బుద్ధియందుఁ జేతనమనువ్యవహారమును లేదు. తామరాకువలెనె పురుషుఁడు నిర్లిప్తుఁడు. బుద్ధి జడము. మనస్సుయొక్క సంబంధమునుబట్టి సచేతనమను మొదలగు వ్యవహారము అని తార్కికమతము.

అయ్యా! స్వతస్సిద్ధముగఁ బురుషుఁడు నిర్లిప్తుఁడయ్యు బుద్ధింబోలి యతనికలేపనము (సుఖదుఃఖాదిసంపర్కము) గలుగుచున్నదని యనవలదు. తామరాకు, నీటితోఁగూడియున్నను నీటినంటకుండునట్లు పురుషుఁడు మహదాదులతోఁగూడియున్నను వానిసంపర్కము లేనివాఁడయి యున్నాఁడు; అట్లు మహత్తత్త్వము మొదలగుకారణములు వేరువేరు వ్యాపారములుగలవిగా తప్పక స్వీకరింపఁదగియున్నవి. అందు ఇదివస్తువని తొలుతఁ బొడమినజ్ఞానము ఇంద్రియములయొక్క వ్యాపారము; సంకల్పవికల్పములు మనస్సుయొక్క వ్యాపారము. ఇట్టిరెండును "సందిగ్ధం వస్తుమాత్రం ప్రాగ్గృహ్ణాత్యవికల్పకం । ఇంద్రియాణి మనః పశ్చాత్సవికల్పం వినిశ్చయాత్" అని చెప్పఁబడినవి; అనఁగా తొలుత నేదేనొకవస్తువు సందేహగ్రస్తమయియుండునపుడు దానిని నిర్వికల్పకమనియు నిదియిట్టిదని నిర్ణయించుటవలన నింద్రియములను మనస్సును సవికల్పకమనియు నుడువుదురు: ఇకను కేవలాహంకారముచేతఁ దిరస్కరింపఁబడినయభిమానము అహంకారముయొక్క వ్యాపారము. కడపట వునఁ గార్యమగునపుడు జడమగుటంజేసి జనియించినదియెల్ల నచేతనము ప్రధానముగఁ గలదియగును. వైశేషికులు మొదలగువారిచే జగత్కారణములుగ నొప్పుకొనబడిన పరమాణువులు మొదలగు వానికిఁగూడ మూలకారణము ప్రకృతియే యగుటచే నా ప్రకృతి (ప్రధానము)

సర్వస్వాతంత్ర్యమగుటంజేసి తనను నియమించుటకు దానికి వేరొండు చేతనముయొక్కయపేక్ష లేమింజేసి యీశ్వరుఁడు సిద్ధించుట లేదు.

ఇక సేశ్వరసాంఖ్యమతస్వరూపనిరూపణ మెట్లనిన.

పాతంజలమతానుసారులగు సేశ్వరసాంఖ్యులు, (యోగులు) పురుషుఁడు మూలప్రకృతిచే దంటిల్లఁజేయఁబడినవాఁడగుటచేత నితనికంటెఁ బైగా నిరంజనుండగు నీశ్వరుఁడు గలఁడని యొప్పుకొనుచున్నారు. కొరవడినదంతయుల్ల నిరీశ్వర సాంఖ్యులకును సేశ్వరసాంఖ్యులకును సమానమైయున్నది.

పతంజలిమహర్షిప్రణీతమగు యోగశాస్త్రమునందును పరమపురుషార్థభూతమగు మోక్షమునకు ముఖ్యసాధనము యోగమేయైయున్నది. ఈయోగమునకు యమము నియమము మొదలగునవి యంగములై యున్నవి. గాన వీనియొక్క నిరూపణము సాంఖ్యశాస్త్రముకంటె నెక్కుడుగానున్నది. "యోగశ్చిత్తవృత్తి నిరోధః" అని యోగశాస్త్రమునందలి మొదటిసూత్రము. అనగా సంచలనాత్మకమగు చిత్తముయొక్క వృత్తులను (వ్యాపారములను) నిరోధించుటయె యోగమనఁబడునని సూత్రార్థము। చిత్తముయొక్క వికారములు వృత్తులగును. వానియొక్క నిరోధమనగాఁ బురుషునిద్వారా ఈశ్వరునితో నావృత్తుల నైక్యము సేయుట: యమము- నియమము- ఆసనము- ప్రాణాయామము- ప్రత్యాహారము- ధ్యానము- ధారణము- సమాధియు ననునెనిమిదియుఁ బూర్వోక్తయోగమునకు నంగములు. అందు దేహాత్రిజీని హింసింపమియు, సత్యమే మాటలాడుటయు, దొంగిలింపమియు, బ్రహ్మచర్యమును, ఱికెముసు బుజుత్వమును మొదలగునవి యమములనఁబడును. పుణ్యతీర్థాదులయందు స్నానమును జేయుచుండుటయు, త్రికాలములయందు నుదప్పక సంధ్యావందనాదినిత్యకృత్యములను నెఱవేర్చుచుండుటయు, భుజించునప్పుడు మాటలాడకయుండుటయు మొదలగునవి నియమములనఁబడును; పద్మాసనము స్వస్తికాసనము కూర్మాసనము మొదలగునవి యాసనములగును. ఒకముక్కుపుటమును వ్రేలితోనొక్కి మూసి తక్కినపుటముతో బాహ్యవాయువును లోనికిఁబీల్చుటయనఁబడు పూరకమును, అట్లు పూరింపఁబడిన వాయువును లోపల నిలుపుటయనఁబడు కుంభకమును, కుంభించిన యావాయువును వెలుపలకు క్రమముగ విడుచుటయనఁబడు రేచకమును నీనాయుధారణము ప్రాణాయామమనఁబడును; చంద్రనాడితోఁ బూరకము సూర్యనాడితో రేచకము సుషుమ్నానాడియందుఁ గుంభకమును జేయునది- అను మొదలగు యోగశాస్త్రవిశేషములు నాచేరచియింపఁబడిన యోగచింతామణియందుఁ బరికింపనగును. ఇంద్రియార్థములనుండి డెందమును మరలించుట ప్రత్యాహారమనఁబడును. నాభిమధ్యభాగము మొదలగు శరీరము నందలి యేకదేశమునందుఁ బ్రాణవాయువును నిలుపుట ధారణ యనఁబడును; ధ్యానమనగా ధ్యానింపదగిన స్వేష్టదేవ

తయందు పెరతలంపులులేక తదేకపరత్వమ యగును. ఇది తప్పనిసరిగఁ జేయవలయునను బుద్ధియొక్క అధ్యవసాయము (నిశ్చయము) సమాధియనఁబడును.

ఇట్లయినచో నధ్యవసాయము వికల్పము నను నీరెండును నిశ్చయము స్వరూపముగ గలవియగుటంజేసి వీనికి భేదమెద్ధియని యాశంకింపవలదు. వికల్పమనునది విషయములయొక్క (ఇంద్రియార్థములయొక్క) నిశ్చయము స్వరూపముగ గలది. కర్తవ్యముయొక్క యధ్యవసాయ మన్ననో కృతినిఁగలుగఁజేయెడు తలంపు స్వరూపముగ గలది. బుద్ధియుఁ జేతనోపరాగము, విషయోపరాగము, వ్యాపారావేశము ననబడు నంశత్రయమునందును బ్రవర్తింపుచుండును. ఎల్లయెడలను నాచే నిది చేయఁదగియున్నదియను మూఁడింటియొక్క స్వరూపము తోఁపట్టుచున్నదికదా? అందు మోముయొక్క యుపరాగము (ప్రతిఫలనము) అద్దమునకుంబోలి నాచేతనుఆను చేతనముయొక్క యుపరాగము భేదమును గ్రహింపకపోవుటంజేసి వాస్తవమైనదికాదు. ఇకను ఇదియును విషయోపరాగము ఇంద్రియములయొక్క ప్రణాళికచేత (ద్వారా) బుద్ధియందుఁ బ్రతిఫలించిన బుద్ధియొక్క పరిణామవిశేషము. ఇదియును నిట్టూరుపుగాలి సోకినతోడనే యద్దమునందుఁగలుగు మాలిన్యముం బోలి వాస్తవమైనది కాదు. ఇకను చేయఁదగినది యను వ్యాపార యొక్క యావేశము. పైరెండింటియొక్క వాస్తవమునకును నునికిపట్టయియున్నది. అందు నిట్టిస్వరూపముగు వ్యాపారము లక్షణముగఁ గలబుద్ధియొక్క విషయములయందలి యుపరాగము జ్ఞానమగును; ఈజ్ఞానముతోఁగూడ వాస్తవముగాని మనుష్యోపరాగమునకు సంబంధము గలదు. కాగా నద్దమునందుఁ బ్రతిఫలించిన మోమునకు లేపసంబంధము (తత్తదుపరాగసంబంధము) లేనట్లు- సంబంధము దీనికిని లేదు. కనుక జ్ఞానమునకు నుపలబ్ధికిని భేదమున్నది. కర్తృరూపముగు బుద్ధియొక్క సామానాధికరణ్యముచేతఁ బ్రతీయమానమగుటంజేసి సుఖము మొదలగు తొమ్మిది గుణములు గూడ నాజ్ఞానోపలబ్ధులయందే నిలచియున్నవి

ఇకను చేతనమనునది కూటస్థమును నిత్యమునగుటవలన, బుద్ధియేస్వభావమునుబట్టి పరిణామియగుటంజేసి చేతనస్వరూపమైనదని యనుటకు వలనుపడదు. అట్లుకాగాఁ బ్రకృతి, చేతనముకాకపోయినను బిడ్డ పెరుగుటకొరకు పాలునుంబోలి పురుషునియొక్క భోగమునకును నపవర్గమునకు (మోక్షమునకు) నుఁబ్రవర్తింపుచున్నది. ప్రకృతిపురుషులయొక్క వివేకము (తత్త్వజ్ఞానము) ఎప్పుడుగలుగునో యప్పుడు ముక్తినొందును. ప్రకృతిపురుషవివేకము శ్రవణమననాదులవలనఁ గలుగును.

ఇకను ప్రపంచము ప్రధానము మూలకారణముగ గలదనుట యెట్లు ప్రమాణము? అనిన విపరీతముగు (అసంభవితముగు) కార్యజ్ఞానమనునది త్రిపుటీవిహీన

మగు కేవలజ్ఞేయము (తెలియఁదగినది) నందే నిలచియున్నదని తమసిద్ధాంతము నం జెప్పిరి. దీనినిగూర్చి విచారణ చేయఁదగియున్నది. బింబ ప్రతిబింబ భావమునందు స్వరూపముగల యద్దమునందు స్వరూపముగల కడవ మొదలగు దాని ప్రతిఫలనము గలిగియుండుటలో బింబభూతములగు కడవ మొదలగువానికంటె, దర్పణాదికములయొక్క నిర్మలత్వ మపేక్షింపఁబడియుండుట సుప్రసిద్ధము. ప్రకృతమునందుఁ బురుషుఁడొకదానిచేఁ దెలియఁదగనివాఁడును (అసంవేద్యుఁడును) కడునిర్మలుఁడును, బుద్ధితత్త్వమన్ననో సుఖము దుఃఖము మోహము మొదలగునవియను కటికచీకటిచేత నత్యంత మలినమైనదిగాన వీనికి నిట్లు పరస్పరము వైపరీత్యముచేత విరోధమగుటవలనఁ బురుషుఁడు బుద్ధియందుఁ బ్రతిబింబించుటయు, బుద్ధి పురుషునిఁ బ్రతిఫలింపఁజేసుకొనఁదగి యుండుటయు సంభవింపదు. కడవ మొదలగు విషయములుగూడ నాబుద్ధియందుఁ బ్రతిబింబమునొసఁగుటకుఁ దగినవికావు. ఏమనిన నద్దముకంటె వెరయదియు బింబభూతమునగు మోము నద్దమునందలి తన ప్రతిబింబమునకంటె వేరొకచో నుండునట్లు బుద్ధియందలి ప్రతిఫలమునకు హేతుభూతమగు నీలము (నల్లనిది) లోనగు బింబవస్తుజాతమునకు బుద్ధికంటె వేరగుతావున నునికిలేదు. తెలియఁబడుచున్న వస్తుజాతమెల్లఁ దమను దెలియఁజేయు బుద్ధిలోపలనే యుండుటచేత బుద్ధిలో నంతర్భూతముగాని ప్రదేశమేలేదు.

ఓయి! భాసిలునికియే (వేలుంగమియే) స్వరూపముగాఁగల తమోగుణముయొక్క భాగమునందున్న బింబభూతములగు నీలాదులు, తేజోమయంబగు సత్వగుణముయొక్క భాగము లక్షణముగాఁగల బుద్ధియను నద్దమునందుఁ దోపట్టుచున్నవనినఁ దమోగుణముయొక్క భాగముగూడ బుద్ధిలోపలనుండియే వెలుంగుచుండుటవలన నట్లనుటకు వలనుపడదు. అట్లుకానిచో తమోగుణము రజోగుణము సత్వగుణము అని యొండొంటితోఁ గలియని విభాగము (యేర్పాటు) యొక్క స్ఫూర్తియే గలుగకపోవచ్చును. ఎయ్యదిస్ఫురియింపుచుండునో యదియెల్ల స్ఫూర్తియస్వరూపముగాఁగల బుద్ధిలో నంతర్భూతమగునని న్యాయము. బుద్ధియందుఁ బ్రతిఫలనము సంభవించెనేని యపుడు ఆప్రతిబింబము ప్రధానమగు ప్రకాశము కాకపోవుటచేత నద్దము మొదలగువానియందుఁ బ్రతిఫలించిన యగ్గిలోనగువానికి తృణాదికమును దహింపఁగలుగుట, బిడ్డ్యము నడికింపుట మొదలగు నర్థక్రియ (వస్తువునకుఁ దగినపని) సంభవింపనియట్లు కర్తృత్వము జ్ఞాతృత్వముభోక్తృత్వములోనగునర్థక్రియాసమూహము సంభవింపకపోవలసివచ్చును; నిక్కముగఁ గర్తృత్వముభోక్తృత్వము మొదలగునదిలేదు; ఇక నేమనిన బుద్ధికినిఁ బురుషునకును కొండొంటికింగల భేదమును గ్రహింపకపోవుటవలననగు కేవలాభిమానము అని చెప్పఁబడినది అని యనవలదు; మంకెనపువ్వునందలి యెఱుపు స్ఫటికమునందుఁ దోపట్టునట్లు బుద్ధితత్త్వమునందున్న కర్తృత్వము మొదలగు

నవి పురుషునియందుఁ దోఁపట్టుచున్నవి. అట్లుకాగా, పురుషుఁడు బుద్ధికంటె వేఱువాఁడను కల్పన, కర్తృత్వాదికము బుద్ధి ధర్మమగుటంజేసి యప్రామాణికం బగును.

ఇకను కర్తృత్వము మొదలగునది బుద్ధియొక్క ధర్మమయ్యె. జడంబగుటచేత బుద్ధికి జ్ఞాతృత్వము సంభవింపనేరదని యనవలదు. కర్తృత్వము మొదలగునదియును జ్ఞాతయొక్క ధర్మమగుటచేత బుద్ధితత్త్వమునకు నాకల్పనయు యుక్తముకాదు.

మఱియును బురుషునియందుఁగల్గియే కర్తృత్వము మొదలగునది బుద్ధియందుఁ బ్రతిబింబింపుచున్నదని యనవలదు; స్వభావమును నిరాకరించుటకు వీలులేదు గాన ముక్తియే లేకపోవలసి వచ్చును.

ఇంతియకాక, ముఖ్యుఁడగు పురుషునకును బుద్ధితత్త్వమునకును సంబంధము లేకపోవుటవలనను, అప్రతిబింబమునకే సంబంధ ముండుటవలనను, ప్రతిబింబము కర్తృత్వములోనగు సర్వక్రియలను జేయఁదగినదికాకపోవుటవలనను సూదంటురాతిపైనినుపసూదినివ్రాసి యాసూదికి నింకొకసూది దగిలియుండుట, సున్నము పసపు కలిపిన నెఱుపుగలుగుట యనుదృష్టాంతముచేత ప్రకృతిపురుషుల కలియికవలనఁ గర్తృత్వము మొదలగునది యుపపన్నమగుచున్నదని యనుటకు వీలులేదు.

ముఖ్యపురుషునకే బుద్ధితత్త్వముతో సంబంధముగలదనుటకు వలనుపడదు అద్దమునందుఁగల గీఱు, ఆయద్దమునందుఁ బ్రతిఫలింపకుండునట్లు దేనియందెద్ది యుండునో యది దానియందుఁ బ్రతిఫలింపదను న్యాయమున నట్లు ప్రతిబింబించుట సంభవింపదు. ఇక నిష్టాపత్తియందు (ఇందుకు నొప్పుకొనుటయందు) బుద్ధి, పురుషునియొక్క స్వభావ మగుటంజేసి మాటుపరచుటకు వీలులేనిదగుటచేత మోక్షము గలుగకపోవుట తప్పనిసరిగ నగును.

ఇంతియకాక, బుద్ధియందుఁ బ్రతిబింబించిన కడవమొదలగువానికిం బోలి బుద్ధియందుఁ బ్రతిఫలించిన పురుషునకుఁగూడ కర్తృత్వము మొదలగు నభిమానముగూడ సంభవింపదు; కడవ జడమగుటవలన దానికి నభిమాన ముండదుగాని చిద్రూపుఁడగు బురుషునకుఁ గర్తృత్వాద్యభిమాన ముండవచ్చుననుటకును వీలులేదు; పురుషుఁడు చిత్స్వరూపుఁడయ్యును నిష్క్రియుం డగుటవలన నతనికిఁ గర్తృత్వాద్యభిమానము సంభవింపదు; మట్టిముద్దతో సమానమగుదానికి మట్టియందలి యభిమానముండదనునపుడు దానిప్రతిబింబమునకుఁదమామునుండదుగదా?

ఓయి! కడవవడువునఁ బురుషుఁడు కేవలము నిర్విషయుండని చెప్పఁబడలేదు. మహదాదిప్రకృతివికృతులయందు మూలప్రకృతిని ప్రేరేపింపుచున్నవాఁ

డని తలుకఁబడినదని యంటిరేని, అట్లయినచోఁ బురుషుఁడు దాసీనుఁడగుటచేత నతనికి నుదాసీనత్వమే లేదని తాత్పర్యమునందు బర్యవసన్నమగుచున్నది "శైల తుల్యాత్ప్రికృత్యాదే న్స్వాత్మమధ్య మమాశ్రితః। యద్యసౌ నిష్క్రియోనస్యా ద్యత న్స్వాత్మాపిసాక్రియా। స్వకీయాసీం క్రియాం సాతే ప్రకృతౌ వికృతిష్వపి జడాఅపి స్వభావేన దేహాక్షభువనాదయః। యత్ప్రభావాత్ప్రవర్తంతే స కథం నిష్క్రియో భవేత్।" అనగాఁ బురుషుఁడు ప్రకృతిమొదలగు వానికంటె విలక్షణుండగుచుఁ బరమసూక్ష్మమగుఁ బ్రయత్నము నవలంబించి యున్నవాఁడు; ఇతఁడు నిష్క్రియుఁడేయైనచో సూక్ష్మమగు (అవ్యక్తమగు) క్రియయుఁ గూడ నుండకపోవలయును. గావున ప్రకృతి వికృతులయందుఁ గ్రియనుఁ బుట్టించుచున్నాఁడు; శరీరములు ఇంద్రియములు లోకములు మొదలగునవి స్వభావసిద్ధముగ జడములేయైనను ఏపురుషుని ప్రాభవమును బట్టి ప్రవర్తిల్లుచున్నవో యాపురుషుడు నిష్క్రియుండెట్లగును? కాదుగావున క్రియయను నది సవిషయకమగుటచేత నిరంజనత్వమనఁబడు నపవర్గము గలుగదు. అను నీదూషణము సంఘటింపక మానదు. ఈచెప్పుటచేత సాంఖ్యైక దేశమగు యోగశాస్త్రముగూడఁ బ్రత్యాఖ్యానము జేయఁదగినదని తెలియనగును. యోగులచేత నొప్పుకొనఁబడిన ఈశ్వరుఁడు మూర్ఛయను నామాంతరముగల సమాధిలోఁ జేరినవాఁడగుటచేత నతనికి జడత్వము ప్రసక్తింపకతీరదు.

మ॥ ఇదిచిందామణిమంత్రచింతనసము- ద్దేద్ధాన్ధ్రిగీర్వాణగీ।
ష్పదచింతామణియజ్వకృత్యుపనిష- త్ప్రామాణ్యచింతామణిః
విదితంబౌనిటుసాంఖ్యయోగిమతని- ర్వీర్యత్వనిష్పాదన।
ప్రదమైరెండవదౌమయూఖమలరుః- ద్రైలింగవాగ్గుంభనః॥

ఇట్లు శ్రీమదంకిత వెంకట జగ్గరాయ ధరావర ప్రేరిత శ్రీవత్ససగోత్ర పవిత్ర
వద్దేశసీపతి నారాయణ యజ్వచింతామణి కవికృతులలో
శ్రీమదాంధ్ర వేదాంత సిద్ధాంత చింతామణియందు
సాంఖ్యయోగి మత భంగమనబడు రెండవ
మయూఖము ముగిసెను.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

శ్రీమదాన్ధ్రవేదాంత సిద్ధాంత చింతామణి- వచనకావ్యము.

జైమినీయమతనిరసనమను తృతీయమయూఖము ప్రారంభము.

జైమినీయులనఁబడెడు పూర్వ మీమాంసకులు "స్వాధ్యాయోఽధ్యేతవ్యః" అను వేదాధ్యయనవిధికి ఫలితముతోఁగూడిన యర్థజ్ఞానముదనుకయను తాత్పర్యము నెఱుంగుటవలన "అథాతో ధర్మజిజ్ఞాసా" అను మొదలుగాఁగల పన్నెండు లక్షణములచేత "విషయోవిషయశ్చైవ పూర్వపక్షస్తథోత్తరం। నిర్ణయశ్చేతి పంచాంగం ప్రాంచోఽధికరణంవిదుః" అనగా విషయము సందేహము, పూర్వపక్షము, ఉత్తరము, సిద్ధాంతము అను నైదంగములుగలది యధికరణ మనఁబడునను లక్షణముగల వేయి యధికరణములతోఁగూడిన మీమాంసాశాస్త్రమును వర్ణించిరి. అందు "స్వాధ్యాయోఽధ్యేతవ్యః" అనునది విషయవాక్యము; ధర్మమీమాంస యారంభింపఁదగినదియా? కాదా? అని సంశయము; ఇందునుగూర్చి, అధ్యయనవిధి యదృష్టార్థమా? లేక దృష్టార్థమా? అనియు, అక్షరములను గ్రహించుటమట్టుకు తుదగాఁగలదియా? లేక యర్థమును గ్రహించుట తుదగాఁగలదియా? అని సందియము; ఇకను పూర్వపక్షమన్ననో? వేదమంత్రముల యొక్క యక్షరములను ముఖస్థముగ వల్లెవేసి గ్రహించుటచేత నధ్యయనము చరితార్థమగుటచేతను, అదియును అదృష్టమునుబట్టి స్వర్గఫలము నొసఁగుటచేతను, వేరొండుఫలముయొక్క యపేక్ష లేకపోవుటచేతను, "స్వాధ్యాయోఽధ్యేతవ్యః" అనువిధి, కేవలాధ్యయనముచేతనే పర్యవసన్నమగుటచేతను, ఇట్టి కోరికగలవాఁడధ్యయనమునుఁ జేయునదియని శ్రుతిచెప్పకపోవుటచేత వేరొకఫలమునుఁ గల్పించుటకు శక్యముగాకపోవుటచేతను, వేదమంత్రాక్షరములను వల్లెవేసి గ్రహించినపిమ్మట స్నానము (సమావర్తనము) చేయఁదగినదనియర్థము స్పష్టమగుచుండుటంజేసి వేరేమీమాంసను మొదలుపెట్టఁబనిలేదు. అని పూర్వపక్షము. ఇందుకు సిద్ధాంతమెట్లనిన; తొలుత ముఖస్థముగఁజేయఁబడిన ప్రాబల్యములగమి నిరర్థకమగుటయుక్తముగాదు; అట్టి వేదార్థము, విచారణ లేనిచో సాధ్యముకాదు; ఆవిచారణయు మీమాంసాస్వరూపమయి యున్నది. ఇట్లు వేదార్థజ్ఞానము దృష్టమగుచుండగా నదృష్టమని కల్పించుట యుక్తముకాదు. "యం యంక్రతు మధీతే తేన తేనాస్యేష్టం భవతి" అనగా నే యేక్రతువుయొక్క భాగము నధ్యయనముచేయునో యాయాయధ్యయనముచే నభీష్టము సిద్ధింపుచున్నదని వాక్యశేషమునందు ఫలము వినఁబడుచున్నది. వేదార్థజ్ఞానములేక కేవలాక్షరగ్రహణముచేత ఫలశ్రుతి దెలియఁబడదు. మఱియు "అర్థావబోధకామ అధీయీత" వేదార్థమునుఁ దెలియఁగోరువాఁడే యధ్యయనమునుఁ జేయవలయునను కల్పసూత్రవాక్యమునుబట్టి కేవలము వేదాక్షరములను వల్లెవేసి గ్రహించుటచేతను స

మావర్తనము చేయఁదగదు. మీమాంసాశాస్త్రమును జదువుకొని వేదార్థమునె ఱింగి స్నానము (సమావర్తనము) చేయవలయును గాన మీమాంసాశాస్త్రము మొదలుపెట్టకతీరదు. అని సిద్ధాంతము.

ఓయి ! అధ్యయనవిధికి భావన లేమింజేసి యిదియెట్లు విధియగును? "జ్యోతిష్టోమేన స్వర్గకామో యజేత" అను మొదలగు విధులయందు రెండుభావనలు దోపట్టుచున్నవి. అందొకటి శబ్దమునందును వేరొకటి యర్థమునందును లిఙ్గుకారణముగగలదియై నిలచియున్నది. ఎట్లనిన, యజేత అను లిఙ్గుచేత వినఁబడిన పిమ్మట నేనుదీనిచేతఁ బ్రవర్తించెదనని పురుషునకుఁ బుద్ధిబొడముచున్నది. శబ్దభావన యనఁ బ్రవర్తనయేకదా? "అభిధాభావనామాహు రన్యామేవ లిఙాదయః। అర్థాత్మ భావనాత్వన్యా సర్వాఖ్యాతేషు గద్యతే" అని యిదియే యభిధాభావనయనియు ననఁబడుచున్నది. పురుషునియొక్క ప్రయత్నము స్వరూపముగఁగలది యర్థభావన, ఇది దేనిని భావింపవలయును? దేనిచే భావింపవలయును? ఎట్లు భావింపవలయును? అని ఫలము కరణము ఇతికర్తవ్యత్వము అను భేదమునుబట్టి మూడుభాగములు గలది. అందు యాగముచేత స్వర్గమును భావింపవలయునను మొదలగుపట్ల స్వర్గము మొదలగుఫలము దేనిని భావింపవలయునను దానియొక్క యంశము యాభాగము మొదలగువాని ధాతువుయొక్క యర్థము కరణముయొక్క యంశము, ప్రయాజములోనగు కరణములకు నుపకారకము ఇతికర్తవ్యత్వముయొక్క యంశము. ఇట్లుకాగా ప్రయాజము మొదలగువానిచే నుపకరింపఁబడు యాగముచేత స్వర్గాదిఫలమును భావనజేయవలయునని యర్థమగుచున్నది. ఇట్లు శబ్దభావనయుఁ బ్రవర్తింపకయున్న పురుషుని ప్రవృత్తిఁగలుగజేయు వ్యాపారమగుటచేత మూడంశములు గలదియైయున్నది. ఎట్లనిన; పురుషునియందుగల ప్రవృత్తి,ఫలముయొక్క యంశము; లిఙ్గు కరణాంశము,అర్థవాదము ఇతికర్తవ్యతయొక్క యంశము. ఇట్లుకాగా అర్థవాదము మొదలగువానిచేతఁ బ్రరోచనము జేసి, లిఙ్గు మొదలగువానిచేతఁ బురుషుఁడు బ్రవర్తింపఁదగినవాఁడగుచున్నాఁడు. ఇట్లు అధ్యయనవిధియందుఁ గూడ రెండుభావన లుండవలయును గదా? యనిన "స్వాధ్యాయ మధీయీత" అను వేరొండువాక్యమునందలి లిఙ్గునకు బదులుగ బ్రయోగింపఁబడిన "స్వాధ్యాయోఽధ్యేతవ్య" అను వాక్యమునందలి తవ్యప్రత్యయముచేతను రెండుభావనలును దోపట్టుచున్నవి. ఎట్లనిన, వేదాధ్యయనమునందు, అర్థవాదము మొదలగువానిచేతఁ బ్రరోచనముఁ బుట్టించి, లిఙ్గు మొదలగువానిచేతఁ బురుషుఁడు ప్రేరేపింపఁ బడుచున్నాఁడు. ఇట్లు శబ్దభావన; అధ్యయనముచేయఁబడిన స్వాధ్యాయముచేత మీమాంసచే నుపకరింపఁబడిన స్వాధ్యాయముయొక్క యర్థజ్ఞానము నెఱుంగుటను భావింపవలయునను నిదియర్థభావనయగును గాన నిట్లిచ్చటగూడ నిఱుతెఱంగులంగల భావనలున్నవి గాన వికలత్వమించుకయు నిందులేదు. ఈయధ్యయనవిధి,అపూర్వము నియమము

పరిసంఖ్య అను భేదముచేత త్రివిధములుగలది; యని "విధిరత్యంత మప్రాప్తే నియమః పాక్షికేసతి। తత్రచాన్యత్రచప్రాప్తే పరిసంఖ్యేతి గీయతే" అని వార్తికమునందు నాచార్యులచే (కుమారిలభట్టారకునిచే) జెప్పఁబడినది. అందు "వ్రీహీన్ ప్రోక్షతి" అని యపూర్వవిధి. ఈవిధిగానిలేనిచో దార్శపౌర్ణమాసములగు (అమాస పున్నమలయందు జేయదగినయిష్టులయందలి) వ్రీహులయందు (ధాన్యభేదములయందు) ప్రోక్షణము ఏవిధముచేనైనఁ బొందఁబడదు. "వ్రీహీనవహంతి" అని నియమవిధి. ఈవిధిలేనియెడలఁ బుగోడాశము, నిమిత్తము చేకొనఁబడిన వ్రీహులయందలి ఊకనుదీయుటకు లోకప్రసిద్ధమగు కారణముగ లుగుటంజేసి దానిచేఁ జైకొనదగిన యవఘాతము పొందుచు నేయున్నది. గాని లోకప్రసిద్ధమగు గారణములుగలుగుటలో విశేషములేమింజేసి యొకప్పుడు గోళ్లతోఁజల్చుటయును సంభవించుచున్నదిగాన వైకల్పికమునందు(పాక్షికమునందు) యది సమాక్షేపణమునుబట్టి ప్రాప్తించుచున్నది. "ఇమామగృభ్ణన్ రశనామృతస్యేత్యశ్వాభిధానీమాదత్తే" అని పరిసంఖ్యావిధి; ఈవిధిలేనిచో "అగృభ్ణన్ రశనాం" అనులింగమునుబట్టి అగ్నిచయనముయొక్క ప్రకరణమునందుఁ జెప్పఁబడిన మంత్రము అచ్చోనున్న అశ్వరశనాగ్రహణమునందు (గుఱ్ఱపుకాగులను బట్టుటయందు) నియతముగనే పొందుచున్నది. ఆలింగముయొక్క యవిశేషమువలన (సామాన్యతవలన) కౌగిలించుకొనుటలో విశేషమేమియు లేమింజేసి, యానుట న చ్చటనుండు గర్దభముయొక్క (గాడిదెయొక్క) రశనను గ్రహించుటయందును బొందునుగాన నచ్చటను వేరొండుచోటను ప్రాప్తించును. నియతముయొక్కయు పరిసంఖ్యయొక్కయు నుదాహరణలయందు ప్రాప్తి, పాక్షికియు (వైకల్పికమైనదియు) నియతమయినదియు నయ్యును నిక్కముగ లేదు; తుషవిమోకరూపమగు (ఊకను విడదీయుటయను) కార్యముచేత నవఘాతము ఆక్షిప్తమగుటచేత (దంపుట చైకొనఁబడినదగుటచేత) పాక్షికి (వైకల్పికము) అగుప్రాప్తి చెప్పఁదగియున్నది. ఆక్షేపమునకు ముందుగనే "వ్రీహీనవహంతి" అను ప్రత్యక్షశాస్త్రము శీఘ్రముగఁ బ్రవర్తించుచున్నది. అటుపిమ్మట ప్రత్యక్షసిద్ధమగు నొక యుపాయముచేత నైరాకాంక్ష్యమునుబట్టి (ఎట్టియాకాంక్షయు లేకపోవుటవలన) నియతముగాని యుపాయముయొక్క యాక్షేపము ప్రవర్తింపదు. శీఘ్రముగ ప్రవర్తించినమంత్రముయొక్క నైరాకాంక్ష్యమునుబట్టి ఆకాంక్షలేమింజేసి) రెండురశనలకును సామాన్యమగు పూర్వోక్తలింగసంబంధమయిన వినియోగమును గల్పించుటచేతనే ప్రవర్తించుచున్నది. ఇట్లుకాగా నియమమునకును పరిసంఖ్యకును నపూర్వవిధికిఁబోలి నిక్కముగ నత్యంతమును గమయము ప్రాప్తింపని దియేయగును; అట్లయ్యును, నియమశాస్త్రమునకును పరిసంఖ్యాశాస్త్రమునకును, బ్రవృత్తిలేకపోగా నర్థముయొక్క యాక్షేపణముచేత నఖవిదళనముఁగూడ నొకప్పుడు ప్రాప్తింపగా నవఘాతముయొక్క ప్రాప్తి పాక్షికియై (వైకల్పికమై

నదియే) యగును. మంత్రమునకుఁగూడ లింగము సాధారణమగుటచేత గర్దభరశనయొక్క గ్రహణమునందుఁగూడ వినియోగమగును; ఇకను నియమపరిసంఖ్యాశాస్త్రములకుఁ బ్రవృత్తికలుగఁగా నాక్షేపము మంత్రము లింగము అను వీనిప్రతిబంధమునుబట్టి యవఘాతమునకు నియతత్వమగును; మంత్రమునకు గర్దభరశనవలన నివృత్తియు లభించును గావున నియమవిధియుఁ బరిసంఖ్యావిధియును బ్రవర్తింపఁగా నపూర్వవిధికంటె విశేషము లేకపోయినను ఆక్షేపము మంత్రము లింగము అనునివి యావత్తరిలుటయొక్క ప్రతిబంధమునుబట్టి యవఘాతముయొక్క నియమచేత గర్దభరశనయందు మంత్రము వర్జించుటచేత నా రెండువిధులును సఫలములగును; ఫలమునుబట్టి నియమవిధియనియుఁ బరిసంఖ్యావిధియనియును వ్యపదేశము. కావున నీవిధులకు నపూర్వవిధికంటె భేదము.

నియమవిధియందు నఖవిదళనాదికముయొక్క నివృత్తియు పరిసంఖ్యావిధియందు గర్దభరశనయొక్క నివృత్తియు ననునివృత్తిరూపమగు లాభము రెండింటియందు సమానమేయయ్యు, మఱియు నవఘాతముచేతఁ దుషవిమోకము చేయఁదగినది, అశ్వరశనయందే మంత్రము చెప్పఁదగినది, అని ఏవకారముచేత ఫలముయొక్క వివరణముగూడ సమానమేయయ్యును; అవఘాతశాస్త్రముచేత నవఘాతనియమసమాక్షేపణమువలన నవఘాతముచేఁ బొందఁబడిన వ్రీహులయొక్కయంశలయందు నవఘాతము నొందించుటను జేయకపోవుటయందు వేరొకయుపాయమును నిరాకరించుటకు శక్యముకాకపోవుటచేత నదినివర్తించుట సంభవింపమిచే నియమము తొలుత నుపస్థితమగుటవలనను, రెండువిధులయందుఁ బొందియుండుటచేతఁ బ్రత్యాసన్నమగుటవలన (సమీపించియున్నదగుటవలన)ను, లభించినయంశనుఁ బూర్తిజేయుటయను నియమమే ఫలమగును.

ఇక వేరొకయుపాయము నివర్తించుటయన్నది కడపటనుపస్థితమగుటవలనను, విధింపఁదగినదానిని బొందియుండకపోవుటచేత విప్రకృష్టము (దవ్వులనుండునది) యగుటవలనను, అటువిమ్మట నిష్పాదించుటచేత సఫలమగును. పరిసంఖ్యావిధియొక్క యుదాహరణలయందు రెండింటికిని నిత్యముగఁ బ్రాప్తించుట సంభవించుటచేత స్వరూపముయొక్క ప్రాప్తియందు నియమవిధికిఁ ఫలము లేమింజేసి వెఱియది నివర్తించుటయే ఫలము.

ఇట్లు నియమవిధికిని పరిసంఖ్యావిధికిని ఫలములో భేదముగలిగియుండఁగా ఏవకారముచేత ఫలమును వివరించుట యొకచోట యోగింపమియొక్క వ్యవచ్ఛేదమునిమిత్తము; వేరొకచోట నింకొకటి యోగించుటయొక్క వ్యవచ్ఛేదము పంకింపఁదగినదియని విశేషము.

ఇట్లు తొలియధ్యాయముయొక్క మొదటిపాదముచేత చోదనమొదలగువానియొక్క సూత్రములసందర్భముచేత ధర్మవేదమునకును బ్రత్యక్షము మొదలగువానికవిఁ బ్రామాణ్యము సాధింపఁబడినది. రెండవపాదముచేత "వాయుర్వై

క్షేపిష్ఠా దేవతా'' అను మొదలగు నర్థవాదములకును, ''అగ్నిర్మూర్ధాదివః'' అనులోనుగాఁగల మంత్రములకును విధులకు నేకవాక్యము లగుటచేతను, విధులచేత విధింపబడిన యర్థములను బోధించునది యగుటచేతను యజమానుని సంబంధములగు దేవతలను ప్రకాశింపఁజేయునది యగుటచేతను ప్రామాణ్యము సాధింపఁబడినది. మూడవపాదముచేత శ్రుతిమూలముగ గలదగుటనుబట్టి స్మృతికిని, స్మృతి మూలముగలదగుటనుబట్టి యాచారమునకును ప్రామాణ్యము సాధింపఁబడినది. ఇట్లు ప్రథమాధ్యాయమునందు ప్రమాణము నిశ్చయింపఁబడినది.

రెండవయధ్యాయమునందు శబ్దాంతరము, అభ్యాసము, సంఖ్య, గుణము, ప్రక్రియ, నామధేయము, అనువీనిచేతఁ గర్మలకు నొండొంటికినిగల భేదము చూపింపఁబడినది. ఎట్లనిన అందు ''యజేత, జుహుయాత్, దద్యాత్.'' అని యజ మొదలగు శబ్దములయొక్క భేదమునుబట్టి కర్మలకు భేదము; ఇందు భావన యొకటే యైనను యజ్యాద్యర్థముల విశిష్టత్వముయొక్క భేదమునుబట్టి భేదము. ఇట్లు అభ్యాసమువలనఁగూడఁ గర్మలకు భేదముగలదు; ఎట్లనిన, ''సమిధోయజతి, తనూనపాతంయజతి, ఇడోయజతి, బర్హిర్యజతి, స్వాహాకారంయజతి'' అని యైదుసారులు యజతియను పదమును నభ్యాసముచేయుటవలన (పలికినమాటనే పలుమారు పలుకుట యభ్యాసము) నైదుకర్మలు భేదింపుచున్నవి. మఱియు నట్లు ''సప్తదశప్రాజాపత్యాన్పశూనాలభేత'' అనుపట్ల సంఖ్యనుబట్టి కర్మలకు భేదము; ద్రవ్యమునకు దేవతకును నేకదేవతాకమగు కర్మయని యాశంకించి సంఖ్య కర్మను భేదించునదియగుటవలనఁ బదునేడుకర్మలని స్థాపింపఁబడినది. ఇక గుణముగూడ ద్రవ్యము దేవతయులక్షణముగగలకర్మలను భేదించునదియగును; ఎట్లనిన ''తప్తేపయసి దధ్యానయతి సావైశ్వదేవ్యామిక్షా వాజిభ్యోవాజినం'' అని వాజినమనఁబడు ఆమిక్షాద్రవ్యమగు గుణముయొక్క భేదమునుబట్టి వాజినద్రవ్యముగగల యింకొకకర్మయగును. ఆమిక్ష ద్రవ్యముగగలది వేరొకకర్మయని తెలుపఁబడినది. వాజినమనగా ఆమిక్షపుట్టగాఁ గారవడినయుదకము. ఆమిక్షయనగా, పాలును, పెరుగును కలుపుటవలనఁ గలిగి గట్టిపడిన ద్రవ్యము. ఇకను ప్రక్రియ (ప్రకరణము) యొక్క భేదముగూడ కర్మలను భేదించును. ఎట్లనిన ''అగ్నిహోత్రంజుహోతి'' అనుపట్ల కుండపాయులయొక్క అయనమునందు నగ్నిహోత్రశబ్దముగలదు. ''మాసమగ్నిహోత్రం జుహోతి'' అనుపట్లఁగూడ అగ్నిహోత్రశబ్దముగలదు. అవి రెండని యాశంకించి ప్రకరణముయొక్క వేరుపాటునుబట్టి కర్మభేదము స్థాపింపబడినది. అట్లు నామములయొక్క వేరుపాటునుబట్టియును కర్మలు భేదింపుచున్నవి. ఎట్లనిన ''అథైష జ్యోతి రథైష విశ్వజ్యోతి రేతేన సహస్రదక్షిణేన యజేత'' అనుపట్ల జ్యోతియనియు విశ్వజ్యోతియనియుఁ బేళ్లయొక్క భేదమునుబట్టి కర్మలకును భేదము విచారణచేయఁబడినది. ఈతీరున రెండవయధ్యాయమునందుఁ గర్మలకుంగల భేదము నిరూపింపఁబడినది.

ఇక మూడవయధ్యాయమునందున్న నో వినియోగము మొదలగువానియొక్క విధి నిరూపింపఁబడినది. అది యెట్లనిన. ఉత్పత్తివిధియు నధికారవిధియు వినియోగ విధియుఁ బ్రాప్తి విధియు బ్రయోగవిధియునని విధి నాలుగువిధములుగలది; అందు, "ఆగ్నేయోఽష్టాకపాలోఽమావాస్యాయాం పౌర్ణమాస్యాం చాచ్యుతో భవతి" అను మొదలగుపట్ల ద్రవ్యము దేవత కాలము అనువీనితోఁగూడిన కర్మల యొక్క స్వరూపమును బోధించెడు విధి యుత్పత్తివిధియనఁబడును. "దర్శపూర్ణమాసాభ్యాం స్వర్గకామో యజేత" అను మొదలగుపట్ల ఫలమునకు గలవానియొక్క సంబంధమునుబట్టి యధికారమును దెలియఁజేయు విధి యధికారవిధి యనఁబడును. "ఐంద్ర్యా గార్హపత్యముపతిష్ఠతే" అను మొదలగుచోట్ల దీనిచే నిది సేయఁదగియున్నది అని వినియోగమును దెలిపెడువిధి వినియోగవిధి యనఁబడును. శ్రుతి లింగము మొదలగువానిచేత సాంగమగు బ్రధానము (అంగాయంగములతోఁ గూడినముఖ్యమైనది) బోధింపఁబడఁగా సాంగమగు బ్రధానము ఒక్కమారుగఁ జేయవలయును అనునది ప్రాప్తివిధి యనఁబడును. ప్రయోగమనగా శేషశేషి భావము. ఇది మూడవయధ్యాయమునందు శ్రుతియు లింగము వాక్యము ప్రకరణము స్థానము సమాఖ్యానమునను వీనిచేత బోధింపఁబడుచున్నది. అందు ఐంద్ర్యా అను తృతీయావిభక్తిచేత "కదాచన స్తరీరసి నేంద్ర సశ్చసి దాశుషే" అనియెడు శ్రుతియొక్క యింద్రపదముగల ఋక్కుచేత గార్హపత్యముయొక్క యుపస్థానము బోధింపఁబడుచున్నది. అందు శ్రుతియు నపేక్షలేనిదైయున్నది. ఏశబ్దము వేరొకదానియపేక్ష లేనిదైయె శేయర్థమును బోధించునో యాశబ్దము యర్థమునందు శ్రుతియగును. ఐంద్ర్యాయను తృతీయావిభక్తి శేషమును బోధించుటయందు సామర్థ్యముగలది; గార్హపత్యంఅను ద్వితీయావిభక్తియన్నది శేషముగలదానిని బోధింపుచున్నది; ఈరెండింటికిని గుణగుణిభావముచేత నన్వయము వాక్యముచేఁ దోఁపట్టుచున్నది.

ఇకను లింగమనఁగా "సర్వభావగతాశక్తిర్లింగమిత్యభిధీయతే" అను వచనమువలన సమస్తపదార్థములయందున్న సమర్థత. ఎట్లనిన "బర్హిర్దేవసదనం దామి" అనుపట్ల బర్హిః= దర్భముష్టి, దేవసదనం= వేల్పులకు స్థానము, దామి= తెగించెదను, అనునర్థము తోఁపట్టుచున్నది. దీనిచేత పదార్థములయొక్క సమర్థత దర్భముష్టియొక్క ఛేదనమని తోఁచఁబడుచున్నది. గాన బర్హిస్సును తెగించుటయనులింగముచేత నీమంత్రము దర్భముష్టిని ఛేదించుటయందు వినియోగింపఁబడుచున్నది. ఇట్లు "ఉరుప్రథస్వ" అనుమంత్రము పురోడాశముయొక్క ప్రథనమునందు వినియోగింపఁబడుచున్నది. మఱియు నిట్లు "అగ్నిర్మూర్ధా" అను మొదలగు దేవతాప్రకాశకములగు మంత్రములు లింగముచేతనే దేవతలయొక్క ప్రకాశమునందు వినియోగింపఁబడుచున్నవి. కాగా మంత్రములయొక్క వినియోగము లింగప్రమాణముచేతనే తెలియఁదగినది.

ఇకను ఆకాంక్షతోఁగూడిన రెండుపదములు వాక్యము. ఇదియును వినియోజకమేయగును. ఎట్లనిన, "యస్యపర్ణమయీ జుహూర్భవతి నసపాపం శ్లోకం శృణోతి" అను మొదలగువట్లనిందు "పర్ణమయీ జుహూర్భవతి" అను వాక్యమువలన ఘృతహోమపాత్రరూపమగు జుహూవు శేషియగుటయు పలాశము శేషమగుటయుఁ దోపట్టుచున్నది.

దర్శపూర్ణమాసాది ప్రధానవాక్యము, "సమిధో యజతి" అను మొదలగు సంగవాక్యముల యాకాంక్షతోఁ గూడినదై ప్రకరణమగును. అందుఁ బ్రధానము మొదలుగ సంగముల ధ్యయనము చేయఁబడుటంజేసి ప్రకరణమే యంగాంగిభావమును బోధించునదియగును. దర్శపూర్ణమాసము ప్రధానము ప్రయాజాదికమంగము. ఇట్లు వినియోజనమునందు, ప్రకరణమే ప్రధానమగు మానము.

స్థానము, సన్నిధి, క్రమము అని పర్యాయము. ఎట్లనిన, దేవతాకాండయందు, అగ్ని, అగ్నీషోమాదిదేవతలు క్రమముగ (వరుసగ) పఠియింపఁబడెను; మంత్రకాండయందు మంత్రములు క్రమముగఁ బఠింపఁబడినవి. అందు స్థానమను ప్రమాణముచేత ప్రథమదేవతాకమగు యాగమునకు మంత్రము తొలిదియగును. ఇట్లు రెండవదానికి రెండవదియు, మూఁడవదానికి మూఁడవదియు నీమొదలుగఁ దెలియఁబడును.

సమాఖ్యచేత నాహ్నికముయొక్క ప్రసిద్ధియగును: ఇది శ్రీసూక్తము పురుషసూక్తము అను మొదలుగఁ బ్రసిద్ధమై ఆయాదేవతాప్రీతి నిమిత్తము. ఆయా శ్రీసూక్తము మొదలగునది పఠింపదగినదియని వినియోగింపఁబడుచుండును.

ఇట్లు శ్రుతి మొదలగు నారు ప్రమాణములచేతను వినియోగము మూఁడవయధ్యాయమునందుఁ జూపింపఁబడినది.

నాలుగవ యధ్యాయము నందు స్వర్గరూపమగుఁ బురుషార్థముయొక్కయు విచారణ చేయఁబడినది. ఎట్లనిన, అమావాస్యనాఁడు అపరాహ్ణమునందుఁ బిండపితృయజ్ఞమును జేయుదురు" అనువట్లు పిండపితృయజ్ఞము దర్శపూర్ణమాసమునకు సంగభూతమా? లేక స్వార్థముగఁ బురుషార్థమైనదియా? అని సందేహించి అమావాస్యకాలమునందు విధింపఁబడినది గాన దర్శపూర్ణమాసాంగమే యగునని పూర్వపక్షమును బొందింపఁజేసి యంగాంగిభావమును దెలియఁజేయు శ్రుతి మొదలగు ప్రమాణములిందు లేమింజేసియు ననారభ్యమునకు నతీతమైనదగుటవలనను సంగముకాదని రాద్ధాంతము చేయఁబడినది.

"స్వర్గస్సర్వాన్ప్రత్యవిశిష్టత్వాత్" అనగా స్వర్గరూపమగు ఫలము అన్నిటికిని సమానమైనది. అను న్యాయముచేత స్వర్గమే ఫలమగుటవలన, నిందు ఫలములేదుగదా పురుషార్థమెట్లగునని శంకింపవలదు. కనుక ఫలముగలదగుటంజేసి ఇది పురుషార్థమేయగునని విచారణచేయఁబడినది.

ఇక నైదవయధ్యాయమునందు, క్రమముయొక్క విచారణ చేయఁబడిన

తి. కర్మలకు సంగాంగిభావము నిర్ణయింపఁబడఁగా నందు నంగములతోఁగూడిన ప్రధానము నొకసారిగఁజేయవలయును, అను విధిచేత నంగములు నంగియు నొక్కసారియే చేయుట విధింపబడఁగా నన్నియు నొకసారి చేయుటకు శక్యముకాదు గాన వరుసగ నొక్కొకటి చేయఁదగియుండుట ప్రాప్తింపగా శ్రుతియు నర్థము పాఠము స్థానము ముఖ్యము ప్రవృత్తియునను నారుప్రమాణములచే సిద్ధమగు క్రమమును [illegible]ఁదగియున్నది. ఎట్లనిన, "హృదయస్యాగ్రే౽వద్యత్యథజిహ్వాయా, అథ వక్షసః" అనుపట్ల మొదటి శ్రుతిచేతనే క్రమము. "అగ్నిహోత్రం జుహోతి. యవాగూన్పచతి" అనుపట్ల నర్థమునుబట్టి క్రమము. పాఠక్రమము ప్రకారముగ నుండఁగా నగ్నిహోత్రమునకు నొకానొక ద్రవ్యము శ్రుతముగాలేదు. సాధనము స్వీకరింపఁదగినది. యవాగువు యొక్క పాకమునకు (కదుగునువండుటకు) దృష్టమగు నుపయోగము లేమింజేసి యదృష్టమగు నర్థముగలుగుట కల్పింపఁదగినది. అను నీరెండుదోషములను దొలగించుటకు యవాగువును పచనముజేసి యగ్నిహోత్రమును హోమము చేయవలయునని యర్థక్రమము కనిపెట్టఁదగియున్నది. అట్లయినచో వేరొండు ద్రవ్యమును గల్పించుటయు నదృష్టదోషమనను నవి సంభవింపవు. సమిదాదులగు నంగయాగము లెట్లుపఠింపఁబడినవో ఆక్రమముగనే చేయఁదగినవి. అని పాఠక్రమము. "జ్యోతిష్టోమే ప్రాతరగ్నీషోమీయః- మధ్యాహ్నే సవనీయః- సాయమనుబన్ధ్యః పశుః" అనగా జ్యోతిష్టోమమునందు నగ్నీషోమీయము, సవనీయము, అనుబన్ధ్యము నను మూడుపశువులు క్రమముగ ప్రాతర్మధ్యాహ్న సాయంకాలములయందు వేయవలయును. అని మూడుపశువులు వరుసగ నాలభింపఁదగి యున్నవి; తద్వికారమగు సాద్యస్క్రందయాగమునందు సవనీయపశువు యొక్క స్థానమునందు, "సహపశూనాలభతే" అని వినఁబడుచున్నది (శ్రుతిచే చెప్పఁబడుచున్నది) అందు మూడుపశువులకును యాగపద్యము (ఒకసారివేయుట) సంభవింపదు గాన వరుసగా మూడిటియాలభనము (క్రమముగ మూడుపశువులను వేయుట) చేయఁదగియుండఁగా, నందు ప్రకృతియందు నగ్నీషోమీయపశువు మొదటిదగుటంజేసి వికృతియందు దానితోపాటుగ మూడిటికిని ప్రాప్తియగును, గాన నదియు తొలుత వేయఁదగినదని పూర్వపక్షమును పొందించి "సహపశూనాలభతే" అనుపట్ల సహత్వము (సహాయమనుట) సవనస్థానమునందు బఠియింపఁబడినది గాన సవనీయపశువునే తొలుత వేయవలయును. తక్కిన రెండుపశువులకును నిచ్చవచ్చినట్లు క్రమము అని సిద్ధాంతము చేయఁబడినది. ఆలాగున గానిచోఁ ప్రకృతియందు నగ్నీషోమీయము మొదటిది గాన సవనీయపశువును వేసినతరువాత దానిని వేయవలసివచ్చును.

ఇకను ముఖ్యయాగక్రమమనగా దేవ్యంగ యాగక్రమము. అది యెట్లనిన సవనస్పృతియాగము సరస్వత్యాగము నను నీయాగములకుంబోలె వీనియంగములకు గూడ క్రమము. అని ఇట్లు ముఖ్యక్రమము.

ఇక ప్రవృత్తిక్రమంబెట్లనిన "సప్తదశ ప్రాజాపత్యాన్ పశూనాలభతే" అనుచోట్ల పదునేడు పశువులు యూపస్తంభములయందుఁ గట్టఁబడి యాయా ప్రోక్షణము నభ్యుక్షణము మొదలగు పదార్థములే క్రమమునుబట్టి చేయఁదగినవను సందియమునందు నిందుకు వేరొండు ప్రమాణము లేదుగాన మొట్టమొదట నిచ్చవచ్చినట్లు జేయవచ్చును రెండు మొదలగు పదార్థములయందుఁగూడ నిచ్చయే నియమించునది యగుగాకయని పూర్వపక్షము ప్రాప్తింపగాఁ బ్రవృత్తినిఁబట్టియే క్రమముగాని యిచ్చకవచ్చినట్లు చేయఁగూడదు. అట్లయినచోఁ గాలవ్యవధాన మగును. ఎట్లనిన, ముందుగా నెప్పుడెచ్చట ప్రోక్షణపదార్థము పదునేడవపశువునందు జేయఁబడునో అచ్చట నెయ్యదిఁ దొలుత నభ్యుక్షణము చేయఁబడునో యప్పుడు దానికిఁ బదునారవపశువునందుఁ బ్రోక్షణకాలముతో నవ్యవధియగును. ఇచ్చవచ్చినట్లైనప్పుడు కడపటిపశువునందుగాని నడిమిపశువునందుగాని వేనియందో యొకదానియందు రెండవపదార్థము చేయఁబడునో యప్పుడు మొదటిపదార్థమునకుఁ గడువ్యవధానమగును. గాన వ్యవధానము లేకయుండుటకొఱకు మొదటిదానియొక్క ప్రవృత్తిక్రమముచేతనే రెండవది మొదలగునవి చేయవలయునని సిద్ధాంతము.

ఇక నారవయధ్యాయమునందన్నియో యధికారి విచారణచేయఁబడినది. శాస్త్రముచేఁ బర్యుదాసము (తొలగింపబడుట) చేయఁబడనివాఁడును సమర్థుండును విద్వాంసుఁడును నర్థియు నగువాఁడెందు నధికారియగును; అందు నర్థిత్వమనగా సుఖము మొదలగు ఫలములను గోరువాఁడగుట. ఈయర్థిత్వము పశుపక్ష్యాదులకు తిర్యక్స్థావరాదులకుఁగూడ గలదనుటను నిరసించుకొఱకు సమర్థుఁడను విశేషణము. సమర్థుఁడనగా శరీరముయొక్కయు నింద్రియములయు బలిష్ఠత్వము. ఇది కర్మలను జేయుటకు దగినశక్తి గలిగియుండుట. ఈయర్థిత్వము సామర్థ్యము గలిగియుండినను జ్ఞానము లేనిచో నధికారి గానేరఁడు గాన విద్వాంసుఁడని విశేషణము. పండితుండైనను బ్రహ్మహత్యాదియుక్తుఁడయినయెడల నధికారి గాజాలఁడు గనుక శాస్త్రముచేఁ బర్యుదాసింపఁబడనివాఁడని విశేషణముంచఁబడినది. అనగా నధికారియగువాఁడు గురుశాస్త్రవాక్యప్రమాణబుద్ధితో నిషిద్ధకర్మలజేయక సత్కర్మలనే యాచరించువాఁడు గావలయునని తాత్పర్యము.

ఇట్లు పైనిచెప్పఁబడిన యారధ్యాయములయొక్క యంశములు పూర్వషట్కము. ఇది యుపదేశమనఁబడుచున్నది.

ఇక ముందుచెప్పఁబోవు నారధ్యాయముల యంశములు, ఉత్తరషట్కము, ఇది అతిదేశమని పలుకఁబడుచున్నది. అతిదేశమనఁగాఁ గర్మలయొక్క స్వరూపమును జెప్పుటకు నిరూపణ చేయుట. ఎట్లనిన "సౌర్యం చరుం నిర్వపేత్" అని ప్రకృతివలెనే వికృతియుఁ జేయఁదగినదని సామాన్యమగు నుపదేశము.

ఏడవయధ్యాయమునందు సాంగముగఁ బ్రకృతులయుపదేశము. అందుఁ

ప్రయాజము మొదలగు నేధర్మములేక్రమమునుబట్టియుపదేశింపఁబడినవో యా క్రమమునుబట్టియే వికృతియందును ధర్మములు స్వరూపమాత్రముగ గర్మయం దుఁ జేయఁదగినవి అను విశేషరూపముగు నతిదేశము ఎనిమిదవయధ్యాయమునం దు నిరూపింపఁబడినది. అందు నిష్టులన్నిటికిని దర్శపూర్ణమాసేష్టి ప్రకృతియైన వి. దీనిధర్మములు వికృతులయందుఁ జేయఁదగినవి. సోమయాగములలో జ్యో తిష్టోమము ప్రకృతిగాన దీనిధర్మములు రాత్రిసత్రములోనగు వికృతులగు సో మయాగములయందు నాచరింపఁదగినవి. పశుయాగములన్నిటిలోను అగ్నీషోమీ యము ప్రకృతి; దీనియంగములు వికృతులగు పశుయాగములయం దాచరింపఁద గినవి. అహీనములకెల్ల ద్వాదశాహము ప్రకృతి. దీనియంగములు సత్రములకుగూ డఁ జేయఁదగినవి. అనునది యెనిమిదవయధ్యాయమునందు నిరూపింపఁబడినది.

ఇకను తొమ్మిదవయధ్యాయమునందు ఊహ నిరూపింపఁబడినది. ఎట్లనిన, ఆగ్నేయప్రకృతియందు "అగ్నయే త్వాజుష్టం నిర్వపామి" అని నిర్వాపము చే యఁబడుచున్నది. వికృతియగు సౌరయాగమునందు "సూర్యాయ త్వాజుష్టం" అని యూహింపఁబడుచున్నది.

ఇక పదవయధ్యాయమునందు బాధ నిరూపింపఁబడినది. సామాన్యముగ నతిదేశముచేతఁ బ్రాప్తించిన ధర్మము విశేషముచేత బాధింపఁబడును. ఎట్లం టేని, "బర్హిస్స్పృణాతి" అనుపట్ల దర్భలయొక్క పరిస్తరణము ప్రాప్తింపఁగా నభిచారకర్మయందు బర్హిస్సు శరమయము (రెల్లుపెలువుఁగలది) యనునది బాధింపఁబడినది. "ప్రాజాపత్యాన్ శకృష్ణలాన్ నిర్వపేత్" అనుపట్ల శకృ ష్ణలములనగా వ్రీహులయొక్క బంగారుగింజలు వానిని నిర్వాపము చేయవల యును వీనికి నవహననము (దంపుట) ప్రాప్తింపగా నార్థకముంజేసి యవహనన మునకు బాధకలిగినది.

ఒకతడి నాచరించుటచేతఁ బెక్కింటికి నుపకరించునది తంత్రము. దీని యొక్క నిరూపణ పదునొకండగు నధ్యాయమునం దొనరింపఁబడినది. అది యె ట్లనిన, ఆగ్నేయోఽష్టాకపాలః పురోడాశః ఐంద్రందధి ఐంద్రంపయః" అను నీ మూడుయాగములకును ప్రయాజములైదు నొకసారి యాచరింపఁబడినవై యుప కరించుచున్నవి. ఆయిది తంత్రముచే ననుష్ఠానము చెప్పఁబడినది.

ఇక పన్నెండవ యధ్యాయమునందన్నదో, ప్రసంగముబట్టి యుపకార ముయొక్క సిద్ధి నిరూపింపఁబడినది. ఎట్లనిన, సాధారణముగ మామిడిచెట్టు మొ దటను పితృతర్పణమును జేయగా, మామిడిచెట్టునకు నీరుపోయుటయుఁ బితరు లకుఁ దృప్తియు నగును. అట్లుగాఁగా పితృతర్పణముయొక్క ప్రసంగముచేత మామిడిచెట్టునకు నీరుపోయుట సిద్ధించినది. ఇట్లు గోదోహనముచేత (ఆవుపాల ను బితుకుట) పశుకామునకు నుదకము ప్రణయనమునందు. "చమసేనాపః ప్ర ణయేత్ - గోదోహనేన పశుకామస్య" అను వాక్యముచేత విధింపఁబడిన ప్రణ

యానము దర్శపూర్ణమాస యాగములయందుఁగూడ నుపకరించుచున్నది. ఇయ్యది ప్రసంగము. ఇట్లు పన్నెండధ్యాయముల యందును విధివిచారణ ప్రదర్శింపఁబడినది.

ఇట్లుగాక మోక్షమను నామాంతరముగల స్వర్గమునందలి కోరికయందు "జ్యోతిష్టోమేన స్వర్గకామో యజేత" అను మొదలగు విధులచేతఁ గర్మయే విధింపఁబడుచున్నది. కావున యజ్ఞకర్మము ముఖ్యమైనది. దీనిని మీమాంసయే జేయఁదగినది.

పరేకాని, అత్యంతశీఘ్రముగ నశించెడు కర్మ, వేరొకయేమనందుఁ గాలాంతరమున నింకొక ప్రదేశమునందుఁ గాఁదగిన స్వర్గఫలము నెట్లుపొందింపదగిన దగును? అనినయెడల, జన్మములు మున్నగాఁగల క్రియాకలాపము ప్రమాతయందు నపూర్వమును బుట్టించి నశించును. ఆయపూర్వము వేరొకయేమునందు స్వర్గరూపమగు నట్టిఫలమును నొసఁగుచున్నది.

ఓయి! "ముక్తాత్మనః పునరావర్తతే" అను మొదలగు వచనములచేత బ్రహ్మజ్ఞానము లేనిచో ముక్తిలేదని వేదాంతములయందుఁ బ్రతిపాదింపఁబడుచున్నది. ఇక కర్మములన్ననో "నద్యథేహ కర్మచితో లోకః క్షీయతే, ఏవమేవాముత్ర పుణ్యచితో లోకః క్షీయతే" "క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి" అను మొదలగుశ్రుతి స్మృతులచేత కర్మఫలము నశింపగా మరలఁ బుడమికిఁ బుట్టెదరని వినఁబడుచున్నది గనుక కర్మయే మోక్షమునకు ముఖ్యసాధనమని యుపనిషద్వాక్యములకు విరుద్ధముగ నెట్లు చెప్పఁబడుచున్నది? అని యనవలదు. యిది యిట్లు చేయఁదగినదియని బోధించెడు విధివచనములే స్వార్థమునందుఁ బ్రమాణములుగాని, విధులకు సహగుణములుగానివియు సిద్ధమగు నర్థమును నభిధించునవియు "అగ్నిర్హిమస్య భేషజం" అను మొదలగునవియునగు వచనములు పడయఁబడిన యర్థమును పొందింపఁదగినవి కావు గావునఁ బ్రమాణములుగా నేరవు. మఱియు నర్థవాదములు మంత్రములు నామధేయరూపములగు వాక్యములు విధివిహితకర్మను స్తావనముగలవియు యాగముచేయుటకు దేవతలను దెలుపునవియుఁ గర్మలకుఁగల భేదమునుఁ బ్రతిపాదించునవియు నగుచుండెనని విధులకు శేషవాక్యములగుటంబట్టి ప్రమాణములుగాని స్వార్థమునందుఁ బ్రమాణములుగావు కావునఁ గర్మయే ప్రధానమైనది అని పూర్వమీమాంసకులు పలుకుచున్నారు.

ఈయంశమునుగూర్చి ఇట్లు విచారింపఁబడుచున్నది.

కలదను జ్ఞానము లక్షణముగఁగలది విధియు, లేదనుజ్ఞానము లక్షణముగ గలది నిషేధమును చోదనస్వరూపముగఁగలయర్థమై యున్నది. ఇందు "అహరహస్సంధ్యాముపాసీత" అను మొదలుగ సంధ్యావందనము మొదలగువానియందు విధియును, "నకలంజంభక్షయేత్" అను మొదలుగఁగలంజభక్షణాదికమునందు నిషేధమును జెప్పఁబడుచున్నది. అందు విధియొక్క వ్యాపారము. అను

ష్ఠాతలకుఁ (ఆచరించువారలకుఁ) బ్రవృత్తిరూప ప్రయోజనముఁ గలదియు, నిషేధ
ముయొక్క వ్యాపారము నివృత్తిరూప ప్రయోజనముఁ గలదియునై యున్నది. తె
లియఁబడనియర్థమును జ్ఞాపకము చేయునదికాఁగాఁ బ్రవృత్తి లేనిపట్ల ప్రవృత్తినిఁ గ
లుగఁ జేయునది విధియని చెప్పఁబడినది. “స్వర్గకామో యజేత” అను విధివచనము
ము వినినతరువాత యాగము స్వర్గమునకు సాధనమగుచున్నదని యభీష్టమునకు
సాధనత్వజ్ఞానము పురుషునకుఁ బోధించుచున్నది. అందు నభీష్టసాధనమగుట కే
వలజ్ఞానముచేతనే ప్రవర్తింపుచున్నదియా! లేక స్వేచ్ఛను ననుగుణముగఁ బ్రవ
ర్తింపుచున్నదియా! యనినఁ గేవలజ్ఞానముచేఁ గానేరదు. ఏలనిన నిముక జెప్పి
నట్లు అర్థియు సమర్థుఁడును విద్వాంసుఁడును శాస్త్రముచేతఁ బర్యుదాసింపఁ
బడనివాఁడును నగు నధికారిపురుషుఁడు తన యభీష్టమునకిది సాధనమైనదను కేవ
లజ్ఞానముచేత నెవ్వఁడును బ్రవృత్తిగలవాఁడు గాని నివృత్తిగలవాఁడు గాని కాఁ
డు. అయినను నెవఁడో యొకఁడు దీక్షితుఁడగుచున్నాఁడు. అటుగానిచో నె
ల్లరును దీక్షితులు గావలయును. అట్లగుటలేదుగాన నియమించునది వేరొకటి లే
మిం జేసి ప్రవృత్తికిగాని నివృత్తికిగాని తన యిచ్ఛయే హేతువని చెప్పవలయును
(దగియున్నది) ఇట్లు కాగా- అనుష్ఠాతలకు (ఆచరించువారలకు) సంధ్యోపాసన
మొదలగు కర్మములలో దేనియందు రుచి (ఇష్టము) ఉండునో దానియందు విధి
యు, కలంజమును దినుటకు రుచిలేదుగాన నందు నిషేధమును నిత్యమగు సంధ్యో
పాసనాదులగువానియందు నభిరుచి లేనిచో నందు నిషేధమును, కలంజభక్షణ
ము తోఁచినయెడల దానియందు నభిరుచియున్నపుడందు విధియునని యర్థమునుబట్టి
నిర్ణయమగును. కనుక నాచరించువారల యిచ్ఛయే ప్రవృత్తికిగాని నివృత్తికిగాని
యభిముఖమగుచు విధియనియు నిషేధమనియు వ్యపదేశింపబడు చున్నది. ఇ
దియు మహామహేశ్వర సంవాదరూపమగు సంవిత్ప్రకాశమునందు “త్యాగశ్శక్య
క్రియాయాస్య స హేయా ఇతి నిశ్చితః। త్యక్తుం నశక్యతే యత్తు తదుపాదేయమిత్య
భూత్” అని చెప్పఁబడినది. అనఁగా దేనిని విడుదలచేయుటకు వలనుపడునో
యది హేయమని నిర్ణయింపఁబడినది. ఎద్ది విడుచుటకు శక్యము కాదో యది యు
పాదేయమగును. ఇంతియకాక “విమృశ్యైత దశేషేణ యథేచ్ఛసి తథాకురు”
అని శ్రీగీతాశాస్త్రమునందుఁ గూడఁ జెప్పఁబడినది. యాగమనఁగా నాయాదేవ
తల నుద్దేశించి యాయా ద్రవ్యములను విడుచుట (త్యాగముచేయుట) అందు దే
వతయనగా నర్థము స్వరూపముగలదియా? లేక శబ్దస్వరూపమైనదియా? అని
యంటిరేని యర్థస్వరూపిణియనుటకు వీలులేదు. అర్థమయి యైనచోఁ- బరిచ్ఛి
న్నములగు (కొలదిగలవియగు) దేశము కాలము ఆకృతి మొదలగు నుపాధుల
తోఁ గూడియుండుటనుబట్టి యొకదానికొకటి వేఱ్వేఱగు స్వభావముగలది గావ
లయునుగదా? మీదఁ జెప్పఁబడిన లక్షణముగల యాగము వేర్వేరగు నాయాదేశ
ములు గ్రామములు పట్టణములు మొదలగువానియందు నొక్కకాలమునందే యు

ము హవిర్దానమునందు నాయాయాగఫలములను గోరువారిచేఁ జేయఁబడుచున్నది. ఇట్లుకాగాఁ బరిచ్ఛిన్నరూపములగు (మితిగలవియగు) స్వభావములుగల యింద్రుఁడులోనుగాఁగల వేల్పులు, “వజ్రహస్తః పురందరః” అను మొదలగు శ్రుతులచేతఁ బ్రతిపాదింపఁబడినవారగుటవలనఁ దమతమ హవిర్భాగములఁ గైకొనుటకు నిష్ప్రతిఘాతముగ నెట్లుగాఁగలుగుదురు? వేరొండుదిశను దావున్న దేవత యింకొకదిక్కును బోటునకును వెళ్లుటకును సమర్థతఁగలది గానేరదు. ఇట్లొప్పుకొనఁబడుటయును లేదు. గాన సమర్థమయి దేవతయను మొదటిపక్షము సరిపడియుండలేదు. ఇక శబ్దమయియను రెండవపక్షముగూడ కిట్టలేదు. శబ్దము శ్రోత్రేంద్రియముచే గ్రహింపఁబడుచుండుటచేత జడమగుటవలన నభీష్టమునొసగి యనిష్టమును దొలగించునదియను లక్షణముగల దేవత్వము, జడమునకు శక్తిసమర్థత లేమింజేసి యుపపన్నము కాదు (నెఱపడియుండలేదు) కోరికల నొసఁగుటయు నిరసనలను తొలఁగించుటయును రెండును చేతనముయొక్క గుణములై యనుభూతము లగుచున్నవి కదా?

ఇకను ఫలమునొసఁగునది దేవతకాదు. అపూర్వమే ఫలమును సమకూర్చుటకు సామర్థ్యముగలదియని యనరాదు. ఆయపూర్వమునుగూడ జడమగుటవలన ననుసంధానము (ఇది యిట్టిదని గ్రహింపఁదగిన తెలివి) లేనిదియగుటచేత నట్టిసామర్థ్యముగలదిగాదు.

ఇకను యాగక్రియచేత (జన్నములనుజేయుటచేత) నపూర్వమునునది పుట్టుచున్నదనుటయు యుక్తముకాదు. ఏలనిన, కర్మలుగూడ జడములగుటచేత చైతన్యముయొక్క వ్యాపారము లేక తమ కుదేమి కార్యమును గలిగించుటకుఁ దగినసామర్థ్యము గలవిగావు. ఇట్లు గానిచోఁ గుమ్మరివాని యపేక్షలేక మట్టిముద్దగూడఁ గడవను బుట్టింపఁదగినది గావలసివచ్చును. కనుక కర్మలకుఁదగిన ఫలము నొసఁగఁదగియుండుట వేఱొకవిధమున నుపపన్నము కాకపోవుటచేత సర్వస్వతంత్రమగు ప్రకాశముగల యొక చేతనము నొప్పుకొనక తీరదు. ఇందుకు మూలభూతములగు శ్రుతిప్రమాణము లెట్లనిన “ఏకో దేవస్సర్వభూతేషు గూఢః సర్వవ్యాపీ సర్వభూతాంతరాత్మా। కర్మాధ్యక్షస్సర్వభూతాధివాసస్సాక్షీ చేతా కేవలో నిర్గుణశ్చ” అనఁగాఁ దేవుఁడొక్కఁడే, యాతఁడు సమస్తభూతజాతములయందునుఁ దెలియఁబడక యున్నవాఁడు, అంతటను వ్యాపించియున్నవాఁడు, సమస్తప్రాణికోటులకును నంతరాత్మయైనవాఁడు (అంతర్యామియై- లోపలనుండి నియమించుచున్నవాఁడు) కర్మములాచరించుచున్న కర్మలకెల్ల నధ్యక్షుఁడై యాయా చెయ్వులకు దగునట్లు ఫలముల నొసంగువాఁడు. మఱియు పృథివ్యాది పంచమహాభూతములకును నలువమొదలు చీమదుబ్బదనుకగల ప్రాణికోటులకెల్ల నాశ్రయమైనవాఁడు, ఆయాప్రాణులొనరించెడు చెయ్వులకెల్ల సాక్షియైనవాఁడు శుద్ధచైతన్యస్వరూపుఁడు సజాతీయమును విజాతీయమును స్వగతమునగు భేదత్రయము లేని

వాఁడు, సత్త్వరజస్తమోగుణముల సంబంధము లేనివాఁడునై యున్నాఁడు. ఇది యర్థవాదవాక్యముగాన స్వార్థమునందుఁ బ్రమాణము కాదనవలదు "ఆత్మా వా అరే ద్రష్టవ్యః- ధ్యాయీతేశం తదుపాసితవ్యం- తద్విజిజ్ఞాసస్వ- తద్బ్రహ్మేతి- ఇతి ప్రాచీనయోగ్యోపాస్య- తరతి శోకమాత్మవిత్- ఆత్మలాభాన్న పరం విద్యతే" అను మొదలగు బ్రహ్మవిషయకములగు నేకవాక్యములగుటచేత నచ్చటఁ బొందఁబడని పరబ్రహ్మముయొక్క మహాత్మ్యమును బ్రతిపాదించునవియగుటంజేసి యవి పరమప్రమాణమే యగును గాని కర్మవిషయవచనము గాదు. గావున నీశ్వరుఁడు సమస్తకర్మలయొక్క ఫలముల నొసగువాఁడని తప్పక యొప్పుకొనకతీరదు.

ఇంతియకాక "యజేత స్వర్గకామః" అని స్వర్గఫలాభిలాషయందుఁ గర్మమే విధింపబడుచున్నదను నంశమునుగూర్చి కర్మ చేతనే విధింపఁబడుచున్నదని విచారణఁ జేయుదము. వేఱొకదాని యపేక్ష లేని లిజ్ప్రత్యయముచేత విధింపఁబడుచున్నదనినయెడల నట్టి యా లిజ్ప్రత్యయము తనకు దానే విధించుచున్నదా! లేక ప్రమాతయొక్క దవుడలు పెదవులు మొదలగువాని వ్యాపారము వలనఁ బొందఁబడిన తన బలిమి (యునికి) గలదగుచు విధించుచున్నదియా? ప్రమాతయొక్క తాలువులు పెదవులు లోనగువాని వ్యాపారము లేక తనకు శక్తి గలుగకపోవుటచేత లిజ్ప్రత్యయము తనంతట విధింపఁగలదు? విధింపఁజాలదు గాన మొదటిపక్షము సరిపడియుండలేదు. ఇక రెండవపక్షమునందుఁ బ్రమాతయొక్క వ్యాపారమువలనఁ బడయఁబడిన తనయునికిగల లిజ్ప్రత్యయము- కడవ మొదలగు వానివలెనే జడమగుటచేతఁ దనకు స్వతస్సిద్ధముగఁ గర్తృత్వము లేమింజేసి (వేఱొకదాని యపేక్ష లేక స్వతంత్రముగ పనిచేయునది కాదు గాన) నచేతనమగు నది జ్ఞానయొక్క ధర్మమగుటచేత నిరపేక్ష లేక విధించునది కాదు. కనుక ప్రమాతయే ప్రధానుఁడు. ఇట్లుకాగా కృత్రిముఁడగు (కల్పితుడగు) అనగా మాయాబద్ధుఁడగు బ్రమాత దేశము కాలము ఆకారము వీనిలోఁ గూడినవాఁడగుటచేతఁ బరిచ్ఛిన్నుడుగాన నతఁడుగాక దేశకాలాదులచేతఁ బరిచ్ఛిన్నుఁడు గాని పరమప్రమాతయే ప్రధానుఁడై కర్మఫలముల నొసగుచున్నాఁడు.

"యో బ్రహ్మాణం విదధాతి పూర్వం యో వై వేదాంశ్చ ప్రహిణోతి తస్మై తగ్ం హ దేవమాత్మబుద్ధిప్రకాశం ముముక్షుర్వై శరణమహం ప్రపద్యే" అనగా ఏ జగదీశ్వరుఁడు దొలుతఁ జతుర్ముఖబ్రహ్మను సృజియించి యతనికి వేదములెల్ల నొసగెనో యాబుద్ధికిఁ బ్రకాశకుఁడగు నా దేవుని ముక్తి నొందఁదలఁపుగలవాఁడనై శరణునొందుచున్నాను. అను నర్థముగల శ్రుతిచేత జగదీశ్వరుఁడగు నా పరమప్రమాత, వేదవాక్యములయందలి లిజ్ఞలోట్టు తవ్యఅను ప్రత్యయములను బట్టి కర్మలను విధింపుమని నలువలోనుగాఁగల శిష్యపరంపరను ప్రేరేపణ చేయుచున్నాఁడు. అను దీనియందలియు నొప్పుకొనఁదలఁపు లేనివానిచేఁగూడ నొప్పుకొనఁబడక తీరదు.

ఇదియట్లుండగా, విధియొక్క లక్షణమునుబట్టి యాలోచించినను నట్లే తోఁచుచున్నది. అది యెట్లనిన, విధి యనఁగాఁ బ్రవర్తింపఁజేయునది. అది యును మునుపటిపలెనే తనకు దాఁ బ్రవర్తింపఁజేయునదియా? లేక ప్రమాతయొ క్క దవుడేలయును పదవులయును వ్యాపారముచేతఁ బడయఁబడిన తనయునికి గల దగుచుఁ బ్రవర్తింపఁజేయునదియా? ఇందు మొదటిపక్షము, వెనుకఁజెప్పఁబడి న హేతువులవలననే నిలువనేరకుండలేదు. ప్రమాతయొక్క వ్యాపారము లేకగాని తనకు శక్తిలేమిచేసి స్వతంత్రముగా నెట్లు ప్రవర్తింపఁజేయునది యగును?

అయ్యా! కపటను బెమ్మ అను సుడినిబట్టి కడవను జెప్పుటకు బ్రవృత్తి యెట్లు పుట్టుచున్నదో యట్లే యిచ్చటఁ గూడఁగాకూడదా? యని నట్లుకాదు. ఈ వాక్యము నియోగించెడు వృద్ధుయొక్క దవుడేలయును పదవులయును వ్యాపారము వలనఁ బొందఁబడిన శక్తిగలదగుటచేత నాపెద్దవాని వ్యాపారమే యగుటంజేసి ప్రవర్తింపఁజేయునది గానద్దుసు. ఇట్లే నియోగించువాఁడును గమవృద్ధుఁను న గు పరమప్రమాణను సివుఁగాని నిత్యోపదేశించెడి నది యనువచ్చనగునుగాని వే రుకీయనగాదు.

ఇక రెండవపక్షము నవలంబించినను నిట్లుపడిలేదు. ముఖ్యమస్వామి ధర్మ్యబడూపమునకు వేదము వాక్యములమూలముగఁ గలదగుటయు, వాక్యము పద ములమూలముగఁ గలదగుటయు పదము వర్ణములమూలముగఁ గలదగుటయు, వర్ణములు అక్షరములు) శబ్దమునగు (పలుకువాఁడగు) కల్పితప్రమాతయొక్క కంఠనగు మొదలగు స్థానములయును వాక్యార్థవంతర ప్రయత్నములయును వ్యాపార ములమూలముగఁ గలదగుటయు నావ్యాపారము. (సమధికనుగు) స్వాతంత్ర్యము గల స్వతంత్రుఁడగు పరమేశ్వరునియొక్క వ్యాపారము మూలముగఁ గలదగుటయుండెడి నావ్యాపారమ్యముచేసినదగు విధినిబట్టి పరమేశ్వరుండే ప్రవర్తింపఁజేయుచున్నాఁడు. అతని యపేక్షలేక కేవలము (స్వతంత్రముగ) వి ధిచేఁ బ్రవర్తింపఁబడుచున్నదని సాధించుటకు వలనుపడదు.

ఇట్లుకాఁగా, విధివలనఁ బ్రవృత్తియును నిషేధమువలన నివృత్తియు ననునది యుక్తపక్షమగునని గాని వేరుకీయన నాపేరిదు. అనునది "ప్రాప్తముకానిది విధి నిషే ధకర్తాయదపార్వత్వాన్నం తదు పరమపవిత్రం ప్రమాణం। లోకోత్తరస్సఖలు తత్ర విధిం నిషేధే నర్తుంక్షమేంతి నిహితేది విధు ర్నిషేధం॥ ఫలం ప్రదాతా మధవా విధీనాం నిష్ఠం గత క్షర్వన్త్ర్యమాత్రైవదేవ। ఫలేవ్వహోరో షుకర్ర ఫేషాం మూర్ధా స్థితి సాన్య దినవస్థురుమవః" అని పూర్వాచార్యులచేఁ వర్ణింపఁబడినది. అ నగా విధియును నిషేధము ననునీకల (వాక్య) యొకప్పుడు ప్రమాణసిద్ధమే యైన వారి వెనుకఁజెప్పిన పారంపర్యమునుబట్టి పుట్టునదనుఁ బరమప్రమాతియగు పర మాత్ముఁడే ప్రమాణభూతుఁడగును; సర్వలోకాతీతుఁడగు నాపరమేశ్వరుఁడు, అందు విధిని నిషేధముగను నిషేధమును విధిగను జేయుటకు సమర్థుఁడై యు

వ్వాఁడు. ఓదేవాదిదేవ! చైవులయొక్క ఫలముగాని విధులయొక్క వస్తుతత్త్వముగాని నీస్వరూపమయే యున్నది. ఇందు ఫలమునుగోరువారలకు ననవస్థచేత (నిలుకడలేమింజేసి) మోహమయమగు ననికయగును. అని శైవవచనముల కర్థము.

ఇదియునుంగాక "అహంసర్వస్యప్రభవో మత్తస్సర్వం ప్రవర్తతే। (నేనం తటను సమర్థుఁడను నావలననే సమస్తమును నడచుచున్నది) వేదాంతకృద్వేదవిదేవచాహం (ఉపనిషత్తులనెల్లఁ జేసినవాఁడను [illegible] దెలిసినవాఁడను నేనేయైయుంటిని) ఛందాగ్ంసి జజ్ఞిరేతస్మాత్ (ఛందస్సులు [వాక్యములు] పరమేశ్వరునివలననె గలిగినవి) యస్య నిశ్వసితం వేదాః (వేదములే యెవ్వని [illegible] రుపువడుపున [illegible] వెలిసినవో) అను మొదలగు శ్రుతులను బట్టియు స్మృతులనుబట్టియు వేదములకు గారణభూతుఁడగుటచేసి పరమేశ్వరుఁడే సర్వతంత్రుఁడని తోఁపట్టుచున్నది. అదిగనుక కర్మయే ఫలము నొసగుచున్నది. ఈశ్వరుని నొప్పుకొనఁబనిలేదని చెప్పుట యించుకయు సరిపడియుండలేదు. గాన నావరమేశ్వరునికంటెఁ వేరలగు వేల్పులను గొలుచుటయును [illegible] ఫలమును [illegible] స్వర్గరూపమగు ఫలము. "యథేహ కర్మచితో లోకః క్షీయతే ఏవమేవాముత్ర పుణ్యచితో లోకః క్షీయతే" అను శ్రుతులను "క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి" అను స్మృతులను బట్టి [illegible] శాశ్వతము గాదు. కృషి మొదలగు వ్యాపారములచే లభించిన ధాన్యాదికము భుజించుట వలన దొఱఁగునట్లు యజ్ఞయాగాది పుణ్యకర్మలవలన గలిగిన స్వర్గాదిసుఖము గూడ ననుభవించుటచే క్షీణించుననుటకై శ్రుతిస్మృతి [illegible] ప్రమాణము.

[illegible] కర్మఫలము [illegible] పరబ్రహ్మమును బడయుటకై [illegible] పందగినవాఁడని "నకర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్వమానశుః" (కర్మలచేతగాని సంతతిచేతగాని [illegible] లభింపదు. [illegible] యొక్క ఫలము, సంతానాదికము [illegible] దులయందుఁ గోరికను విడచి [illegible] గుదురు [illegible] మాత్రము మోక్షమునొందిరి) బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరం- బ్రహ్మవేద బ్రహ్మైవ భవతి (బ్రహ్మమును దెలిసికొనినవాఁడు [illegible] బ్రహ్మము నెఱిఁగినవాఁడు బ్రహ్మమే యగును [illegible] శ్రుతులు [illegible] తెలుపుచున్నవి.

"తమేతం వేదానువచనేన బ్రాహ్మణా వివిదిషంతి యజ్ఞేన దానేన తపసానాశకేన" (బ్రాహ్మణులగువారు [illegible] వేదాధ్యయనముచేతను యజ్ఞయాగాదికర్మలచేతను తపస్సుచేతను [illegible] దెలియఁగోరుచున్నారు) అను శ్రుతినిబట్టి [illegible] బ్రహ్మప్రాప్తికి సాధనభూతమైనదని తెలియఁబడుచున్నదే? యని [illegible]. ఉదాహరింపఁబడిన

పైశ్రుతియందలి "అనాశకేన" అను విశేషణము బలిమిచే వినశ్వరమగు స్వర్గసుఖమునందుఁ గోరికను విడచి కేవలము జగదీశ్వరునికి సమర్పణము జేయుదలఁపుతో నెట్టికోరికయును లేక చేసిన వైదికములు [illegible] కామ్యకర్మాదికాలుష్యమును దుడచి యాబుద్ధిశుద్ధినిబట్టి బ్రహ్మజ్ఞానమునకు సాధనములు గానోపునని మాకును సమ్మతమే. ఇదియును, "యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసి యత్। యత్తపస్యసి కౌంతేయ! [illegible] మద్భక్తః" అను మొదలుగ శ్రీమద్భగవద్గీతాశాస్త్రమునందుఁ బ్రతిపాదింపఁబడినది. అనగా నో కౌంతేయ! నీవు చేసినదానిని, తినినదానిని, వేల్చుదానిని, దానము సేయుదానినిఁ, [illegible] ఇట్టి సర్వవైదికవ్యాపారములను నాకు సమర్పణముజేసి నాయందు [illegible] వాఁడవై నాభక్తుఁడవు గమ్ము. అని శ్రీకృష్ణభగవాను లుపదేశించిరి.

మఱియును, "సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ। అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచః" (నీవుచేయు వైదికములనెల్ల నాకర్పణముగ విడచి [illegible] శరణుఁ జొందుము. నేను నిన్ను దోసములన్నిటినుండిఁ దప్పించి ముక్తునిఁ జేయుదును. కలత నొందకుము) అను సగీతావాక్యము యొక్క తాత్పర్యము [illegible] ఆలోచించినయెడల [illegible] నిత్యములు నైమిత్తికములు నగు వైదిక [illegible] యైనను దప్పతము లేదని తోఁచకమానదు. [illegible] ప్రత్యవాయము లేమిం జేసి [illegible] కర్మలను విడమటం [illegible] ప్రత్యవాయము [illegible]. కనుకనే "అహం త్వా సర్వపాపేభ్యః" అని పలికెను. [illegible]

మ॥ ఇతి చింతామణిమంత్రచింతనసమం- [illegible]।
[illegible] చింతామణి [illegible]
[illegible] మత [illegible]।
ప్రద [illegible] మయూఖము [illegible] భవన్॥

ఇట్లు శ్రీమదుభయ వేంకట [illegible] గాయత్రీ [illegible] విరచిత [illegible] పవిత్ర
[illegible] శ్రీకృష్ణ [illegible]
శ్రీ [illegible] చింతామణియందు
జైమినీయ మతనిరసనము నందు [illegible]
మయూఖము ముగిసెను.

శ్రీమదాంధ్ర వేదాంత సిద్ధాంత చింతామణి

విశిష్టాద్వైత మతనిరసనము

చతుర్థమయూఖము ప్రారంభము.

ద్వైతయాసిద్ధాంతము [illegible] బాదరాయణ [illegible] కొందరు తమ తెలివితేటలకు [illegible] ప్రమాణపూర్వకముగ [illegible] నీశ్వరునియొక్కయు స్వరూపమును, జీవునియొక్కయు [illegible] భేదసంబంధమును, బంధము నకు మోక్షమునకుంగల [illegible], ఇట్లు ప్రతి [illegible] చున్నారు. అదియెట్లనిన.

నీవు, నేను, [illegible] ఘటము పటము [illegible] మూడు పురుషముల [illegible] కనిపట్టుచున్నవి. [illegible] మూడు పురుషములు [illegible] జ్ఞానము [illegible] విషయములు [illegible] కలిగి [illegible] సుఖము దుఃఖము [illegible] స్వాత్మము [illegible] దేవుని [illegible] ఇట్టిన కేవలము జేయుచు [illegible].

ఇట్లుండగా [illegible] సుఖముగ [illegible] సుఖముగ [illegible] నేను [illegible] పురుషులు [illegible] అనుభవముగ లదు. [illegible] శక్తి [illegible] వాండనగు [illegible] సర్వస్వ తంత్రతయు [illegible] వాండను [illegible] బలము [illegible] తేజము [illegible] వాండును, తెలియు [illegible] తెలిపి [illegible] నిండు [illegible] వాండును, [illegible] ముల [illegible] వాండను, [illegible] దుకలిగి [illegible] వాండను [illegible] సుఖము [illegible] గలిగి [illegible] కథ [illegible] ముద్రి [illegible] కలిగి [illegible] పురుషోత్తముడుమిక్కిలివాలు [illegible] నియమింపుచున్నవాండును, "క్షరస్సర్వాణి భూతాని కూటస్థోఽక్షర ఉచ్యతే" అనునట్లు క్షరాత్మకము [illegible]

ల బ్రహ్మాండమును సర్వోత్తములు నిత్యులు నగు సతురపురుషులను లక్షణము గగలవాఁడును, కలుములజవరాలి యేలికయుఁ, బాడమి మొదలు చదలుదనుకఁగల జడములకు భూతజాతములకెల్ల నునికిపట్టైనవాఁడును, జేరేపింపువాఁడు నగుటచేత మహాభూతుఁడును పసిడిపుట్టము దాలుపును ననుని మొదలగు శుభలక్షణములచే నుపలక్షింపబడిన రోఁడిమేను గలవాఁడయ్యుఁ జావుపుట్టువులును నాకలిదగలును శోకమోహములు ననునీగాపూర్ములు లేనివాఁడును నెల్లెడలఁ గ్రమ్మియున్న వాఁడు నగువాఁడు శ్రీమహావిష్ణువని తొలుబలుకులయందిట్లు బలుకబడినది. "యస్సర్వజ్ఞ స్సర్వవిత్ (ఎవ్వఁడు సకలమును దెలసిన సర్వజ్ఞుఁడో) ఏష ఆత్మాఽపహతపాప్మా విజరో విమృత్యుర్విశోక స్సత్యకామ స్సత్యసంకల్పః (ఈపరమపురుషుఁడు సర్వాత్మకు వాత్మభూతుఁడును, నిర్దోషుఁడును, రాజసగుణము లేనివాఁడును, జరయు లేనివాఁడును, దుఃఖములేనివాఁడును, సత్యకాముఁడును, సత్యసంకల్పుఁడును) అంతర్బహిశ్చ తత్సర్వంవ్యాప్య నారాయణస్థ్సితః (లోను వెలుపల ప్రపంచమునంతటను గ్రమ్మి శ్రీమన్నారాయణుం డున్నవాఁడు) ఏష సర్వభూతాంతరాత్మా దివ్యోదేవ ఏకో నారాయణః (ఈశ్రీమన్నారాయణుఁడు సర్వప్రాణులకు నంతరాత్ముఁడును దివ్యుఁడునునగు నొక్కఁడే ప్రభుఁడు) అఖిలసంహితయందు వినఁబడుచున్నది.

అఖిలసంహితయందుఁగాక "పంచాత్మకస్స భగవాన్ వ్యూహరూపాత్మకో భూత్వాంశవ్యాపీ శతసహస్ర పరిమితిశ్చ ఏకస్సమో వ్యక్షః సర్వమూర్తిష్ఠతో పి సర్వప్రకాశకః షడ్గుణాకారభూత్ । నిరాకారపరత్వగుణైః (గహా అభ్యంతరంతరో) శ్చైతన్యాత్మక శరీరగుణైశ్చశోభితః । ఆనందమాత్రకరపాదముఖోదరాది స్సర్వత్ర స్వగతభేదవివర్జితాత్మా" అనగా "నిర్విశేష స్వరూపాభిన్నయనేకనిత్యభవ్యాద్యనంతగుణైః" అను మొదలగు వచనములవలన పంచమహాభూతములును, పంచేంద్రియములును స్వరూపముగ గలవాఁడును పది యవతారములు గలవాఁడును, "సహస్రాక్షస్సహస్రపాత్" అను మొదలగు శ్రుతిచేత ననేకపాదములును, శిరస్సులు కన్నులు, మొదలగు నవయవములు గలవాఁడును, భేదరహితుఁడును, సర్వజ్ఞుఁడును, అపహతపాప్మయగుటచేత దోషములును లేనివాఁడును, ఎల్లయెడలను నిండిన అనంత కల్యాణగుణములు గలవాఁడును, సర్వస్వతంత్రుఁడును, చేతనరహితాత్మల శరీరమును గాలు శరీరముగాని గుణములుగాని లేనివాఁడును, కేవలానందమయములగు గాలు సేతులు మోము మొదలగు నవయవములు గలవాఁడును, అంతటను తనను బొందిన (స్వగతమగు) భేదములేని స్వరూపముగలవాఁడును, పరమపురుషుఁడని ప్రతిపాదింపఁ బడినది.

"ఏష ఆత్మా అపహతపాప్మా" అను మొదలగు వివాదనుదహరింపఁబడిన

శ్రుతియందుఁ బరమాత్మునకు మేనుగలదని యొప్పుకొని శరీరము గలిగినప్పుడు మన మేనులకుంబోలె చావుపుట్టువు లుండక తీరునాయను నాశంకయందు "విజరో విమృత్యుర్విశోకః" అని యాయాశంక పోఁగొట్టఁబడినది. ఇట్లుగానిచో సశరీరములేని నిషేధకమను దోషము సంభవించును.

"రూపోపన్యాసాచ్చ" అను బాదరాయణ బ్రహ్మసూత్రముచేతఁగూడ మీఁదఁజెప్పఁబడిన లక్షణములుగల శ్రీమహావిష్ణువు దేశము కాలము ఆకారము లక్షణముగఁగల పృథివ్యాది భూతపంచకమునకును, జన్మించువారలకును సధిష్ఠానదేవతాస్వరూపుఁడేయును ప్రసిద్ధములగు దశావతారములు మొదలుగాఁగల నైమిత్తికావతారములుగల వాఁడనియుఁ బ్రతిపాదింపఁబడినదని తెలియునది.

నను! ఈచెప్పఁబడిన పరమపురుషుఁడు నిత్యమంగళవిగ్రహము గలవాఁడనుటకుఁ బ్రమాణ మిప్పుడు చెప్పఁబడినది గాని జీవునకు నీశ్వరునకు గల భేదమునందుఁ బ్రమాణమేదియుఁ గలదు?

ఈశ్వరుఁడు ప్రత్యక్షమైనవాఁడు కాఁడు కావున అతనియందలి భేదముగూడఁ బ్రత్యక్షముగామింజేసి ప్రత్యక్షప్రమాణము లేదు ఇతర కారణములేని కార్యముండదను న్యాయమును బట్టి ప్రపంచమునకు మూలకారణుఁడగు నీశ్వరుఁడు లేడనుటకు వలనుపడదని యొప్పుకొనవలెను శ్రుతిచేతను నొప్పుకొనఁబడిన ఈశ్వరునకు జీవునికిఁగల భేదముఅనుటకు ననుమానమును శ్రుతియును బ్రమాణము. ఇట్లుగాగా నిందుకు "ద్వాసుపర్ణా సయుజా సఖాయా సమానం వృక్షం పరిషస్వజాతే। తయోరన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్త్యనశ్నన్నన్యో అభిచాకశీతి" అని శ్రుతియు జీవేశ్వరుఁడనుగాసను నను భేదమును బ్రమాణము. ఇట్లు చెప్పఁబడిన లక్షణములుగల శ్రీమహావిష్ణువు దనకంటెఁ భిన్నులును, తనకాధారమైనగోచరులకును భేదముగలవారును, మొదలులేని యవిద్యతోఁ గూడినవారును, ఇంచుక కర్తృత్వమును కొంచెపుఁ దెలివియుఁ గలవారును, నిత్యమును దనయొక్క గుణమునగు జ్ఞానము స్వరూపముగఁగల వారును నగు జీవులను వ్యాపించియున్న బుద్ధిగలవాఁడనయి ఋగుల సాత్వికులు రాజసులు తామసులు నని ముత్తెఱంగులఁగల జీవుల యదృష్టముపట్టి తనకంటెఁ వేరగు జీవులకుంగల పరస్పరభేదము మొదలగు వానిఁ గలవాఁడు, ఆ ప్రత్యక్షము కర్తృత్వములేమి మొదలగు నిత్యములకు బరమాణువులయొక్క స్వరూపమునఁ జెడని ప్రకృతియొక్క తో ద్వారముల మీఁదలను ఆ ప్రకృతిచే యుపాదానకారణముగఁ గల్పించియు, నొండొంటికి వేరుపాటుగలట్టియు, మహత్తత్త్వము మొదలు పుడమిదనుకఁగల యిరువదినాలుగు తత్త్వములు స్వరూపముగగలట్టియు, నచేతనముగు బ్రపంచమును బుట్టించుచు బాలించుచు రూపుమాపుచు నున్నవాఁడు. కావున జీవకోటికని జడవర్గమునకును జడవర్గమునకును జీవకోటికిని, జీవులలో జీవులకును, జీవులకు నీశ్వరునకును, జడవర్గ

మునకు నీశ్వరునకును, భేదముగలదు. ఇట్లు నైదుతెఱంగులంగల భేదము నిత్యమై యున్నది.

అట్లీశ్వర భేదము నిత్యమగునపుడు జీవకోటిని బొందియున్న బంధముగూడ నిత్యమగుటంజేసి మోక్షమనునది లేకపోవుటయు ముక్తుడగువానికి బంధమును బ్రసక్తించునని యనవలదు. బంధమనునది జీవులనునవాదిగా బొందియున్న యవిద్యచేఁ జేయఁబడినదగుటచేత నాయవిద్యాయుఁ బరమపురుషుని సాక్షాత్కారమువలన నశించునదియని చెప్పుకొనఁబడినది. శ్రుతియందు “భిద్యతే హృదయగ్రంథి శ్ఛిద్యంతే సర్వసంశయాః । క్షీయంతే చాస్యకర్మాణి తస్మిన్ దృష్టే పరావరే” అనగా పరావరే = క్షరాక్షరులకంటెను పరుడైన యక్షరస్వరూపిణి యగు శ్రీమహాలక్ష్మీదేవికిఁ బ్రియుఁడైన శ్రీమన్నారాయణమూర్తిని ప్రత్యక్షముగా గాంచిన జీవాత్మలయొక్క హృదయములయందున్న యజ్ఞానరూపమగు కోటము విరియును. ఆయజ్ఞానగ్రంథి విడనవోయిన చో సంశయములుండవు. ప్రతిపాదింపఁబడినట్టి శ్రీహరికంటెఁ బరమాత్మలు పరబ్రహ్మమనియును జీవేశ్వరులకు వేరుపాటు లేదనియును సందేహములు సంశయములెల్లను పోవును. నిత్యములు నైమిత్తికములునగు కర్మలు చేయకుండుటవలన గలిగెడు నరకములును, జ్యోతిష్టోమాదులగు కామ్యకర్మలవలనఁ గలిగెడు స్వర్గములును స్వరూపమునఁగల వైభవమెల్లను క్షీణించును. మరియును “ద్వంద్వైర్విముక్తాః సుఖదుఃఖ సంజ్ఞైర్గచ్ఛంత్యమూఢాః పద మవ్యయం తత్” అనగా పాపకర్మలవలనఁగలుగు దుఃఖములు, పుణ్యకర్మలవలనగలుగు సుఖములునను నిట్టి ద్వంద్వములవలన విడువఁబడి కామమోహాదులుగాని కర్మవశులు గానివారై శాశ్వతమగు నాపరమపదము జేరుదురు. అని శ్రీకృష్ణభగవానులచే నుపదేశింపఁబడినది.

ఆచార్యా! పరావరే=అనుటచేత లక్ష్మీపతియను నర్థమెట్లువచ్చునో యెట్లు దున్నది? సందురము పలమానికము నగలుగుటకు లక్షణములను బొమ్మనగు నర్థమేల చెప్పఁబడును? అనినంగాదు. “ఏకో హ వై నారాయణ ఆసీత్ న బ్రహ్మా నేశానః నాపో నాగ్నీషోమౌ నేమే ద్యావాపృథివీ న నక్షత్రాణి న సూర్యో న చంద్రమాః స ఏకాకీ న రమతే। అథ పునరేవ నారాయణః సోఽన్యత్కామం మనసా ధ్యాయత । తస్య ధ్యానాంతః స్థస్య లలాటాత్ త్ర్యక్షః శూలపాణిః పురుషో జాయత ... చతుర్ముఖో బ్రహ్మా జాయతే । ... మనసా ధ్యాయతః । తస్య ధ్యానాంతఃస్థస్య లలాటాత్ స్వేదోఽపతత్ తా ఇమాః ప్రతతా ఆపో జాయత” అనగా శ్రీమన్నారాయణమూర్తి యొక్కఁడేకలఁడు. నలువగాని పశుపతిగాని వరుణపురుషుఁడు గాని లేరు. మరియును, వైశ్వానరుఁడు, చందురుఁడు, పవలు, పుడమి, దిక్కులు వేవెలుఁగు మొదలుగు నాయాదశకమును యందుఁ బ్రతిపాదింపఁబడినట్లు బరబ్రహ్మము గానేరదు. ఆశ్రీహరియొక్కఁ

పరమపురుషుఁడు. ఇట్టి పరమపురుషుఁడగు నా శ్రీమదాదినారాయణుఁడు దేవకోకోటి డెందమునఁ దలపోయఁగా సత్యసంకల్పుఁడగు నతని నుదుటినుండి చెమట వడెను. ఆ చెమటబిందువులయందు వీర్యమును సృజించెను. అందు సువర్ణమయమగు నొకయండము (గోళము) బొడమెను. దానియందు నలుమోములుగల బ్రహ్మ పుట్టెను. మఱియు వేరొండు దానిం గోరుచు నా పరమపురుషుఁడు మనమున సంకల్పించెను. ధ్యాననిష్ఠుఁడగు నా శ్రీహరి ఫాలభాగమునుండి మూడుకన్నులును గలుగు ముమ్మొనవాలునుంగల పురుషుఁడొకఁడు పుట్టెను. అని మహోపనిషత్తునందుఁ దొలుతఁ జెప్పఁబడి తరువాత "ఏష సర్వభూతాంతరాత్మా దివ్యో దేవ ఏకో నారాయణః। శ్రోత్రం చ శ్రోతవ్యం చ నారాయణః। చక్షుర్ద్రష్టవ్యం చ నారాయణః।" అనఁగాఁ బ్రాణికోటులకెల్ల నంతర్యామియు దివ్యుఁడునగు నా శ్రీమన్నారాయణుఁడొక్కఁడే పరమపురుషుఁడు. అతఁడు శ్రవణేంద్రియమును శ్రవణేంద్రియముచే గ్రహింపఁదగిన శబ్దాదికమును, నేత్రేంద్రియమును దీనిచే గ్రహింపఁదగిన రూపాదికమును దానయియున్నవాఁడు. అని చెప్పఁబడినది.

ఇంతియకాక, "నారాయణ ఏవేదగ్ సర్వం యద్భూతం యచ్చ భవ్యం" అని సృష్టికి ముందుఁ దనకంటె వేరొండు లేనివాఁడగు (అద్వితీయుఁడగు) శ్రీనారాయణుని యునికిని జెప్పి, నలువదిప్రశ్నములవలెను సమస్తమైన చిదచిదాత్మకప్రపంచము యొక్క నిషేధమును నిశ్చయించి విశేషముగఁ బ్రతిపాదించి, అటు పిమ్మట, శ్రీమన్నారాయణుని యిచ్ఛాశక్తిచేఁ బుట్టి చతుర్ముఖుఁడు రుద్రుఁడు లోనుగాఁగల స్థావరజంగమాత్మకమగు ప్రపంచము యొక్క సృష్టిని నుడివి, సమస్తప్రాణికోటులకును నతఁడంతర్యామియని ప్రతిపాదించి, జరుగుచున్నట్టియు గడచినట్టియుఁ గాఁగలట్టియుఁ బ్రపంచమంతయు నాదినారాయణునకు నధీనమై యున్నదని నుతింపఁబడినది. గావున శ్రీమన్నారాయణుని సృష్టిలోఁ జేరిన నలువఁడమ్ముఁడై క్షరపురుషులపఙ్క్తులోఁ జేరిన రుద్రుఁడు తనకు నధికుఁడై యక్షరపురుషుండనఁబడుచు లక్ష్మీపతియైన పరమపురుషుఁడు గానోపఁడు. ఇకను పారిశేష్యన్యాయముచేత (అంతరును మిగిలియున్నవాఁడగుటచేత) పరమపురుషుండన లక్ష్మీపతియనియే యర్థము దోఁపట్టుచున్నది.

నారాయణుఁడను పేరును నిర్వచించుటచేఁ గూడఁ బురుషోత్తముండను నర్థము ప్రతీయమానముగనున్నది. ఎట్లనిన, నరులయొక్క సమూహము నారము; క్షరాక్షరాత్మకమగు నానారమునకు (జీవకోటికి) అయనము (ఆశ్రయము) అయినవాఁడు గాన నారాయణుండనఁబడుచున్నాఁడు. మఱియు నరములనఁగాఁ బుట్టుట్టు రోగిట లోనుగాఁగల దోషములు, వీనికి నాశ్రయమైనవాఁడు గాఁడు గాన నారాయణుఁడనుటను నిర్వచనముచేత నాపరమపురుషుఁడు జననమరణాదిదోషరహితుండనియుఁ దోఁపట్టుచున్నది.

ఇంతియగాక, కేశవుండను నామముచేత నతఁడు నలువకంటెను, ముక్కం

టికంటెను నధికుండని వక్కాణింపఁబడుచున్నది; ఎట్లనిన, "కశ్చ ఈశశ్చ కేశౌ బ్రహ్మరుద్రౌ తౌ వహతి సన్మార్గే ప్రేరయతీతి కేశవః" అనగా క యనగా బ్రహ్మ ఈశయన రుద్రుఁడు, వీరినిరువురను సృష్టి మొదలగు పనులయందు నియమింపుచు సన్మార్గమునందుఁ బ్రేరణజేయుటంజేసి కేశవుఁడనఁబడుచున్నాఁడు. ఈయర్థమునందు శ్రీమన్నారాయణమూర్తి వేల్పులనుఁగూర్చి పలికినవాక్యము "ద్వా విమౌ పురుష శ్రేష్ఠౌ ప్రసాద క్రోధ జౌ మమ। తదా దర్శిత పంథానౌ సృష్టి సంహార కారణౌ" అనగా సురపురుషులలో నుత్తములగు నలువ రుద్రుఁడు నను నీ యిరువురను గ్రమముగ నాయొక్క ప్రసన్నత వలనను గోపమువలననుఁ బుట్టినవారు. వీరు నాచే సృష్టినిఁ జేయుటకును లయముఁ జేయుటకునుఁ జూపఁబడిన మార్గములు గలవారై యున్నారు. అని యుపబృంహణము; (శ్రుత్యర్థమును వివరించు పురాణాదికము)

ఇదియునుంగాక పురుషసూక్తమునందుఁగూడ "వేదాహం" అను మొదలుగాని "హ్రీశ్చతే లక్ష్మీశ్చ పత్న్యౌ" అని చెప్పఁబడినది. అందుఁ బురుషోత్తముఁడను లక్షణముగల దొల్లి చెప్పఁబడిన పరమపురుషుని మాహాత్మ్యజ్ఞానపూర్వకముగ నెవ్వఁడెఱుంగునో యతఁడు మోక్షము నొందునని ప్రతిపాదించి, తరువాత నట్టిమహాపురుషుండెవ్వఁడను నాకాంక్షయందు "ప్రజాపతిశ్చరతి గర్భే అంతః" అని ప్రపంచముయొక్క సృష్టిని జేసెడు నలువకు జనకుఁడగుటయు, "అజాయమానో బహుధా విజాయతే" అని శ్రీరామాదులగు పది యవతారములు లోనుగాగల రూపములతో నావిర్భవించుటయు (నవతరించుటయు) "హ్రీశ్చతే లక్ష్మీశ్చ పత్న్యౌ" అని భూదేవికిని లక్ష్మీదేవికినిఁ బెనిమిటియగుటయు జూపింపఁబడినది.

ఇట్లుకాగా "సదేవ సోమ్యేద మగ్ర ఆసీత్" అను మొదలుగాగల సత్తు బ్రహ్మ, ఆత్మ, ఈశ్వరుఁడులోనుగ గలవానియందు సాధారణముగఁ బ్రవర్తింపుచున్న కారణవాక్యములు.(ప్రపంచకారణమును బ్రతిపాదించెడు వచనములు) మహోపనిషత్తునందు విశేషముగఁ బ్రతిపాదింపఁబడిన శ్రీమన్నారాయణపరము లేయని యొప్పుకొనవలయును. "సదేవసోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్" అను వాక్యమునందలి ఆసీత్-అనుపదము సాధారణమయియున్నది. పూర్వమీమాంసయందు (కర్మకాండయందు) "అగ్నీషోమీయం పశుమాలభేత" అనువిధివాక్యమునందు సాధారణముగ గోవు మొదలగువానియందు సామాన్యమగుటచేఁ బలుకఁబడిన పశుపదము, "ఛాగస్య వపాయా మేదసోఽనుబ్రూహి" అని వేరొకదానికి సాధారణముగాకుండ శ్రుతమగుచున్న మంత్రవర్ణపదమగుటవలన మేకనే తెలుపుచున్నది "ఛాగో వా మంత్రవర్ణాత్" అని పూర్వమీమాంసయొక్క యారవయధ్యాయము 8: పాదటి యధికరణముయొక్క న్యాయము. మఱియు నిట్లు "యదాగ్నేయోఽష్టాకపాలః" అనుపట్లఁగూడ నెనిమిది కపాలములయందు సంస్కరింపఁబడిన పిం

డి మొదలగు సామాన్యద్రవ్యము "అపశ్యన్ పురోడాశం కూర్మంభూతం సర్పం తం" అను వాక్యశేషమువలన (కొఅవడిన వాక్యమువలన) సామాన్యముగాని పురోడాశమని యొప్పుకొనఁబడినది. గావున నట్లు పురాణములు ఇతిహాసములు మొదలగు నుపబృంహణములు ముఖ్యప్రమాణమగు శ్రుతికి విరుద్ధములుగా మింజేసి ముఖ్యముగ శ్రీమన్నారాయణ ప్రతిపాదకములని యంగీకరింప నలయును. ఇందుకు, "వేదేరామాయణేచైవ" అను మొదలగు హరివంశవాక్యము దాహరణము.

ఇట్లుకాగా, ఇట్టి పరవస్తువుయొక్క సాక్షాత్కారము నారదమహర్షి మొదలగు దేశికేంద్రులచే నుపదేశింపఁబడిన అష్టాక్షరిలోనగు నెనిమిదిమహామంత్రములయొక్కయు ముద్రలను ధరించుటయొక్కయు సామర్థ్యమువలన నుపాసించుటచేత సాధనసంపత్తి సిద్ధింపగా నీశ్వరానుగ్రహముచేత విరజానదిని దాటునపుడు ఆనదియందు మునుగుటవలన లింగశరీరభంగముగాగా శ్రీమన్నారాయణమూర్తిమేనునుఁ బోలినట్టియు ప్రకృతిసంబంధముగానట్టియు నానందఘనంబగునట్టియు దివ్యమగు దేహములభింపగా బ్రహ్మాండములను సృజింపఁదగుటయుఁ శ్రీమహాలక్ష్మీదేవికిఁ జెనిమిటియగుటయుఁ దప్పయఖండానందావిర్భావము స్వరూపముగగల మోక్షసామ్రాజ్యమును శుద్ధసాత్వికుఁడగు జీవుఁడు బడయఁగలఁడు.

ఇంతియకాక "మాము పేత్యఁతు కౌన్తేయ యేపిస్యుః పాపయోనయః। స్త్రియోవైశ్యా స్తథా శూద్రా స్తేపి యాంతి పరాం గతిం" అని శ్రీకృష్ణభగవానులుపదేశించిన వడువున మంగలివాఁడు కుమ్మరివాడు సాలివాఁడు మొదలగువారును పశువులు పక్షులులోనుగాగల తిర్యగ్జంతువులును ముక్తినొంది శ్రీవైకుంఠపురమునందు నానారూపములుగల దివ్యమంగళవిగ్రహములవలనఁ గలిగెడు నానందముననుభవింపుచునుండును. ఇట్టి ముక్తియందును హెచ్చుతగ్గులు గలవు.

జీవుఁయు నీశ్వరునియు స్వరూపమునుబట్టి జీవులుముత్తెఱంగులనుండుటకుఁ బ్రమాణమెద్ది? యనిన "ఊర్ధ్వంగచ్ఛంతి సత్వస్థా మధ్యేతిష్ఠంతి రాజసాః। జఘన్యగుణవృత్తిస్థా అధోగచ్ఛంతి తామసాః" అనగా కేవలసాత్వికజీవులు మీదుగ వెళ్లుదురు. రజోగుణప్రధానులగువారు నడుమనుందురు. తమోగుణముయొక్క వృత్తులుగలవారు క్రిందుగఁబోవుదురు. అని శ్రీగీతాశాస్త్రమునందుఁ జెప్పఁబడినది.

ఇట్లుకాగా, జీవులయు నీశ్వరునియు స్వరూపముయొక్క నిశ్చయమును, చిదచిత్తులయొక్క (స్థావరజంగమములయొక్క) ఏర్పాటును బంధమునకు మోక్షమునకు గల వ్యవస్థయు నుపపన్నమగునుగాని యద్వైతమతమునందది కిట్టుబడికాదు. అందు బ్రహ్మమునకంటె వేరొండు వస్తువు నొప్పుకొనక జీవేశ్వరులకు నభేదముప్రతిపాదింపఁబడినది. ఎద్దిరో యొకతిరుస నవిద్యచే భేదమును గల్పిం

చికను అవిద్యయనునది యెవ్వనికిఁగలదను విచారణలో బ్రహ్మమునకు నజ్ఞత్వము ప్రసక్తించును. ఇదియునుంగాక శ్రుతియుఁగూడ నవిద్యామూలమగుటచే మృషాభూతమే (అనృతమైనదియే) యగును. అట్లు మిథ్యారూపమగు శ్రుతిచేఁ దెలిసికోఁదగిన బ్రహ్మము మిథ్యావాదముచేఁ దోపట్టెడు నర్థమువడువున ననృతాత్మకమే యగును.

కనుక నీయద్వైతవాదము ప్రామాణికులచే నాదరింపఁదగినది కాదు. మీదఁ బ్రతిపాదింపఁబడినతీరున నిర్దుష్టము (ఎట్టిదోసగులును లేనిది) అగుటవలన భేదవాదమే యొప్పుకోఁదగినది. అని భేదవాదులు (ద్వైతులు) పలుకుచున్నారు. దీనింగూర్చి చెప్పఁబడుచున్నది.

ఈభేదవాదులు వచించెడు భేదమన నెయ్యది? అన్యోన్యాభావమా, (ఒకదానికొకటి లేకపోవుటయా) విరుద్ధధర్మము గలుగుటచేనగు నత్యంతాభావమా, (తమామును లేకపోవుటయా) వస్తువుయొక్క స్వరూపమా, ఏకత్వమునకు బ్రతియోగియా, (ఒకటియగుటకు విరోధియా) పెక్కులగుట నాక్రమించుటయా, భేదములేమి తమామును లేకపోవుటయా;

ఇందు నన్యోన్యాభావమనుటకు వలనుపడదు. అన్యోన్యమనుపట్ల నన్యత్వము (వేఱయగుట) పదార్థములకు స్వభావమా? లేక భేదము నిబంధనముగ గలయొండొక యుపాధియా? ఇందు నన్యత్వము పదార్థస్వరూపమగుటంజేసి ఏకత్వముచే (ఒకటియగుటచే) గ్రమ్మబడియున్నను కడ: మొదలగునది తనకంటె దాను వేఱయదియని తోపట్టవలసి వచ్చునుగాన స్వభావమనుటకు వలనుపడదు. ఇకను భేదము మూలముగగల యుపాధియు భేదముగలుగునపుడు సరిపడదు. భేదముగూడ నిప్పటికిని సిద్ధింపకపోవుటచే నాత్మాశ్రయమను దోషముపట్టును.

ఇకను, కడవ వలువగాగుటయు వలువ కడవయగుటయు సంభవింపదను మొదలగునదియకదా ధర్మముగలవియగు (ధర్ములగు) ఘటపటములయందు ఘటత్వము పటత్వమునను ధర్మములను నిషేధించుట లక్షణముగఁగలవై ధర్మత్రము. ఈవైధర్మ్యము కడవయందే గడవయగుటయు, వలువయందే వలువయగుటయు నని నియమించునది యెద్దియేనున్నచో నపుడు సందర్భించును. భేదమేనియామకము (నియమించునది)యగుననిన దీనికిగమకము (తోపింపఁజేయునది) ఇప్పటికిని గన్పట్టదు; తెలుచుగ నూలుపోగులను మట్టియు గలుగుటయే భేదమును దోపట్టజేయునది యగునని యనవలదు. వలువయందే తంతుమయత్వమును (నూలుపోగులు తెలుచుగగలుగుటయు)కడవయందే మృణ్మయత్వమును(మట్టితెలుచుగగలుగుటయు) నను నసాధారణములగు (వేరొకదానికిలేని) ధర్మములు దోపట్టుట ధర్ములగునా ఘటపటములకు భేదము సిద్ధింపగా నుపపన్నమగును. ఆభేదమిప్పటికిని సిద్ధింపలేదుగాన నన్యోన్యాశ్రయమను దోషముపట్టును. ఇంతియకాక తంతుమయత్వము మొదలగు ధర్మములకు భేదముగూడ వానియవయవ

ముల వైధర్మ్యముచే నైనదని పైపైని చర్చింపఁబడెడు ననవస్థనే స్థాపింపుచున్నది గావున విరుద్ధధర్మముచేనగు నత్యంతాభావమే భేదమనబడునను రెండవపక్షము కిట్టుబడికాలేదు.

కడవ వలువ మొదదలగువాని స్వరూపము, వెలువానిస్వరూపము ననుసరించి పొందకయున్నదని చెప్పవలయును; లేనిచో స్వరూపములకుఁ గలియక (సాంకర్యము) గలుగును. వెలువానిస్వరూపముల ననుసరించి యుండకపోవుట యేకారణముచేతనని పర్యాలోచింపఁగా భేదమునుబట్టియని చెప్పఁదగియున్నది. ఆ భేదము ఇప్పటికింకను సాధింపఁదగినవాని కోటిలోనే జేరియుండుటంజేసి వెనుకఁజెప్పఁబడిన దోషమునే యవలంబించియున్నది. ఇదియునుంగాక తొంటివలె వెలువానిస్వరూపములఁ జర్చజేయగా నన్యత్వము (ఇతరమైనదగుట) చేనగు దోషము పట్టును; మఱియును నిది వెండి యనుమొదలగు తెలివి మింటిపువ్వును బోలినది యగును. అందు ముత్తెపుచిప్పయొక్క స్వరూపము వెల్లడికాకపోవుటచేత (తేటపడకపోవుటవలన) ఇదియని మట్టుకు దోపట్టుచుండును. వెండియని మాత్రము నిశ్చయింపఁబడును. భేదము వస్తువుయొక్క స్వరూపమగుటవలన నిదియును (శుక్తికారజతజ్ఞానముగూడ) నుపపన్నము గాకపోవలసి వచ్చును.

అయ్యా! కనులకుంగల కామిలమొదలగు దోషములనుబట్టి శంఖమునందుఁ బచ్చదనముతోఁ పట్టునట్లు రకరకలాడుటలోనగువాని సామ్యముచేత దవ్వగుట మొదలగువాని దోషమునుబట్టి ముత్తెపుచిప్ప (యొక్క కలరూపు) పుంగరూపు తేటపడక వెండిపడువునఁ తోపట్టుచుండునని యనవలదు. చేరుపయందే యిది కడవయను మొదలగుప్రమారూపములగు తెలువులయందుఁ గూడ గడవమొదలగువాని స్వరూపములయొుఁ బ్రతిపాదింపదగినవానియు భేదముచేత యిదియను ననువృత్తమగు నేర్పాటుచేతను, కడవయను భేదముచే వ్యావృత్తమగుటచే భాసిలుట, వస్తువుయొక్క స్వరూపమే భిన్నమగుటంజేసి, లేకపోవలయును గావున వస్తుస్వరూపము భేదమను మూడవపక్షము సరిపడలేదు.

కడవ వలువ మొదలగు ప్రతినియతములైన వ్యక్తులలో నొక్కటియే యాక్రమింపఁబడుటచేత దానికిఁ బ్రతియోగి యెచ్చోనున్నదినో మెఱుంగము. ఇదియొకటి యిది యొకటి యను నపేక్షాబుద్ధిచేత ద్విత్వము (రెండగుట) బుట్టుచున్నదని యనవలదు. ఇట్లగుట యెచ్చటను గనఁబట్టలేదు. రెండవపట్లను బుట్టుచున్నదంటిరేని ఎచ్చటను గనుపడకపోవుటచే మింటిపువ్వువగిది నుండుటంజేసి యది యెచ్చోనున్నదో తేలియఁబడకయున్నది. గాన నేకత్వమునకు బ్రతియోగి భేదమనబడునను నాల్గవపక్షముగూడ సమీచీనముగాదు.

(ఒకటి కాకపోవుట) అనేకత్వము రెండగుటమొదలగునది రూపుగఁ గాకగుటచేత దానికి నాధారమగునది యెద్దియో తెలియఁబడదు గాన ననేకత్వాకారాంతి, భేదమను నైదవపక్షముంగిట్టుట లేదు. రెండుపెండములయందు నిదియు

కటి యిది యొకటియను నపేక్షాబుద్ధిచేత ద్విత్వము జనింపుచున్నదనుటకు వీలు లేదు. ఆద్విత్వము మొదటిపిండమునందున్నదియా? లేక వేరొక పిండమునందున్నదియా? దేనియందున్నట్లును గన్పట్టలేదు. రెండింటియందును నున్నదనరాదు. అది ద్విత్వమునకు మారుపేరగుటచేత సాధింపఁదగినవాని కోటిలోనే చేరియుండుటంజేసి మనుపటివలె నాత్మాశ్రయములోనగు దోషములు ప్రసక్తించును.

ఇకను నీమతమునందించుకయు నభేదమొప్పుకొనఁబడలేదు గాన వేరుపాటులేమితమాము లేకపోవుట భేదా[illegible] నారపపరమునందుఁ[illegible] భేదము స్పష్టముగ గన్పట్టుటలేదు. శ్రీరామచంద్రుఁడు శ్రీకృష్ణుఁడు [illegible] నవతారవిశేషములయొక్క బలమువలన నొండొంటికిని వేరుపాటు[illegible]చే భాసిలుచున్న (దోపట్టుచున్న) లెక్కకెక్కుడగు కళ్యాణగుణములకు సమామును వేరుపాటులేమినే జేసెదు సకలసద్గుణపరిపూర్ణుఁడగు పరమాత్[illegible]గాఁడ[illegible]త్యంతము నభేదమని యొప్పుకొనుటవలన స్పష్టమనవలదు. అట్లొప్పుకొనినను, అభేదమనునది భేదమునకు వేరగుటంజేసి యొకదానియపేక్ష యొకదానికిఁ గలుగుటవలన నన్యోన్యాశ్రయమను దోషము పట్టును. ఇది యటులుండగాక, కడవ వలువ మొదలగువానియందుఁ దోపట్టెడు భేదము వానికంటె భిన్నముకానిదియా? లేక భిన్నమయినదియా? భిన్నముకానిచో నభేదమేయగును. భిన్నమయ్యెనేని నాభేదమెట్టిదిగాయని విచారణచేయఁబడదు [illegible] భేదములవలనను [illegible]చుగఁ [illegible]కొనుటవలన ననవస్థనే నెలకొల్పు[illegible]. [illegible]కాక ఈభేదము స్వతస్సిద్ధముగ భిన్నములగు ఘటపటాదులయొక్క ధ[illegible]యా? లేక వానికి భిన్నముకానిదియా? భిన్నమేయైనచో నాగంతుక[illegible] (న[illegible] వచ్చి[illegible]) భేదముచేత సిద్ధమగు సాధనము గలదియగును. ఇకను భే[illegible] [illegible] విరోధమువలన భిన్న[illegible]టకు వలనుపడదు.

ఓయి! ఒకదానితోఁ గలియక గన్పట్టుచు[illegible] భేదమ్మును మా[illegible]చుటకు వీలులేదు గాన దానికేమిగతి? అనిన వినుము. [illegible] పదార్థములకుంగల వేర్వేరగు లెక్కయొక్క వ్యవహారము (వాడుక) [illegible] [illegible] నాక్రమింపఁబడిన పదార్థముయొక్క ఆవృత్తిమూలముగ[illegible] [illegible]టవలనను దానిని మాని కనుపడకుండుటవలనను ఇట్లన్యో[illegible] రెండుమొదలగు వేర్వేరు లెక్కయొక్కవాడుక యేకత్వముచే [illegible] [illegible] భిన్నమగు పదార్థముమూలముగఁ గలదని (కోరిక) యిష్టము [illegible] [illegible]ప్పుకొనకతీరదు.

అన్యోన్యాభావము నిబంధనముగగల భేదముయొక్క వ్యవహా[illegible] గాక స్వరూపమునందు మాత్రము నిలచియున్న ఘటపటములవి నిది [illegible] వేరు అని [illegible] వేర్పరియుభినయుపుంపని యూరండికిని సామానాధికర[illegible] మగు నభేదమును దెలుపుచున్నవి. గావున నీభేదవ్యవహారము అభేదమును [illegible]

ముగఁగలది. ఇందు నభేదము ప్రకృతియు భేదము వికృతియు నగుటంజేసి ఘట
పటాదులవలె భేదము కార్యకోటిలోఁ జేరినది. కనుక నైమవిధములంబరగు భేద
ము నిత్యమని చెప్పుట యుక్తముకాదు.

అయ్యా! అభేదము మూలముగఁగలదని యొప్పుకొనఁబడిన ఈభేదము
వెనుక జెప్పఁబడినవానిలో నొకటిగానైనచో భేదమువదుచున్న దూషణముచే నా
క్రమింపఁబడుటంజేసి మొఱవోయినదగును. వానికంటె వేరయినదైనచో దీని
స్వరూపము మింటిపువ్వువలెనుఁ గనుపడదు. అనినం జెప్పెదము. "ఏవ మ
న్యోన్యభిన్నానా మపరస్పర వేదినాం। జ్ఞానానా మనుసంధాన జన్మా నస్యేజ్జని స్థి
తిః। స చే దంతః కృతానంత విశ్వరూపో మహేశ్వరః। స్యాదేక శ్చిద్వపు ర్జ్ఞా
స్తృ స్మృత్యపోహన శక్తిమాన్॥ సర్వస్య చాహం హృది సన్నివిష్టో మత్తః స్మృ
తి ర్జ్ఞాన మపోహనం చ। అమృతం చైవ మృత్యు శ్చ సదస చ్చాహ మర్జున॥ కా
ర్యరూపేణ నానాత్వ మభేదః కారణాత్మనా। హేమాత్మనా యథాఽభేదః
కటకాద్యాత్మనా భిదా" అనగా సమస్తప్రాణికోటులకు నంతర్యామియై యప
రిమితమగు ప్రపంచము స్వరూపముగఁగల మహేశ్వరుఁడొకఁడు చైతన్యస్వరూ
పుఁడును, సర్వజ్ఞుఁడును, స్మృతిని నపోహనమును (ఊహాపోహలను) గలిగించె
డు శక్తిగలవాఁడును నైవెలుఁగొందుచుండెనేని పరస్పరమును భిన్నములును నొక
దానినొకటితెలసికొనజాలనివియునగు తెలువులయనుసంధానమువలన బుట్టినయు
త్పత్తియొక్క యునికి నశించును అనియు, సకలప్రాణులహృదయములయందు
నేనున్నవాఁడను. నావలననే స్మృతియు, జ్ఞానమును, నపోహనమును, నమృత
మును (మోక్షమును) మరణము, నగుచున్నవి. సదసత్తులు (నిత్యానిత్యములు)
నేనయైతిని. అనియు, బంగారులో భేదము లేకపోయినను కటకకుండలాదులకు
భేదమున్నట్టులు కార్యస్వరూపముచే భేదమును గారణస్వరూపముచే నభేదము
నగును. అనియు నిట్లు ఈశ్వరప్రత్యభిజ్ఞ మొదలగు సిద్ధాంతములరీతిచేత, భా
వము నభావము లక్షణముగఁగల సకలపదార్థములయొక్క యునికియు, స్ఫూ
ర్తియు, మాత్రము స్వభావముగఁగల పరమప్రమాతయగు పరమేశ్వరునియొక్క
స్వాతంత్ర్యమువలనఁ గడలితరగల రీతిచేత గట్టిపడి గడ్డకట్టినయుప్పుతీరునను నీచే
నొప్పుకొనఁబడిన యన్యోన్యాభావమునకు విలక్షణమగు భేదముయొక్క దౌర్భా
గ్యమును నిష్ఫలమగు నభేదముయొక్క సౌభాగ్యమును కలియుటవలనఁ గలిగిన
ఏర్పాటునిబంధనముగఁగల భేదమే విశ్వమునకును విశ్వేశ్వరునకును మాచేనొ
ప్పుకొనఁబడుచున్నది. ఇందుకు "యతో వా ఇమాని భూతాని జాయంతే—ఏ
కోఽహం బహు స్యాం ప్రజాయేయేతి—అజాయమానో బహుధా విజాయతే"
అనుమొదలగు శ్రుతులును, "భూమి రాపోఽనలో వాయుః ఖం మనో బుద్ధి
రేవచ। అహంకార ఇతీయం మే భిన్నా ప్రకృతి రష్టధా" అను శ్రీభగవద్గీతా

స్మృతియునుఁ బ్రమాణములు. అనగా నేపరమేశ్వరునివలనఁ బుడమి మొదలగు జడవర్గమును నలువ మొదలగు పురువుదనుకగల చేతనజాతమును బొడముచున్నదో; నేనొక్కరుఁడనే సృష్టికొఱకు పెక్కురూపులగుచున్నాఁడను; పుట్టువులేనివాఁడగు నాయీశ్వరుఁడు పెక్కుతెఱంగులఁ బుట్టుచున్నాఁడు; పృథివ్యాపస్తేజోవాయురాకాశములను పంచమహాభూతములును మనోబుద్ధ్యహంకారములు మూడునుం గలసి యెనిమిదివిధముల నాయొక్క ప్రకృతి భిన్నమై యున్నది. అనియును పైశ్రుతిస్మృతులకు నర్థము.

అయ్యా! విభాగమనునది సంయోగము మొదటగలదగుటంజేసి మేరుమందర పర్వతములకును, తూర్పుపరపరసంద్రములకును, తూర్పుపడమరదిక్కులకును, సంయోగ మెప్పుడును లేకపోవుటచేత భేదము లేకపోవుననినంగాదు. కల్పాంతసమయమున నీచేనొప్పుకొనఁబడిన ప్రకృతియందుఁ జిదచిద్రూపములగు నెల్లపదార్థముల సంయోగముంబోలి మాచే నంగీకరింపఁబడిన పరమేశ్వరుండను నామాంతరముగలట్టియు జ్ఞానక్రియలు లక్షణముగఁగలట్టియు విమర్శశక్తి భావములునభావము స్వరూపముగఁగల ప్రపంచమునెల్ల సత్తనిచ్చుచున్నది. శక్తికిని శక్తిగలవానికిని భేదము నభేదము నను వికల్పముచేఁగల్పింపఁబడిన శక్తియందుఁగూడ నిదిసంభవింపదు. ఆవిమర్శశక్తియే భేదమును నభేదమును సమకూర్చుటకుందగిన సామర్థ్యము గలదియై యున్నది. మీచేనొప్పుకొనఁబడిన యన్యోన్యాభావము నిబంధనముగఁగల భేదమునకుంబోలి మాచేనొప్పుకొనఁబడిన విభాగమునిబంధనముగఁగల భేదమునకు నభేదముతో విరోధములేదు. గావునపట్టి కడవ యని యభేదమువలన విభజింపఁబడుటంజేసియా యభేదముతో విరోధములేదు. మాచేఁగూడ నాభేదమే యంగీకరింపఁబడదుగాక యనిన నట్లయినచో భేదమభేదమునందేఁ బర్యవసన్నమగుటంజేసి యపసిద్ధాంతమగును. గాన నీయధిక ప్రసంగమింతతోఁ జాలును.

కులక్రమమునుండివచ్చిన సద్గురువువలన నుపదేశింపఁబడిన మంత్రము నుపాసించుటవలనఁ బరమేశ్వరునిసందర్శనము గలుగగా జీవునకు ననాదిగాగల యవిద్య నశించును దానినిబట్టి యాపరమేశ్వరునితో సామ్యము లక్షణముగఁగల మోక్షములభించునని యెద్దిచెప్పఁబడినదో యది సరిపడలేదు. మీమతమునందు జీవునకుఁ బరమేశ్వరుని సందర్శనమగుటయే సంభవింపదు. ఏలయనిన; జీవుఁడన నెట్టివాఁడు? అణువుపరిమితిగలవాఁడనిన నాయణువు నిరవయవమగు పరమాణువువంటిదియా? సావయవములగు త్రసరేణువులు మొదలగువాని లక్షణములను బోలియున్నదియా? ఆజీవాణువు పరమాణువువంటిదనుటకు వలనుపడదు. అణువు ప్రత్యక్షముకానిదగుటచేత నేనను స్వరూపముగల యింద్రియమునకు ప్రత్యక్షమగుట లేకపోవలయును. అట్లుకాగా ప్రత్యక్షముకానిది మింటిపువ్వువడువునఁ బ్రసిద్ధముకాకపోవుటచేత బంధమునకు మోక్షమునకును నాశ్రయములేక

పోవుట ప్రసక్తించును.

అయ్యా! కనులు చెవులు మొదలగు బాహ్యేంద్రియములకుఁ బ్రత్యక్షమగుటనుగూర్చియే పెద్దదియగుటయుఁ బోదమినరూపునుఁ గారణములగును గాని మనస్సు మొదలగు నంతఃకరణమునకుఁ బ్రత్యక్షమగుటనుగూర్చి కాదనిన నట్లెయినచో నణువు నేననియెడుపరామర్శ, లక్షణము స్వరూపమునుగల యింద్రియములకు వేరుగా నిదియని భాసించుచున్నదియా? ఆయింద్రియములతో వేరుపాటు లేకయున్నదియా? వేరుగా నిది యని కన్పట్టకుండుటంజేసి మొదటిపక్షము కిట్టలేదు. నేనను స్వరూపముగల యింద్రియములవలనఁ గలుగు తెలివికంటె వేరుగాక వెలుగొందుటయందు వానిస్వరూపముకంటె విశేషము లేమింజేసి యనిత్యత్వము ప్రసక్తించును. గాన రెండవపక్షముగూడ కిట్టుట లేదు.

బుద్ధిమొదలగు గుణములచేఁ ననుమానింపబడుచుండుననియంటిరేని నట్లనుమానించువాఁడు గన్పడకపోవుటచే నెవనిచే ననుమానింపఁబడుచుండెనో మేమెఱుంగము. బుద్ధిమొదలగు గుణములే యనుమానింపుచుండెనేని నట్లనుమానింపఁబడెడు జీవునకును నితనిగుణములగు బుద్ధిమొదలగువానికిని వేరుపాటు కలదా, లేదా? అనిత్యములగు బుద్ధిమొదలగువానికంటె భిన్నము కాకపోవుటంజేసి యీజీవాత్మకు ననిత్యత్వము ప్రసక్తించునుగాన జీవునకు బుద్ధిమొదలగువానికిని వేరులేదనుటకు వలనుపడదు. ఇకను వేరుపాటు గలిగెనేనిఁ గడవ లోనగు నదియుంబోలి యాత్మ, తాదాత్మ్యరూపమగు సంబంధముచేత బుద్ధియొక్క పుట్టువునకు నధికరణరూపమైన చెప్పఁబడునుఁ గానేరదు. ఇంతియకాక బుద్ధికిని నాత్మకును కడవకును వలువకునుఁ బోలె వేరుపాటుగలుగఁగా తాదాత్మ్యము సంభవింపకపోవుటచేత బుద్ధిమొదలగునవి, యాత్మధర్మములు కాకపోవలసి వచ్చును. అట్లుకాగా బుద్ధిమొదలగు లింగములచేత ననుమానించుటకు శక్యముకాదు గాన నాత్మకును బుద్ధ్యాదులకును భేదముగలదనుటకు వీలులేదు.

ఇకను జీవాణువు సావయములగు త్రసరేణువులు లక్షణముగలదను రెండవపక్షము చెప్పఁబడిన దూషణముచేతనే గ్రమ్మబడియుండుటంజేసి సమీచీనముగాదు.

ఈయపవాదము త్రసరేణువుయొక్క కల్పనకు మధ్యమమగు పరిమాణము నిత్యముకాకపోవుటచే వ్యాపింపఁబడుటంజేసి దీనికి విశేషమగును. మఱియును, జీవుఁడు స్వరూపములగు నింద్రియములచేత(అంతఃకరణముచేత) దెలిసికొనఁదగినవాఁడయినచో జడప్రాయుఁడు గావలసివచ్చును. కడవమొదలగునవి కన్నులుమొదలగు బాహ్యేంద్రియములచేఁ దెలిసికొనఁదగిన జడములయ్యె నంతఃకరణరూపమగు స్వరూపేంద్రియమునకు గోచరమగు నాత్మ జడమనుటకు వీలులేదని నుడువవలదు. అంతఃకరణమునకు మాత్రము గోచరమగు సుఖదుఃఖాదికము స్మరింపఁబడెడు కడవమొదలగునవియుంబోలి జడము తప్పనిసరిగనగును. ఇట్లౌ

పత్తియందు (ఇట్లొప్పుకొనినయెడల) నేను దీనిని నిశ్చయించుచున్నాను; తెలిసికొనుచున్నాను. చేయుచున్నాను. అను మొదలుగ స్వప్రకాశమును దెలియఁజేయుఁదగుట లేకపోవలసివచ్చును. లేనిచో నూకేమికొదువ? అనిన నట్లైనచో నాత్మజడవర్గములోఁ జేరుటంజేసి, "అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా" అను మొదలగు నౌపనిషదశాస్త్రమెవ్వనిఁగూర్చి ప్రవర్తిల్లినది? పరమేశ్వరుఁడెవ్వనికిఁ బ్రత్యక్షమగును (సాక్షాత్కరించును?)

ఇంకొకటి, బ్రహ్మమునుఁ దెలసికొనఁదలఁచుగల జీవుఁడు తనకుఁ దాఁ బ్రకాశిలుచున్నవాఁడా? లేక వేరొండుదానిచేఁ బ్రకాశింపఁబడుచున్నవాఁడా? ఇందు వేరొకదానికి లోఁబడిన ప్రకాశముగలవాఁడయ్యెనేనిఁ గడవ మొదలగువానింబోలి జడుఁడగుటవలనఁ దెలసికొనఁదలఁచుగలుగుట సంభవింపదు. గాన రెండవపక్షము సరిపడ లేదు. ఇకను దనకుఁ దానెలుగొందువాఁడైనచో నాజీవుఁడెట్టివాఁడు? కడవలోనగువాని ప్రకాశమువలెనుఁ గొలదిగాగు తనవెలుగుగలవాఁడా? అపరిచ్ఛిన్నమగు (కొలదికి మీరిన) తనవెలుగు గలవాఁడా! ఇందుఁ దనమట్టుకుఁ బ్రకాశిలఁజేసికొనువాఁడయ్యెనేనిఁ దనయందుమాత్రము నిలచియున్న కడవయొక్క ప్రకాశము నొకదానిం బ్రకాశిలఁజేయఁదగనిది యగునట్లు వేరొకదానిని వెలిగింపఁదగినవాఁడు కాకపోవలయును.

అయ్యా! జీవుఁడు కడవమొదలగువానివలెనుఁ నొక్కతననుమట్టుకే ప్రకాశిలఁజేసుకొనువాఁడుగాడు. మఱియేమనిన దీపముపగిది వేరొకదాని యపేక్షలేని వెలుగుగలవాఁడగుచుఁ దనవిషయమును దాఁబ్రకాశిలఁజేసి కడవ మలుక లోనుగాగల పదార్థములనుగూఁడ బ్రకాశిలఁజేయువాఁడగుచున్నాఁడు. అట్లగుటంజేసి జీవుఁడణుస్వరూపుఁడై మేనులో నొకతావున నున్నవాఁడయ్యు నతని తెలివి యెల్లయెడలఁ గ్రమ్మెడు గొనముగలదగుటవలన "నాకు కాలియందు నొప్పియుఁ దలయందు సుఖమును గలదు" అని యొడలంతటను దెలివి గలుగుట సంభవింపుచున్నది. ఇందుకు "ప్రజ్ఞయా శరీరం సమారుహ్య" అను శ్రుతియు "వ్యతిరేకోగంధవత్" అను బాదరాయణసూత్రమును దార్కాణము. గుణముగలదానిని విడచి గుణముండదను నియమమువలన జీవాత్మ యణుస్వరూపముగాగా నాజీవాత్మయొక్క ధర్మమైన బుద్ధియు నాత్మయందు మాత్రము నిలచియుండునని చెప్పఁదగియున్నది. ఉదహరింపఁబడిన బ్రహ్మసూత్రమునందలి "గంధవత్" అను దృష్టాంతముగూడ సరిపడియుండలేదు. గంధముగూడ గుణముగలదానిని మానియుండనోపదు. పువ్వులొకతావున నుండినను వానియందలి తావి యాపువ్వులు లేనిచోటనుగూడఁ గన్పట్టుటంజేసి పైనిఁజెప్పఁబడినదోషము లేదనవలదు. గుణిని విడచి గుణముండదను నియమమువలన వాసనగలపట్ల పువ్వుల యవయవములు సూక్ష్మరూపమున నుండునని కల్పింపఁబడుచున్నది. గా

న వెనుకఁజెప్పఁబడిన దోషము పట్టకతీరదని యనవలదు. పువ్వులయొక్క యవయవములు వాసనతోఁ గలసివచ్చునవియా? లేక కలయకుండ వచ్చునవియా? కలసివచ్చెనేని పువ్వులు దగ్గిఱి చిన్నచిన్న వగుచుండవలయును. జీవునియొక్క భోగింపఁదగిన యదృష్టమునుఁబట్టి ఎన్నెన్ని యవయవములు వెడలుచుండునో మఱల నాయవయవములన్నియుఁ బూర్తియగుచుండుననిన నిట్టికల్పనకు ప్రమాణము లేదు. ఎన్నియవయవములు వెడలునో యన్నియవయవములు నిండుచుండుటయు నట్టియదృష్టమునుఁ గల్పించుటయుఁ జాలగౌరవము. లాఘవముగఁ బాధిలేనితావున గుణము గలదానిని విడచి గుణముండదను నియమము గల్పింపఁదగియున్నది. సంబంధముగలదానిని విడచి సంబంధముండదను నియమము సమవాయము లేనిపట్టున సమవాయము నిత్యమగుటంజేసి సంయోగము నంగీకరింపు నట్లు ఇచ్చటఁగూడ వాసన వ్యాపించెడు గుణముగలదగుటచేతఁ బాధిలేనితావున నీనియమము కల్పింపఁదగియున్నది.

ఇంతియగాక, వాసనతోఁగూడి పువ్వుల యవయవములు వెడలివచ్చెనేని నప్పుడు వానియందలి వాసనయుఁ బడయఁబడినదై తెలియఁబడిన నోరుగలవానికి నాగంధమునందుఁ గలరసముగూడ (చవిగూడ) గంధముతోఁ గూడియుండుట వలనఁ దెలియఁదగినది గావలయును. మఱియును సందులేకుండ మూయఁబడినట్టియు లోహముచేఁ జేయఁబడినట్టియు నొక బరిణియ నడుమనున్న కస్తూరియొక్క మిక్కుటమగువాసన; ఎల్లవారియనుభవమునకును గోచరమగుచు వెలుపలికి వెడలివచ్చును. ఇందునవయవయములతోఁ గూడివచ్చుటనుఁ గల్పించుటకు నవకాశము చుకయును సరిపడియుండ లేదు. ఆబరిణియకుఁ గన్నమైన నుండవలయును. మఱల నాకస్తూరినిఁ దూనికసేయునపుడు తక్కువయైనం గావలయును. అట్లు గన్పట్టుటలేదు. కనుక పువ్వుల యవయవములు గంధముతోఁగూడి వచ్చునను మొదటిపక్షము గిట్టుబడికాలేదు. ఇకను ఇంద్రియములకు గోచరములుగాని పరమాణువులవడువున యోగ్యములు (వాసనతోఁ గూడినవి) కానిచో గంధమునకు యొక్క యుపలబ్ధియుఁ (ఎఱుకయు) గలుగదు. గావున రెండవపక్షముఁగూడ గిట్టుబడుట లేదు.

ఇట్లగుటంజేసి జీవుఁడణుస్వరూపుఁడయ్యు నిల్లు మొదలగువానిలో నొకమూలనున్న దీపము మొదలగువానింబోలి తనయొక్క వెలుగు వ్యాపించెడు గుణముగలదని యొప్పుకొనుటవలన నొడలంతటను గమ్మినతెలివిని గ్రహించుచుండుటయుఁ గడవ మొదలగు విషయములనుఁ బ్రకాశిలఁజేయుటయు జీవునకు సంభవింపుచున్నదనిన నిట్లు కాదు. ఏమనిన వినుము.

గుణమునకును గుణము కలదానికిని వేరుపాటు (భేదము) కలదా లేదా? చైత్రుఁడనువానికిని మైత్రుఁడనువానికినిఁబోలి భేదము కలుగఁగాఁ బ్రకాశము పందలి సుఖదుఃఖాదుల యనుభవమునకుఁ దక్కినవాని యుపలబ్ధి యుండదు.

మఱియునవి తద్ధర్మములు కాకపోవలసివచ్చును. ఇక భేదములేనిచో వ్యాపించు
టకు ప్రకాశమునకు వేరగుటంజేసి యణుస్వరూపుఁడగుటకు భంగము ప్రసక్తించు
ను. నీచేనొప్పుకొనఁబడిన భేదమునకు నభేదముతో విరోధమువలన గుణ గుణు
లకు భేదాభేదమనుటకును వీలులేదు.

అయ్యా! రాహువుయొక్క శిరస్సు, బ్రహ్మముయొక్క ఆనందము, కేవ
లమొక్క స్వరూపము, అను మొదలుగ వేరుపాటులేని వస్తువులయందు భేదము
యొక్క వ్యవహారము వేరొండుతీరున నుపపన్నము కాకపోవుటచేతను, "భిద్య
తే అనేన" దీనిచే వేరుపాటుసేయఁబడుచున్నది యను కరణవ్యుత్పత్తిచేతను
బుట్టినట్టివిభేదనము (భేదించుట) లక్షణముగఁగల విశేషము తప్పక యొప్పుకొ
నదగియున్నది. అట్లుకాగా వ్యాపించుట యనుగుణముతో వేరుకానట్టియు గు
ణముగలట్టియు జీవునియందు నణువని విశేషమువలనఁ గలుగుభేదము సంభవిం
పుచున్నది. అనినంగాదు. మీచేనొప్పుకొనఁబడిన యావిశేషమనునది తన (జీ
వుని) యొక్క ధర్మమా? లేక పెరదాని (జడమగు వేరొకదాని) ధర్మమా? జీ
వునకంటె వేఱైనదియగు జడమునకు ధర్మమైన విశేషముతో భేదములేనిచే తన
స్వరూపమునందు భిన్నముగఁజేయుటకు శక్యముకాదు. శక్యమైనచో నపుడు వి
శిష్టవాదిచే నంగీకరింపఁబడిన యవిద్యయను నామాంతరముగలుగుట విశేషమున
కు సంభవించును. గాన విశేషము జీవునికంటె వేరొండుగాని ధర్మముగాదు.
తన (జీవుని) ధర్మమైనచో నణువుయొక్క ధర్మమగు విశేషమునకును నణువు
నకును భేదముగలదా? లేదా? భేదము గలిగెనేని కడవకును పలువకును బోలి
వానిధర్మము కాకపోవలసివచ్చుటచే నిక నేనిధర్మమో మేమెఱుంగము. అట్లొ
ప్పుకొనఁబడుటయులేదు. కన్పట్టుటయు లేదు. ఇక విశేషమునకు నణువున
కు భేదములేనియెడ విశేషము, దాని (అణువుయొక్క) స్వరూపమగుటలో నిశ్చ
యము లేమింజేసి విశేషముచేఁజేయఁబడెనదని చెప్పుటయు సమీచీనముగాదు.
అట్లుగాగా నణువనిచెప్పుట పారిభాషికమే (జీవుఁడు చక్షురాదీంద్రియములకు
గోచరుఁడుగాక "అణోరణీయాన్" అనుటచేతఁ బరమసూక్ష్మస్వరూపుఁడగుట
చే నణుస్వరూపుఁడను వ్యవహారమమాత్రమే) యగును. ఇకను మీదఁజెప్పఁబడిన
తీరున "భేదమునకు నభేదముతో విరోధముగుటవలన" నను హేతువునుబట్టియె
భేదాభేదముఁగూడ సంభవింపదు. మఱియు నణువునకును విశేషమునకును భే
దములేకపోయినను వానికి భేదమును గలిగించెడు వేరొండు విశేషమునొప్పుకొ
నవలయుననిన నావేరొండువిశేషముగూడ నెట్టిది? అని విచారణజేయఁబడుచు
నోలినిఁబైపైని ననవస్థ నెలకొలుపుచున్నది గాననట్లంగీకరించుటకువలనుపడదు.

పోనిమ్మా విశేషముండుగాక; ఆవిశేషముచేత, నభిన్నమగు వస్తువునందు,
భేదవ్యవహారమునుఁ గలిగించెడు జ్ఞానముబుట్టుచున్నదా? లేక యభేదజ్ఞానము
బుట్టుచున్నదా? "అచ్ఛేద్యోయ మదాహ్యోయం" అని శ్రీకృష్ణభగవానులచే

నుపదేశింపఁబడుటవలన నాత్మయొక్క స్వరూపము జ్ఞానమయమగుటచే భేదిం చుటకు వీలులేనిదిగాన మొదటిపక్షము కిట్టుబడికాదు. ఇకను అభిన్నమగువస్తు వునందు భేదవ్యవహారమును బుట్టించెడువిశేషమును, అదిలేకపోవుట గలదానియం దు దానిప్రకారముగలజ్ఞానమును గలిగించునదియగు దోషముయొక్క స్వరూప ము నొందినదై నిన్నను సగమువివర్తవాదినిగఁజేయుచు మిగియునని సూక్ష్మ మగు దృష్టికి గోచరమగుటవలన రెండవపక్షముగూడ సరిపడుటలేదు.

అయ్యా! ఈవిశేషము దానియభావముగలదానియందు దాని ప్రకారము గల జ్ఞానమును గలిగించునదియని మేమనలేదు. మఱియనిన నొకవస్తువునందు రెండుబుద్ధులను గ్రహించునదియని మాచేఁ జెప్పఁబడుచున్నది. అని చెప్పుట యును సరికాదు. ఒక్కటియయగు చంద్రమండలమునందు రెండు చందురులను బుద్ధినిగలిగించెడు చిపిటీకరణముం (వ్రేలితోఁ గనురెప్పపై నొక్కుటయుం) బోలి, దోషరూపంబగుటను దప్పకయుండును. ఒకవస్తువునందు రెండగుటలే మింజేసి అదికానిదానియందు నదియను జ్ఞానమును గలిగించునది యగుటచేత న రల ఘట్టకుటీప్రభాతన్యాయము (సుంకమునుదీయు పాకను దప్పించుకొనవలెనని రాత్రిరంతయుం బెడత్రోవలం దిరిగితిరిగి తెల్లవారుసరికిఁ దదకాపాకకడకే జే రుకొనుట) వైఁబడకమానదు. అట్లుకాగాఁ బ్రకృతమునందు నణుత్వమునకును, వ్యాపకత్వమునకును విరోధమగుటవలన వ్యాపించునట్టి ప్రకాశము ముఖ్యస్వరూ పముగఁగలజీవునియందు నణుత్వములేమింజేసి,అణువునందు వ్యాపకత్వములేమిం జేసి విశేషము,తదభావవతితత్ప్రకారకజ్ఞానసంపాదకము(అది కానిదానియందు నదియను జ్ఞానమును గలిగించునది)కాకతీరదుగాన నీవేల వివర్తవాదిని నిందించె దవు? వైదోషము మీయిరువురకును సమానమేకదా? పాముకుండలము(చుట్ట)అ నుపట్లపామునకునుఁ గుండలమునకును భేదము నభేదముంబోలి,అణుత్వమునకును వ్యాపకత్వమునకు విరోధములేదు.పామునందును బంగారుమొదలగువానియందు నుంగల కుంద్రదనమనునుపాధినిబట్టి కుండలమను బ్రతీతి యాగంతుకమైనది. వి శేషము ఆయాపదార్థములకు(వస్తువులకు) ధర్మమని యొప్పుకొనఁబడుటచేత న ది యుపాధికాదు. రాహువుయొక్క శిరస్సుమపట్ల రాహువుకంటె వేరుగ శిర స్సునకుదృష్టత్వము(ఉనికి)లేమింజేసి యభేదమునందు షష్ఠీతత్పురుష సమాసము. భేదముయొక్కవాడుక(వ్యవహారము)అన్నదో ప్రమాతయొక్క యిచ్ఛనుబట్టి చె ప్పఁబడుచుఁబారిభాషికమైనదిగాని వాస్తవమైనదికాదు.బ్రహ్మముయొక్క ఆనం దము అనుమొదలగుపట్లగూడ షష్ఠీవిభక్తి యీతీరుననే విమర్శింపఁదగియున్న ది. ఇట్లుకాగా విశేషముచేనగు భేదముయొక్క వాడుకయుఁబారిభాషికమగుట కంటె వేరొండువిశేషములేదుగాన మామతముచేత విరోధమును బరిహరించుట వాస్తవమగు భేదముయొక్క వ్యవహారమును బుట్టించునదియగుట సంభవింపకపో వుటవలన సులభసాధ్యము. అట్టివ్యవహారము వాస్తవమగుభేదము నపేక్షించునది

యగుటను, అన్యోన్యాభావముయొక్క నిబంధనము రూపముగఁగల వాస్తవములగు భేదాభేదములకు విరోధమువలనను, నొకచోనను వేశము సంభవింపుచున్నది గావున మేనిలో నొకచోనున్న యణుజీవునకు నెల్లయవయవములయందును జైతన్యముయొక్క యుపలబ్ధియు, (ఎఱుకయు) తనకంటెఁ బెరలగు విషయములను బ్రకాశిలజేయఁగలుగుటయు సంభవింపదు. ఇట్లు జూపఁబడినతీరున వ్యాపించెడుగుణము గలుగుటయు సంభవింపదు.

అయ్యా! అణువను నీవ్యవహారము పారిభాషికమేగాని పారమార్థికము గాకపోయినను నాత్మ, వ్యాపించెడుప్రకాశము ముఖ్యస్వరూపముగ గలదియే యగును. గానఁ జెప్పఁబడినదోషము లేదనినంగాదు. ఆత్మ - మేనునకుండదగిన పరిమాణముగల ప్రకాశము (వెలుగు) స్వరూపముగలదియా? లేక అపరిచ్ఛిన్నమగు (కొలదిగాని) వెలుగు స్వరూపము గలదియా? ఇందు మొదటిపక్షమునందు మేనునందుమట్టుకు నిలచియున్న వెలుగుగలదగుటచేత మేనునకు వెలుపలనున్న కడవలోనగు విషయములనుఁ బ్రకాశిలజేయునది కాకపోవలసివచ్చును. మఱియు మధ్యమమగు బరిమాణముగలది యనిత్యత్వముచే వ్యాపింపఁబడినదియగుటం జేసి నిత్యమైనదియుం గాకపోవలయును.

ఈచెప్పుటచేత "జీవోఽణుమూర్తి ర్విభుబుద్ధిశాలీ జ్ఞానస్వరూపో గణనీయకర్మా। జ్ఞానక్రియాశక్తి సమస్త్వయాహం దాసైకభూతో భగవన్ వపుస్తే" అనగా ఓభగవానుడా! జీవుఁడణుస్వరూపుఁడును, వ్యాపకమగు చైతన్యముగలవాఁడును, జ్ఞానము స్వరూపముగఁ గలవాఁడును, లెక్కింపఁదగిన కర్మలుగలవాఁడును, నగును. ఇట్టి జీవాత్మనగు నేను జ్ఞానశక్తిచేతనుఁ గ్రియాశక్తిచేతను నీతో సమానుఁడనుగాక నీకు దాసుఁడనై నీశరీరమయితిని. అని పలుకుచున్న చిదచిద్విశిష్టేశ్వరవాది నిరసింపఁబడినవాఁడని తెలియునది.

ఇకను ఆత్మ, అపరిచ్ఛిన్నమగు (తెంపులేని) ప్రకాశము స్వరూపముగ గలదయ్యేనేని తానట్టిదియగుచు నెట్టి ఈశ్వరునిఁ దెలసికొనును? ఉపాసించును? సాక్షాత్కరింపఁజేసికొనును? తెంపులేని వెలుగుగలదానిని వెలుఁగించునది వేరొండుండదు. జీవేశ్వరులిరువురును నపరిచ్ఛిన్నమగు స్వయంప్రకాశము స్వరూపము గలవారగుటవలన రెండుదీపములవడువున నొండొరులయపేక్షలేని స్వాతంత్ర్యముగల స్వయంప్రకాశమగు స్వరూపము గలవారగుటచేత నీజీకీశ్వరులకు- వేద్యవేదకభావము (తెలసికొనఁదగినవాఁడు దెలసికొనువాఁడు నగుట) సేవ్యసేవకభావము (కొలువఁదగినవాఁడు, గొలుచువాఁడు నగుట) నియమ్యనియామకభావము (నియమింపఁదగినవాఁడు నియమించువాఁడు నగుట) అను మొదలగునవి సంభవింపవు. పరిచ్ఛిన్నమగు (కొలదియగు) తన వెలుగుగల ఈశ్వరునిఁ దెలసికొనఁగోరువనిన నట్టియీశ్వరుఁడు బరిచ్ఛిన్నములగు ఘటపటాదులను మాత్రము వెలుఁగొందఁజేయుఁ జిమ్మాపమగు వెలుఁగుగలవాఁడే యగును. జీవుని జ్ఞా

నమునకు గోచరుఁడగుటచేత కడవలోనగువానివలె జడుండగుటయుఁ బ్రసక్తించును. కనుక యెవ్వనిచేత నుపాసింపఁదగినవాఁడును గానేరఁడు. జ్ఞత్వము కర్తృత్వముగల యపరిచ్ఛిన్నుఁడనుటచేత సృష్టికి తరువాతఁ గాదగినవాఁడు సృష్టికి ముందు లేకుండబోఁడు.

అయ్యా! సమస్తమును సమస్తమునుగానిదియు సృష్టియైన తరువాత గలిగియున్నను బరమేశ్వరునకు మూఁడుకాలములయందుఁగల యెల్లవస్తువులయొక్క జ్ఞానముగలదని యంటిరేని యట్లుగాఁదు. జ్ఞానము- సవిషయకము (కడవలోనగు విషయములతోఁ గూడియుండునది) అగునను నియమమువలన, సృష్టికిముందుఁ గడవమొదలగు విషయములు లేమింజేసి ఈశ్వరుఁడు సర్వజ్ఞుండెట్లగును? ప్రకృతి నిత్యమగుటవలన నపుడు వ్యక్తమగు (జెద్దరూపుగల) కడవమొదలగు విషయములు లేకపోయినను సూక్ష్మరూపములతో నావిషయము లున్నవని యనవలదు. సృష్టికిముందు- స్థూలములగు (పెద్దవియగు) కడవమొదలగు-విషయములు దనకు హేతుభూతమగు బ్రకృతియనఁబడు బరమాణుస్వరూపముతో నున్నవియని యొప్పుకొనఁబడుటచేతను, పరమాణువుల కలియికవలనఁ గలిగిన స్థూలములగు కడవలోనగు విషయములు లేమింజేసి పరమాణువులఁ దెలసికొనువాఁడగుటయే లేకుండును. గలించినట్టియు గాఁగలట్టియుఁ గడవమొదలగు వానినిఁ దెలసికొనువాఁడగుట లేమింజేసి సర్వజ్ఞుఁడగుట లేదు. అప్పుడు (సృష్టికిముందు) పరమాణుస్వరూపమగు బ్రకృతికంటె, విలక్షణముగ (వేరుగ) గార్యరూపముతోఁ బ్రపంచము గలదని యొప్పుకొనఁబడదేని, నపుడు బ్రపంచమును బ్రహ్మము బ్రకృతియు ననాదులగుటచేత నేకకాలీనములగుటంజేసి వీనికిఁ గార్యకారణభావము(బ్రహ్మప్రకృతులు కారణములు ప్రపంచము కార్యమునగుట) లేకపోవలసివచ్చును.

అయ్యా! తనకుఁ గారణమగుదానియందు సూక్ష్మరూపమునఁ బరిణమించియున్న జ్ఞానకర్మేంద్రియములకు (చక్షురాదులకును వాగాదులకును) గోచరమగుచు నున్నప్రపంచము ఆయింద్రియములకు నెట్లుగోచరమగునో అట్లు స్థూలాకారముతో వ్యక్తమగుటయే-(ఏర్పడుటయే)యుత్పత్తియనఁబడును గానఁ గార్యకారణభావము సంభవింపుచున్నదని యంటిరేని నట్లుకాదు. అట్లయినచోఁ బ్రకృతి పగిదినిఁ గార్యరూపమగుఁ బ్రపంచముఁగూడ నిత్యముగావలసి వచ్చుటచేత నాప్రపంచాతర్భూతమగు బంధమును నిత్యమగుటంజేసి మోక్షము గలుగక పోవలయును. ముక్తినొందినవానికిఁగూడ బంధము ప్రసక్తించును. ప్రపంచము ప్రాగభావమును (మొదటలేకపోవుటను) బోలి యనాదియగుట నొప్పుకొనుటయే నిత్యమని యొప్పుకొనుటగానఁ బైనిఁజూపఁబడిన తప్పితము లేదని యనవలదు. అట్లయినచో నీశ్వరునకు నశించిన వస్తువులయొక్క జ్ఞానము సంభవింపకపోవుటవలన- సర్వజ్ఞత్వము (సకలమునుఁ దెలసినవాఁడగుట) లేమి, యనివార్యమేయగును. అది వేరొకతీరున నుపపన్నము గాకపోవుటచేత నశించిన పదార్థ

ముగాద సూక్ష్మమగు రూపుతోనున్నదని యొప్పుకొనగాఁ బ్రపంచము నిత్యముగావలసివచ్చుటచేఁ దొల్లిఁ జెప్పఁబడిన దోషము దుర్నివారమే యగును.

అయ్యా! నశించినవస్తువుయొక్క జ్ఞానమావస్తువు నశించినదగుటచేత ననుభవము స్వరూపముగఁగలది కాకపోవుగాక, అజ్ఞానము మునుపటియనుభవముయొక్క సంస్కారమువలనఁ బొడమిన స్మరణస్వరూపముగఁగలది యగుననిన నట్లుగాదు. అట్లయినచో నీశ్వరుఁడు భావనయనఁబడు సంస్కారముతోఁగూడినవాఁడగుటవలన జీవునితో సమానమగువాఁడు గాకపోవలయును. ఇకను మూడుకాలములయందలి వస్తువుల యనుభవమును గలుగదు. గావున నశించినపదార్థముల జ్ఞానము సంభవింపకపోవుటంజేసి జీవునకు సర్వజ్ఞత్వము లేదు.

ఓయీ! నశించిన వస్తువులజ్ఞానముయొక్క స్మరణ సంభవింపకపోవుటవలన భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలములయందలి సమస్తములగు గార్యములను వాని కారణములనుఁ దెలిసికొనుటయనఁబడు సర్వజ్ఞత్వము లేకపోయినను, బరమేశ్వరుఁడు పుడమి మొదలగువానికి నుపాదానకారణములగు బరమాణువులలోనగు స్వవిషయముల యపరోక్షమగు జ్ఞానముచేఁ జేయుఁదలంపురూపమగు ప్రయత్నముగలవాఁడని యొప్పుకొనుటవలన నతనికిఁగల సర్వజ్ఞత్వమునకు భంగములేదు. సృష్టికిఁ బూర్వమునందుఁగూడఁ గార్యమగు బ్రపంచమునకు నుపాదానకారణమయియున్న ప్రకృతిరూపమగు బరమాణువులగమి నెఱుంగుట లక్షణముగఁగల సర్వజ్ఞత్వము గలిగియేయున్నది. జీవునకు నిట్టి సర్వజ్ఞత్వము లేదని యంటివేని నట్లుకాదు. ప్రపంచమునకు నుపాదానకారణములుగ నీచేనొప్పుకొనఁబడిన పరమాణువులు సావయవములా? లేక నిరవయవములా? నిరవయవములగు నణువులకు వేర్వేరగు దేశములు కాలములు నాకారములు ననువిభాగము (ఏర్పాటు) లేమింజేసి వ్యాపింపఁదగిన వృత్తిగల సంయోగము సంభవింపదు. నిరవయవములగు బరమాణువుల సంయోగము (కలయిక) వ్యాపింపఁదగిన వృత్తిగలదని యొప్పుకొనినయెడల నపుడు గలయుచుండెడు బరమాణువులు దమకు నాశ్రయభూతమగుదానియందే మునుగుటచేత ద్వ్యణుకములోనగువాని ప్రథిమ(ప్రసిద్ధి)యుపపన్నముకాదని నైయాయికసిద్ధాంత నిరసనమునందుఁ బ్రతిపాదింపఁబడినది. కావునఁ బరమాణువులు నిరవయవములనుటకు వలనుపడదు. ఇకను సావయవములంటివా జడములగు పరమాణువులు కడవ మొదలగునవియుంబోలె యనిత్యములగుటంజేసి ప్రపంచమునకు నుపాదానకారణములు గానేరవు.

అయ్యా! "అజామేకాంలోహితశుక్లకృష్ణాం" అను శ్రుతియొక్క బలిమినిబట్టి జనియింపకయునికి నిత్యమగుటచే వ్యాపింపఁబడి యుండుటంజేసి ప్రకృతికి నిత్యత్వము సిద్ధింపుచున్నదని యంటివేని లింగశరీరము (సూక్ష్మదేహము) అనాదియగుటంజేసి పుట్టువులేనిదియయ్యు నిత్యముకాదని యంగీకరించుటవలన నట్లనుటకు వీలులేదు. లింగదేహము (సూక్ష్మాంగము) పంచభూతములును, శ్రో

త్రము మొదలగు జ్ఞానేంద్రియములైదును వాక్కులోనగు కర్మేంద్రియములైదును మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారములను నంతఃకరణచతుష్టయమును ననఁబడు పదియావయవములుగలది యగుటచేతఁ బ్రకృతియొక్క కార్యములోఁ జేరియుండుటం జేసి, యనాదియనుటకు వలనుపడదు. లింగశరీరమనాది యనెడువాడుక యన్ననో స్థూలమగు కార్యజాతము స్వరూపముగఁగల ప్రపంచముయొక్క యపేక్షం బట్టి యుపచరింపుచున్నదని యంటిరేని నిట్లుకాదు. అట్లయినచోఁ దొల్లియెట్టినిర్బంధమునులేక స్వస్వరూపముగు నఖండానందముతోనున్నట్టి జీవులకు నడుమ సుఖమును దుఃఖమును మోహమును నొసఁగెడు లింగదేహమనఁబడు సంకెళుల కట్టును బట్టి దుఃఖమును గలుఁగఁజేయుటవలనఁ బరమేశ్వరునకుఁ బక్షపాతరూపమగు వైషమ్యమునుఁ గనికరము లేకపోవుటయు నను దొసఁగులు సంభవింపక మానవు.

ఓయి లింగశరీరము జీవునకు ననాదిగాఁ బరికల్పింపఁబడినదిగాని నడుమ వచ్చినదికాదు అనిననట్లుకాదు. కల్పితమగునదియెల్లఁ గార్యరూపమగుటచేతఁ గారణమునకుఁ దరువాతఁ గాఁదగియుండునను నియమమువలన నడుమవచ్చినది యాగుటలో నెట్టియాటంకమును లేదు. ఇకను దనకుఁ గారణమయియున్న ప్రకృతికి సమానమగు గాలముగలదియగుననినచో నపుడు ముందొకటి తరువాతనొకటి యుఁగాదగుటలేకపోవుటవలనఁ బ్రకృతివడువున జనియించునది కాకపోవుటచేత సూక్ష్మదేహ మనాదియగుటచేత నశించునది కాకపోవలయును. కావున జనియించునది కాదని తెలిపెడు శ్రుతియొక్క బలిమినిబట్టి నిత్యత్వము సిద్ధింపలేదు. మఱియు నవయవములతోఁగూడి జడమైన ప్రకృతి నిత్యమైనదని ప్రత్యక్షముగఁ జెప్పుచున్న శ్రుతియొక్క బలిమినిబట్టియు నిత్యత్వము సిద్ధింపలేదు.

నీయొక్కమతమునందు "బ్రహ్మైవేదగ్ంసర్వం" అను మొదలుగ బ్రహ్మమునకును బ్రపంచమునకును, జీవులకు నీశ్వరునకును వేరుపాటులేమిని (అభేదమును) దెలిపెడు శ్రీబలుకులకుఁ దోపట్టెడు నర్థము సంభవింపదని యెట్లుచెప్పఁబడుచున్నదో అట్లు సావయవమగు(అవయవములతోఁ గూడినదియగు)నచేతనమెల్ల ననిత్యత్వముచే వ్యాపింపఁబడినదగుటవలన స్థూలాకారమగు బ్రపంచముయొక్క యపేక్షచే ముందుండునదియగుటచేఁ జిరకాలమునుండి యుండుట యనఁబడు నిత్యత్వమును బ్రతిపాదించుటచే దాత్పర్యమును గల్పించుటవలన జడమగు నణువు వలువ మొదలగునదియుంబోలి సావయవమగుటచేతఁ గార్యకోటిలోఁజేరిన తానుగూడ వేరొండుగారణమును గోరఁదగినదగుటచేత బ్రహ్మమునకంటె వేరొండుకారణములేమింజేసి తనకంటె వేరగు ప్రపంచమునకు నుపాదానకారణమును నెఱుంగుటయనఁబడు సర్వజ్ఞత్వముగూడ సంభవింపదని యనుసంధింపఁదగియున్నది.

అయ్యా! పరమేశ్వరుఁడు కేవలమును జిదానందముస్వరూపముగఁ గల

వాఁడగుటచేతఁ జైతన్యమునకు వ్యతిరిక్తమగు జడత్వము స్వరూపముగాఁగల ప్రపంచమునకు మూలకారణుండగుట సంభవింపకపోవుటవలన నది వేరొండుతీరున నుపపన్నము కాకపోవుటచేత జడమగు ప్రకృతియనఁబడు పరమాణువు సాధనమయ్యు నిత్యమని యొప్పుకొనకతీరదని యంటిరేని నట్లుకాదు. "చిదాత్మైవ హి దేవోఽన్తః స్థితమిచ్ఛావశాద్బహిః। యోగీవ నిరుపాదానమర్థజాతం ప్రకాశయేత్" అనగా చిత్స్వరూపుఁడగు నా దేవుఁడే (పరమేశ్వరుఁడే) అణిమాది సిద్ధులు గల యోగీశ్వరుని పగిది వేరొక కారణము లేక తన లోపల నున్న పదార్థముల నెల్ల నిచ్ఛాశక్తి వలన వెలుపలను బ్రకాశిలఁజేయును. అను నీశ్వరప్రత్యభిజ్ఞయొక్క యుక్తిని బట్టి స్వతంత్రత యను మారుపేరు గల జ్ఞానక్రియాశక్తుల సమరస భావము స్వరూపముగాఁగల పరమేశ్వరుని యొక్క ఇచ్ఛాజ్ఞాన శక్తుల క్రియాంశము, జడమగు ప్రపంచమునకు మూలకారణమయి యుండుట వలనను, "పరాస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే స్వాభావికీ జ్ఞానబల క్రియా చ" అనగా నా పరమేశ్వరుని యొక్క పరాశక్తి, జ్ఞానము బలము క్రియం గలదియు స్వభావసిద్ధమయినదియుఁ బెక్కు తెఱంగుల నుండు నదియు నై వినఁబడుచున్నది." అను మొదలగు దొలు బలుకుల వలననుఁ, బైయాశంకకు నవకాశము లేదు. ఇట్లు కానిచోఁ బరమేశ్వరునకుఁ దనకంటెఁ బెరయది యగు వేరొక కారణము యొక్క యపేక్ష గలుగఁగా మట్టి దండము మొదలగు వస్తువులకు నధీనుఁడగు కుమ్మరి వానికిం బోలి పరతంత్రత యే యగును గాని స్వతంత్రత యను నది యుండఁబోదు. మాయాపదము నందు శక్తికిని శక్తి గలవానికిని భేదము గలదని యొప్పుకొనుట వలన నించుకయు దూషణము లేదు.

ఇట్లు కాగాఁ దనకంటె భిన్నమగు జడమైన ప్రపంచమునకు నుపాదానకారణమగుట వేరొండు తీరున నుపపన్నము కాకపోవుటచేత జడమగు ప్రకృతికి నిత్యత్వము సిద్ధించుట లేదు. గాన, జన్యత్వమును నిత్యత్వమును బ్రతిపాదించు శ్రుతియొక్క బలమును బట్టి దానిఁ దనకంటెఁ బెరయది యగు కారణము నెఱుంగుట లక్షణముగాఁగల సర్వజ్ఞత్వము సంభవించలేదు. గాన, సర్వజ్ఞుఁడును, సర్వజ్ఞుఁడుగానివాఁడును, ననియెడు వివేచన యేది? ఎన్నఁడును సర్వజ్ఞుఁడు కించిజ్జ్ఞుఁడును, కించిజ్జ్ఞుఁడు సర్వజ్ఞుఁడును గాఁబోఁడు. (సకలమునుఁ దెలిసిన వాఁడు కొంచెపు తెలివి గలవాఁడును, ఇంచుక తెలివి గల వాఁడు సర్వము నెఱుంగు వాఁడునుగా నేరఁడు) ఇట్లు సర్వజ్ఞాసర్వజ్ఞులిరువురును, వికల్పము యొక్క పక్షమున నొందుఁబడిన వారగుట చేత కడవ వలువ మొదలగు వానికిం బోలి యనిత్యత్వము ప్రసక్తింపక మానదు. ఇంతతో నీవిచారణను ముగించెదము.

కావున, సమస్తము నెఱుంగుట, సకలమునుఁ జేయుట, పరమ ప్రమాత యగు బరమేశ్వరునకు లక్షణము గానోపదు. ఇక నేమనిన, స్వతంత్రమగు దన వెలుగు గలుగుట యను నామాంతరము గల కర్తృత్వమును జ్ఞాతృత్వమును (కర్తృ

యము జ్ఞాతయగుటయే) మహేశ్వరుని లక్షణమని యంగీకరింపఁదగినది. ఇట్లొప్పుకొనిన యెడలఁ బరమేశ్వరుండట్టివాఁడగుట సంభవించుటచేఁ దనకంటెఁ వేఱ వాఁడగునెట్టి బరమేశ్వరునిఁ దెలసికొనును? ఉపాసనసేయును? ప్రత్యక్షము చేసికొనును? అని మేము ఎకసక్కెము లాడము.

అయ్యా! "యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్" అను శ్రౌతి బలుకు బలిమినిఁబట్టి పరమేశ్వరునకు సర్వజ్ఞత్వము మొదలగు నది యొప్పుకొనఁబడినదని యంటిరేని నట్లనఁ గలదు. శ్రుతియు, సంభవించెడు నర్థమును బోధింపుచున్నదియా? సంభవింపని యర్థమును బోధింపుచున్నదియా? సంభవింపని యర్థమునుఁదెలుపుచుండెనేని ప్రమాణము కాక పోవలసి వచ్చును. ఇకను, సంభవించెడు నర్థమును బోధింపుచున్నదనిన, సృష్టికి ముందు సమస్తము సమస్తము కానిదియు నగు పదార్థము లేక పోవుటం జేసి మీదఁజెప్పఁబడిన తీరున స్వతంత్రమగు తన ప్రకాశము గలుగుట యను వేరొక పేరు గల జ్ఞాన క్రియల సంపత్తి గల పరమ ప్రమాత స్ఫురత్తా యిచ్ఛా శక్తి చేతఁగల్పింపఁబడిన యహంతకును నిదంతకునుం గల సామానాధికరణ్యము లక్షణముగఁగల శుద్ధ విద్య యను పదము నందుఁ బ్రవేశించి యున్న శ్రీమత్సదాశివుని పరమే యగుచు "యస్సర్వజ్ఞః" అను శ్రుతి యుపపన్నమగుచున్నది.

అయ్యా! సర్వజ్ఞత్వము మొదలగు లక్షణము సదాశివుని కెట్లగును? అనినం జెప్పెదము వినుము. "ఈశానస్సర్వ విద్యానాం") అను శ్రుతిమనకు నడిచిఁబట్టియు, "కృశాను రేతాః సర్వజ్ఞః" అను నామ లింగానుశాసనోక్తినిఁ బట్టియు శ్రీసదాశివ పరబ్రహ్మమునకే సర్వజ్ఞత్వాదికము సిద్ధమగుచునున్నది. "సర్వ విద్యానాం= చతుష్షష్టి కళా రూపములగు విద్యల కన్నిటికిని, ఈశానః=ఉపదేశించు దేశికేంద్రుఁడు; ఈ చెప్పుట చేత సర్వజ్ఞత్వము ప్రతిపాదింపఁబడినది. సర్వ భూతానాం= స్థావర జంగమాత్మకము లగు నెల్ల భూత జాత ములకును, ఈశ్వరః= నియమించు వాఁడు; ఇట్లనుట చేత సమస్తమునకునుఁగర్త యగుట సూచింపఁబడినది. బ్రహ్మాధిపతిః= సృష్టియు స్థితియు సంహారమును, తిరోధానము (సృజించుట, నిలుపుట, సమయించుట, మాటుపరచుటయు) నను నాలుగు కృత్యముల యందు నియమింపఁబడిన వారగు సద్యోజాతుఁడు వామదేవుఁడు, అఘోరుఁడు, తత్పురుషుఁడు నను నామాంతరములు గల నలువ, వెన్నుఁడు, రుద్రుఁడు, ఈశ్వరుఁడు నను నీ నలువురకు నధిపతి యైన వాఁడు; ముందుండు వాఁడగుటచే ననుగ్రహించు వాఁడని యర్థము। బ్రహ్మణః= తపస్సునకు, అధిపతిః= ఫలము నొసఁగు వాఁడని యర్థము॥ బ్రహ్మ= ప్రవృద్ధయే స్వరూపము గఁగల వాఁడు. బృహి యను ధాతువునకు వృద్ధి యర్థము । అఖండమగు నానందముచే నిండి యున్న వాఁడని తాత్పర్యము । శివః= తనకుఁ దా వెలుంగు వాఁడు, సదాశివః= ఎల్లపుడును శుభము స్వరూపముగఁగల వాఁడు పరమాత్మ య

గుట, సర్వోత్తమ మగుట గొప్ప తనమును ననియెడు ప్రణవము యొక్క యర్థము స్వరూపముగఁగల వాఁడు అని "ఈశాన స్సర్వ విద్యానా మీశ్వర స్సర్వ భూతానాం బ్రహ్మాధిపతి ర్బ్రహ్మణోఽధిపతి ర్బ్రహ్మా శివో మే అస్తు సదాశివోం" అని యుదహరింపఁబడిన మహా మంత్రమునకు ఫలితార్థము. ఈ మహా మంత్రము నందు శ్రీశైవ పంచాక్షరము, అంతరంగ మగుచు నున్నదని సద్గురువుల యుపదేశమునుఁబట్టి తెలిసి కొన వలయును.

అయ్యా! మహోపనిషత్తు యొక్క వాక్యముల సమూహమునుఁబట్టి నాఁడఁగా నలువ లోనగు వారెల్లరును శ్రీ మహా విష్ణువు యొక్క సృష్టిలోఁజేరి యున్న వారని శ్రుతమగు చుండుటం జేసి సర్వజ్ఞత్వము మొదలగు లక్షణ మెట్లు సపన్నమగుచున్నదని యంటిరేనిఁ జెప్పెద మాలకింపుము. "ఏకో హ వై నారాయణ ఆసీత్" అను పట్ల ఆసీత్- అను పదము చేత శాశ్వతమగు నునికి చెప్పఁబడుచున్నది. అనిన న్వినుడు, అథర్వ శిఖోపనిషత్తు నందు "కిం తద్ధ్యానం కో వా ధ్యాతా క శ్చ ధ్యేయః" అని యుపనిషత్తు యొక్క యుపక్రము నందలి ప్రశ్నకు ననురూపముగ నిట్లు శ్రుతమగుచున్నది. "ధ్యాయీతేశానం ప్రధ్యాయితవ్యం సర్వ మిదం బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రేంద్రా స్సంప్రసూయంతే సర్వాణి చేంద్రియాణి సహ భూతైః। స కారణం కారణానాం ధాతా కారణం తు ధ్యేయ స్సర్వైశ్వర శ్శంభు రాకాశ మధ్యగః। శివ ఏకో ధ్యేయ స్సర్వ మన్య త్పరిత్యజ్య" అనగా, ధ్యానము సేయఁదగిన పరమేశ్వరుని ధ్యానము సేయవలయును. ఆ మహేశ్వరుని వలన నలువ వెన్నుడు రుద్రుఁడు నింద్రుఁడు జనించిరి. మఱియుఁ, బుడమి మొదలగు భూతములతోఁబాటుగ నెల్ల యింద్రియములునుఁ బుట్టుచున్నవి. గావున, నా పరమేశ్వరుఁడే ప్రకృతి మొదలగు గారణములకుఁమూల కారణమైన వాఁడు. ఇట్లు సమస్తమునకునుఁ బ్రధాన కారణభూతుఁడును మహేశ్వరుఁడును నగు శ్రీశంభుఁడే హృదయాకాశమధ్యమునంగు ధ్యానము సేయఁదగిన వాఁడు. అనియుఁ బెరవాని నెల్ల విడచి పరమ శివుఁడొక్కరుఁడే ధ్యానింపఁదగిన వాఁడు. అని యును "యో వేదానాం ప్రథమః పురస్తాత్" ఎవ్వఁడు వ్రాఁ పలుకులకు మొదటిది యగు ప్రణవము స్వరూపముగఁగలవాఁడో యా సదాశివుఁడే ప్రపంచమునకెల్లఁ బ్రధాన కారణుఁడు, అను మొదలగు వేద వచనముల చేతఁబరమ శివుఁడే జగత్తునకుఁగారణ భూతుఁడని వక్కాణింపఁబడినది. గాన సదాశివుఁడే సర్వోత్తముండని ఫలితము.

ఇంతియ కాక "శివో వా ప్రణవః ప్రోక్తః ప్రణవో వా శివ స్స్మృతః। వాచ్య వాచకయో ర్భేదో నాత్యంతం విద్యతే క్వచిత్" అనగా సదాశివుఁడే ఓంకార స్వరూపుఁడు. ఓంకారమే పరమ శివుఁడు. ప్రణవముచేఁ బ్రతిపాదింపఁబడుచున్న పరమేశ్వరునకును, బరమేశ్వరునిఁ దెలుపుచున్న ప్రణవమునకును నించుకయు భేదము లేదు. అని ప్రణవము యొక్క యర్థము వక్కాణింపఁబడు

నది. ఇట్లు కాగా సమస్తములగు వేదములు శాస్త్రములు పురాణములు నితిహాసములు ధర్మశాస్త్రములు లోనగు వాని యందును సర్వజ్ఞుఁడును, సర్వకర్తయు, దహరోపాసన మొదలగు సగుణ విద్యలచే నుపాసింపఁదగిన వాఁడును, మహేశ్వరుఁడే యని స్పష్టముగఁ జెప్పుచున్న యుపనిషద్వచనములు, శ్రీసదాశివ తురీయ పరబ్రహ్మ పరములగుటయే యుచితమయి యున్నది గాని గౌతముఁడు దధీచి మొదలగు వారి యొక్క శాపము చేతఁ దిరోహితార్థములగు (బోధపడని యర్థములు గల) కళల (దర్శనముల) యందుఁ బట్టుదలగల డెందములు గలవారు సెప్పునట్లు కాదు. మఱియును, జీవునకు నీశ్వరునకును భేదము లేమిని, విధి నిషేధములను, బంధ మోక్షములనుఁ బ్రతిపాదించెడు స్రౌపలుకులు, వెనుకఁ జెప్పఁబడిన లక్షణములు గల పరమ ప్రమాత నాఁబడు పరమేశ్వరుని యొక్క యిచ్ఛాశక్తి చేతఁ గల్పింపఁబడిన స్థూల రూపయి, ఇదంతా (ఇదియని యింద్రియములకు గోచర మగు శబ్దాది విషయ జాతము) యందు శుద్ధ సత్త్వ మను వేఱొండు పేరు గల మాయా పదమునందుఁ బ్రవేశించి యుంచుక కర్తృత్వమునుఁ గలిగి, కొంచెపు తెలివియును, స్రక్చందనాది విషయములయందలి వ్యసనము చేతఁ దలపోయు వాని నెల్ల నోలినిఁ బాటు పడి సంపాదించుకొనుటకు నేర్పు గలట్టియుఁ గళలు నవిద్యయు ననురాగము కాలము నియతియు ననుకంచుకములనుఁ దొడుగుకొని (మూలావిద్యాదులచే నావరింపఁబడి) సంసారము నందుఁ దవిలి యున్నట్టియు, నా యా చైవులకుం దగిన ఫలము ననుభవింపుచున్నట్టియు, తమ భోగములకుం దగు సాధనములఁ జేకొనుచున్నట్టియు జీవకోటుల లోనుండి నియామకుండగు పరమ పురుషుని పరములగుటయే సమీచీనము,

ఇంతియ కాక "సదేవ సౌమ్యేద మగ్ర ఆసీ దేక మేవాద్వితీయం బ్రహ్మ। త దైక్షత బహు స్యాం ప్రజాయేయేతి" అనగా సృష్టికిఁ బూర్వము నందు సజాతీయాది భేదము లేనట్టియుఁ, గాలత్రయాబాధ్యమానమగు నట్టియు, శ్రీసదాశివ పరబ్రహ్మ మొక్కటియే గలదు. ఆ బ్రహ్మము నేను సృష్టిరూపముగఁ బలు తెఱంగుల నయ్యెద నని తన యిచ్ఛాశక్తిచే సంకల్పించెను. అను మొదలు పెట్టి, "హంతాహమిమా స్తిస్రో దేవతా అనేన జీవేనాత్మనానుప్రవిశ్య- నామ రూపే వ్యాకరవాణి" సదాశివ పరబ్రహ్మముగు నేను (బ్రహ్మవిష్ణురుద్రు)లను నీ ముగ్గురు వేల్పులలోను జీవాత్మరూపమున నంతర్యామినై ప్రవేశించి నామరూపాత్మకమగు ప్రపంచము నెల్ల వ్యక్తపరచెదను. అని పరామర్శచేసి (విమర్శించి) "ఏషోఽణిమైతదాత్మ్యమిదం సర్వం। స ఆత్మా। తత్త్వమసి శ్వేతకేతో" అనగా నిదియే పరమసూక్ష్మమగు పరవస్తువు పరిదృశ్యమానమగు నీ ప్రపంచమెల్ల నీ పరమాత్మ స్వరూపము. అదియే జీవాత్మయుఁ గాన నీ వా బ్రహ్మమవ యైతివి. అను నుపసంహారము తుదగాఁ గల సామ వేదోపనిషద్వాక్యములును, మఱియు "బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరం। సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ" అనగా

బ్రహ్మము నెఱింగినవాడా పరబ్రహ్మ యగును. బ్రహ్మము కాలత్రయాబాధ్యమగు సద్రూపమును, శుద్ధచిద్రూపమును నపరిచ్ఛిన్నమునై యున్నది. అని యుపక్రమించి, "స వా ఏష పురుషోఽన్నరసమయః" ఆ పరమాత్మయే యీ యన్నమయ కోశము మొదలగు నదియై యున్నది. అని పరామర్శ చేసి, "పరమే వ్యోమన్ ప్రతిష్ఠితం" అని యుపసంహరించుచున్న యజుర్వేదోపనిషద్వచనములును, "ఆత్మా వా ఇద మేక ఏవాగ్ర ఆసీ న్నాన్యత్ కించన మిషత్" ఈ పరిదృశ్యమానమగునదియెల్లఁ గల్గ, సృష్టికిఁ బూర్వమునందు నొక్క పరమాత్మయే గలడు. అని యుపక్రమించి, "యత్ర త్వస్య సర్వ మాత్మైవాభూత్ తత్కేన కం పశ్యేత్ తత్కేన కం జిఘ్రేత్" సమస్తమునుఁ బరమాత్మస్వరూపమయి యుండగా నెవఁడు దేనిచే దేనిం జూచును? దేనిచే దేనిని వినును? అను మొదలుగఁ బరామర్శించి, "ప్రజ్ఞాన మానందం బ్రహ్మ ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠా" అను నుపసంహారము తుదగాఁగల ఋగ్వేదోపనిషద్వచనములును, వెనుకఁ జెప్పఁబడిన లక్షణములు గల పరమ ప్రమాత యగు పరమేశ్వరుని పరములగుటయే యుపపన్నము. (సరిపడియుండును.) ఇట్లు కాగాఁ దొలువలుకులలో నొక దానికిఁ బ్రామాణ్యమును వేరొక దానికి బాధనుఁ గల్పించుటయును నుండఁబోదని విమర్శింపవలయును.

'గుణములు గుణములు గలదియు' నను దీనిచే నగు నాధేయము నాధారము నాఁబడు భేదము నొప్పుకొనక పోవుటవలనను, వెనుకఁ జెప్పఁబడిన వస్తువున విశేషమునుఁ బట్టి వచ్చిన భేదము యొక్క వాడుక, పారిభాషికము గాని వాస్తవము కాక పోవుట వలనను, వెనుకఁ జెప్పఁబడిన తీరున స్వరూపమునకు వేఱుగ విశేషమునుఁ జెప్పుటకు వలను పడక పోవుటవలనను, అడ్డు లేని తలంపు గలుగుటయు, సంఘటింపని దానినిఁ గూడ సంఘటన చేయఁదగిన శక్తి గలుగుటయు లోనుగాఁగల గుణములు భేదముచేఁ గప్పఁబడి యుండుట వలననుఁ, బరమ పురుషుఁడు పెక్కులగు మేలి గుణములచే నిండి యున్నవాఁడని యెత్తి చెప్పఁబడినదో యదియును సరిపడి యుండలేదు.

మఱియునుం, గొలది యగు (పరిచ్ఛిన్నమగు) మేను గల వాఁడని యొప్పుకొనుట చేత నొక తావున నుండు వానికి వ్యాపకత్వము (ఎల్ల యెడలం గ్రమ్మి యుండుట) సంభవింపక పోవుట వలన సర్వాన్తర్యామిత్వము వ్యాపకత్వము నను నివియును సంభవింపవు. సమర్థతనుఁ బట్టి సంభవింపవచ్చునని యంటిరేని స్వరూపమునకు వేరుగ సామర్థ్యము నొప్పుకొనక పోవుటవలన స్వరూపము పరిచ్ఛిన్నము (కొలది గలది) యగుట వలన నట్లనుటకు వీలు లేదు. స్వరూపము పరిచ్ఛిన్నము కానిచోఁ బరిచ్ఛిన్నమగు మేను గలుగుట సంభవింపదు. ఇదియని చూపుడు వ్రేలిచేఁ జూపఁదగి యుండుటచే నలుపు తెలుపు మొదలగు నాకారములలోఁ గన్పట్టుచుండెడు సావయవము (అవయవములలోఁ

గూడి యున్నది) జడము కాక తీరక పోవుటం జేసి యామేను చిదానంద ఘన మని చెప్పుటకును వలను పడదు.

ఇదియునుఁగాక, హిరణ్యగర్భుఁడు (నలువ) మొదలగు వారు క్షరుల నియు శ్రీమహాలక్ష్మీ దేవి యక్షర స్వరూపిణి యనియు నెయ్యది వచింపబడినదో యదియును సరిపడి యుండ లేదు. ఏల? యనిన "నత్వేవాహం జాతు నాసం నత్వం నేమే జనాధిపాః। న చైవ నభవిష్యామః సర్వే వయ మతః పరం" అనగా నేనెన్నఁడును లేనన్నమాట లేదు నరేకదా నీవును నీరాజులునుఁ గూడ లేరన్న మాట లేదు. మనమెల్లరమును నిక ముందుండని వారము కాము. అక్షరులమని యర్థము. అని యిట్లు ప్రక్రమించి "న జాయతే మ్రియతే వా కదాచి న్నాయం భూత్వా భవితా వా న భూయః। అజో నిత్యః శాశ్వతోఽయం పురాణో న హన్యతే హన్యమానే శరీరే" అనఁగా నీజీవుఁడు బుట్టువాఁడు గాని చచ్చువాఁడు గాని కాడు. మఱియు నిట్లుండి యిక ముందుండని వాఁడునుఁగాఁడు. వీఁడు బుట్టువు లేని వాఁడును, కాలత్రయము నందును నుండు వాఁడును, శాశ్వతుఁడును, (అక్షరుఁడును) పురాతనుండునుఁగాన శరీరమునుఁ గొట్టినంత మాత్రముచేఁ గొట్టఁబడు వాఁడు కాఁడు. అని చెప్పుట చేత జీవుఁ డక్షరుండనియు మేను క్షరమనియు శ్రీగీతా శాస్త్రము నందలి మొదటి షట్కము నందు (తొలి యారధ్యాయముల యందుఁ) గను పరచి, "యయేదం ధార్యతే జగత్" అనఁగా నే పరా ప్రకృతిచే నీ ప్రపంచ మంతయు ధరింపఁబడి యున్నదో యను మొదలగు వచనముల చేత జడ జాత మెల్ల నపరా ప్రకృతి యనియుఁ బ్రాణి కోటి పరా ప్రకృతి యనియు నడిపి షట్కము నందుఁ (మధ్య నున్న యారధ్యాయముల యందుఁ) గూడఁ జెప్పఁబడినది. తరువాతఁ గడపటి షట్కము నందు (తక్కిన యారధ్యాయముల యందు) "ఇదం శరీరం కౌంతేయ క్షేత్ర మిత్యభిధీయతే । ఏత ద్యో వేద తం ప్రాహుః క్షేత్రజ్ఞ ఇతి తద్విదః । క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వ క్షేత్రేషు భారత । క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞయో ర్జ్ఞానం యత్త జ్జ్ఞానం మతం మమ॥" అనఁగా నీ శరీరము క్షేత్ర మనఁబడుచున్నది. దీని కలరూపు నెఱింగిన వాఁడు క్షేత్రజ్ఞుఁడనఁబడుచున్నాఁడు. శరీర రూపములగు నీ క్షేత్రములన్నిటి యందు నన్ను క్షేత్రజ్ఞునిఁగాఁ దెలిసి కొనుము. క్షేత్రములను క్షేత్రజ్ఞునినిఁ దెలిసి కొను తెలివి యే తెలివి యని నా యభిప్రాయము, అని యుపక్రమించి, "యథా ప్రకాశయత్యేకః కృత్స్నం లోక మిదం రవిః । క్షేత్రం క్షేత్రీ తథా కృత్స్నం ప్రకాశయతి భారత" అనఁగా సూర్యుఁడొకండు జగముల నెల్ల వెలుఁగొందఁజేయుచున్నట్లు క్షేత్రజ్ఞుఁడు క్షేత్రముల నన్నిటినిఁ బ్రకాశిలఁజేయుచున్నాఁడు. అని యుపదేశించుట చేత మేను మొదలగు వాని రూపు గల జడ మెల్లఁ బ్రకృతి యనియు

నా జడ వర్గమును వెలుగొందఁజేయుచుఁ దెలసికొను జీవుఁడు పురుషుఁడని యును బోధింపఁబడినది. పిమ్మట పురుషోత్తమ యోగము నందు, ఈ చెప్పుట చేత నీశ్వరుఁడు లేడని యెడు కాపిల మత సిద్ధాంతమే చెప్పఁబడినది గాని పరమేశ్వరుఁడు గలఁడను నౌపనిషద రాద్ధాంతము ఉపదేశించుట లేదని యాశంకించిన కవ్వడినిఁగూర్చి శ్రీకృష్ణ భగవానులు శాస్త్రము యొక్క యెల్లయర్థమును సంగ్రహించి "ద్వావిమౌ పురుషౌ లోకే క్షరశ్చాక్షర ఏవచ । క్షరస్సర్వాణి భూతాని కూటస్థోఽక్షర ఉచ్యతే" క్షరుఁడనియు నక్షరుఁడనియు లోకమునం దిరువురు పురుషులుగలరు. అందుఁబుడమి లోనుగాఁగల భూతములన్నియుం గలసి క్షర పురుషుఁడనఁబడును. జడ రూపముగు నీక్షరమున కంతకు నధ్యక్షుఁడయి తెలసికొను వాఁడక్షర పురుషుఁడని పలుకఁబడుచున్నాఁడు అను మొదలుగ "ప్రథితః పురుషోత్తమః" అని జడ జాతము క్షరము జీవుఁడక్షరుఁడు. ఈ క్షరాక్షర పురుషులకంటె నుత్తముఁడగు పరమాత్మను శ్రీసదాశివునిం బెరలకు సామాన్యముగఁ జెల్లుబడి కాని పరమేశ్వర శబ్దముచే నుడివి మంత్రమునందు గరుడుఁడను తలఁపుచే గరుత్మంతుఁడగు నను నట్లు ఆ యా యుపాసనచేత వాని వాని తాదాత్మ్యమునుఁ బడసిన నేనుఁ గూడ క్షరాక్షర పురుషుల కంటె నుత్కృష్టుఁడ నగు బురుషోత్తముఁడ నైతినని యుపదేశించిరి. ఇట్లు ప్రక్రమము పరామర్శ యుపసంహారము, నను వీనిచేతఁ దేటతెల్లముగఁ గాన్పట్టుచుండుటంజేసి బ్రహ్మ తుదగాఁగల జీవులెల్లరును క్షర పురుషులని చెప్పుట తగియుండలేదు. జీవులు కూటస్థ చైతన్య స్వరూపులగుటచేత నక్షరులని స్పష్టముగఁ దోపట్టుచున్నది, జీవులు క్షర పురుషుల నదుమఁ బడినచో జడులగుటచేత బంధమునకును, మోక్షమునకును, నాశ్రయము లేక పోవుట ప్రసక్తించును. గానఁ బుడమి మొదలగు జడ వర్గము క్షర పురుషాత్మక మగుటయు, పురువు మొదలుకొని నలువ తుదగాఁగల చేతన జాత మక్షర స్వరూప మగుటయు యుక్తము.

మహా లక్ష్మీదేవి అక్షర పురుషులనఁబడు జీవ కోటిలోఁ జేరినచోఁ జావు, పుట్టువు, ఆకలి, దప్పి, శోకము, మోహము, నాఁబడు నార్వూర్ములచే దూషితంగాలగుటంజేసి పరమ పురుషుని పరిగ్రహమునకుఁ బాత్రురాలు కా నేరక పోవలసి వచ్చును. ఇదియునుం గాక ఇది యని క్షరము స్వరూపముగఁగల జడమునకును, నే నని యక్షర స్వరూపము గల జీవునకునుఁబోలి లక్ష్మీదేవికి లోక ప్రసిద్ధి లేదు. పరమాత్మ కన్నన్యో ప్రపంచమునకుఁ గారణుండగుట వేరొక తీరున నుపపన్నము కాక పోవుట చేత లోక ప్రసిద్ధి కలదు.

ఇకను, జ్ఞానేంద్రియములు మొదలు గాఁగల పదియారు కళలు స్వరూపముగఁగలిగి జీవునికిఁ గంచుకము వడువున నున్న లింగ శరీరము విరజా నదిలో మునిగిన తోడనే నశించు నని చెప్పుటయును, జీవునకును, వీనికిఁగవచము పగిది

నున్న లింగ శరీరమునకును, సంబంధ మెయ్యది యని విచారణ చేసినచో నించుకయును సరిపడి యుండలేదు. ఎట్లనిన; జీవాత్మయును, లింగశరీరమును, అనాదులగుటచేత నొకటిముందుది, యొకటి వెనుకటిదియు నగుట లేమింజేసి, యీ రెండింటికిని సంయోగము సంభవింపదు. మఱియు నొకటి గుణము నొకటి గుణము కలదియుఁ గాకుండుటచే సమవాయమును, విరుద్ధములగు ధర్మములు గలుగుట చేతఁ దాదాత్మ్యమును, వానికిఁ గలుగదు. కావున, జీవునిఁ బొందియున్న యనాది యగు నవిద్యచేఁ జేయబడిన సంబంధము గలదని చెప్ప వలయును. ఆసంబంధము, అవిద్యయొక్క నివృత్తియే మూలముగఁ గలది ఆ యవిద్యా నివృత్తియు విద్యయే మూలముగఁగలది. యని నియమము. విద్యయు, సద్గురువుయొక్క కరుణాకటాక్షముచే లభించిన శ్రవణ మననాదులచే సాధింపఁదగియున్నది. విరజానది యను మాట ప్రాబలుకులలో వినబడలేదు. కావున, విరజా నదీ నిమజ్జనము లింగ శరీర భంగమునకు మూల మనుట మిగుల నసంగతము.

ఇకను, మాగురువుచే మంత్ర ముపదేశింపఁబడును నను నంశమునుఁగూర్చి విమర్శించెదము. ఈమంత్రమన నెయ్యది? ఆకసపు ధర్మముగ నొప్పుకొనఁబడి పూర్వాపరభావము గలిగి యతిశీఘ్రముగ నశించెడు నక్కరములగమియా? లేక యట్టి యక్కరముల గమి లక్షణముగఁగల సుబంతములు తిఙంతములు లోనుగాగల పదముల (నుడుల) గమియా? పూర్వాపర భావము నాశమును లేని చైతన్యము యొక్క ధర్మమా? ఇందు సుప్తిఙాది పద సమూహము మంత్ర మని యంగీకరింపకపోవుటచే రెండవ పక్షము సరికాదు. అక్షరములు మొదలగు వాని సమూహము అచేతన ధర్మమని యొప్పుకొనుటచేత జడమగుటంజేసి మొదటి పక్షముగూడ సమీచీనము కాదు. తన విషయము నందే సామర్థ్యము లేనపుడు పర విషయమున నేమి సిద్ధినింజేయఁగలుగు నను న్యాయమున నట్లు జడమగు వర్ణసమూహము రూపుగాఁగల మంత్రము స్వయంప్రకాశ మగు స్వరూపము గల పూజింపఁదగిన దేవత నెట్లు ప్రకాశింపఁజేయఁదగినదగును.

వర్ణసమూహము గగన ధర్మమయియున్న నుచ్చరించు వాని యొక్క దవుడలు పెదవులు మొదలగు వాని వ్యాపారముచే నేర్పడుచు వినువాని వీనుల యందులనుండి లోనికిం జొచ్చి వాచ్య వాచకములకుం (చెప్పఁదగినదానికిని జెప్పెడు దానికిని) గల సంబంధముచేత నారాధింపఁదగిన దేవతను బ్రకాశింపఁజేయునని యన వలదు. పూజింపఁదగిన దేవతనుఁ దెలుపఁగలుగుట యొకదానితో నొకటి గలసియున్న యక్కరములకుఁగలదా? లేక వేర్వేరుగనుండు నక్షరములకుఁ గలదా? వేర్వేరుగనుండువర్ణము లర్థమును దెలుపఁగలిగినచోఁ బైపైయక్కరములు నిరర్థకములగుటంజేసి రెండవపక్షము కిట్టియుండలేదు. వర్ణములన్నియుంగలసి. దేవతను బ్రకాశింపఁజేయఁదగునేని పైపైయక్కరమును వినుచుండునపుడు తొలితొలియక్కరము నశింపుచుండుటచేత సమూహము లేమింజేసి వర్ణసమూహ

నెట్లు ప్రకాశింపఁజేయఁగలుగును? కావున మొదటి పక్షము గూడ సరిపడి యుండదు. ఇట్లు పదములకుంగూడ దేవతాప్రకాశకత్వము సంభవింపదు.

ఇకను "స్ఫుట్యతే వ్యజ్యతే వర్ణై రితిస్ఫోటః" (అక్షరములచేఁ దోఁపట్టు చుండుటచేత స్ఫోటమనఁబడును) అను వ్యుత్పత్తినిబట్టి వర్ణములచే నభివ్యంగ్యము (తోఁపట్టదగినది) "స్ఫుటతి స్ఫుటీభవత్యస్మా దర్థ ఇతిస్ఫోటః" (దీనివలన నర్థము తెల్లమగునుగాన స్ఫోటమనఁబడును) అను వ్యుత్పత్తిచేత నక్షరములకుం బెరయదియై యక్షరములచేఁ దోఁపట్టఁదగినయర్థమును గోచరింపఁజేయు స్ఫోటము నిత్యము అని శాబ్దికులచేత నవలంబింపఁబడిన స్ఫోటవాదము నొప్పుకొనుటచేతఁ దొలితొలి యక్షరములు నశించినను నర్థమును దెలుపఁదగుట సంభవించుచున్నదని యంటిరేని, గౌః అనుపట్ల నక్షరములకు వేరుగ స్ఫోటము యొక్క ప్రతీతి గలుగుటంజేసి యట్లనుటకు వలనులేదు.

వేరొండుతీరునఁ గిట్టుబడి కాకపోవుటచే నట్లొప్పుకొనఁబడుచున్నదని యంటిరేని, నీయొప్పుదల, స్ఫోటము, అభివ్యక్తమగుచు నర్థమును బ్రకాశింపఁజేయునదియనియా? అభివ్యక్తము గాకయే యర్థప్రకాశమగుచున్నదనియా? ఇందు నభివ్యక్తము గాకనే యను రెండవపక్షమునందు స్ఫోటము నిత్యమని యొప్పుకొనుటచేత వేరొకదాని యపేక్షలేని కారణమెల్లప్పుడు నుండునది యగుటచేతఁ గార్యమునకు విలంబము లేమింజేసి యెల్లయర్థము వెలుగొందఁజేయుటయను కార్యము నొక్కసారి గలుగఁజేయుననే యతిప్రసంగము సంభవించును. అభివ్యక్తమగు స్ఫోటము అర్థప్రకాశకమగునను మొదటిపక్షమునందు వర్ణములు వేర్వేరుగనున్నవై స్ఫోటమును వ్యక్తపఱచుచున్నవియా? వర్ణములన్నియుం గలసి వ్యక్తపఱుపుచున్నవియా? పైపైవర్ణము నుచ్చరింపుచున్నపుడు తొలితొలియక్షరములకు వినాశము గలుగుటంజేసి యన్నియుం గలసియని చెప్పుటకు వీలుపడదు. ఇక నొకయొక యక్షరము వ్యక్తపఱచునను తొలిపక్షముగూడ నొకయక్షరమువలననే స్ఫోటము స్ఫుటముగాఁగాఁ బైపైయక్షరములు నిరర్థకములగునని వెనుక జెప్పఁబడిన హేతువుచేతనే కిట్టుబడి కాలేదు.

అయ్యా! ఈపక్షమటు లుండనిండు, ఇక నేమనినఁ దొలితొలి యక్షరముల నుచ్చరించుటయొక్క యనుభవమువలనఁ గలుగు సంస్కారముయొక్క తోడ్పాటుగల తుదివర్ణముల సంబంధముచేత పదములు జనించెడుతఱిని గైకొనఁబడిన శ్రవణేంద్రియమునుబట్టి యొకసారిగనే లేనట్టియు నున్నట్టియు పెక్కులగు నక్షరములచే గ్రహింపఁదగిన పదములు వాక్యములు మొదలగు వానియొక్క ప్రతీతి, ప్రత్యభిజ్ఞ వగిదిని సంస్కారమనఁబడు తోడ్పడుదాని బలిమివలనఁ గలుగుచున్నది. "ఆదేవదత్తుఁడే వీఁడు" అను మొదలగుపట్ల ప్రత్యభిజ్ఞ ప్రత్యక్షమునందుఁగూడ గలించినట్టి యపూర్వమగు (తొల్లిలేని) యవస్థ స్ఫురింపుచునే

యుండుననను నీరీతిని నారాధింపఁదగిన దేవతను బ్రకాశిలఁజేయుట సంభవింపు చున్నదనిన నిట్లు కాదు. ఏమనిన, సంస్కారమనునది, విషయములతోఁగూడినదియా? కూడకున్నదియా? (సవిషయమా? లేక నిర్విషయమా?) నిర్విషయమయినచోఁగడవ యొక్క యనుభవము వలనఁగలుగు సంస్కారముచేత కలుప మొదలగు వాని యొక్క స్మరణము నొండొక నియామకము లేమిం జేసి కలుగవలయును. ఇకను సవిషయమగా విషయముతోఁగూడి యుండుట కదా! ఇది విషయము నశించుట వలన సంభవింపదు.

ఓయీ! సంస్కారము బోధమైన తటిని విషయము భ్రాంతి వలనఁగలుగు నది గామిం జేసి యదియు విషయమునఁగలదియై గలిగిన సంస్కార మాత్మయందుఁగూడిన దగుచు నుండును. గానఁ దొల్లి యనుభవింపఁబడిన కడవ మొదలగు నవి నశించినను నవి విషయములుగఁగల స్మరణ సంభవింప వచ్చునని సంగాదు. సంస్కారము విషయముతోఁగూడినదైనచో ననుభవము గలిగిన పిదప స్మరణ కలుగకు ముందు నెట్టి విషయముతోఁగూడి యుండును? స్థూలమగు నాకారముగల విషయములతోఁగూడియుండునా? ఆ విషయము యొక్క వాసనారూపమగు సూక్ష్మమైన విషయముతోఁగూడి యుండునా? ఇందు మొదటి పక్షము నందు స్థూలమగు విషయము నశించుట వలన నెట్టి విషయమును లేమింజేసి సలువలో నగాఁగల విషయములతో సాంకర్యము నియామకము లేక పోవుట వలనఁగలుగనేరదు.

కడవ లోనుగాఁగల విషయము నశించినను ఘటత్వము మొదలగు జాతి నిత్యమగుటచేతఁ గడవ మొదలగు విషయములయొక్క స్మరణ గలుగఁగా ఘటత్వము మొదలగు జాతియే స్వపరిచ్ఛిన్నములగు (తనలో నిమిడి యున్న) కడవ మొదలగు వానిని నెలకొలుపుచున్నది. గాన సాంకర్యము లేదని పలుకవలదు. ఏలయనిన, ఘటత్వము నాఁబడు జాతి యొక్క స్మరణ గలుగఁగాఁ దొల్లి యనుభవింపఁబడిన కడవను నెలకొల్పునా? లేక యనుభవింపఁబడని దానిని నెలకొల్పునా? ఇందు తొల్లి యనుభవింపఁబడినది నశించుటంజేసి మొదటి పక్షము సరిపడి యుండలేదు. ఇక ననుభవింపఁబడినది వేరొండు కడవను నెలకొల్పుట నిష్టమగుటచేతనే మున్ననుభవింపఁబడక పోవుటం జేసియే దాని స్మరణ గలుగదు. మఱియనిన, నిది యనుభవమే యగును. గాన సంస్కారము విషయముతోఁగూడి యుండునను నియమముంబట్టి స్థూలమగు వేద్యము (తెలియఁదగిన దాని) యొక్క వాసనారూపమయి సూక్ష్మమగు విషయముతోఁగూడి యుండునని యొప్పుకొనఁదగి యున్నది. సంస్కారము వాసనా రూపమగుట వలన ఆత్మ సంబంధమగు స్థూలమయిన కడవ యొక్క వాసనారూపమగు సంస్కారము లక్షణముగఁగల సూక్ష్మమగు కడవ సమవేతము (కలసినది) అగుచు నుండునని తప్పనిసరిగ నొప్పుకొనక తీరక పోవుట చేతఁ దొల్లి యిది యిట్టి

దని భేదమునకు గోచరముగఁజేయఁబడిన కడవ వేరొండు విషయమునుఁ గానుటవలన మఱువఁబడి మరలఁ గాలాంతరమునందు సంస్కారమునుబట్టి తెలిసికొనఁబడినదగుచు నట్టిది యని స్మరణయందు భాసిలుచుండు నని యెల్లరకును ననుభవ సిద్ధ మగుటంజేసి యట్లనుభవదశ యందును, సంస్కారదశ యందును, స్మరణావస్థ యందునుఁ గడవ కలదని యంగీకరింపఁదగి యుండుటచేతఁ గడవ నిత్యమని తోఁపట్టుట వలన, నీన్యాయమునుబట్టి యుపలక్షింపఁబడిన సకల పదార్థములునుఁగల ప్రపంచము గూడ నిత్యమని యొప్పుకొనఁదగియే యున్నది. ఇట్లేయగుననే పదములయు వాక్యములయు ప్రతీతి వేరొండు తీరున నుపపన్నము కాక పోవుట చేత సంస్కారము లక్షణముగఁగల సూక్ష్మములగు నక్షరముల యొక్క సత్తను (నిత్యత్వమును) నంగీకరించుట వలన నాకసము వలెఁ గాఢమినదయ్యు శబ్ద ప్రపంచము (వాఙ్మయము) నిత్యమని తెలియఁదగినది. ఇట్లుగాఁ బలుకఁదగినది (వాచ్యము) పలుకు (వాచకము) వీనియొక్క విస్తారము పలుకు వాని (కర్త) వలె నిత్యమని ప్రాప్తింపగా దీనిలోఁ జేరిన బంధముగూడ నిత్యమగుటం జేసి మంత్రము నుపదేశించుటచేతఁ గూడ మీకు ముక్తి లేపోవుటయు, ముక్తి నొందిన వానికి బంధమునుఁ బ్రసక్తింపక మానదు.

అయ్యా! సంస్కారమునకు నిత్యత్వము నొప్పుకొనినప్పుడిట్టి దూషణము పైఁబడును. చిన్ననాఁడు బాగుగ నధ్యయనము చేయఁబడిన వేద శాస్త్రాదులకు నింకొక కాలమున మఱపు గలుగుట గన్పట్టుచుండుట వలన సంస్కారమునకు నాశ మొప్పుకొనక తీరదనినం గాదు. ఏమనిన, శబ్దము, బుద్ధియుఁ, గర్మము, ననునివి మూడు క్షణములు మాత్రముండుటచే వీని వలనఁగలుగు సంస్కారము గూడ నట్టిదయ తప్పక కాదగి యుండుటం జేసి తొలి యక్షరముల యనుభవము యొక్క తోడ్పాటు కడపటి యక్షరమునకు సంభవింపదు గాన వెనుకఁజూపఁబడిన దోషము నడ్డుటకు నించుకయు వలను పడదు. దాని వాసనయ స్వరూపముగఁగలదగుటచేత యోగ సంబంధమగు నపూర్వముం బోలి చిరకాలము నిలుకడగ నుండుటయు నసంగతము. అది కాఁగల తన విషయము గలదగుట చేత మూఁడు క్షణములు మాత్రము యోగ విషయము గామిం జేసి యుండవలసి వచ్చును. కడవ యొక్క యనుభవము మూఁడు క్షణములు మాత్రముండునదియయ్యు దాని వలనఁగలుగు సంస్కారము ఘటము విషయముగఁగలుగుటచేతఁ జిరకాలము నిలుకడగ నుండుట యుక్తము. ఇచ్చో నన్నియక్షరములను మనోలను ననుసరించుట యొక్క యనుభవము వలనఁగలుగు సంస్కారము వర్ణములు మూలు మొదలగు నవి విషయములుగఁ గలదగుటం జేసి యాయక్షరములు మొదలగు నవి శబ్ద స్వరూపము లగుట చేత మూఁడు క్షణములుండఁదగినవి యగును. అట్టి శబ్దముల వాసనా రూపమగు సంస్కార మట్టిదయ తప్పక కాదగి యున్నదని నియమము.

అయ్యా! ఇట్లు పలుకుచున్న నైయాయికులకే నీ తప్పితము పట్టును. మా యొక్క యభిప్రాయ మేమనినఁ, కార్య రూపముఁగారణ రూపము అని శబ్ద మిఱు తెఱంగుల నున్నది. అందుఁగార్య రూపమగు నది చప్పుడు స్వరూపముఁగఁగ నదియు ననిత్యమును; కారణాత్మక మగునది. వర్ణమయము, ఇయ్యది, ఇది యా గకారము అను ప్రత్యభిజ్ఞనుఁబట్టి నిత్యమైనది. ఇట్లు కాగాఁగటిక చీకటి యందుండు గడవ మొదలగు నవి దీపపు వెలుగు చేతఁ గన్పట్టు చుండు నట్లు ప్రమాత యొక్క పెదవులు మొదలగు వాని వ్యాపారము చేత నేర్పడుచు విను వారి వీనులయందు వ్యాపించి యున్న యాకసమునుఁబట్టి యా ప్రమాత యొక్క యంతఃకరణ ప్రదేశమునందుఁజొచ్చి పిమ్మట నేక రూపమగు జ్ఞానము నొందుచు నర్థమును వెల్లడి పరచు చున్నదని యంటిరేని, ఇది నిజమే కాని, అట్లయినచో శబ్ద మాకాశము యొక్క గుణమని చెప్పుటకు వీలులేదు. ఏల యనినఁ గడవకును వలువకును బోలి శబ్దాకాశములకు వేరు పాటు గలుగఁగా శబ్ద మాకాశ ధర్మము కాదు. భేదము లేనిచో నక్షర సమామ్నాయము నకు నాకసముతో సమానమగు రూపమగుట సంభవించుట చేత స్వరములు, స్పర్శములు, అంతస్థములు, ఊష్మములు, అను మొదలగు క్రమము యొక్క నియమము కలుగ నేరదు. గుణమునకును, గుణముగలదానికిం బోలి తాదాత్మ్యము అంగీకరింపఁబడుచున్నదని యంటిరేని; మీ మతము యొక్క రీతిచేతఁదాదాత్మ్యము భేదము చేతను నభేదముచేతను సంఘటిల్లుటచే నారెంటికిని విరోధము వలన నట్లనుటకు వలను పడదు. విశేషమునుఁబట్టి వచ్చిన భేదము యొక్క వాడుక (వ్యవహారము) నిక్కము గావుఁ జేసి యిందుఁబ్రయోజకము గాదు. భట్ట వాదుల మతమునుం బట్టి వర్ణప్రపంచము (అక్షరసమామ్నాయము) ధర్మముగలదగుట(ధర్మియని) నొప్పుకొనుటచేఁజెప్పఁబడినదోసగు లేదనియనవలదు. ప్రమాత యొక్క వ్యాపారముచే నభివ్యక్తమగు (ఏర్పడిన) భావ రూపమగు బదార్థము నిత్యము గాక పోవుటచే వ్యాప్తమైనది. దీపము యొక్క ప్రకాశము దీపము యొక్క ధర్మము గాని ప్రమాత యొక్క స్వరూపము గాదు. గానఁ, గడవ ప్రమాతచేఁ బ్రకాశింపఁజేయఁబడుచున్నది గాని దీపముచేఁ బ్రకాశింపఁబడలేదు. దీపవుఁజ్వాల, తనను దానుఁబ్రకాశింపఁజేసి కొను రూపము గలది గాన, నదియుఁ (వర్ణప్రపంచమును) ప్రమాత యొక్క వ్యాపారముచే నేర్పడుటం జేసి నిత్యమైనది కాదు. ఈ గకారమదియే యనుఁ ప్రత్యభిజ్ఞయు, నీ భేరీ ధ్వని యదియే యను నట్లు దాని సాదృశ్యము మొదలగు వానిం దెలుపునది యగుటం జేసి నిత్యత్వమును సాధించుటకుం దగినది కాదు. నిత్యమైనది యని యొప్పుకొనినచో నీ న్యాయమునుఁబట్టి ఘటముచేత నుపలక్షింపఁబడిన ప్రపంచము గూడ నిత్యము గాఁదగి యుండుటం జేసి ప్రపంచము నందంతర్భూతమగు బంధముగూడ నిత్యమని తోఁపట్టుటం జేసి మోక్షము లేక పోవలసి వచ్చుట తప్పని సరిగఁ బ్రసక్తింపక మానదు.

అయ్యా! గాయత్రి లోనుగాఁగల మంత్రముల యుపదేశము వినా యనా ర్యులచేఁగూడఁ జేయఁదగినది యగుటం జేసి మంత్రములు పదార్థములనుఁ జా సిలఁ జేయఁదగినవి యగు టెట్లు? అనిన న్వినుము. శబ్దమాకసము యొక్క ధర్మమే యగును గాని, గాలి మొదలగు వాని ధర్మము గాదని నియమించుట స్వయముగఁ జేసుకొనఁబడినదియా? లేక ఈశ్వరునిచేఁ జేయఁబడినదియా? జడమగు దానికి స్వాతంత్ర్యము లేక పోవుట చేతఁ దనకుఁ దా నియమముఁ జేసి కొనుట సంభవింపదు. గాన మొదటి పక్షము సరిపడదు. ఇకను రెండవ పక్షమునందు నీశ్వరుని యిచ్ఛచే నియమింపఁబడిన దయ్యెనేని నియమించుటకు ముందు నీశ్వరుఁడు తన్మాత్ర స్వరూపమయి దేనికి ధర్మమగుచు నున్నదని విచారణ చేయఁగాఁ గత్యంతరము (వేఱొండుదారి) లేక పోవుటచేత నీశ్వరుని విమర్శనకు ధర్మమై యున్నదని యిష్టము లేక పోయినను నొప్పుకొనక తీరక పోవుట చేత దేశకాలము లేని యవస్థయందుఁబలికెడు ప్రమాతయందుఁ దెలియఁబడుట యొక్క వాసననుఁగూడ సహింపని సామరస్యము లక్షణముగఁగల పరాస్వరూపముతో నున్న శబ్దము పలుకఁదలఁపునకు ముందు మొదలు పెట్టుతఁజేసి నాలుగవ కక్ష్యయందు (ప్రయత్నమునందు) ముందుఁగాఁదగిన వేద్యము (తెలియఁదగినదాని) యొక్క భావన యొక్క సంస్కార రూపముతోడను, పిమ్మటఁబలుకఁదలఁచెనను దశయందు నిండుక పోవ నాపిన వేద్యత్వము (తెలసికొనఁదగుట) లక్షణముగఁగల దగిన కారణస్వరూపముతోడను, తరువాతనిట్లు పలికెద ననునంతరంగమునకు గోచరమగు నొంకొంటం గలిగిన యుక్త్యవసాయము లక్షణముగఁగల మధ్యమావస్థయందు సూక్ష్మమగు రూపము తోను, ఆ వెనుకను తాలువులు పెదవులు మొదలగు వాని వ్యాపారము లోనగు వాని చేతఁ బెరవారి వీనులకు వినఁబడు నాద రూపముఁగల వైఖరి యనఁదగు స్థూలమగు క్రియయొక్క రూపముతోడను శబ్దమను వచించునది యగుచుఁ బ్రకాశించు చున్నదను పట్ల నారంభము ఇంత ప్రాణము శ్రుతి యనునవి ప్రమాణము లగుటం జేసి యట్టి వివాదమును లేదు.

కావున శబ్దము ఈశ్వరుని యొక్క విమర్శ శక్తి స్వరూపముగలదగుటకే న మననము త్రాణనము (విచారణయు రక్షణమును) లక్షణముగఁగల మంత్రము యొక్క స్వరూపము నొందిన దగుచు నారాధింపఁదగిన వేల్పును నతని స్వరూపమగు శబ్దము ప్రతిపాదించు చున్నది. అనుట యుక్తము. ఈ యంశమును "శ్రోత్రం చ శ్రోతవ్యం చ నారాయణః" అనియు "వాచం గంధర్వా ఉపజీవంతి విశ్వే" అను మొదలు కొని "వాచీమా భువనా న్యర్పితా" అని తుదగాఁగల శ్రుతి పరా స్వరూపమునుఁ బ్రతిపాదించి తరువాత "చత్వారి వాక్పరిమితా పదాని- తాని విదు ర్బ్రాహ్మణా యే మనీషిణః। గుహా త్రీణి నిహితా నేంగయంతి- తురీయం వాచో మనుష్యా వదంతి" అని సూక్ష్మరూపిణి యగు పరయు పశ్యంతియు మధ్యమయు వైఖరియు నను నాలుగు విధములు గల వాక్కు

యమునుఁ బ్రతిపాదించినది. మఱియు నీయర్థమిట్లు "యా సా మిత్రావరుణ సదనా దుచ్చరంతీ త్రిషష్టిం వర్ణా నత్ర ప్రకట కరణైః ప్రాణసంగా త్ప్రసూతే। తాం పశ్యంతీం ప్రథమ ముదితాం మధ్యమాం బుద్ధి సంస్థాం వాచం వక్త్రే కరణ విశదాం వైఖరీం చ ప్రపద్యే॥" అని సాంబ పంచాశికయందు వివరింపఁ బడినది. ఇట్లు గాని యొప్పుకొనని యెడల శబ్దము అనిత్యము నపరిశుద్ధము నగు ప్రకృతి యొక్క కార్య మగుటం జేసి యీ వాఙ్మయములో నంత ర్భూతమగు మంత్రముఁ గూడ నట్టిదయు (ఆ శబ్దముం బోలినది) యాగుటం జేత నిత్యుఁడునుఁ బరిశుద్ధుఁడును నగు బరమేశ్వరునిఁ దెలియఁజేయు నది యగుట యసంభవమే యగును. మంత్రమను శబ్దమును విచారణ జేసి చూచిన నట్లే తోఁపట్టు చున్నది. ఇదియు నీశ్వరప్రత్యభిజ్ఞ యందు వక్కాణింపఁబడినది; "మనన మయీ నిజ విభవే నిజ సంకోచే భయే త్రాణ మయీ। కబళిత విశ్వ వికల్పా అనుభూతిః కాపి మంత్ర శబ్దార్థే" అనగా, తనయొక్క వైభవమునందు (వికాసదశయందు) మననము స్వరూపముగఁ గలదియుఁ, దన యొక్క ముకుళితావస్థయందు నడలుగలుగు తఱిని రక్షణము స్వరూపముగఁ గలదియుఁ దనలో లీనముఁ జేసి కొనఁబడిన ప్రపంచము యొక్క వికల్పము గలదియు నగు నింకొక యనుభవము మంత్రమను శబ్దమునకు నర్థము.

ఇకను ముద్రలనుఁ బూనుట ముక్తికి ముఖ్య సాధన మను నంశమునుఁ గూర్చి విచారించెదము. ముద్రలను ధరించుట సంస్కారము స్వరూపముగఁ గలదగుటం జేసి యీ సంస్కారము దేనికిఁ జేయఁబడుచున్నది? మేనునకంటిమా మేను ముసిమి చావు మొదలగు దోసములు గలదగుటచే దీనికి సంస్కారము నిష్ఫలము మఱియు నింద్రియముల కంటిమా యవి నిత్యములు గామిం జేసి వానికిం గాదు. జడములగుటచేఁ బ్రాణములకుం గాదు. రూపము లేనిదగుటచే మనో బుద్ధులకుం గూడ గాదు. ఆకారము లేనిది యగుటచే నాత్మకును గాదు. పోనిమ్ము మేనును బట్టి మేనుతోఁ గూడు కొని యున్నట్టి జీవాత్మనుఁ బొందియున్న పాపములకమి నివర్తిల్లుట కంటిమా? పాప నివృత్తికిం దగిన ప్రాయశ్చిత్తములను విధించుచు ధర్మశాస్త్రములు వెక్కులున్నవి. ఎఱ్ఱఁగఁ గాల్పఁ బడిన ముద్రలను మేనునఁ బూనినంతమాత్రముచేఁ బాపములు నివర్తిల్లినచోఁ బైనిఁ జెప్పఁబడినట్లు ప్రాయశ్చిత్తములనువిధించెడు ధర్మశాస్త్రములెల్లనిరర్థకములు గావలసివచ్చును.

ఇక నిష్టాపత్తి యందు మీరు (చిదచిద్విశిష్టేశ్వరవాదులు) వేదబాహ్యములగు మతములలోఁ జేరిన వారగుదురు. ఈ సంస్కారమునకు నజ్ఞానము నివర్తించుట ప్రయోజన మంటిరా? ఉపనిషద్వచనములను మననము జేయుట వలనఁ గలిగిన బ్రహ్మజ్ఞాన సంపత్తి వలన నా యజ్ఞానము నశింపు చున్నది. గాని యిట్టి సంస్కారములచే నశించునది కాదు.

అయ్యా! మీ మతము నందును నుపనయనము మొదలగు వానియందు వీ

క్షణము ప్రోక్షణము మొదలుగాఁగల సంస్కారములు సేయఁబడుచున్నవి; వానికేమి ప్రయోజన మంటిరేని వినుఁడు చెప్పెదము. "సేకేక్షణోపదేశ స్తు గురుణా క్రియతే తు యత్। త దహం సుస్ఫుటం వక్ష్యే గ్యతే గుహ్యాతరం పరం। య దవాప్య త్యజంత్యాశు సంశయాఖ్యం మహాలం। దేహేంద్రియ మనః ప్రాణ సాక్షిణ స్త్వాత్మనః ప్రియే। సంస్కారః క్రియతే సమ్యగ్గురుణా తత్త్వ వేదినా సేకేన దేహే యత్కించి దశుభం త న్నిరస్యతే। వీక్షణా దాత్మనో బుద్ధే ర యాథార్థ నికృంతనం। ఉపదేశేన పాపస్య చిరారూఢాం తు వాసనాం। దుష్ట గాం తాం ధియ స్స్వాత్మ విమర్శేన వినాశయేత్।" అనగా సద్గురువుచేఁబ్రోక్షణ ఈక్షణము ఉపదేశము నెందుకుఁజేయఁబడుచున్నదో చెప్పెదను వినుము. ఈప్రోక్షణము మొదలగు సంస్కారములు శరీరములు నింద్రియములు డెందము ప్రాణము మొదలగు వానికి సాక్షి యగు నాత్మకుఁజేయఁబడుచున్నది. అందు ప్రోక్షణము చేత మేనునందుఁగల యపవిత్రత పోగొట్టఁబడుచున్నది. వీక్షణము చేతఁ దన యొక్క బుద్ధి యందుండు మాలిన్యము దొలగింపఁబడుచున్నది. సదుపదేశము చేతఁ జిర కాలము నుండి బట్టియున్న దుర్నివార మగు పాప వాసన తూలఁదోలఁబడుచున్నది. ఆత్మ విచారణ చేత బుద్ధి యందుఁగల దోసగు లన్నియుఁ దొలగింపఁబడుచున్నవి. అని ప్రత్యభిజ్ఞ యందుఁ జెప్పఁబడినది.

ఇట్లయినచో మాకుఁగూడఁ దప్తముద్రలనుఁ బూనుట యను సంస్కారమునకుఁ గాయికములగు దోసగులు నివర్తిల్లుటయే ప్రయోజన మంటిరేని "సార్వత్రికం తప్త ముద్రా లింగ ధారణ మాయుధం। ఏక జాతే రయం ధర్మోన ద్విజాతేః కదాచన" అని యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి యందుఁదప్త ముద్రాధారణము మొదలగు సంస్కారములు త్రైవర్ణికేతరులకుఁ గాని ఉపనయన రూపమగు వైదిక సంస్కారముచే రెండవ పుట్టువు నొందిన ద్విజన్ములకుఁ గావని చెప్పఁబడినది. గాన శంఖచక్రాది రూపములగు తప్త ముద్రలనుఁబూనుట తంత్రములయందుఁ జెప్పఁబడుటచే జేసి వైదికులకుఁ జేయఁదగినది కాదు.

తంత్రములయందు విధింపఁబడిన కర్మలను వైదికులు గూడఁజేయ వచ్చునని పలుక వలదు. తంత్రములయందుఁ బ్రతిపాదింపఁబడిన వైవులు ప్రాబల్యకుల యందుఁజెప్పఁబడిన కర్మలయం దధికారము లేని యువిదలు నాలవ జాతి వారు పతితులు సంకర జాతులవారు లోనుగాఁగల వారలకు నాచరింప దగినవని పురాణాదుల యందుఁ జెప్పఁబడినది. ఎట్లనిన "శాపా ద్వా గౌతమాదీనాం పాపా ద్వా మహతో నరాః। యే గతా వేద బాహ్యత్వం యే చ సంకీర్ణ యోని జాః। తేఽధిక్రియన్తే తంత్రాదౌ స్త్రీ శూద్రా శ్చ యథా యథం"। అనగా గౌతమ మహర్షి మొదలగు వారి శాపము వలనను బ్రహ్మహత్యాదులగు మహా పాతకముల వలనను నే మనుజులు వేద బాహ్యులగుదురో మఱియు నెవ్వరు సంకర యోనుల యందుఁ బుట్టియుందురో వారికిని స్త్రీలు

శూద్రులు మొదలగు వారికిని దంత్రములు మొదలగు వాని యందలి విధులకు నధికార మున్నది గాని తక్కిన వారికి లేదు. కూర్మ పురాణము నందలి పదునేనవ యధ్యాయము నందు గౌతమ శాప మిట్లు వర్ణింపఁబడినది "యేషా మాయయా వశా జ్ఞాతం గోవధం గౌతమో మునిః। కేనాపి హేతునా జ్ఞాత్వా శశాపాతీవ కోపనః। భవిష్యథ త్రయీ బాహ్యా మహా పాతకిన శ్నతా॥——॥ సర్వే సంప్రాప్య దేవేశం విష్ణు మానంద మవ్యయం। అస్తువన్ లౌకికై స్తోత్రై రిత్యారాధ్య పినాకినం"। అను మొదలుగ శివ కేశవుల సన్నిధానము నందు వారల ప్రార్థనఁజెప్పిన పిమ్మట "తస్మాద్వై వేద బాహ్యానాం రక్షణార్థం చ పాపినాం। విమోహనాని శాస్త్రాణి కరిష్యామో యథా యథం। ఏవం సంచోదితో రుద్రో మాధవేన మురారిణా। చకార మోహ శాస్త్రాణి కేశవోపి శివేరితః। కాపాలం గారుడం శాక్తం భైరవం పూర్వ పశ్చిమం। పాంచరాత్రం పాశుపతం తథాన్యాని సహస్రశః॥ అని చెప్పి యాశాపదగ్ధులగు జనులను మోహపెట్టుటకు శివకేశవులచేఁ గాపాలిక పాంచరాత్రాదులగు తంత్రములు రచింపఁబడిన వని స్కాంద పురాణము నందుఁ జెప్పఁబడినది. మఱియు గౌతమ మహర్షి పెట్టిన శాపమిట్లు వచింపఁబడినది. "పాంచరాత్రే చ కాపాలే తథా కాలాముఖేఽపి చ। శాక్తే చ దీక్షితా యూయం భవేయుర్బ్రాహ్మణాధమాః। బౌద్ధే చార్హస్మతే చైవ తథా పాశుపతేఽపి చ॥" అని యిట్లు పూర్వ కాలమున గౌతముఁడు తన గోవును వధించిన బ్రాహ్మణులను మీరు వేద బాహ్యులై కాపాలిక మతము నందునుఁ, పాంచరాత్ర మతము నందును, శాక్త మతము నందును, దీక్ష నొంది యుందురు గాక; మఱియు నార్హత మతము నందును, బౌద్ధ మతము నందునుఁ, జొత్తురు గాక; పాశుపత మతము నందుఁ బడుదురు గాత మని శపించి నట్లు చెప్పఁబడినది. మఱియుఁ, బరాశరపురాణమునందు "ఆయుధై శ్శంఖ చక్రాద్యై స్తప్తని ర్యై రంకితా జనాః। అగ్ని తప్తై ర్మహా మోహా ద్భవేయు శ్శంసయో ర్ద్వయోః। త్వదీయా పాంచరాత్రే చ తంత్రే భాగవతే తథా। దక్షితా శ్చ ద్విజా నిత్యం భవేయుర్గర్హితాః పరే" అని శంఖము చక్రము మొదలగు నాయుధ రూపములగు లోహ ముద్రల చేత రెండు భుజముల యందుఁ గాల్పఁ బడిన వారై జనులు కొందరు మహా మోహాక్రాంతులగుదురు పాంచరాత్ర తంత్రోక్త దీక్షలనొంది వేద బాహ్యులై యుందురని బ్రహ్మ శాపము ప్రకాశింపఁబడినది. మిక్కుటమగు పాపమునకుఁ బాంచరాత్ర దీక్షను గొనుట కారణమని పరాశర మహర్షిచే నిట్లు చెప్పఁబడినది. "శంఖ చక్ర గదా పద్మ చాప వజ్రాంకుశాదిభిః। అంకితా శ్చ భవిష్యన్తి దేవతాయుధ లాఞ్ఛనైః। నరాణాం బాహుగా పాభ్యాం యుగాన్తే సముపస్థితే। పాంచరాత్రం ప్రశంసన్తి కేచి ద్భాగవతం మునే। కేచి త్కాపాల మిచ్ఛన్తి కేచి త్పాశుపతం మునే। కేచి ద్బౌద్ధం

ప్రశంసన్తి కేచి ద్దైగంబరం మునే। అన్యాని యాని శాస్త్రాణి విరుద్ధాని మహామతే। స్వతః ప్రమాణ భూతేన వేదేన మునిసత్తమ। తాన్యేవ శ్రద్ధయా యుక్తాః పరిగృహ్య ద్విజాతయః। ఆచరంతి మహాపాపా యుగాన్తే సముపస్థితే। శ్రుతి భ్రష్టః శ్రుతి ప్రోక్త ప్రాయశ్చిత్తే భయం గతః। క్రమేణ శ్రుతి సిద్ధ్యర్థం మనుష్య స్తంత్ర మాశ్రయేత్।'' అనగాఁ గొందరు మూఢులు యుగాంతము (కలి యుగము) రాగా శంఖము చక్రము గద మొదలగు దేవతాయుధ చిహ్నలచేత నంకితులగుచుఁ బాంచరాత్ర తంత్రమునుఁ గొనియాడుదురు. మఱియుం గొందరు కాపాల మతము నిచ్ఛగింతురు. మఱియు నిట్లు కొందరు పాశుపత మతము నియ్యకొందురు. కొందరు బౌద్ధ మతమునుఁ, గొందరు దైగంబర సిద్ధాంతము నంగీకరింతురు. ఇంతియ కాక, స్వతః ప్రమాణమగు వేదమునకు విరుద్ధములగు నా యా దర్శనములనుఁ గడు శ్రద్ధతోఁ గైకొని కొందరు ద్విజులు వాని యందుఁ జెప్పఁబడిన కర్మల నాచరింపుదురు. వేద భ్రష్టుఁడగు జనుఁడు వేదముః యందు విధింపఁబడిన ప్రాయశ్చిత్తములకు భయ పడిన యెడలఁ గ్రమముగఁ దనకు వేదాధికారము గలుగుటకు గాను తంత్రముల యందుఁ జెప్పఁబడిన చైవుల నాచరింప వలయును. అను మొదలుగఁ జెప్పఁబడినది. మఱియు నా పారాశరము నందే "పాంచరాత్రం పాశుపతం తంత్రం వైఖానసాభిధం। వేద భ్రష్టాన్ సముద్దిశ్య కమలాపతి రుక్తవాన్।'' (వేదాధికారము లేని మానవులం గూర్చి పాంచరాత్రము పాశుపతము వైఖానసము నను తంత్రములను మాధవుఁడు సెప్పెను) అని వక్కాణింపఁబడినది. మఱియు సూత సంహిత యందుఁగూడ "అత్యంత భ్రష్టానాం హి ద్విజానాం వేద మార్గతః। పాంచరాత్రాదయో మార్గాః కాలేనైవోపకారకాః।'' అనియును "శ్రుతి పథ గళితానాం మానుషాణాం హి తంత్రం హరి రపి ముని ముఖ్యాః ప్రాహ తంత్రే స్వకీయే। శ్రుతి పథ నిరతానాం తన్న సంసేవనీయం శ్రుతి పథ సమ మార్గో నైవ సత్యం మయోక్తం॥'' అనగా ప్రాపలుకుల దారిం దప్పిన ద్విజులకుఁ బాంచరాత్రము మొదలగు దారులు క్రమముగఁ గొండొక కాలమునకు మేలుసేయునవి యగును. వేద మార్గ భ్రష్టులగు జనులకుఁ దంత్రోక్త కర్మల నాచరింప వలయు నని యా యా తంత్రములనుఁ జెప్పిన శ్రీహరియు నో మహా మునీంద్రులారా! తనదగు తంత్రమునందుఁ జెప్పెను. గాన వైదిక మార్గ తత్పరులగు త్రైవర్ణికులకు (బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యులకు) తాంత్రిక మార్గ మాశ్రయింపఁ దగినది కాదు. వారలకు వేద మార్గముతో సమానమగు వేఱొండు దారి లేదు. ఇట్లు నాచే నిక్కముగఁ జెప్పఁబడినది. అని పలుకఁబడినది. మఱియు నిట్లు తంత్రోక్త కర్మల యందు సంకరజాతులకే యధికారము గలదని శ్రీకూర్మ పురాణము నందుఁ బన్నెండవ యధ్యాయము నందుఁ గనుపఱుపఁబడినది. "అథాంశో సాత్వతో నామ విష్ణు

క్తః ప్రతాపవాన్। మహాత్మా దాన నిరతో ధను ర్వేద విశారదః। స నారదస్య వచనా ద్వాసుదేవార్చనే రతః। శాస్త్రం ప్రవర్తయామాస కుండ గోళాదిభి శ్రితం। తస్య నామ్నా తు విఖ్యాతం సాత్వతం నామ శోభనం। ప్రవర్తతే మహా శాస్త్రం కుండాదీనాం హితావహం।'' అనగా సాత్వతుఁడను పుడమి యొడయుఁడొకఁడు విష్ణు భక్తుఁడు నారదునిచేఁ బ్రేరేపింపఁబడి తన పేరున సాత్వత మనఁబడు నొక గొప్ప తంత్రమును, కుండుడు (పెనిమిటి బ్రతికి యుండగా జారునకుఁబుట్టిన కొడుకు) గోళుఁడు (పెనిమిటి చచ్చిన తరువాత జారునకు జనించిన బిడ్డడు) మొదలగు సంకర జాతుల వారికి నుపయుక్తముగ రచించెను. అని, మఱియు భాగవతమున దశమ స్కంధము నందు "తేనోక్తం సాత్వతం తంత్రం యజ్ఞాత్వా ముక్తిమార్గ భవేత్। యత్ర స్త్రీ శూద్ర దాసానాం సంస్కారో వైష్ణవ స్స్మృతః।'' అని స్త్రీలు శూద్రులు దాసులు మొదలగువారికే చక్రాంకణాది వైష్ణవసంస్కారమునందు నధికార మున్నట్లు వర్ణింపఁబడినది. మఱియు నిట్లు పద్మ పురాణ వచనము "శృణు రామ మహా బాహో లింగ చక్రాది ధారణం। శూద్ర ధర్మ రతానాం హి తేషాం నాస్తి పునర్భవః। విప్రస్యైత ద్విగర్హ్యత్వా త్ప్రాయశ్చిత్త ముదీరితం'' అని లింగాంక చక్రాంక ములనుఁ బూనుట శూద్రుల ధర్మములు గలవారికేఁగాని బ్రాహ్మణునకు నిది నింద్య మగుటచే ప్రాయశ్చిత్త మని చెప్పఁబడినది; అని హేమాద్రి యందలి ప్రాయశ్చిత్త కాండమునందుదహరింపఁబడినది. మఱియు బ్రహ్మ పురాణము నందలి పదియవ యధ్యాయము నందు "తప్త ముద్రాత్వంత్య జాయ బ్రహ్మణా నిర్మితా పురా। భూదేవ స్తప్త ముద్రాం తు చిహ్నయిత్వా తు మూఢ ధీః। ఇహ జన్మని శూద్ర స్స్యాత్ప్రేత్య శ్వా చ భవిష్యతి।'' అని తప్త ముద్రా ధారణము పంచములకేఁగాని బ్రాహ్మణులకుఁ గూడ దని జెప్పఁబడినది. ఇంతియ కాక అశ్వలాయన స్మృతిలో నారవ యధ్యాయమునందు "శివ కేశవయో శ్చిహ్నం చక్ర శూలాదికం ద్విజః। న ధారయేత మతిమాన్ వైదికే వర్త్మని స్థితః। త్యక్త వైదిక కర్మాణో నాస్తికా నట నర్తకాః। తే ధారయేయు శ్చిహ్నాని శివయో ర్భిన్న బుద్ధయః। వేదాతుగ విహీనానాం నాస్తికానాం ద్విజన్మనాం। విహితం ధారణం నిత్యం చిహ్నానాం కేశవేశయోః।'' అని శివ కేశవుల చిహ్నాలనుఁబూనుట వేద బాహ్యులకేఁగాని వైదికులకు పుడమి వేల్పులకుఁదగదని నుడువఁబడినది.

ఇంతియ కాక తప్తముద్రలనుఁబూనిన యెడలఁబ్రాయశ్చిత్తమునుఁజెప్పియూ ప్రాయశ్చిత్తమునుఁజేసి కొనిన యెడల నరక ప్రాప్తియుఁ బలు తెఱంగుల నా యా స్మృతి పురాణాదుల యందుఁ జెప్పఁబడి యుండుట చేత నా పనినిఁ జేయఁగూడదు. ఇదియును బృహన్నారదీయము నందలి పదు నాల్గవ యధ్యాయము నందిట్లు జెప్పఁబడినది. "యా స్తు సంతప్త శంఖాది లింగ చిహ్నా తను ర్న

రః । స సర్వ యాతనా భోగీ చండాలః కోటి జన్మసు । యో ద్విజం తప్త శంఖాది లింగాంకిత తనుం నృప। సంభాష్య రౌరవం యాతి యావ దింద్రా శ్చతుర్దశ । చక్రాంకిత తను ర్యత్ర తత్ర కోపి న సంవసేత్। యది తిష్ఠే న్మహా పాపి స నృప బ్రహ్మహా భవేత్। గంగా స్నాన రతో వాపి చాశ్వమేధ రతోపి వా । చక్రాంకిత తనుం దృష్ట్వా రౌరవం యుగ మశ్నుతే। చక్రాంకిత తనుం దృష్ట్వా పశ్యే త్సూర్యం జపే న్నరః। రౌద్రం చ పౌరుషం సూక్త మన్యథా నరకం వ్రజేత్ । చక్రాంకిత తను ర్వాపి రాజన్ లింగాంకితోపి వా । నాధికారీ స విజ్ఞేయ శ్శ్రౌత స్మార్తాది కర్మసు" అను నీ శ్లోకముల కర్థము సులభము.

ఇదియునుం గాక కూర్మపురాణము నందలి యుపరి భాగములోని పదియారవ యధ్యాయము నందిట్లు చెప్పఁబడినది. "పాషండినో వికర్మస్థాన్ ధర్మాచార్యాన్ తథైవచ। పాంచరాత్రాన్ పాశుపతాన్ వాఙ్మాత్రేణాపి నార్చయేత్।" మఱియు నిందుఁ బంతొమ్మిదవ యధ్యాయము నందు శ్రాద్ధ కర్మల యందు విడువఁదగిన బ్రాహ్మణులనుఁగూర్చి "బౌద్ధ శ్రమణిక గ్రంథ పాంచరాత్ర విదో జనాః కాపాలికాః పాశుపతాః పాషండా యే చ తద్విధః।" అను మొదలుగఁ జెప్పఁబడినది. మఱియు నీయంశమునుఁగూర్చి హేమాద్రియందలి ప్రాయశ్చిత్త కాండ యందుఁ బెక్కులు పురాణవచనములు పలు తెఱంగుల నుదహరింపఁబడినవి. గ్రంథ వైపుల్య భీతిచే వాని నెల్ల నిందు వ్రాయ లేదు.

"చరణం పవిత్రం———" అను మొదలగు శ్రుతుల యందలి చరణ శబ్దము "చర గతి భక్షణయోః" అను ధాతువునుఁబట్టి పరమాత్మ పరమగుటచేతను "లోకస్య ద్వార మర్చిమ త్పవిత్రం" అను మొదలగు విశేషణముల బలమునుఁబట్టియు సుదర్శన పర మయ్యునుఁ బరమాత్మ యొక్క మాహాత్మ్యమునుఁ దెలుపుట వలన నచ్చట చక్ర ముద్రా ధారణ యొక్క ప్రసంగము లేదు.

ఇక నీచే స్వీకరింపఁదగిన గురు వెవ్వఁడని యొప్పుకొనఁబడు చున్నది? శరీరము నింద్రియములు ప్రాణములు డెందము (అంతఃకరణము) అను నివి యపరిశుద్ధములును నుపదేశమునుఁ జేయఁజాలనివియు నగుటచే గురువనుటకు వలనుపడదు. పోనిమ్మణువు గురువు గాఁగూడదా? యనినచో నది ప్రత్యక్షము (ఇంద్రియములకు గోచర మగునది) కాదు. మేను ఇంద్రియములు లోనగు వానితోఁగూడి యిది యని చూపుడు వ్రేలితోఁ జూపఁదగుచుఁ దోఁపట్టు నుండుటం జేసి యణువు గోచర మగుచున్నదని యన వలదు. చైత్రునకునుఁ గటకమునకు (కడియమునకు) నుఁబోలి సమాన మగు (ఒకటియ యగు) కక్ష్య యందు నున్న వానికే విశేషణ విశేష్య భావము గాని వెర వానికి లేదను నియమము వలన రూపముగలుగుట రూపము లేక పోవుట, యచేతనము చేతనము నగుట, వ్యక్తము నవ్యక్తము నగుట, యనిత్యము నిత్యము నగుట లోనుగాఁగల విరుద్ధములగు ధర్మములచేత సమాన మగు కక్ష్య యందు లేనట్టి జడము జీవుడు నను ద్రవ్యములకు

విశేషణవిశేష్య భావము సంభవింపదు.

ఇంతియ కాక కాలింగోఁ గుచ్చుకొనిన ముంటి కొనకుంబోలి మేనిలో నొకచో నుండిన తనకు నొడలంతటనుఁ గ్రమ్మి యున్న తెలివి యొక్క యెరుక లేని యా యణువునకుఁ బెరలకు నుపదేశము సేయుట లోనగు నవి సంభవింపవు. దీపపు వెలుగునుబోలి యా యణువు యొక్క వెలుగు వ్యాపించు నది యని యొప్పుకొనుట చేత నొడలెల్లఁ గ్రమ్మి యున్న చైతన్యము యొక్క యుపలబ్ధి దానికి (అయణు ప్రకాశమునకు) సంభవింపుచున్నదని యన వలదు. ఏల యనిన, అణువునకును అణు ప్రకాశమునకును వేరుపాటు కలదా? లేదా? చైత్రునకును మైత్రునకునుఁబోలి యణువునకునుఁ బ్రకాశమునకును భేదము గలుగుటం జేసి ఒకని యందుఁగల సుఖ దుఃఖాదులు వేరొకనికి గోచరింపక పోవుట చేత మొదటిపక్షము సరి కాదు. ఇక నభేద పక్షము నందుఁ బ్రకాశమునకుఁగూడ నణువగుటలో విశేషము లేమిం జేసి పైనిఁ జెప్పఁబడిన తప్పితమే యగును. మఱియు, గాలనుఁగొట్టెడు సేనము వడువున నీ భేదము ఛ్ఛేదింపఁబడు నది గాదు గాన దీనిని విశేషము బెకలింపఁదగినది కాదు. ఇక నేమనిన రాహువు యొక్క శిరస్సు అను పట్ల విశేషము వేరు పాటు లేని వస్తువు నందు భేదము యొక్క వ్యవహారమునుఁ గలిగింపఁదగినది. ఆ వ్యవహారము (వాడుక) మాట మట్టుకేఁగాని యాథార్థము గాదు గాన నణువునకునుఁ బ్రకాశమునకును యథార్థమగు నభేదమే యని పైనిఁ జెప్పఁబడిన దోషము మరల వచ్చుట ఖండింపఁబడదు. తొల్లి విశేషము యొక్క స్వరూపమునుఁ జర్చించుటలో నిది దోష రూపమైనదియు స్వరూపము కంటె విశేషము గాదనియు నదృశ్యమైన దనియుఁ బారిభాషిక మనియును మునుపే నిరసింపఁబడినది.

అట్లయ్యును, మీ యాచార్యులచేఁ జీవునకును నీశ్వరునకును నభేద ముపదేశింపఁబడుచున్నదియా? లేక భేదము బోధింపఁబడు చున్నదియా? ఇందు నభేద మనినచో నపసిద్ధాంత మగును. ఇకను, నే నీశ్వరుఁడను గానని యెల్లర చేతను భేదమే యవలంబింపఁబడుచుండుటం జేసి రెండవ పక్షమును గాదు.

ఓయి! సాధారణముగ భేదమున్నను నాత్యంతిక మగు భేద ముపదేశింపఁబడుచున్న దని యంటిరేని, యించుక యభేదముచేఁగూడఁ బొందఁబడకుండుటంజేసి యట్లనఁదగదు. జీవునకు నీశ్వరునకు నభేదమును బోధింపుచున్న తొల్లి నుడులచే సందేహగ్రస్తమగు డెందముగలవానికి నట్టి శ్రుతివచనములకుఁ గూడ తాత్పర్యమునుఁ గల్పనసేయుటనుబట్టి యాత్యంతికమగు భేదము నుపదేశించుట చేత నా సందియము దొలగింపఁబడుచున్నదని యంటిరేని, అత్యంతికమగు భేదము తొల్లి ఖండింపఁబడినదిగాన నట్లనుటకు వలనుపడదు.

అయ్యా! ఈశ్వరునకుంగల సర్వజ్ఞత్వము లోనగు నవి గలుగుటయును మాహాత్మ్యము తొల్లి తెలియఁబడకపోవుటచే నది యుపదేశింపఁబడుచున్నదని

యుంటి రేని, ప్రపంచమును గృతార్థ యగుట వేరొండు తీరున నుపపన్నము కాక పోవుట చేతను నామ్నాయము చేత నా మాహాత్మ్య ముపదేశింపఁ బడి సుప్రసిద్ధమయి యుండుట చేతను నట్లనుటకును వీలు లేదు. కావున మునుపు తెలియఁబడక యున్న రహస్య మొద్దియును నుపదేశింపఁ దగినది లేదు. కనుక, ఇది నీకలమును మోస పుచ్చుటకుం దప్ప వేరొండు కాదు.

ఇట్లు కడవ మొదలగు వాని ప్రకాశనముం బోలి గాను స్వరూపుఁడగు శిష్యుఁడు గూడఁ దన యందు నట్టుకు నిలచి యున్న ప్రకాశము గలవాఁడగుట వలన నని చెప్పఁ బడిన హేతువుచేఁ బట్టియే యట్టి శిష్యుండా ఛాత్రియుట, ప్రశ్నించుట, గ్రహించిన యర్థమునుఁ జూచుట, మొదలగు వాని యందు నవకాశము గాదు. కనుక నిట్టి శాస్త్రార్థమును బ్రచారణ చేయుటకు బ్రవర్తించు చున్న యాచార్యులు ప్రపంచమునకు మోసము (ప్రతారణ) నొసఁగు వారలే యని తోఁ పట్టు చున్నది.

ఈ యంశము, ఈమత ప్రవర్తకులగు వారిచేతనే మహా భారత వచనముగా నుదహరింపఁబడిన యీ శ్లోకము వలనఁ దెల్లమగు చున్నది. ఎట్లనిన, "ప్రథమో హనుమా న్నామ ద్వితీయో భీమ సేనకః। పూర్ణప్రజ్ఞ స్తృతీయ స్తు భగవ త్కార్య సాధకః" అని, యిందు "భగవ త్కార్య సాధక" అని చెప్పుట చేత నీ యర్థము తోఁపట్టు చున్నది. మొట్ట మొదటఁ ద్రేతా యుగము నందు వాయు దేవుఁడు హనుమానని రూపముతో నవతరించి జానకీ దేవిని వెదకుట మొదలగు కార్యములను నెరవేర్చిన వాఁడయ్యెను. తరువాత ద్వాపర యుగము నందు భీమ సేనుఁడై పుట్టి దుష్టులగు దుర్యోధనాదులను సంహరించుట మొదలగు పనులం జేసెను. ఈ కలియుగము నందు బుద్ధ దేవుని రూపమున నవతరించి ప్రపంచమును మోహ పెట్టుట యను కార్యము నందు శ్రౌత మతమునకు సాక్షాన్మతమునకును విరుద్ధమగు వంచనా రూపమగు నొక మతమునుఁ గల్పించి దాని ననుసరించిన వాఁడయ్యెను.

అయ్యో! బుద్ధావతారము నందు జేసిన కార్యము ప్రపంచ వంచనా రూపమైన దని యెట్లు తెలియఁబడు చున్న దనిన భాగవతము నందు "బుద్ధావతారే త్వధునా హరే త ద్వశగా స్సురాః। నానామతాని విశ్వేషు భూత్వా కుర్వంతి మోహనం" అని చెప్పఁబడినది. ఇందు "నానా మతాని" అను పట్ల శ్రీవైష్ణవ మతము మొదలగు నవియు నామతములకు ననుగుణములగు పాంచరాత్రాగమము మొదలగు నవియు నని తెలిసికొనఁదగి యున్నది. ఇది యును శ్రీ[illegible]ర్ణవము నందుఁ జెప్పఁబడినది. "వైష్ణవాద్యా స్తు యే కేచి ద్విద్యా రాగేణ రంజితాః। న విందంతి పరం దైవం తే శివం సర్వ కారణం" అని యును మఱియు "శంభో స్సైద్ధాంతికా యే స్వ మతి విభవతో వైష్ణవా గార్గ్య ప్రముఖాస్తే మూలసంగే భవంతం బహుమత జనకై రావృతా శుద్ధ విద్యైః। అన్యోన్య స్పర్ధి

స్తి తవ కథ మిహ తత్త్వ మాయ స్వ తేజ స్సర్వాతీతం వికల్ప గ్రహ రహిత మజం మాన తర్కాద్యగమ్యం'' అని శ్రీదూర్వాసో మహాముని చేతఁ బలుకఁబడినది. అనఁగా ఓ శంకరా! కొందరు సిద్ధాంతులు తమ తమ బుద్ధి బలములతో మిక్కుటమగు గర్వము గలవారై పెక్కులు ప్రమాణములచేత నీయొక్క తత్త్వమునుఁ దెలుపుటకుఁ జర్చించెదరు. ఒండొరులయెడల నసూయయు నసహ్యమును స్పర్థయుఁ గలవారు పలు విధములగు మత భేదములను గలిగించెడు నపరిపక్వ విద్యలచేఁ జుట్టుకొనఁబడిన వారగుచు, స్వయం ప్రకాశమును, నన్నిటికి నతీత మైనదియు, వికల్ప మను పిశాచము లేనిదియు, ప్రమాణములచేతనుఁ, దర్కములచేతనుఁ బొందరానిదియు, నగు నీ యొక్క తత్త్వము నెట్లు పొందఁగలరు? అని దూర్వాసుని వచనమునకు నర్థము.

అభేద వాదిచే నొప్పుకొనఁబడిన బ్రహ్మమునకు నజ్ఞత్వము మొదలగు దోషములు బట్టుచున్న వని యే తప్పితము జూపఁబడినదో యది వివర్త వాదుల యందేబడు నని తెలియఁదగినది. మేమన్ననో భేదమును నభేదమునుఁ గూర్చుటకు సమర్థత గలట్టియు, సర్వ స్వాతంత్ర్యము గలట్టియు, దనకుఁదా వెలుగొందు చున్నట్టియు, స్వరూపము గలిగి తన యొక్క లీలా శక్తి చేతఁ బరిబృంహితమగు (ప్రపంచ రూపమునఁ బరిణమించిన) పరమ శివ బ్రహ్మము యొక్క యద్వైతమునుఁ బలుకుచున్నారము. కనుక మాకే దోసగును లేదు. ఇట్లేని మా మతమందు బంధము మోక్షము నను మొదలగు వాని యొక్క యేర్పాటు ఎట్లనిన ముందు సిద్ధాంత ప్రకాశము నందు సవిస్తరముగఁ బలుకఁబడుచున్నది.

మ॥ ఇది చింతామణిమంత్రచింతనసము- ద్బుద్ధాద్రిగీర్వాణస
త్ప్రద చింతామణియజ్వకృత్యుపనిష- త్ప్రామాణ్యచింతామణి
విరతం బొసఁగు భేద వాది మత ని- ర్వీర్యత్వ సంపాదన
ప్రదమై నాల్గవదౌ ప్రకాశ మలరుం- ద్రిలింగ వాగ్గుంభనన్॥

ఇది శ్రీమదంకిత వెంకట జగ్గరాయ ధరావర ప్రేరిత శ్రీశ్రీవత్ససగోత్ర పవిత్ర షడ్దర్శనీ పతి నారాయణ యజ్వ చింతామణి కవి కృతులలో
శ్రీమదాంధ్ర వేదాంత సిద్ధాంత చింతామణియందు
శ్రీవైష్ణవ మత విశేష నిరసనము నాబడు
నాల్గవ మయూఖము ముగిసెను.

శ్రీమదాంధ్ర వేదాంత సిద్ధాంత చింతామణియందు

వివర్తవాది మతనిరసనమను నైదవమయూఖము ప్రారంభము.

ఇకను వైయాసికులలో (బాదరాయణ దర్శనానుసారులలో) కొందరు వివర్తవాదులు వ్యాససూత్రములకుఁ దాత్పర్యము నిట్లు ప్రతిపాదింపుచున్నారు. లోకమునందు ముత్తెపుచిప్ప యందు నిది వెండియను భ్రాంతి సిక్కుచుగు వెండి యందు నిది వెండియను నధిష్ఠాన సామాన్యమునకును నారోపింపఁదగిన విశేషమునకును నేకత్వ జ్ఞానము చేతఁ గూర్పఁబడిన సంస్కారము వలన జనింపఁదగినదియై కన్పట్టుచున్నది. గాన నీ యాత్మ యందలి యహంకారము యొక్క యధ్యాస యందును దొల్లిటి ప్రమ (వాస్తవ జ్ఞానము) చెప్పఁదగి యున్నది. యీ ప్రమయు నాత్మకు ననాత్మకును నిక్కముగు నేకత్వము నపేక్షింపుచున్నది. చీకటియు వెలుతురుం బోలి యాత్మయు ననాత్మయు నొకటి కొకటి యేకత్వమునకు దగనవి కావు గాన వానికి నేకత్వము లేదు. అని తలఁచి హేతుభూతమగు విరోధమును వస్తువును బట్టియుం బ్రతీతిని బట్టియు వ్యవహారమును బట్టియుం దొలుత సాధించుటకు భాష్యకారులు "యుష్మదస్మత్ప్రత్యయ గోచరయోః" అని మొదలు పెట్టిరి. ఇందు గోచర పదమునకు యోగ్యుల యర్థము. గాన (జీవాత్మ అస్మత్ప్రత్యయ యోగ్యము (మేమనుఁ బ్రతీతికిఁదగి యున్నది) "అస్మత్ప్రత్యయ విషయత్వాత్" అని భాష్యము నందుఁ జెప్పుట వలన నీ చిదాత్మ కేవలము విషయము కాక పోవుట లేదు. అహంకారము మొదలగు నదియును నస్మత్ప్రత్యయమునకుఁ దగి యున్నను జీవాత్మకంటె మిక్కిలి భేదము సిద్ధించుట కొఱకు యుష్మత్ప్రత్యయ యోగ్యము (మీరనుఁబ్రతీతికిఁదగి యున్నది) అని చెప్పఁబడినది. ఇందు యుష్మదర్థములగు ననాత్మలు వెక్కు లగుటం జేసి యస్మదర్థమగు చైతన్యము గూడ నుపాధులను బట్టి వెక్కు లగుచున్నది. యుష్మత్ అస్మత్ అను నీ పదముల చేత నాత్మ ప్రత్యక్కు అగుట చేతను, అనాత్మ పరాక్కగుట చేతను వస్తువునుఁబట్టి విరోధము చెప్పఁబడినది; ప్రత్యయ పదము చేతను "ప్రతీయత ఇతి ప్రత్యయః" అను వ్యుత్పత్తి వలన నహంకారము మొదలగు ననాత్మ దృశ్యమగుచున్నది, ఆత్మ యన్నచో "ప్రతీతిరేవ ప్రత్యయః" అను వ్యుత్పత్తి చేత స్వప్రకాశ మగుచు భాసిల్లుచున్నది. ఇట్లు ప్రతీతిని బట్టి విరోధము చెప్పఁబడినది. ఇకను యుష్మదర్థమగు నహంకారాదికము ప్రత్యగాత్మను దిరస్కరించి (మాటు పరచి) నేను గర్తను అను మొదలగు వ్యవహారముచే గోచరమగుచున్నది. అస్మదర్థమగు నాత్మయు ననాత్మయగు నహంకారాదికమును నడఁగఁద్రొక్కి నేను బ్రహ్మము నైతి నను వ్యవహారమునకు గోచరమగుచున్నది. ఇట్లు గోచర పదముచే వ్యవహారమును బట్టి విరోధము చెప్పఁబడినది. ఈ తీరున నాత్మానాత్మలకు మూఁడు వి

ధములుగ విరోధము స్పష్టపరుపఁబడినది. ఇట్లు ముత్తెఅంగుల విరుద్ధమగు స్వభావము గలవి యగు, అని విషయ విషయులకు విశేషణము.

ఆత్మానాత్మలకు నేకత్వము సంభవింపక పోయినను, తెల్లనిది కడవయను నట్లు తాదాత్మ్య మేల కాకూడదు? అనిన జెప్పుచున్నారు "విషయ విషయిణోః" అని. చిదాత్మ విషయము. జడవర్గము విషయియుఁ గాఁబట్టి దీపమునకుఁ గడవకుం బోలి వీనికిఁ దాదాత్మ్యము లేదని భావము. "యుష్మదస్మత్ప్రత్యయ గోచరయోః" అను పట్ల యుష్మత్ అనగాఁ బరాగ్వస్తువు, అస్మత్ అనగాఁ బ్రత్యగ్వస్తువు, ఇవియేఁ గ్రమముగఁ బ్రత్యయమును గోచరము నగు చున్నవి; ఇందుఁ బ్రత్యయ పదములచేత నాత్మ ప్రత్యక్కగుటకుఁ జిద్రూపమును, అనాత్మ పరాక్కగుటకుఁ జడత్వమునుఁ గారణములుగఁ జెప్పఁబడినవి. ఇందుకు "విషయ విషయిణోః" అని హేతువు గ్రహింపఁదగిన దగుట చేత ననాత్మకు జడత్వమును, గ్రహించు నది యగుట చేత నాత్మకుఁ జిద్రూపమునుఁ జెప్పఁ దగియున్నది.

సరే కాని యిట్లు ఆత్మ, ప్రత్యక్కునుఁ జిత్తును గ్రహించు నదియు నగు చేతను, అనాత్మ పరాక్కును, జడమును గ్రహింపఁదగినదియు నగుట చేతను, వీనికి నొండొంటికి విరోధము వలన వెలుగు నకును జీకటికినిఁ బోలి ఏకత్వము గాని తాదాత్మ్యము గాని కిట్టుబడి కాక పోయి నప్పుడు వీనికి యథార్థ జ్ఞానము లేమిం జేసి యధ్యాసము లేక పోయినను నాత్మ ధర్మములగుఁ జైతన్యము సుఖము మొదలగు వానికిని, అనాత్మ ధర్మములగు జడత్వము దుఃఖము మొదలగు వానికిని మార్పుడ నధ్యాస మగుఁగాక యనిన "తద్ధర్మాణామపి సుతరా మితరేతర భావానుపపత్తిః" అని చెప్పుచున్నారు. అనగా నాయాత్మానాత్మల యొక్క పైనిఁ జెప్పఁబడిన ధర్మములకుఁ గూడ నొక దానితో నొకటికి భేదము లేక పోవుట గాని తాదాత్మ్యము గాని యుపపన్నము గాదు; లేక యితరేతర భావమనగా నొండొక ధర్మి యందు (ధర్మములు గలదాని యందు) వేఱలగు ధర్మముల యొక్క సంసర్గము సరిపడ దని యర్థము. ధర్ములకు (ధర్మములు గలవానికి) సంసర్గము (కలయిక) లేనప్పుడు ధర్మములకు వినిమయము (మార్పు) గలుగదు. స్ఫటికము నందు నెఱ్ఱని వస్తువు చెంత నుండుట వలన ధర్మము గలవాని సంసర్గము మొదలు గాఁగల ధర్మముల సంసర్గమెచ్చోట నుండి వచ్చును? అని తలఁచి సుతరా మని చెప్పఁబడినది.

సరే కాని ఆత్మానాత్మలకు నభేదము గాని తాదాత్మ్యము గాని లేక పోయినను, వాని ధర్మములకు సంసర్గము (కలయిక) గలుగకున్నను, అధ్యాస మేల కాఁగూడదు? అనిన "ఇత్యతోఽస్మత్ప్రత్యయ గోచరే విషయిణి చిదాత్మకే యుష్మత్ప్రత్యయ గోచరస్య విషయస్య తద్ధర్మాణాం చాధ్యాస, స్తద్విపర్యయేణ విషయిణ స్తద్ధర్మాణాం చ విషయేఽధ్యాసో మిథ్యేతి భవి

తుం యుక్తం'' అని చెప్పుచున్నారు. అనగా, పైనిఁజెప్పిన తీరునఁ దాదాత్మ్యము గాని అభేదము గాని లేక పోవుట చేత వీనిని గూర్చి ప్రమ (యథార్థజ్ఞానము) లేమింజేసి యధ్యాసకు మూలమగు నిశ్చయ జ్ఞానము లేక పోవుట వలన నధ్యాసము దబ్బర (కల్ల) యనుటకుఁదగి యున్నది. యని యన్వయము.

దేని యందు దేని యొక్క యధ్యాసము నిరసింపఁబడుచున్నది? అని యాశంకించి యాత్మ యందు ననాత్మ యొక్కయు ననాత్మ ధర్మములయు, ననాత్మ యందు నాత్మ యొక్కయు నాత్మ ధర్మముల యొక్కయు నధ్యాసము నిరాకరింపఁబడు చున్నదని ''అస్మత్ప్రత్యయ గోచరే'' అను మొదలుగఁ జెప్పు చున్నారు. నేననుఁ బ్రతీతికిఁ దగి యున్నదియు, బుద్ధి మొదలగు వానికి సాక్షియు నేను నేనని తోపట్టు చున్నదియు నగు చిత్తు యొక్క యంశమగు నాత్మ యందు, నీవనుఁ బ్రతీతికిఁ దగి యున్నవియు సాక్షి చైతన్యముచే భాసిల్లఁజేయఁబడు చున్నవియు నగు బుద్ధి మొదలగు వానికిని వీనిధర్మములకును నధ్యాసము, మిథ్య యగును;

ఆత్మ యందు ననాత్మ కును ననాత్మ ధర్మములకును నధ్యాసము లేక పోవు గాక, అనాత్మ యందు నాత్మకును నాత్మ ధర్మములకు ''నేను స్ఫురింపు చున్నాను, నేను సుఖము గలవాఁడను అను మొదలగు ననుభవమును బట్టి యధ్యాసమేల కాఁగూడదు? అని యాశంకించి''తద్విపర్యయేణ''అను మొదలుగఁ జెప్పు చున్నారు. అనగా, నా యనాత్మకు విరుద్ధ మగు స్వభావము గల చైతన్య రూపము చేత సాక్షికిని సాక్షి ధర్మములకును నహంకారము మొదలగు విషయ జాతము నందు నధ్యాసము, అధ్యాస మునకుఁ గల సామగ్రి లేక పోవుట వలన మిథ్యా భూత మగుట యుక్తము

నిరవయవమును, నిర్గుణమును, స్వప్రకాశము నగు నాత్మ యందు గుణములయు, నవయవములయు, సాదృశ్యము గాని యజ్ఞానము గాని సంభవింపక పోవుట వలన నిందుఁ దొల్లిటి నిశ్చయ జ్ఞానముచేఁ గూర్చఁబడిన సంస్కారము గాని సాదృశ్యము గాని యజ్ఞానము గాని లేదు-

కాని యాత్మ, నిర్గుణమైనచో ''తద్ధర్మాణాం'' అని భాష్యము నందేల జెప్పఁబడినది? అనినఁ జెప్పఁబడుచున్నది. బుద్ధి యొక్క వృత్తి యందు నభివ్యక్తమగు (ఏర్పడిన) చైతన్యము (జ్ఞానము) విషయముతో (గోచరమగు వస్తువుతో) నభేదముగ నభివ్యక్తమగుఁ జైతన్యము స్ఫురణము, సత్కర్మల వలనఁ గలిగిన వృత్తి యందు నభివ్యక్తమగుఁ జైతన్యము ఆనందము అని యిట్లు వృత్తి రూపములగు నుపాధులచేఁ జేయఁబడిన భేదమును బట్టి జ్ఞానము మొదలగు నవి యాత్మ ధర్మములని చెప్పఁబడినవి. గాన నిర్గుణ బ్రహ్మ మాత్మ యను మతము నందు, నేను స్ఫురింపు చున్నాను. నేను తెలిసి కొను చున్నాను. నేను చేయు చున్నాను. అను ప్రతీతి యధ్యాస మనుటకు వీలు లేదు గాన నిది యథార్థజ్ఞానమే యగును.

నేను మనుజుఁడ నను సామానాధికరణ్యము (ఆత్మకు మనుష్యత్వము నందలి తాదాత్మ్యము) గౌణము గాని ముఖ్యము గాదను మతము నవలంబింప వలెను. ఇట్లు కాగా బంధము నిక్కమను జ్ఞానమును బట్టి, నివృత్తి యనం బడు ఫలము సంభవింపక పోవుట వలనను, బద్ధుఁడగు జీవునకును నిత్యముక్తుఁ డగు బ్రహ్మమునకు నేకత్వము గలుగక పోవుటచేఁ జెప్పఁదగిన విషయము సంభవింపక పోవుట వలనను వేదాంత శాస్త్రము (బ్రహ్మమీమాంస) మొదలు పెట్టఁదగినది కాదు. అని పూర్వ పక్ష భాష్యమునకుఁ దాత్పర్యము.

ఈ పూర్వ పక్షము బలిమి కలది కాదు; ఏల? యనిన, వినుము.

అసంగ మును స్వయం ప్రకాశము నగు నాత్మ యందు నధ్యాస యను నది లేక పోవుట నిక్కముగ నుచితమే. ఇట్లయ్యును "నేను తెలివి మాలిన వాఁడను, పని చేయు వాఁడను మానవుఁడనునను మొదలుగఁ బ్రత్యక్షమగు ననుభవము వలన నధ్యాసము లేదనుటకు వలను పడదు. ఈ ప్రత్యక్షము కర్తృత్వాదికము విషయముయి ప్రమ (యదార్థజ్ఞానము) అనుటకు వీలు లేదు. అపౌరుషేయ మగుట చేత నిర్దుష్ట మగుఁదత్త్వమస్యాది మహా వాక్య జాతము చేత సకలజ్ఞ యగు బ్రహ్మమును బోధించుటచే నీ ప్రత్యక్ష మెల్ల భ్రాంతి మాత్రమే యని నిశ్చయింపఁబడినది. జడత్వము ధర్మముగఁగల యహంకారము నందుఁ జైతన్యము ధర్మముగఁగల యాత్మయు నిట్టి యాత్మ యందు నా యహంకారమును, జడత్వము నందుఁజైతన్యమునుఁ, జైతన్యము నందు జడత్వమును, నారోపించి యొక దాని నొకటి తెలిసి కొన లేక పోవుటచే మిక్కిలి భిన్నము లగు నా యహంకారమునకును, నాత్మకునుఁ, గలిగిన దబ్బర యగు నజ్ఞానమే మూలముగఁగల యీ లోక వ్యవహారము పైనిఁజెప్పిన యట్లు నిక్కమగు దానిని దబ్బర యగు దానిని జోడించి యిది నేను నాదిది యని స్వభావ సిద్ధమయి యున్నది. నేనిది యను కొనుట తాదాత్మ్యధ్యాసము; నాదీశరీర మను కొనుట సంసర్గాధ్యాసము.

ఇక నీ యధ్యాస మనగా నేమి? యనిన నధ్యాస లక్షణము జెప్పఁబడుచున్నది. తొల్లి కను గొనఁబడిన వెండి మొదలగు పదార్థము, ముత్తెపు చిప్ప లోనగు వేరొండు వస్తువు నందు స్మృతి రూపమునఁ దోపట్టుట యధ్యాస యనఁబడును. స్మరింపఁబడెడు వెండి మొదలగు దాని రూపమును బోలిన రూపు గలదియై తోఁపట్టుట యని యర్థము. ఈ యధ్యాసము అర్థాధ్యాసము జ్ఞానాధ్యాసము అని రెండు విధములు. అందు నేను మనుష్యుఁడను బ్రాహ్మణుఁడను సుందరుఁడను అను మొదలగునభిమాన పడుట యర్థాధ్యాసము. నాదీమేనుఅను మొదలగు మమకారము జ్ఞానాధ్యాసము. ఈ రెండింటిలో నర్థాధ్యాసము నందు స్మరింపఁబడుచున్న దానితో సమాన మగు నది వేరొండు పదార్థము నందు నది తొల్లి చూచి యుండుట వలనఁ దోపట్టు చున్నది; జ్ఞానాధ్యాస యందన్నో స్మృతికి సమాన మగు నది యింకొక వస్తువునందు ముందుఁగనుఁగొనియుంటవలనఁదోపట్టు చున్నది.

ఈ యధ్యాసమునుఁగూర్చి పెక్కండ్రు పెక్కు తెఱంగులఁ జెప్పుచున్నారు. అధిష్ఠాన మునకును నారోపింపఁబడు దానికిని స్వరూపము నందు వివాదమున్నను నొక పదార్థ మింకొక వస్తువుగఁదోఁపట్టుట యను నధ్యాస లక్షణము సర్వ సమ్మతము గాన యుక్తులచేత నిక్కమగు నధిష్ఠానము నందు భ్రాంతి కల్పితమగుటచేఁ గల్ల యగు నింకొక వస్తువు తోఁపట్టు నని యెల్లరును నొప్పుకొనిరి. వారిలో నన్యథాత్మ ఖ్యాతి వాదులు ముత్తెపు చిప్ప మొదలగు నొండొక వస్తువు నందుఁ దనయవయవధర్మమగు వేరొకచో నున్న రూప్యాదికముయొక్క యధ్యాస మని నుడువు చున్నారు; ఆత్మ ఖ్యాతి వాదు లన్ననో వెలుపల నున్న ముత్తెపు చిప్ప మొదలగు దాని యందు బుద్ధి రూపమగు నాత్మ యొక్క ధర్మమగు వెండి యొక్క యధ్యాస మని చెప్పు చున్నారు.

ఇక నఖ్యాతి వాదులు దేని యందెయ్యది తోఁపట్టునో యా రెండు వస్తువులకును నా రెండిటి తలఁపులకునుఁగల భేదమును గ్రహింపక పోవుట వలనఁగలిగిన భ్రమ యధ్యాస మని చెప్పుదురు. మఱియుం గొందరు శూన్య వాదులు ముత్తెపు చిప్ప మొదలగు నా యధిష్ఠానమునకు విరుద్ధ ధర్మము గల కల్ల యగు వెండి మొదలగు దాని కల్పనయె యధ్యాస మని వక్కాణింపు చున్నారు. ఇట్లెవ్వ రెట్లన్నను, ఒక పదార్థ మింకొక వస్తువుగ దోఁపట్టుట యను నధ్యాస లక్షణ మెల్లరకును సమానమే యగును.

కాగా ముత్తెపు చిప్ప వెండి వడువునఁ దోఁపట్టుటయు, నొక్క చందురుఁడు చిపిటీ కరణము నందు (కంటి మీది రెప్పను వ్రేలితో నొక్కు నపుడు) నిద్దరు చందురులుగఁ గన్పట్టుటయు లోకమునం దనుభవ సిద్ధము.

సరే కాని సర్వ పరిపూర్ణమై యింద్రియాదులకు నగోచర మగు ప్రత్యగాత్మ యందు నహంకారము లోనుగఁగల విషయములకును వీని ధర్మములకును నధ్యాస మెట్లు సంభవించును? ఎల్లరును నెదుట నున్న వస్తువు నందు నింకొక వస్తువు నధ్యసము సేయుదురు కదా? ఇట్లేని యాత్మయు నధిష్ఠాన మగుటకై విషయ మగు గాక యనిన నిది యను ప్రతీతికి ననర్హ మగు ప్రత్యగాత్మ "న చక్షుషా గృహ్యతే" అను మొదలగు శ్రుతి వచనము ననుసరించి యింద్రియాదులకు గోచరము కానిది యని నీవు చెప్పు చుంటివి కదా యని యంటి వేనిం జెప్పెదము వినుము. నేనను ప్రతీతికి గోచర మగుట వలనను, నపరోక్షం బగుట వలనను (స్వానుభవ సిద్ధ మగుట వలనను) నీ ప్రత్యగాత్మ, నియమముగ నగోచర మనుటకు వీలు లేదు. మఱియు నెదుట నుండెడు వస్తువు నందే వేరొక వస్తువు నధ్యాసము చేయ వలయు నను నియమము లేదు. అప్రత్యక్ష మగు నాకసము నందు నవివేకులు నల్లగ నున్నది యని పచ్చగ నున్నది యనియు నధ్యసించెదరు. ఇట్లు ప్రత్యగాత్మ యందు నహంకారము లోనగు ననాత్మల యధ్యాసము విరుద్ధము కాదు. ఇట్లు పైనిఁజెప్పఁబడిన లక్షణముగల యధ్యాసమును విద్వాంసులు అవి

ద్యయని దలఁచెదరు. అధ్యసింపఁబడిన రజతాదికమును నిరసించి ముత్తెపు చిప్ప మొదలగు నధిష్ఠానము యొక్క స్వరూపమును నిశ్చయించుట యధ్యాస నివర్తక యగు విద్య యని చెప్పిరి. పైనిఁజెప్పిన యట్లు ఆ యధ్యాసము అవిద్యారూప మగుచు నుండగా నధ్యసింపఁబడిన రజతాదికము యొక్క దోషము చేత గాని గుణముచేత గాని యధిష్ఠాన భూతమగు ముత్తెపు చిప్ప మొదలగు నది యించుకయును సంబంధింపదు. ఇట్లు ప్రతిపాదింపఁబడినట్టియు, సాక్షి చైతన్య మునకుఁ బ్రత్యక్ష సిద్ధమయి నట్టియు, నవిద్య యనఁబడెడు నాత్మకును ననాత్మకును నొండొంటికిం గల యధ్యాసమునుఁ బురస్కరించు కొని ప్రమాణము ప్రమేయము ప్రమాతయు ననియెడు ప్రపంచ ప్రసిద్ధ ములును వేద చోదితములును నగు నెల్ల వ్యవహారములును, ఋగ్వేదము మొదలగు విధి నిషేధ పరములగు కర్మ శాస్త్ర ములును, విధి నిషేధ ప్రతిపాదకములు గాక కేవల ప్రత్యక్ తత్త్వ పరములై మోక్ష మార్గప్రదర్శక ములగు నుపనిష ద్వాక్యములునుఁ బ్రవర్తిల్లినవి.

సరే కాని ప్రత్యక్షము లోనగుఁబ్రమాణములును, కర్మ కాండజ్ఞాన కాండ మొదలగు శాస్త్రములును దేహాదికమే నేననియెడు నధ్యాస రూపమగు మూలావిద్యగల ప్రమాత యాశ్రయ ముగఁగలవి యెట్లగు చున్నవి? అనగా నా యా ప్రమేయ జాతమునకు హేతు భూతమగు ప్రమ యను నది కేవలాధ్యాస స్వరూపమగు ప్రమాతృ చైతన్యము నాశ్రయించి యుండుటం జేసి ప్రమాణము లవిద్యావ ద్విషయకము లగుట ప్రత్యక్ష సిద్ధమే యయ్యు నే ప్రమాణమునుఁబట్టి యవి యవిద్యా విషయకము లగుచున్నవి? అనినం జెప్పఁబడుచున్నది, శరీరము ఇంద్రియములు మొదలగు వాని యందు నేను నాది యను నభిమానము లేనిచోఁ బ్రమాతృత్వ ముపపన్నము కాదు గానఁ బ్రమాణముల యొక్క ప్రవృత్తియు నుపపన్నము కాదు. ఎట్లంటేని, దేవదత్తుఁడను వానికి సుషుప్త్యవస్థ యందు నధ్యాసము లేక పోగా నే వ్యవహారమును లేకుండుట జూపట్టు చున్నది; జాగ్రదవస్థ యందును స్వప్నావస్థ యందును బూర్వోక్త లక్షణము గల యధ్యాస ముండగా వ్యవహారము గనఁబట్టు చున్నది. ఈ లింగమును (గురుతును) బట్టి వ్యవహార రూప కార్యమునకు నధ్యాసము కారణ మని సిద్ధించు చున్నది.

సరే కాని మానుషత్వము మొదలగు జాతి విశిష్ట మగు మేనునందు నేననియెడు దేహాభిమానమునుఁబట్టి వ్యవహారము సిద్ధించు గాక ఇంద్రియములు మొదలగు వానియందు నాది యను నభిమానముచే నేమి ప్రయోజనము? అనినం జెప్పఁబడు చున్నది.

ప్రత్యక్షము లింగము మొదలగు వాని వలనఁ గలిగెడు "నేను ద్రష్టను నేననుమానించు వాఁడను" నేను వినువాఁడను అను మొదలగు వ్యవహారము మమత్వమునకు నాస్పదములగు నింద్రియములనుఁగ్రహింపక గాని, సంభవింపదు. తమకు నాశ్రయమగు శరీరము లేనిచో నింద్రియముల యొక్క వ్యాపారము సం

భవింపదు. మఱియును, అధ్యసింపఁబడని యాత్మ తాదాత్మ్యము గల శరీరము చేత నెవ్వఁడును వ్యవహరింపఁజాలఁడు గాన నాత్మతోఁగూడుకొనిన శరీరము ఇంద్రియముల కాశ్రయమగు గాక యధ్యాస మేల యని యన వలదు. "అసంగో హి" అను వేదవలను శ్రుతి వలన దేహాత్మలకుఁగల సంబంధము అధ్యాసము వలననే కాని సంయోగాదుల వలనంగాదు. సరే కాని యాత్మకు శరీరాదులతోడి సంబంధ మను నది యధ్యాస సిద్ధము కాక పోవు గాక, ఆత్మ చిద్రూప మగుట చేత స్వతస్సిద్ధముగఁ బ్రమాత యగుట యుపపన్నమయి యున్నది. సుషుప్తి యందున్నతో యింద్రియముల వ్యాపార ముపరమించుట వలన నాత్మకు ప్రమాతృత్వము లేదు. అని చెప్పుటకు వీలులేదు. ప్రమాతృత్వ మనగాఁ బ్రమకు నాశ్రయ మగుట గదా. ఆ ప్రమయే నిత్య మగుఁ జిద్రూప మైనచో నాశ్రయ మగుట సరి పడదు. ఇంద్రియములకు వైయర్థ్యము గూడ సంభవించును. పోనిమ్ము ప్రమ యను నది వృత్తి మాత్ర మంటిమా వృత్తి జడ మగుట వలన నపుడు జగమునకు నంధత్వము సంభవించును. గావున వృత్తి విశిష్ట మగు బోధయే ప్రమ యనఁబడును. అట్టి ప్రమకు నాశ్రయ భూత మగుట యాత్మకు వృత్తి విశిష్టమగు మనస్సుతోఁ దాదాత్మ్య రూప మగు నధ్యాసము లేనిచో సంభవింపదు.

ఇట్లేని యాత్మకుఁ బ్రమాతృత్వము లేక పోవు గాక యనినం జెప్పఁబడుచున్నది. ఆత్మకుఁ బ్రమాతృత్వము లేనిచోఁ బ్రమాణముల ప్రవృత్తి లేక పోవలసి వచ్చును గాన శరీరాదుల యందు నేనని యెడు నభిమాన రూప మగు నధ్యాసము ప్రమాతలో నుండుట చేతఁ బ్రత్యక్షము లోనుగాఁగల ప్రమాణములునుఁ, గర్మ కాండ జ్ఞాన కాండ మొదలగు శాస్త్రములును, నధ్యాస విశిష్టుఁ డాశ్రయముగఁగలవియే యగును.

'ఓయి! వ్యవహార మను నది యన్వయము చేతను వ్యతిరేకము చేతనుఁగూడ నధ్యాసము యొక్క కార్య మయి యున్న దని చెప్పుట, జ్ఞానులకు నధ్యాసము లేక పోయినను వ్యవహారము గన్పట్టు చుండుట వలన సరిపడి యుండ లేదు; అనినం జెప్పఁబడు చున్నది. విద్వత్త్వ మను నది (జ్ఞానియగుట) నేను బ్రహ్మమనైతి నను సాక్షాత్కారమా? లేక యుక్తిని బట్టి యాత్మకును ననాత్మ యగు దేహాదిక మునకును భేదము గలదని తెలిసి కొనుట యా? మొదటి పక్షము నందు బ్రహ్మజ్ఞానముచే బాధింపఁబడిన (తొలగింపఁబడిన) యధ్యాసము యొక్క యనువృత్తి చేత జ్ఞానులకు వ్యవహార మని సమన్వయ సూత్రము నందుఁ జెప్పఁబడును రెండవ పక్షము నందుఁ గేవల యుక్తిని బట్టి వచ్చిన పరోక్ష జ్ఞానము ననుభవైక సిద్ధ మగు భ్రాంతిని దొలగింప లేదు గాన నాత్మానాత్మ వివేకము గలవారుఁ గూడ వ్యవహార సమయము నందుఁ బశువులు లోనగు వానితో భేదము లేక యధ్యాసము గలవా రగుట చేత సమానులగుట వలన వారి వ్యవహారము అధ్యాసము యొక్క కార్య మనుట యుక్తము. "వివేకులు గూడ నధ్యాసము గలవారే

...ంగుదురు. ఏల? వ్యవహారము గలవారగుటం బట్టి, ఎట్లు? పశువులు పక్షులు మొదలగు వాని వడువున'' అని యిందుబ్రయోగము. పశువులు పక్షులు మొదలగు నవి శబ్దాదులతోఁగూడ శ్రవణము మొదలగు నింద్రియములకు సంబంధము గలుగఁగా నా శబ్దము మొదలగు వాని విజ్ఞానము ప్రతికూలము గాఁగా నా శబ్దాదుల నుండి మరలును. అనుకూల మయ్యె నేని యెదురుగఁ జనును. అది యెట్లనిన, బడియఁ జేఁబట్టుకొని యెదురుగ వచ్చుచున్న వానిం జూచి వీఁడు నన్నుఁ గొట్ట వచ్చుచున్నాఁడని తలఁచి పరువిడఁ దొరకొనును; పచ్చిగడ్డిఁ జేతఁ బట్టుకొని వచ్చుచున్న మనుజుం గని వానికి నెదురు సనును; ఇట్లు వివేకవంతులగు మనుష్యులు గూడఁ గసరుచుఁ గొఱకొఱఁ జూచుచుఁ గత్తిఁ జేబూని యెదురుగ వచ్చుచున్న బల్లిదులం బరికించి వారి వలనం దొలఁగుదురు. ఇట్టి క్రూరులు గాక ప్రసన్నులగు వారిం జూచి యెదురఁగఁ బోవుదురు. గావునఁ బశువులు మొదలగు వానితోఁగూడ మనుష్యులకుఁ బ్రమాణము ప్రమేయము నను నీ వ్యవహారము సమానమై యున్నది.

సరియే కాని, పశువులు మొదలగు నవి యధ్యాసము వలనఁ బ్రవృత్తిఁ గలుగుచున్నదని మనకుఁ జెప్పఁజాలవు. ఇతరులకుఁగూడ నిది ప్రత్యక్షము గాదు. గాన నీ దృష్టాంతము సాధ్య వికలమై యున్న దనిన నట్లు కాదు; పశువులు మొదలగు వానికి నవివేక పూర్వక మగు ప్రత్యక్షము లోనుగాఁగల వ్యవహారము సుప్రసిద్ధమై యున్నది. ఆ పశువులు మొదలగు వానితోఁ బాటుగ సమానమగు ప్రవృత్తి గలిగి యుండుట జూపట్టుట వలన నా యధ్యాస సమయమునందు వివేకము గలవారికిఁగూడ నీ వ్యవహారము సమానమై యున్నదని నిశ్చయింపఁబడుచున్నది. గాన వ్యవహార రూప మగు లింగమునుఁబట్టి యాత్మానాత్మ వివేకము గలవారికిం గూడ శరీరము మొదలగు వాని యందు నేను నాది యను నభిమానము గలదు.

లోకసిద్ధ మగు వ్యవహారము అధ్యాస మూల మయ్యె జ్యోతిష్టోమాది రూప మగు వ్యవహారము శరీరము కంటె నాత్మ వేఱను తెలివితోఁగూడి యుండుటం జేసి యధ్యాస కార్య మనుటకు వలను పడదని యాశంకించి యిందలి హేతు వొప్పుకొనఁబడు చున్నది. జ్యోతిష్టోమము మొదలయిన వేద చోదిత వ్యవహారము నందు నాత్మకుం గల పర లోక సంబంధము నెఱుంగక బుద్ధి పూర్వకముగ నాచరించు వాని కధికారము లేక పోయినను, ఉపనిష ద్వాక్యములచేఁ దెలిసికొనఁదగినదియు, క్షుత్పిపాసాదులు లేనిదియు, బ్రాహ్మణ్యము క్షాత్రము మొదలగు జాతి భేదము లేనిదియు, సంసార సంబంధము లేనిదియు నగు నాత్మ తత్త్వము అధికారము నందపేక్షింపఁబడదు. అనగా నే నాఁకలి దప్పి మొదలగు వానిచేఁ బీడితుండను బ్రాహ్మణ్యాది జాతి విశిష్టుఁడను సంసారిని నను జ్ఞానము వేద విహిత మగు జ్యోతిష్టోమాది కర్మల యందు నపేక్షింపఁబడి యున్నది

దీనికి విరుద్ధ మగు నాత్మ తత్త్వ జ్ఞాన ముపయుక్తము కాక పోవుట వలనను బ్రవృత్తికి బాధక మగుట వలనను నపేక్షింపఁబడదని ఫలితము.

పైనిఁజెప్పఁబడిన వేదాంత వేద్యత్వము మొదలగు విశేషణ ములతోఁగూడిన యాత్మ జ్ఞానమునకు ముందుఁబ్రవర్తించిన కర్మకాండ రూప మగు శాస్త్ర మజ్ఞానుల విషయ మగుట తప్పదు. ఇందుకు నాగమము ప్రమాణము. ఎట్లనిన "బ్రాహ్మణో యజేత న హ వై స్నాత్వా భిక్షేత అష్ట వర్ష ముపనయీత కృష్ణ కేశో௨గ్నీ నాదధీత" అను మొదలగు వేద విధులు ఆత్మ యందు బ్రాహ్మణ్యాది వర్ణములయు గార్హస్త్యాద్యాశ్రమ ములయు వయస్సు యొక్కయు, నవస్థలయు నధ్యాసమునుఁబురస్కరించుకొని ప్రవర్తిల్లు చున్నవి.

ఇట్లధ్యాసము ప్రమాణ సిద్ధ మయ్యె. దేనియందు దేని యొక్క యధ్యాస మను జిజ్ఞాస విషయ మయి యుదహరించుట కొరకు జ్ఞాపకము నిమిత్తము నధ్యాస లక్షణ మెట్లనిన; నధ్యాస యనఁగా నదది కాని దాని యందు నది యను దలఁపని చెప్పఁబడినది. అది యెట్లనిన, నాలు బిడ్డలు మొదలగు వారు నెమ్మదిగ నుండునపుడు దాను నెమ్మదిగ నుండు నట్లును వార లస్వస్థతగ నుండె నేని తానుఁగూడ నస్వస్థతగ నుండునట్లును, తన మేనునకుఁ బెరలగు వారి సాకల్య వైకల్యాది ధర్మములను దనయందు నధ్యసించును; ఇట్లు నేను బలసితిని. చిక్కితిని. తెల్లనివాఁడను. కూర్చుంటిని. నడచితిని. దాటితిని. అను మొదలుగ శరీర ధర్మముల నెల్ల నాత్మయం దధ్యసించును. మఱియు నేను మూగి వాఁడను. చెవిటి వాఁడను. గ్రుడ్డి వాఁడను. పొట్టి వాఁడను. అను మొదలుగ నింద్రియ ధర్మములను నాత్మ యందారోపించును. ఇంకనుఁగామము సంకల్పము సంశయము నిశ్చయము మొదలగు నంతఃకరణ ధర్మములను నాత్మ యందు నధ్యసించును. ఇట్లు సమస్తములగు మనో వ్యాపారములకు ద్రష్టయగుఁబ్రత్యగాత్మ యందు నాయా ధర్మముల నెల్ల నధ్యసించి సర్వ సాక్షి యగు నాప్రత్యగాత్మనుఁగూడ విలోమముగ నా యంతఃకరణాదుల యందు నధ్యసించును. ఇట్లాత్మయందు బుద్ధి మొదలగు వానిని నధ్యసించుట వలనఁ గర్తృత్వాదికమును, బుద్ధ్యాదుల యందు నాత్మ నధ్యసించుట వలనఁ జైతన్యమును లభించు చున్నది. ఇట్లధ్యాసము మొదలు లేని మూలావిద్యా రూప మగుటచే ననాదియు, నధ్యాసము వలన సంస్కారము, సంస్కారమువలన నధ్యాసము, నని యిట్లు ప్రవాహ రూప మున స్వభావ సిద్ధ మయినదియు, మాయచేఁ దోపట్టెడు [illegible] గార్య ప్రపంచ స్వరూపమును, గర్తృత్వమునకును భోక్తృత్వ మునకునుఁ బ్రవర్తక మునువై సర్వ లోక ప్రత్యక్ష మయి యున్నది. సంసార రూప మగు ననర్థమునకు మూలమగు నీ యధ్యాసమును రూపు మాపుటకును, బ్రహ్మాత్మైక్య సాక్షాత్కారము లభించుట కొరకును, నెల్ల యుపనిషత్తులును మొదలు పెట్టఁబడినవి. అని ప్రతినఁజేసి యాప్రతిజ్ఞను నెఱవేర్చు కొనుట కొఱకు నాలు గధ్యాయములుగ నున్న శాస్త్రము వివర్తవా

డులచేఁ బ్రతిపాదింపఁబడినది. అందువిషయమయి పరిణామ వాదుల మగు మా చే విచారణ చేయఁబడుచున్నది. "యుష్మదస్మత్ప్రత్యయ గోచరయో ర్విషయ విషయిణోః" అను పట్ల యుష్మత్ప్రత్యయ గోచర మగు నది ఇది యను ప్రతీతికి విషయములగు దేహము ఇంద్రియములు మొదలగు వాని విషయ మగుట యసంభవము. శరీరాదు లిదం ప్రత్యయ విషయములు (ఇది యను ప్రతీతికి గోచరములు) అగుటకు "ఇదగ్ సర్వమసృజత" అను శ్రుతియు "ఇదం శరీరం కౌంతేయ క్షేత్ర మిత్యభిధీయతే" అను భగవద్వచనమునుఁ బ్రమాణములు.

త్వం ప్రత్యయము గూడ (నీవను బ్రతీతియును) చేతన విషయమే యని చెప్పఁదగి యున్నది. ఎట్లనిన చైత్రుఁడు మైత్రుఁడు నను నిరువురకును వివాద గలుగఁగాఁ జైత్రునిచేఁ బ్రయోగింపఁబడిన నీవను పదముచేత మైత్రునకు నేనను బోధ గలుగును గాని వేరుగఁదోఁపట్టదు. ఇట్లు మైత్రుఁడు నీవను నపుడు చైత్రునకు నేనను బోధ బొడమును. గాన నీవు నేనను ప్రత్యయములకుఁ జైతన్యమే విషయ మగుచున్నది. గాని వేరొండు గాదు. ఇట్లు కానిచోఁ జైత్రుఁ నిగూర్చి మైత్రుఁడు వలికిన నీవను మాట చేతఁ జైత్రునకు నేను జైత్రుఁడ నని యహాం భావ ప్రకారక మగు బోధ గలుగక పోవలసి వచ్చును. గావున నీవు నేనను ప్రతీతులు చేతన విషయకము లగుటంజేసి పర్యాయములే యగును. వాఁ డను పట్లఁగూడ నిట్లే యోజన చేయఁదగినది. పంచాశిక యందు నిదియుం జెప్పంబడియె; నెట్లనిన "న త్వేవాహం జాతు నాసం న త్వం నేమే జనాధిపాః న చైవ న భవిష్యామః సర్వే వయ మతః పరం" అను పట్ల నేను నీవు వీరు అను నుత్తమ మధ్యమా ధమ పురుషములు మూడును మనమని యస్మత్ప్రత్యయ గోచరంతే వ్యాఖ్యాతములుగఁ గ్రోడీకరించి చెప్పుట వలన నేను నీవు వీడు వాఁడు నను ప్రతీతులు చేతన విషయములే యగును. ఇంతియ కాక నీవు చెప్పిన తీరున నేనను ప్రతీతియుఁగూడ నీవను బ్రత్యయము వడువున దేహ ధర్మముల సామానాధికరణ్యముచేఁ దోఁపట్టు చుండుటం జేసి దేహము మొదలగు వాని విషయమే యగుఁగాక: మఱియును నీవను బ్రతీతి యొడలు నింద్రియములు మొదలగు జడముల విషయమే యైనచో "తత్త్వమసి" అను నుపదేశము గూడ జడమును గూర్చియే యగును.

ఇట్లనుట చేత "నిద మస్మత్ప్రత్యయ గోచరయోః" (ఇది నేను అను ప్రతీతికి విషయములు) అని చెప్పఁదగి యుండగా "యుష్మత్" అను పదమును గ్రహించుట మిక్కిలి భేదమునకు నుపలక్షణము కొఱకని చెప్పుట నిరసింపఁబడిన దని యెఱుంగు నది. యుష్మదస్మత్ప్రత్యయములు చేతన విషయము లగుట చేత వానికి నించుకయు భేదము లేదని మీదఁజూపఁబడినది కదా; కావున నే నీవు నేను అను ప్రతీతికి గోచరములగు వానికి విషయము విషయియు న గుట గూడ సంభవింపదు. విషయ విషయీభావము భిన్న జాతులకుఁగాని సం

ఘటింపదు. ఇకను పైనఁ జెప్పఁబడిన తీరునఁ బ్రతీతు లేక విషయము లగుట చేత విరోధము లేమింజేసి చీకటికిని వెలుతురునకునుబోలి విరోధము గూడఁ దోపట్టదు. వెలుతురునకును చీకటికినివిరోధముఅనుపట్లనే యీ వెలుతురు చీకటులు రెండునొకయాత్మ ప్రకాశము నందునేవిరోధమును లేక భాసిల్లుచున్నవి. ఇదియుం జెప్పం బడియె“అహ మేకోఽనస్తమిత ప్రకాశ రూపోఽస్మి తేజసాం తమసాం। అంత స్థితో మమాంత స్తేజాంసి తమాంసి చైకస్య” అనగా నేనొక్కఁడనే సూర్యుఁడు చంద్రుఁడు మొదలగు వెలుగులయుఁ జీకటులయు లోనుండి యుస్తమింపని దేజస్సు స్వరూపముగఁ గలవాఁడనైతిని నాయొక్కని లోపలనే యీ వెలుగులు జీకటులు నున్నవి. అని యర్థము ఇట్లు కానిచోఁ గడవకునుఁ బట్టకుఁ గూడ విరోధముండును. గావున “యుష్మదస్మత్ప్రత్యయ గోచరయోః” అను మొదలగు యుక్తి సరిపడి యుండలేదు. గాన నీపైని “ఇదమస్మత్ప్రత్యయ గోచరయోః” అనిచెప్పఁదగియున్నది.

అందుఁగూడ నిది యను బ్రతీతికి గోచరమయి విషయమగుఁ బ్రపంచమునకును, నేననుఁబ్రతీతికి గోచరమయి విషయి యగుఁ జిదాత్మకును “నేను దీనినెఱింగితిని. నాచే నిది చూడఁబడు చున్నది. నాకుఁదోపట్టు చున్నది.” అను మొదలగు ననుభవమునుబట్టి క్రమముగఁ ప్రకాశింపఁజేయఁదగినదియుఁ బ్రకాశింపఁజేయు నదియు నగుట చేత వెలుతురు చీకటులకుం బోలి విరోధము లేదు. విషయ మగు ఘటాదికము (కడవ లోనగు నది) వృత్తి యందు వ్యాపించిన చైతన్యముచేఁ దెలియఁదగినది యని యొప్పుకొనఁబడినదియే కదా.

మఱియును స్వయం ప్రకాశ స్వరూప మగు(తనకుఁదా వెలుగొందు చుండెడు) చిదాత్మకు నస్మత్ప్రత్యయ గోచరత్వమే (నేనను ప్రతీతికి విషయమగుట యే) సంభవింపదు; నేనను ప్రతీతి యను నది, యజ్ఞానముయొక్క వృత్తియా? లేక యంతఃకరణము యొక్క వృత్తియా? జడమును జడ వృత్తియు నాత్మ ప్రకాశము నవలంబించి ప్రకాశింపు చుండుటం జేసి అచేతన మగు నజ్ఞానము యొక్క వృత్తికి స్వయం ప్రకాశ స్వరూప మగు నాత్మ గోచర మగుట సంభవింపదు. సంభవించు నంటిమా? కడవ నన్నుం జూచు చున్నది కడవకు నేను గోచరుఁడ నైతిని. అను బ్రతీతిఁగలుగును. వృత్తి స్వచ్ఛమైన దయ్యు స్ఫటికపు మణియు నద్దమును మొదలగు దానికిం బోలి వేదకత్వమగుట (తెలిసి కొనఁదగినది యగుట) సంభవింపనే సంభవింపదు; ఓయి? వృత్తికి గోచరమగుటయనఁగా వృత్తిచేఁ బ్రకాశింపఁ బడు నది యగుట కాదు; ఇక నేమి యనిన వృత్తి స్వచ్ఛ మగుట వలనఁదాని యందుఁ బ్రతిఫలించుటయే యగును; అని నుడువుట, రూపు లేనిది యొకదానియందుఁ బ్రతి బింబించుట యసంభవముగాన యుక్తము గాదు; రూపు లేని యాకసము నీరు మొదలగు దాని యందుఁ బ్రతిబింబించుట కనపట్టు చుండుట వలన నాత్మ రూపము లేనిది యైనను వృత్తి యందుఁ బ్రతి ఫ

లించుట సంభవింప వచ్చునని యన వలదు. అవివేకులగు బాలుర ప్రత్యక్షముగా
ని యాకసము నందు నలుపు నారోపించెద రను తీరున బింబ భూతమగు నాకస
ము గూడ గోచరము గాక పోవుటం జేసి దాని ప్రతిబింబము గూడఁ దమాముగ
ప్రత్యక్షముగాదు, అది గాన నీటి యందాకసము ప్రతి ఫలించు నట్టు లను దృ
ష్టాంతము ఆకసము కంటికిఁ గనుపడక పోవుట చేత దాని ప్రతిబింబము సుతరా
మునుఁ బ్రత్యక్షము గాదు గాన సరి పడి యుండ లేదు.

నీరు మొదలగు దాని యందు, మీఁదుగ నున్న మేఘ మండలముతోఁ గూ
డు కొని యున్న సూర్యుని కాంతి పుంజమే ప్రతి ఫలింపుచుఁ దోపట్టుచుండుట
వలన నాకసము ప్రతిఫలించు చున్న దను ప్రతీతి భ్రాంతి మాత్రమే యగును.
కంటికిఁ గను పడని రూపము ప్రతిబింబ రూపమునఁ గంటికగు పడు నని యొప్పు
కొనిన యెడల గాలి యును నేత్ర గోచరము గాదు గానఁ బ్రతిబింబ రూపము
న గోచరము కావలసి వచ్చును.

ఇంతియె కాక యద్దము నందలి గీటు ఆ యద్దము నందుఁ బ్రతిబింబింపని
యట్లు ఏది దేని యందుండునో యది దాని యందు బ్రతిఫలింపదు; అట్లు గావు
న శుద్ధచైతన్యము అంతటను నిండియుండుట వలన నజ్ఞాన కార్యమగునంతఃకరణ
ము యొక్క వృత్తి యందుఁగూడ వ్యాపించి యుండుట వలన నందుఁ బ్రతిఫలిం
చుట యసంభవము.

ఇంతియగాక, మీ వివర్త వాది మతమునందు మలిన సత్వ ప్రధానయగు
నవిద్య యొక్క పరిణామ రూపమగు నంతఃకరణము యొక్క వృత్తి యందుఁ బ్ర
తి ఫలించిన జీవునకేఁ గర్తృత్వము భోక్తృత్వము మొదలగునవి గాని బింబభూ
తమగు శుద్ధ చైతన్యము నకు నవి లేవు; ఇట్లయ్యును నద్దము నందుఁ దోపట్టెడు
నగ్ని మొదలగు వానికి దాహకత్వము (దహింపఁ జేయుట) లోనగు బనులం జే
యుట లేని వడుపునఁ బ్రతి ఫలించిన చైతన్యము నకుఁ గూడఁ గర్తృత్వము భో
క్తృత్వము దెలసి కొనియెడు దలంపు మొదలగు నర్థక్రియా కారిత్వము (పదార్థ
ములను సంబంధించిన పనులం జేయట) కలుగదు. శుద్ధ సత్వ ప్రధాన యగుమాయ
యందుఁ బ్రతి ఫలించిన ఈశ్వర చైతన్యము నకుఁ గూడఁ బ్రపంచ కర్తృత్వము
లోనగు నర్థక్రియా కారిత్వము లేదు. ఇట్లు కాఁగా బంధ మోక్షములును, జగ
త్కర్తృత్వమును నెవనికున్నవో యెఱుంగము.

ఇది యట్లుండగా మీ మతమునందు జీవత్వమనునది యవిద్య యందుఁ బ్ర
తి బింబించిన చైతన్యమా? అవిద్యయందు వ్యాపించిన చైతన్యమా? ప్రతి బిం
బ చైతన్య మంటి "యో విజ్ఞానే తిష్టన్" అను మొదలగు నంతర్యామి బ్రా
హ్మణమునకు సరి పడి యుండదు. మఱియుఁ గృతహానియు నకృతాభ్యాగ
మమును సంభవించును, అది యెట్లనినఁ బ్రతి బింబవాదము నందు నుపాధియం
దు నంతర్యాప్తము గాని చైతన్యము నకే ప్రతి బింబము చెప్పఁదగి యున్నది. ఉ

పాధియందు నంతర్భూతమగు చైతన్య భాగ మాయోపాధి యందుఁ బ్రతిబింబించుట యసంభవము. మేఘము నందు నంతర్భూతమగు మిన్ను గాని నీరుగాని నీటియందుఁ బ్రతి ఫలింపనియట్లు నీటిలోనుండెడు వామిన్నా నీటియందుఁ బ్రతిఫలించుట కనుపడదు గదా? మోము మొదలగునవి పైనుండు నపుడు ప్రతి బింబించినట్లు నీటిలో మునిగి యుండు నప్పుడు ప్రతి ఫలింపవు కదా? కనుక నీటియందుఁ బ్రతి ఫలించుటను గూర్చి మేఘము మిన్ను మొదలగు వానికింబోలి యంతఃకరణము మొదలగు నుపాధుల యందుఁ జైతన్య ప్రతి బింబమును గూర్చి యా యుపాధులయందు నంతర్గతముగాని చైతన్యమే బింబభూతమగును. కావున బింబ భూతమగునది యొండొక వికారము నందుండుట సంభవింపదుగాన బింబ భూతుఁడగు నీశ్వరుఁడు ప్రతిబింబ భూతమగు జీవచైతన్యము నందుండుట సంభవింపకపోవుటం జేసి యా యీశ్వరుడంతర్యామి బ్రాహ్మణమునందుఁ జెప్పబడిన రీతిని జీవాంతర్యామి యని నుడువుట సరిపడియుండక పోవలసి వచ్చును. (య సంగతమై యుండును).

చైతన్యమెల్ల యెడల నిండి యుండుటచేతను నంతః కరణములో నగు నుపాధులు పరిచ్ఛిన్నములు (చిన్న చిన్నవి) అగుట చేతను జలచంద్ర న్యాయమున (నీటియందుఁ జందురుఁడు ప్రతి ఫలించునట్లు) పూర్తిగఁ బ్రతి బింబించుట గలుగదు. ఇక నేమన్నను. ఉపాధుల యందు నంతర్గతముగాని చెంతనుండెడు చైతన్యము యొక్క ప్రదేశము ఆ యుపాధుల యందుఁ బ్రతి బింబించునని చెప్పఁదగి యుండుటచేత నాయాలోకాంతరములకు నుపాధి పోవు నప్పుడు, ఆ యా ప్రదేశ విశేషముల యందు వ్యాపించిన బింబ భూతములగు చైతన్యముల కు భేదము వలన నా ప్రతి బింబమునకుఁ గూడ భేదము తప్పని సరిగ నుండును గానఁ గృత హానియు నకృతాభ్యాగమమును (చేసినది చెడుటయు నవసరము లేనిది వచ్చి పడుటయుఁ) బ్రసక్తించును.

ఇకను జీవత్వ మనగా నవిద్య యందు వ్యాపించిన చైతన్య మంటిమా? అదియును సరిపడి యుండ లేదు. ఎట్లనిన, నీ పక్షము నందుఁ గూడ నుపాధియందు వ్యాపించిన చైతన్య మునకు జీవత్వమును, వ్యాపింపక యుండిన చైతన్యమునకు నీశ్వరత్వమును నగును. కాగా నట్టి ఈశ్వరుడు ఉపాధియందు నవచ్ఛిన్న మగు (వ్యాపించియున్న) జీవ చైతన్యము నందుండుట సంభవింపదు. గాన నంతర్యామి బ్రాహ్మణమునకు విరోధమును, అవిద్య యందు నవచ్ఛిన్నమగు (వ్యాపించిన) చైతన్యము జీవుఁడైనచోఁ గర్తృత్వ భోక్తృత్వ ములకు నా యా యంతః కరణ రూపములగు నుపాధులయందు వ్యాపింపఁదగిన చైతన్యము వేరు వేరగుట చేతఁ గృతహానియు, నకృతాభ్యాగమమును, సంభవించును. గావున, నౌపాధికాత్మ వాదమునందు (ఆత్మ యుపాధి నిష్ఠమైన దను మతము నందు) నన్ని విధముల

చేతను జీవునకు వైయధికరణ్యము వలన (వేర్వేరాశ్రియము గలుగుట వలన) పైనిఁజెప్పిన దోషము సంభవింపక మానదు.

ఇంతియ కాక, మీ వివర్త వాదము నందుఁ బ్రతిబింబమునునవచ్ఛిన్నమును (వ్యాపించు నదియును) కల్పితమగుట చేత నది బంధమునకు నాశ్రయ మగుట వలనను, నకల్పిత మగు శుద్ధ చైతన్యమును మోక్షమునకు నాశ్రియ మగుట వలనను బంధ మోక్షములు రెంటికిని వైయధికరణ్యము (వేరువేరు ఆశ్రియము గలుగుట) సంభవించినది. విశిష్టము వేరగు నపుడు విశేషముచే నిరూపింపబడుట చేత బంధము, విశేష్యముచే నిరూపింపఁబడుట చే మోక్షమును, ఇట్లు వైయధికరణ్యము. మఱియును, విశిష్టము వేరు కానప్పుడు జీవుఁడు ఈశ్వరుడు అనువిభాగమే లేకుండును. విశిష్టమును శుద్ధము నొకటియే కదా, కనుక నేనను బ్రతీతి యవిద్య యొక్క వృత్తియగుననుపక్షము అసంగతమే యగును.

ఇకను నేనను ప్రతీతి యంతఃకరణ వృత్తి యగు నను పక్షము గూడ సరిపడి యుండ లేదు. అంతఃకరణ వృత్తియును జడ మగుట వలనఁ జైతన్యము జడము చేతఁ దెలియఁదగినది యగుట యసంభవ మని కనుపరుపఁబడినదియే కదా। ప్రతిబింబ పక్షము నవచ్ఛేదక పక్షమును సరిపడి యుండ లేదని వివరింపఁబడి యుండుట వలన నా కల్పన యుక్తము కాను.

మఱియును, అవిద్యయు నవిద్యా కార్యమగు నంతఃకరణమును, వీని వృత్తులును, జడము లగుట వలన నివి చిత్ప్రకాశము లేక వెలుగొందుట సంభవింపక పోవుటంజేసియు, చిత్ప్రకాశము జడ రూప మగు నంతఃకరణ యొక్క వృత్తి నపేక్షించి యుండుటంజేసియు, నన్యోన్యాశ్రియ రూప మగు దోషము గలుగును గాన నాత్మ యస్మత్ప్రత్యయ గోచర మగుట (నేనను ప్రతీతికి విషయ మగుట) యే యసంభవము। చిదాత్మ యస్మత్ప్రత్యయ విషయుమగు గాక ఇందును గూర్చి యిట్లు విచారణ సేయఁబడుచున్నది.

నేనను ప్రతీతికి వేరుగ నితఁడమట (నిదియనుట) కనుఁబడు చున్నదా? వేరు లేక కన బడు చున్నదా? అట్లు (భిన్నముగ) గన్పడుట లేమింజేసి వేరనుటకు వలను పడదు. అ యహం ప్రత్యయము (నేనను ప్రతీతి) అవిద్యా కార్యమగు నంతఃకరణము యొక్క వృత్తి రూప మగుట చేతఁబుట్టినట్టి జ్ఞాన మగుట వలన, నిద్రావిడవ యును మొదలగు జ్ఞానము గలుగు నపుడును, సుషుప్తికి ముందుగ మొదలగు పట్లను లేక పోవుటం జేసి యభిన్నమనుటకు వీలు లేదు. విజ్ఞాన వాది మతము నందు బోలి క్షణికమగు జ్ఞాన సంతతియే యాత్మ యని యొప్పుకొనబడినట్లే యగును. "ఏతేన వృత్తిగమ్యాత్మకత్వం వా నావగమ్యతే। అవివేకాదతో దేహాద్యాత్మన్యధ్యస్త మిష్యతాం" అనగా నిట్లు చెప్పుట చేత నాత్మవృత్తికి విషయమైనదనుటయు దోషట్టదు. కావున నవి వేకము వలన శరీరాదుల

యందు నాత్మ యధ్యసింపఁబడుట నొప్పుకొనవలయును. అని పలికెడు నతఁడును, విశిష్టము గూడ నిత్యము కాక పోవుటంజేసి నిరసింపఁబడెను.

మఱియును, శ్రుతివలన నాత్మ తోపట్టుచున్నది యనుటలో శ్రుతి కేఁ దోపట్టుచున్నదా? శ్రుతి వచనమును బట్టి శ్రవణేంద్రియ మునకు విషయ మగుచున్నదా? అందు శ్రుతియవిద్యాకార్య మగుటవలన జడ మగుటం జేసి దానికి గమ్య మగుట (తోపట్టుట) యసంభవము. ఇక రెండవ పక్షముగూడ శ్రోత(వినువాఁడు) నేనను ప్రతీతికి గోచరుఁడగుటచేత దలఁపఁబడెడు కడవ మొదలగువానివలె జడు డగుటంజేసి యుపపన్నము కాదు. గాన నిక దేనికిఁ దోపట్టుటయో తెలియఁబడ కున్నది; ఇట్లు దేనికిని దోపట్ట కుండుటచేత నప్రసిద్ధ మగుట వలన జగత్తునకు నంధత్వము ప్రసక్తింపు చున్నది. కావునఁ బ్రాపంచిక వ్యవహారము వేరొక తీరున నుపపన్నము కాక పోవుట చేత నహం ప్రత్యయమే (నేనను ప్రతీతియే) సర్వ స్వతంత్రమైనది స్వచ్ఛ మగు నాత్మయే యని యొప్పుకొనఁదగి యున్నది గాని యహం ప్రత్యయ గోచరముగ నేదియును నంగీకరింపఁ దగినది కాదు. గావున దృశ్యమును జడము నగుట వలన నహం ప్రత్యయము (నేనను ప్రతీతి) సుషుప్తికి ముందు మొదలగు పట్ల లేదు. అను మొదలగు దూషణములకుఁ బరిహారము సిద్ధాంత పరిచ్ఛేదము నందుఁ జెప్పఁ బడుచున్నది. అది గావున "ఇతరేతర భావానుపపత్తి స్తద్ధర్మాణా మపి సుతరాం" అను మొదలుగ వివర్త వాదులచే నెద్ది యుపన్యసింపఁబడినదో యది యసంగతమే యగును. "నాచేఁ జూపఁపడు చున్నది; నాచే భాసిలఁజేయఁబడు చున్నది" అను మొదలుగ నాత్మ ప్రకాశము నాశ్రయించుకొని జడవర్గము వెలుఁగొందు చుండుటవలన నెయ్యెది దేని నవలంబించుకొని ప్రకాశించునో యది తదాత్మకము (తత్స్వరూపము) అగు నని నియమము; దీనికి జలమునకు లోబడి పొడచూపుచున్న తరగలు నురగ బుడగలు మొదలగునవి జల స్వరూపము లగుట నిదర్శనము గావునఁ, దొలుత ననువదింపఁబడిన పూర్వపక్ష గ్రంథ మెల్ల నసంగతమే యగును.

ఇకను సిద్ధాంత గ్రంథము నందుఁగూడ "అన్యోన్యస్మి న్నన్యోన్యాత్మకతా మన్యోన్యధర్మాం శ్చాధ్యస్య" అని యెద్ది ప్రతిపాదింపఁబడినదో యది చర్చింపఁదగి యున్నది. "అధ్యాస మనగా నది కాని దానియందు నదియను తలఁపు" అని నుడువుట వలన నాత్మయందు నిది యాత్మ కాదను బుద్ధియు; నాత్మ కాని దానియందు నాత్మయను బుద్ధియు నధ్యాసమగు నని లక్షణము కదా ఇందు బ్రహ్మము నందుఁ బ్రపంచ మధ్యసింపఁబడు చున్నదా? ప్రపంచమునందు బ్రహ్మ మధ్యసింపఁపడు చున్నదా? రెండవ పక్షము నందు బ్రహ్మము కల్లయగుటయు నధిష్ఠానము యొక్క సత్తె చేతఁ బ్రపంచము గూడ సత్యమగుటయుఁ, బ్రసక్తించును. మొదటి పక్షము నందు "ఒకదాని యందుఁ జూపబడిన దానిని వేరొక దానియందు నారోపించుట; తొల్లి చూడఁబడినది వేరొక దానియందు

స్మరణ రూపమునఁదోఁపట్టుట'' అని పలుకుట వలనఁద్రాడు మొదలగు దాని కంటెఁ బేరయాది యగు పుట్టమొదలగు తావునందుఁదొల్లి చూడఁబడిన పాము ఎదుట నున్నట్లేయు, నాపామును బోలి నిడుపును గుండ్రదనము మొదలగు నాకారాదికము గల రజ్జువు లోనగు దానియందు నారోపింపఁబడినట్టులు స్వప్రకాశ స్వరూప మగు బరబ్రహ్మమునకంటె భిన్నమగు నేప్రదేశము నందు దానికి సమానమగునట్లు ప్రపంచము తొల్లి యనుభవింపఁబడినది! బ్రహ్మమునకంటె వేరగు దేశము గాని కాలము గాని యాకారము గాని లేదు గదా? మఱియు, నధ్యాసము నందుఁదొల్లి చూడఁబడియుండుటయె కారణము గాని వేరొండు దాని యందు లేదను నియమము లేదు. అట్లుకాగాఁ దొల్లి చూడఁబడియుండుట, దానికి మునుపటి పుట్టువునందు ననుట యుపపన్నమై యున్నది. ఆజన్మయందుఁ గూడఁ దొల్లి చూడఁబడి యుండుట, దానికి మునుపటి జన్మయందు నని యిట్లు అనవస్థ సంభవించు నని యన వలదు. బీజాంకుర న్యాయమున ననాది యగుట చేత నీ యనవస్థ యొక తప్పితము లోనిది కాదు; అని పలుకుట యుక్తము కాదు, ఈ యనాదిత్వము (మొదలు లేనిది యగుట) యనగా నేమి? తొల్లి లేకపోవుటకుఁ బ్రతియోగి కాకపోవుటయే యైనచో బ్రహ్మము, అవిద్య, ప్రపంచము, నను నివి మొదలులేక సమ కాలికము లగుటచేత నొకటిముందు నొకటి వెనుక యను విభాగము లేమింజేసి వీనిలో నొండొంటికిఁ గార్య కారణ భావము లేకపోవును.

ఇకను సృష్టికిఁబూర్వమునందుఁ దనకుఁ గారణ భూతమగు నధిష్ఠానము నందు సూక్ష్మరూపమున (నవ్యక్త రూపముతో) నున్న ప్రపంచము స్థూలాకారముగ నగుటయే సృష్టి గావునఁ గార్య కారణభావ ముపపన్నము కాక పోవుట లేదనవలదు. సృష్టికి ముందుఁ దన కారణము నందుఁ బ్రపంచము సూక్ష్మరూపమున నున్న దనుటను గూర్చి విచారణ జేయఁదగి యున్నది.

ఇంద్రియములకుఁ బ్రపంచ మప్పుడు గోచర మగు చున్నదా? లేక గోచరము కాక యున్నదా? ఇందు మొదటి పక్షమునందు నింద్రియములకు గోచర మగునది స్థూలరూపముగ నుత్పన్నమగుట యసంభవము గానఁ గార్య కారణ భావము సరిపడదు. రెండవ పక్షము నందు నింద్రియములకు గోచరముగాని దానికిఁ దొల్లిఁ జూడఁబడి యుండుట లేక పోవుటంజేసి యధ్యాసము సంభవింపదు. అధ్యాసము నందు వేరొక దాని యందుఁ జూడఁబడుట యపేక్షింపఁబడ లేదని యెద్ది చెప్పఁబడినదో యది యుసఁ గల్లయే యగును. అందుఁ జూడఁబడిన దాని దానియందే యారోపించుట యసంభవము గదా? లోకమునందట్టి యారోపణ మనుభవములోనికి వచ్చి యుండలేదు,

ఇట్లు కానిచో వెండి యందుఁ జూడఁబడిన వెండి యగుట వెండియందే యారోపింపఁబడుఁగాక యను వట్ల భ్రమ ప్రమలకు రెండిటికి నేర్పాటు లేకపోవును. గావునఁ బ్రపంచమునకు వేరొక దాని యందు ముందుఁ జూడఁబడి

యుండుట లేమింజేసి యధ్యాసము యొక్క సంపకర్షము లేదని తెలయుగది.

ఓయి! ప్రపంచము ముందుఁజూడఁబడనిది యగుటచే మొదలు గలది యగుట ప్రాప్తింపఁగాఁ బలు తెఱంగులం గల సృష్టినిఁ గలిగించెడు దొల్లిటి కర్మ లేమింజేసి యకస్మాత్తుగఁ గలుఁగ వలసి వచ్చును. అట్లు కలిగె నేని ముక్తులగు వారికిఁ గూడ భంగము ప్రసక్తించును. కృత హానియు నకృతాభ్యాగమమును, సంభవించును. సుఖము దుఃఖము మొదలగు నానాత్వము గూడ నిర్నిమిత్త మగుననియనవలదు. "సదేవ సౌమ్యేద మగ్ర ఆసీత్" అని చెప్పఁబడిన తీరున "స్వాత్మభేద ఘనాన్ భావాన్ తదపోహన టంకతః। ఛిందన్ య స్స్వేచ్ఛయాచిత్ర రూప కృత్తం స్తుమ శ్శివం" అనగాఁదనకంటె భిన్నములు గాని పదార్థములనెల్ల మాటు పరచుట యనెడు గొడ్డలిచేఁ గొట్టుచు నెవ్వఁడు స్వేచ్ఛగ బలు తెఱంగులగు రూపులను జేయుచున్న వాఁడో యట్టి బరమ శివుని నుతింపదము" అని శ్రీమదీశ్వర ప్రత్యభిజ్ఞవచనము నవలంబించి ప్రపంచ మధ్యసింపఁబడక నెమలి గ్రుడ్డులోని రసము వడువునఁ దనకు నభిన్నదాన కారణ మగుచున్న పరమేశ్వరుని సంబంధమగు సర్వ స్వాతంత్ర్య మనఁబడు మాయా శక్తి యొక్క సామరస్యము చేత జ్ఞాన కర్మేంద్రియములకు గోచరము గాక యుండుట యొప్పుకొనఁబడి యున్నది.

ప్రపంచ మధ్యసింపఁబడినది కానియెడల వాస్తవమైన దగును గాన నా ప్రపంచములో నంతర్భూతమగు బంధము గూడ వాస్తవమైనదియే యగుటంజేసి మోక్ష మనునదియే యిక లేకపోవును, ముక్తినొందినవానికిఁ గూడ బంధము గలుగక తీరదని యనవలదు. ఏమనిన యుక్తియనునది తర్కమా? లేక ప్రమాణమా? అందు తర్కము ప్రమాణమునకు లోబడియుండి పదార్థజ్ఞానమును గలిగించునని యొప్పుకొనఁబడుట వలన నది స్వతంత్రముగ (యొకదాని యపేక్ష లేకయే) పదార్థముల నిర్ణయమును జేయందగినది కాదు; ఇక నా ప్రమాణము ప్రత్యక్షమా? ఆగమమా? అనుమానమా? ఇందు మొదటి పక్షమునందు బ్రత్యక్షముగఁ బ్రపంచమునకు బాధ యనుభవసిద్ధము కాదు; సరేకదా మీఁదమిక్కిలిగఁ బ్రపంచ వ్యవహారము అర్థము క్రియ మొదలగు వానిచే నిర్బాధకమై నడచుచున్నది. ఇకను "ఏకమే వాద్వితీయం బ్రహ్మ, నేహ నానాస్తి కించన" అను మొదలగు నాగమముగూడ యుక్తి కాదు. ఎట్లు? అనిన "ఏకం, ఏవ, అద్వితీయం" అను నీ మూఁడు విశేషణములచేతను బ్రహ్మమునందు స్వగతమును, సజాతీయమును, విజాతీయమును నగు భేదము తొలగింపఁ బడినది. ఓయి! ఇట్లయినచో ప్రపంచము బ్రహ్మముకంటె వేరుగఁ దోఁపట్టుచున్నదే? యని మరలఁబొడమినయాశంకను నణచుటకు "నేహనానాస్తికించన" అని పలుకఁబడినది. అనగా సచ్చిదానంద ఘనంబగు పరబ్రహ్మమునందు నిదం భావముచే (నిదియనుటచేత) నీరు గాలి మొదలగు స్వరూపములతోఁ దోఁపట్టుచున్న ప్రపంచము పరమాత్మయొక్క ప్రకాశము

నందు నంతర్భూతమగుచుఁ గడవసత్తు (సత్యము) వలెవసత్తు అనియు, నీఘటవ టాదికము భాసిల్లు చున్నది. యిది నాకుఁ బ్రియమై యున్నది. అనియు సత్తను నస్ఫూర్తను (కలుగుటకును బ్రకాశించుటకును) నన్నుపపత్తి లేకపోవుట కిన్నడు చుండుట వలన భేదము లేదు- ఇట్లు కానిచో "నేహసత్యమస్తిన కించ న" అనియే శ్రుతి యుండును, లేక శూన్యవాదమేని సంభవించును. ॥శ్రు॥ ఆ త్మైవేదం సర్వం; పురుష ఏవేదగ్ంసర్వం, సర్వఖల్విదం బ్రహ్మ, ఐతదాత్మ్య మిదగ్ సర్వం, ॥సూ॥ తదనన్యత్వ మారంభణ శబ్దాదిభ్యః" అను మొదలగు శ్రు తుల వలనను సూత్రముల వలనను, బ్రపంచమునకును బ్రహ్మమునకును నించు కయుఁ వేరులేమియే బ్రతిపాదింపఁ బడుచున్నది.

ఓయి! ఇట్లు బ్రపంచమునకును బ్రహ్మమునకును భేదము లేనియెడల బ్రహ్మమునకుఁ గూడఁ బ్రపంచమునకుంబోలి వికారిత్వము (పుట్టుట గిట్టుట మొ దలగు మార్పులు గలుగుట) లోనగు దోషములు పట్టవలసి వచ్చును. అనియనవ లదు. ఇందుకుఁ బరిహారము ముందుఁ జేయఁ బడును'

ఇక ననుమానప్రమాణ మొకయుక్తి యంటిమా? అదియుంగాదు. ఏల ననిన, బ్రపంచము దృశ్యమగుట వలన ముత్తెపుచిప్ప యందు వెండివడువునఁ గల్లయగును. నను మొదలగు లింగము కాలముచే నతిక్రమింపఁ బడిన దగుటచే సి ద్ధింపలేదు. బంధావస్థయందు హేతువును, మోక్ష దశ యందు సాధ్యము, న ని కాలాతిక్రమణము. ఇంతియకాక, బ్రపంచము దృశ్య మగుట చేత నను నీ హేతువును బట్టి కల్ల యగుట సాధింపఁబడె నేని బ్రహ్మము గూడ మిధ్యాభూత మన వలసి వచ్చును.

ఓయి! దృశ్య మగుట యనగా వృత్తి యందుఁ బ్రసరించి యున్న చైత న్యమునకు గోచర మగుట కావునఁ బ్రపంచము మిధ్యాభూతమగుట సరిపడియు న్నది; బ్రహ్మము ఇట్లు దృశ్యముకాదు. వృత్తికి మట్టుకు గోచరమయియున్నది. కనుక మీచేఁ జూపఁబడిన దోషము పట్టుటలేదు. అనవలదు. ఇట్టి వైషమ్యము గలుగుటకుఁ బ్రమాణమెద్దియును లేదు. జడస్వరూపమగు వృత్తి బ్రహ్మమునుఁ బ్రకాశిలఁజేయుచున్నది (తెలియఁ జేయుచున్నది) అని యొప్పుకొని నప్పుడు బ్రపంచమునుగూడ నావృత్తి భాసిలఁ జేయుచున్నదని యొప్పుకొందురు గాత.

ఓయి! వృత్తి జడమగుటచేతఁ దెలుపఁ దగినది కాదని వృత్తియందు వ్యా పించిన చైతన్యమునకు గోచరమగుట యొప్పుకొనఁ బడినదని యంటిరేని నట్లు కా దు. బ్రహ్మమును దెలుపుటకుఁ గూడ నావృత్తి సమానమై యున్నది; మఱియు ను వృత్తియును బ్రహ్మమును స్వచ్ఛము లగుట చేత నొండొంటియందుఁ బ్రతి ఫలించుటంబట్టి వృత్తికి బ్రహ్మము గోచరమగుట సంభవింప వచ్చును. బ్రపంచ మునందు వృత్తి బ్రతిబింబింప లేదు గాన వృత్తి బ్రపంచమునుఁ బ్రకాశింపఁ జే యు ననుట యుక్తము కాదు గావున వృత్తియందుఁ బ్రతిఫలించిన చైతన్యము

నకు గోచరమగుట యొప్పుకొనఁ బడుచున్నదని యనవలదు. ఒకదానియందొకటి ప్రతిఫలించుటంబట్టి యంతఃకరణము చిత్స్వరూపంబగునని తలఁపఁబడుచున్న దని చెప్పఁబడుచున్నదా? లేక చైతన్యమునుఁ బ్రకాశింపఁజేయుచున్నదని యూహింపఁబడుచున్నదని పలుకఁబడుచున్నదా? ఇందు మొదటిపక్షము అంతఃకరణమును నంతఃకరణవృత్తియు జడములగుటంజేసి సరిపడి యుండలేదు; ఇక రెండవపక్షమునందుఁగూడఁ జైతన్యము సర్వవ్యాపకమగుటచేత నిదమాకారిక యగు (ఇది యనిదృశ్యరూపమగు) వృత్తియందుఁగూడఁ జైతన్యముయొక్క ప్రతిఫలనము తప్పక కాదగియుండుటచేతఁ జైతన్యముతోఁ గూడియుండునుగానఁ గడవ లోనగువానిని నవశ్యముగఁ బ్రకాశిలఁజేయును. ఇందుకు నద్దములోనగువాని యందు స్వచ్ఛములు గాని మోము మొదలగునవి ప్రతిబింబించుట నిదర్శనము. కడవ మొదలగునవియును స్వచ్ఛములుగావు గాన స్వచ్ఛమగు వృత్తియందుఁ బ్రతిఫలింప వచ్చును; ఒకదానియందొకటి ప్రతిఫలనము లేనిచో వృత్తి యనర్థమును (బదార్థముకాని దానిని) బ్రకాశిలఁజేయుటచే బ్రహ్మముగూడ నిర్మలమగు నద్దము లోనగు వాని యందుఁ బ్రతిఫలించెడు మోము లోనగు నదియుం బోలి జడము గావలసి వచ్చును. తన యొక్క ప్రకాశము పెర దాని ప్రకాశము నందు మునిగి యుండుట చేత సర్వాత్మ యందుఁ బెరదాని యొక్క స్వచ్ఛత్వము గలుగుట లేదంటిరేని; సర్వాత్మలోఁ గొంత భాగమైన జడము కాక మానదు. కావున నొండొంటికిఁ బ్రతిబింబము సంభవింపదు. ఏల ననిన; నహమాకారికయు, నిద మాకారికయు (నేననియెడు రూపు గలదియు, నిది యను రూపు గలదియు) నగు వృత్తి యందు సామాన్యముగఁ జైతన్యము స్ఫురించుటకు విశేషము నందుఁ బ్రమాణము లేదు. ఇట్లు దృశ్య మగుట యను హేతువుచేత బ్రహ్మము గూడఁ బ్రపంచము వడువున మిథ్యా భూత మగుట దుర్వారము.

౬౦ బ్రహ్మము గూడ దృశ్యము (గోచరము) అగు ననియే యొప్పు కొనఁ బడు చున్న దన వలదు. ఏల ననినఁ బ్రత్య గాత్మ యొక్క ప్రసిద్ధి నేననుఁ బ్రతీతికి గోచరమును ననుభవైక వేద్యము నని చెప్పఁబడినది గదా?

“కశ్చి ద్ధీరః ప్రత్యగాత్మాన మైక్ష దావృత్త చక్షు రమృతత్వ మిచ్ఛన్। ఆత్మా వా అరే ద్రష్టవ్యః” అను మొదలగు శ్రుతుల చేతఁ బ్రత్య గాత్మ గోచర మగు చున్న దని ప్రతిపాదింపఁ బడుట చేత నేననుఁ బ్రతీతికి జీవుఁడే గోచరుఁ డగు చున్నాఁడు గాని ఈశ్వరుఁడు గాఁడనుటకు వీలులేదు. పరమేశ్వరుఁడు పరిదృశ్యమానుఁడగుట వ్యావహారిక మనుటకు వలను పడదు. ప్రపంచము గోచర మగుట గూడఁ బారమార్థిక మని చెప్పఁబడ లేదు గదా? అది దృశ్య మగుట వ్యావహారిక మగుట చేత మిథ్యా భూత మని సాధింపఁబడినది. అట్లు లీశ్వరునికిని మిథ్యాత్వము దలంపఁబడుచునే యున్నది.

మఱియుఁ బ్రత్యక్షముగఁ బ్రపంచము పదార్థములు క్రియలు మొదలగు

వాని చే నే బాధయును లేక యుండుట చేత నిప్పునకు వేడిమి లేమినిఁ గలిగించెడు కల్పిత మగు ననుమానముం బోలి బాధింపఁబడినదియే యగును.

ఓయి! ఏదే నొక విశేషము గనుపడిన పిదప బాధ గలుగుననూ నియమము వలనఁ బరబ్రహ్మము గోచర మయిన తరువాతఁ బ్రపంచమునకు బాధ యొప్పుకొనఁబడు చున్న దని యన వలదు. ఏమనిన; ఛాందోగ్యోపనిషత్తు నందు నుద్దాలకునకును శ్వేత కేతువునకును జరిగిన సంవాదములోఁ దొమ్మిది సారులు ఉపదేశింపఁబడిన సత్య వస్తువు నొక దానినిఁ దెలియుటచే నన్నియుం దెలియఁబడు ననుఁ బ్రతిజ్ఞకు విరోధ మగును. ఎట్లనిన, మట్టి యని తెలియఁబడిన తోడనే కడవలు మూకుడులు మొదలగు నవి యెల్ల నా మట్టి యొక్క కార్యము లని తెలియఁబడుచున్నవి. మట్టియను జ్ఞానము లేనిచో నవి దాని కార్య ములను జ్ఞానము గలుగదు. ఇట్లు బంగారు చూడఁబడిన తోడనే కడియములు గుండలములు మొదలగు నవి యెల్ల నా బంగారు కార్యము లని తెలియఁబడును. ఇట్లు బ్రహ్మము తెలియఁబడగా సకల ప్రపంచమును నా బ్రహ్మము యొక్క కార్య మని తెలియబడును. అని యిట్లు ఆఛాందోగ్యోపనిషత్తు నందుఁ బ్రతిపాదింపఁబడిన సర్వవిజ్ఞాన ప్రతిజ్ఞ బ్రహ్మము చూడఁబడి తెలియఁబడిన తోడనే ప్రపంచ మెల్ల బాధింప బడినది యగును; గావున నుపపన్నము కాదు. ప్రపంచము బ్రహ్మము యొక్క కార్య మను విజ్ఞానము గలుగదు గాన సర్వవిజ్ఞానమునకు బాధయే యగును.

ఇంతియ కాక; బాధ్య బాధక భావము (బాధింపఁదగినది, బాధించు నది యునగుట) దండమునకు భాండమునకుం బోలి ఏక ప్రదేశము నందును నేక కాలము నందును నుండఁదగి యుండ వలె నను నియమము చేత బ్రహ్మము సాక్షాత్కరించు నపుడు ప్రపంచము యొక్క జ్ఞానము లేక పోవుట వలననుఁ బ్రపంచము గోచర మగు చున్నపుడు బ్రహ్మ సాక్షాత్కారము లేక పోవుట వలనను బాధయే నంభవింపదు. లోకము నందుఁ గూడ ముత్తెపు చిప్పకును వెండికిని కడవకును వలువకును బోలి విరోధము లేక పోవుట వలనను వాని యొక్క జ్ఞానములకుఁగూడ నట్లే విరోధము లేక పోవుట వలనను ముత్తెపు చిప్పచే వెండియును వెండిచే ముత్తెపు చిప్పయును బాధింపఁబడవు; ఇక నేమనిన; నిది వెండి యను తెలివి, ఇది వెండి కాదనియెడు తెలివిచే బాధింపఁబడు చున్నదని చెప్పఁదగి యున్నది. కాని యిదియును సంభవింపదు. ఎందు చేత ననగాఁ దనకు గోచర మగు దాని యందునుఁ దన యందును నిలచి యున్నట్టియు వేరొక దాని స్వరూపము నందును వేరొక దానికి గోచర మగు దాని యందును నంధ తుల్య మగు నట్టియు, నిది వెండి కాదని యెడు వెండి లేక పోవుట యందు మాత్ర మున్నట్టియు, జరుగు చున్న తఱి నున్నట్టియు, జ్ఞానము వెండి విషయ మగు గడచిన కాలము నందలి జ్ఞానమును బాధించుటకు నెట్లు సమర్థమగును? తొమ్మిది చేలి కర్ర

కడవ మొదలగు వాని వలె నేక కాలము నందు నుండుట లేమిం జేసి సమర్థము కాదు. వెండియను జ్ఞానము వలనఁ బురుషునకుఁ బ్రవృత్తియు, నది కాదను జ్ఞానము వలన నివృత్తియు, నగు గాక.

ఓయి! ఇది వెండి యని నిశ్చయింపఁబడిన వస్తువునకు వెండి కాదను విషయమయి నిశ్చయ జ్ఞానము నందు నిమిత్త మెయ్యది? యని విచారణ సేయఁబడగా నొక విశేషమును జూచుట చేతఁ దొలుత ననుసరించి వచ్చెడు వెండియొక్క తెంపు లేని జ్ఞానము నివర్తింపగా నిది రజతము గాదను వెండి లేక పోవుటను గూర్చి నిశ్చయ జ్ఞానము బొడము నని యెల్లరకు ననుభవసిద్ధము గాన నా విశేష దర్శనమే దానికి నిమిత్త మగు నని నడుమ నొప్పుకొనక తీరదు.

అట్లే బ్రహ్మ సాక్షాత్కారము నందుఁ గూడఁ దొలి నుండి ననుసరించి వచ్చెడు ప్రపంచము నందలి తెంపు లేని లోకుల ప్రవృత్తియు నగును. గాన బాధ్య బాధక భావము సంభవింప వచ్చు ననిన నట్లు కాదు. ఏమనిన, కార్యమును జేయఁదగియుండుట, యున్నట్టి కారణమునకా? లేనట్టి కారణమునకా? అందు నాకసపు పువ్వు మొదలగు నది కార్య కారి గాదు గాన లేని కారణము కార్య కారి గాదు; విశేష దర్శన ముండెడు క్షణము నందు వెండి యొక్క జ్ఞానము లేక పోవుట చేత సరి యగు తటేని సరి యగు ప్రదేశము నందును నుండుట లేదు గాన నున్నట్టి కారణము కార్య కారి కాదు. విశేషమును గను గొనుట గలిగిన (పొడమిన) క్షణము నందు నశించెడు నవస్థను బొందిన వెండి యొక్క జ్ఞాన ముండినను వెండి యొక్క యునికి యుండదు; పుట్టిన పిమ్మటను, పుట్టక ముందును, కడవ లేదని యొప్పుకొనఁబడినది. గనుక విశేష దర్శనము రజత జ్ఞానము యొక్క బాధకు హేతు వగుట నరి పడి యుండ లేదు. తాను (రజతజ్ఞానము) బొడమిన క్షణము నందు తన యొక్క (రజత జ్ఞానము యొక్క) యునికి లేదు. వెండి లేమియొక్క తెలివి గలుగుటకు విశేషదర్శనము హేతు వగుట యుక్తము. ఏల యనిన నా రజతాభావ జ్ఞానము బొడమెడు క్షణము నందు నశించెడు నవస్థను బొందిన విశేష దర్శనముండుట వలన పుట్టిన క్షణము నందు గూడఁ గడవ యుండెనేని నపుడు కడవ యుండుట వలనఁ బుట్టుకయే లేకపోవలసి వచ్చును.

ఓయి! లేని దాని పుట్టుకకుఁ గారణ మను నిది నైయాయికులకే దూషణ మగును. మేమన్ననో సత్తు యొక్క యుత్పత్తిని (కలదాని పుట్టుకను) జెప్పువారము. ఏమనినఁ బుట్టుకకు ముందు సూక్ష్మాకారమున (అవ్యక్తరూపమున) నున్నట్టి కడవయే మట్టి కర్ర చక్రము గుడ్డ పీరిక లోనగు దాని చేత స్థూలాకారమున (వ్యక్త రూపమున) నేర్పడుటయే దాని పుట్టుక యని మాచే నొప్పుకొనఁబడినది. గావున నా విశేష దర్శనము చేత నుత్పత్తి క్షణము నందుఁ గూడ నది యుండుట వలన (దాని యునికి వలన) బ్రహ్మావలోకనము గలిగిన క్షణము నం

దును నట్టిదియ తప్పక కాదగి యుండుట చేత నశించెడు నవస్థను బొందిన ప్రపంచము యొక్క జ్ఞానము బోధమునకు గలుగుట చేత సమాన కాలము నందును సమ ప్రదేశము నందును నుండుట వలన బాధింపఁబడగినదియు, బాధించు నదియు, నగుట సంభవించును. అనిన నట్లు కాదు. సూక్ష్మాకారమున (అవ్యక్త రూపమున) నుండుట యనగా నేమి? కార్య స్వరూపము గాదు గానఁ గారణ రూపమున నుండుటకు వీలు లేదు. తనకుఁ గారణ భూత మగు మట్టి ముద్ద మొదలగు దాని యందు దానికి విలక్షణ మగుట చేత (భిన్న మగుట చేత) జ్ఞానేంద్రియ ములకును గర్మేంద్రియ ములకును, విషయము కాక యుండు నది ప్రత్యక్షము కాకుండుటంజేసి బ్రహ్మావలోకనము గలిగిన క్షణము నందు బ్రహ్మ దర్శనము ప్రత్యక్షము కాదు గాన నవ్యక్త రూపమున (సూక్ష్మ రూపమున) గడవ కలదని చెప్పుట యుక్తము కాదు. ప్రత్యక్షము కాక యుండు నది యెన్నఁడును గార్య కారి కాదు. అను నియమము వలనఁ బ్రపంచ జ్ఞాన మునకుఁ దరువాతిది యగు బ్రహ్మావ లోకనము యొక్క క్షణము నందు నా ప్రపంచ జ్ఞానము ముందుగనే నశించినది యగుట చేత సమ కాలము నందు గాని, సమాన ప్రదేశము నందుగాని, యుండునది కాక పోవుటం జేసి యనుసరించి వచ్చుట తెగి పోలేదు గాన బాధ్య బాధక భావము (బాధింపఁదగినది బాధించు నదియు నగుట) లేదు; ఇక నేమన్నను, ప్రపంచము కార్య స్వరూప మగుట వలన జ్ఞానములు (తెలువులు) వేరొండు తెలివి బోధము దనుక నిలచు నను నియమము వలన ననిత్యమవి తలంపఁబడుచున్నది.

ఓయి! శుక్తి రూప మగు విశేషమునుఁ గను గొనుట ఇది వెండి కాదను తెలివికి హేతు వగు నట్లు బ్రహ్మ దర్శనము ప్రపంచము కల్ల యను జ్ఞానమునకు నిమిత్త మని యంటి రేని, నిజము. మీ మతము నందు నభావ మను నది యధికరణ రూప మగుట చేతఁ బ్రపంచము యొక్క యభావ మునకును బ్రహ్మమునకును భేదము లేదు గానఁ బ్రపంచము కార్యము బ్రహ్మము కారణము అను నీ కార్య కారణ భావము సరి పడి యుండ లేదు. గాన నీ యధిక ప్రసంగముతో నిక చాలును.

కావున ననుమాన ప్రమాణము చేతను గూడఁ బ్రపంచము కల్ల యని సాధించుటకు వలను పడదు. ఇంతియ కాక, బ్రహ్మము నందీ ప్రపంచము ఏ ప్రమాతచే నారోపింపఁబడు చున్నది? బ్రహ్మము చేత ననినచో, బ్రహ్మ మారోపించు నది గా నియ్యకొనఁబడుట చేత నధిష్ఠాన భూత మగుట సంభవింపదు గాన, నధిష్ఠానమును గూర్చి భ్రాంతి ప్రసక్తించును. పోనిమ్ము బ్రహ్మము ఆరోపకము, (ఆరోపించునదియు) నధిష్ఠానమును, నగుఁగాక యని పలుక వలదు; అట్లు బ్రహ్మ ముభయాత్మక మైనచో భ్రాంతి గలదగుట ప్రసక్తించును. పోనిమ్మంటేని జీవుఁడారోపించు వాఁడును, బ్రహ్మ మధిష్ఠానము, నగు గాక యనిన, జీవ బ్ర

హ్మలకు భేదము ఇష్ట పడక పోవుటం జేసి యదియును సరి పడదు.

ఓయి! జీవ బ్రహ్మలకు నీ భేదము కల్పిత మని స్వేచ్ఛగ నియ్యకొనం బడు చున్న దనుటకును వీలు లేదు. ఆ కల్పితభేదమే యధ్యాస యను మాటచేం బలుకుటకు నుపక్రమింపంబడుట వలన నన్యోన్యాశ్రియ దోషము పట్టు నని దిక్కు. కనుక యధ్యాసము సంభవింపక పోవుటం జేసి'' అన్యోన్యాత్మకతా మన్యోన్యధర్మాం శ్చాధ్యస్య'' (పరస్పర స్వరూప మగుటను, నొండొంటి ధర్మములను, నధ్యాస మొనర్చి) అని యెద్ది చెప్పంబడినదో యది యుక్తము కాదు. '' మిథ్యాజ్ఞాన నిమిత్తోఽయం లౌకిక వ్యవహారః '' (ఈప్రపంచ వ్యవహారము మిథ్యాజ్ఞానము నిమిత్తముగం గలది) అనునట్లు '' త మేన మేవం లక్షణ మధ్యాస మవిద్యేతి మన్యంతే'' (ఇట్టి లక్షణము గల ఈ యధ్యాసమును నవిద్య యని తలంచు చున్నారు) అని మిథ్యాజ్ఞానమునకు నవిద్యయను మారుమాటతోం జెప్పుటవలన మిథ్యాజ్ఞానమనగా నవిద్యయే యగును. ఇందువిషయమయి విచారింపంబడు చున్నది.

అవిద్యకును బ్రహ్మమునకును సంబంధ మెట్టిది?

(౧)సంయోగ సంబంధమా? (౨)సమవాయ సంబంధమా? (౩)ఆశ్రయాశ్రియీ భావ సంబంధమా? (౪)కార్య కారణ భావ సంబంధమా? (౫)లేక, స్వరూప సంబంధమా? రెండును ననాదు లగుట చేతం బుట్టువు లేనివానికి సంయోగ మొప్పకొనమిని సంయోగసంబంధము లేదు; అవిద్యయు, బ్రహ్మమును ధర్మముని ధర్మియుం గాదు. అట్లైనచో బ్రహ్మమునకు నజ్ఞత్వముప్రసక్తించునుగాన సమవాయ సంబంధమును లేదు; అవిద్యయు బ్రహ్మమునుం జీకటియు వెలుతురుంబోలి పరస్పర విరుద్ధస్వభావములగుటంజేసి యాశ్రియాశ్రి యీభావ సంబంధముగూడ సరి పడలేదు; రెండును ననాదులగుటంజేసి ఒకటి తొలిది యొకటితరువాతిదియుం గావుగానం గార్య కారణ భావ సంబంధమును సంభవింప లేదు; స్వరూప సంబంధమను నది తన తన స్వరూపముల యందు మాత్ర ముండు నది గాన సంబంధం రెండింటి యందు నుండుట లేదు. గాన స్వరూప సంబంధము గూడ సరి పడదు ఇట్లెట్టి సంబంధమును, సరి పడక పోవుట చేత నవిద్యాబ్రహ్మములకు నధ్యాసము లేక పోవుటం జేసి ప్రకాశ్యప్రకాశక భావము (ప్రకాశింపంబడునది ప్రకాశిలంజేయు నదియు నగుట) తమామును లేదు. ఇక నవిద్యాబ్రహ్మములకు సంబంధ మను నది యధ్యాస సిద్ధ మనినచో బ్రహ్మమునకు నజ్ఞత్వము ప్రసక్తించునుగాన నదియును సిద్ధింపదు.

జీవునకుంగూడ వాస్తవము గాని మూలావిద్య యొక్క సంబంధమును బట్టియే యజ్ఞత్వము లోనగు నవి గలిగిన వని యొప్పకొనుట వలన నధ్యాస సిద్ధమగు సంబంధము వాస్తవము కాదని యన వలదు.

ఇంతియ కాక, అవిద్య విద్యకు గోచర మగు నదియా? గోచరము కానిది యా? విషయముల యందలి తగులాటము అధ్యాసము వలనఁగలుగుట చేత విద్యయే ముఖ్య స్వరూపముగఁగల బ్రహ్మమునకు నజ్ఞత్వము ప్రసక్తించును గాన నవిద్య విద్యకు గోచర మనుటకు వీలు లేదు; గోచరము కాదనినచో నిది యవిద్య యని స్ఫురింపక పోవలసి వచ్చును. ఇట్లగుటచే ననాది యనియు ననిర్వచనీయ మనియు నా యవిద్య యొక్క స్వరూపమెట్లు తెలియఁబడినది యగును.?

ఓయి! పరిశుద్ధ మగు విద్యయే ముఖ్య స్వరూపముగఁగల బ్రహ్మము చేత నవిద్య ప్రకాశింపఁజేయఁబడక పోయిననుఁ దన చేత (అవిద్య చేత) కల్పింపఁబడన యంతఃకరణముతోఁ గూడిన జీవుని యొక్క యపరిశుద్ధ విద్యచేత నే నజ్ఞుఁడనను ప్రతీతిని బట్టి ప్రకాశింపఁజేయఁబడు నది యగు గాక యనిన, నట్లు కాదు. ఏల? యనిన, అవిద్య యను నది మిథ్యా జ్ఞానము స్వరూపముగఁగలదగుట చేత జీవ సృష్టికి ముందు నెవ్వని ధర్మ మగుచు నెవనిచేఁ బ్రకాశింపఁజేయఁబడుచు నున్నదో యని తెలిసి కొనుటకు వీలు పడదు.

ఇందు జీవుఁడు అవిద్య యొక్క కార్య భూతుఁడగుట చేత నయ్యవిద్యకు వెనుకఁగాదగియుండుటం జేసి కారణ భూత యగు నవిద్య కార్యమున కంటె ముందుండ వలయు నను నియమము వలనను, జీవుఁడు నవిద్యయు నొక తఱినే బాడమె నేని నొకటి ముందు, నొకటి వెనుకయు, నగుట లేమిం జేసి బ్రహ్మము యొక్క యవిద్యచేఁ గల్పితములగుట తటస్థించును గానఁ కల్ల యగుటను దెలిపెడు హేతువు లేక పోవుట వలన వాస్తవములే యగును; బ్రహ్మము జడము కాక పోవుట వలన నిష్ప్రాపత్తి యందు భేద వాదమే యొప్పు కొనఁబడినది కాన నపసిద్ధాంతము అగును; మూలావిద్య జీవుని ధర్మ మని యొప్పు కొనఁబడినది. బ్రహ్మము యొక్క ధర్మమైనచో బ్రహ్మమునకు నజ్ఞత్వము లోనగు దోషము సంభవించును. అని ముందేఁ జూపింపఁబడినది.

మఱియు, నవిద్య స్వతంత్రయా? పరతంత్రయా? స్వతంత్రయే యైనచో మీకు మోక్షమే కలుగదు. పరతంత్ర యయ్యేనేని బ్రహ్మమునకు నజ్ఞత్వాదికము సంభవించు నను దూషణము చూపఁబడినది కదా? కావున జీవునకు లోబడి యున్నదని చెప్ప వలయును. ఆజీవుఁడు అవిద్య యొక్క కార్యభూతుఁడగుట చేత నా జీవకల్పనకు ముందు నెవనికి లోబడి యున్నదో మేమెఱుంగము; కావున నీ యవిద్య యొక్క ప్రసంగము మింటి పువ్వు వంటిది గాన "తస్యానర్థహేతోః ప్రహాణాయాత్మైక విద్యా ప్రతిపత్తయె సర్వే వేదాంతా ఆరభ్యంతే" (అవిద్యా రూప మగు ననర్థ హేతువును రూపు మాపుటకొఱకును, బ్రహ్మాత్మైక్య జ్ఞానము కలుగుట కొఱకును, నుపనిషత్తు లెల్ల మొదలు పెట్టఁబడినవి) అని యెద్ది చెప్పఁబడినదో యది యసంగత మని తెలియు నది. ఈ చెప్పుట చేత మూలవిద్యా రూప మగు బుద్ధినిఁ బుట్టించెడు దోషము నిరాశ్రయ మగుటచే

మింటి పువ్వు వంటిది గాన "అతస్మిన్ తద్బుద్ధి రధ్యాసః" (అది కాని దాని యందు నది యను తలపు నధ్యాస మనఁబడును) నను నది గూడ ఖండింపఁబడిన ది. తూలావిద్యా రూపమగు మూలావిద్య యొక్క కార్యము గూడ నట్టిదియే యగును గాన జీవునియందున్న యజ్ఞానము నేనజ్ఞుడనను ననుభవముచే సిద్ధించినది యనియు ననుటకు వలను పడదు. జీవుఁడు పరమేశ్వరుని యొక్క ఇచ్ఛచేత నియమింపఁబడినట్టి యాఈశ్వరుని సంబంధమగు జ్ఞాన శక్తి యొక్క సంకోచావస్థా రూపమగు గించిజ్జ్ఞత్వము నొసఁగఁడు నవిద్యామయుఁడగుట వలన వివర్తవాదులచే నొప్పుకొనఁబడిన మిథ్యాజ్ఞాన స్వరూపుఁడగుట సంభవింపదు. "వైవర్తాః బహు తర్క కర్కశమతి గ్రస్తాః పరం మాయయా భాట్టాః కర్మ ఫలా కులా హతధి యో ద్వైతేన వైశేషికాః। అన్యే భేదరతా వివాద నిరతా స్సత్త్వతో వంచితా స్తస్మాత్సిద్ధ పదం స్వభాసక మయం ధీర స్సదా సంశ్రయేత్" అనగా వివర్త వాది (శంకర మతము ననుసరించు వాఁడు) పెక్కులగు కుతర్కములచేఁ గఠినమగు బుద్ధిగలవాఁడై మూలావిద్యచే మ్రింగబడినవాఁడు; భట్టమతాను సారులగువారు జ్యోతిష్టోమాది క్రతురూపములగు చైవుల యొక్క స్వర్గభోగాది ఫలముల యందు లోలుపులై యున్నారు. వైశేషికులును ద్వైత వాదముచేఁ గొట్టఁబడిన తెలువులు గలవారై యున్నారు. మఱియుం గొందఱు సాంఖ్యులు మొదలగు భేదవాదులు ఇతర మతస్థులతో వివాదము నందు నభిలాష గలవారై సద్రూపమగు పరతత్త్వము విషయమయి మోసము నొందుచున్నారు; గాన స్వయం ప్రకాశమాన స్వరూపమైన స్వతస్సిద్ధపదవిని ధీరుఁడగు పురుషుఁడు నిరంతరమును నాశ్రయింప వలయును. అని పరమేశ్వరుని వచనము.

మ॥ ఇదిచింతామణిమంత్రచింతనసము- ద్ధేద్ధాంధ్రగీర్వాణగీ।
ష్పదచింతామణియజ్వకృత్యుపనిష- త్ప్రామాణ్యచింతామణిన్
విదితం బౌచువివర్తవాది మత ని- ర్వీర్యత్వ నిష్పాదన।
ప్రదమైయైదవదౌమయూఖమలరుం-గ్రైలింగ వాగ్గుంభనన్ ॥

ఇట్లు శ్రీమదంకిత వెంకట జగ్గరాయ ధరావర ప్రేరిత శ్రీవత్సగోత్ర పవిత్ర షడ్దర్శనీ పతి నారాయణ యజ్వ చింతామణి కవి కృతులలో
శ్రీమదాంధ్ర వేదాంత సిద్ధాంత చింతామణియందు
వివర్తవాద నిరసనంబను పంచమ
మయూఖము ముగిసెను.

శ్రీపరదేవతాయై నమః.

శ్రీమదాంధ్ర వేదాంత సిద్ధాంత చింతామణి

సిద్ధాన్త స్వరూప నిరూపణ మను నారవ మయూఖము.

శ్లో॥ శ్రీమద్వేంకట జగ్గరాయ ధరణీపాలాగ్రణే రాజ్ఞయా
శ్రీచింతామణి సత్కవీశ్వర మణి నాగరాయణోపాధ్యాయః
అద్వైతస్య కరోతి చౌపనిషదే సిద్ధాంత చింతామణౌ
త్రైలింగోక్తి మనోహరే సురుచిరే షష్ఠం పరిచ్ఛేదకం॥

షోడశ పదార్థ వాదులగు నైయాయికులు, సప్త పదార్థ వాదులగు వైశేషికులు మొదలగు వారి యొక్క మత విశేషములను ఖండించుట యుక్తమే. భగవంతుండగు శ్రీవేదవ్యాసునిచే రచింపఁబడిన బ్రహ్మమీమాంసా శాస్త్రము మనయిరువురకును సమానమగు ప్రమాణమై యున్నది. అందు వివర్తవాదమునుఁబట్టి అద్వైతమును నిర్వహించుట సంభవింపదని చెప్పబడినది. అట్లైనచో నద్వైత మతమును నీవెట్లు నిర్వహించెద వనిన, నిజమే వినుము.

వివర్త వాదులచే నద్వైతమును నిర్వహించుటను గూర్చి యిట్లు చెప్పఁబడుచున్నది. సత్తును, చిత్తును, ఆనందమును స్వరూపముగఁగల యొండొక యాత్మ, కేవల సత్య స్వరూపమై వెలుగుచు నహంకార మమకారములు లేనిదియు, నిరుపాధికమును, శాంతస్వభావమును, ప్రపంచము యొక్క ఉత్పత్తి వినాశములకుఁ గారణ మైనదియు, శుద్ధ చిద్రూప మగుటచే భావములకును, నభావమునకును, లోబడనిదియు, దనకుఁదాఁ బ్రకాశింపుచున్నదియు, నగుచు నిత్య ముక్తమైనది యని నిరూపింపఁబడినది.

ఇది యంతయును యుక్తముగనే యున్నది. కాని, సర్వ వ్యాపక మగు నా యాత్మ విమర్శ శీలము కానిది, (అకర్త) అనుట యుక్తము కాదు. ఏల? యనిన, నా యాత్మకుఁ గర్తృత్వ రూప మగు శక్తి స్వభావమును మీరని స్వతస్సిద్ధ ధర్మమయి యున్నది. మఱియు, నాత్మకుఁగల కర్తృత్వము జ్ఞానమునకును, శక్తతకును, సామరస్యముగ నున్నది. శక్తి వలనఁగలుగు క్రియ యొక్క సంపత్తి నెఱుంగుటయే జ్ఞాత యొక్క ధర్మమగును. ఇట్లు జ్ఞానమును, క్రియయునుఁ గర్తకు స్వభావము లగుట వలన నీరెండును సృష్టికి నభిముఖము లగుటయ యిచ్ఛ యనఁబడును. కర్త యొక్క యీ యిచ్ఛా జ్ఞాన క్రియా శక్తుల వలన నీ ప్రపంచ మంతయు నిట్లు విజృంభింపు చున్నది. కనుక నాత్మకుఁ గర్తృత్వ రూప మగు విమర్శము స్వభావ మని మేము వక్కాణింపు చున్నారము.

ఆత్మ యొక్క కర్తృత్వ రూప మగు నా విమర్శనమునకే శక్తి యనియు, నైశ్వ
ర్య మనియు, సామర్థ్య మనియు, స్పంద మనియు, స్వాతంత్ర్య మనియు, సా
క్షి యనియు, నోజస్సనియు, కళ యనియును బర్యాయ పదములు (పేళ్లు)

సరే కాని, ఈవిమర్శనము దానినంగీకరించనిచో నేమి బాధక మున్నది? అనినచో
తెల్పెదము వినుము; నే నెఱింగితిని; నాకిట్లు తోచుచున్నది; అను మొదలగు స
మస్త లోక వ్యవహారము నందును దగిలి యున్న (అంటియున్న) ప్రకాశాత్మక
మగు నర్థము కనుపడు చున్న ఘట పటాదులగు సకల వస్తు జాలమునకును, క
నుపడని యట్టి గుండేటి కొమ్ము, గగనారవిందము, లోనగు నభావ సమూహము
నకును, సమాన మగుచు స్ఫురించు చున్నది. అందు ప్రధాన మగు వృత్తిచే ద
నకు దా వెలుగొందుటయే స్వభావముగ గలుగుట వలన నొండొక ప్రమాతయు,
నీప్రమాతయే యాధారముగ గలిగి ప్రకాశింపబడు చున్న ప్రమేయమును, గ్రహింప
బడు దానికిని గ్రహించు దానికిని (ప్రమాతకు ప్రమేయమునకును) సంయోగమునకు
(కలియికకు) సాధనభూత మగు నొండొక ప్రమాణమును, నను నీప్రమాత మొదలగు
వాడు నా బరమార్థముగ గల ప్రపంచమునకు ప్రకాశ మగు చున్నది. ఇట్టి ప్ర
మాత నొప్పుకొననిచో ప్రపంచ మెల్లగటికి చీకటిగ నుండ వలసి వచ్చును.

అనగా బలువిధములగు సిద్ధాంతములచే వికల్పింపబడుచు నొండొంటి
కి బాధ్య బాధకత్వము గలిగినను అంతటను భాసిల్లు చున్న ఘట పటాది పదా
ర్థములు పండిత పామరులకు సమానముగ ప్రత్యక్షముగ గనుపడు చున్న వను
టలో నేవివాదమును లేదు. చూచుట యనునది చెట్టును గొట్టుటకు గొడ్డలియుం
బోలి యొండొక యుపకరణము (సాధనము) లేక గాని సంభవింపదు. అను ని
యమమును నొప్పుకొనక తీరదు. కావున గ్రహింపదగిన దానిని గ్రహించు న
పుడు, చక్షు రింద్రియము మొదలగు నుపకరణములు తప్పని సరిగనుండ వలయు
ను. ఆ నేత్రేంద్రియము లోనగు నవియును బాహ్య వస్తువులను దలచుట యను
నాత్మ యొక్క విమర్శయే యాధారముగ గల వగుటచేసి యే యింద్రియముల
కును వైకల్యము లేని ప్రమాతకు గూడ వేఱ తలంపుతో నుండుట (పరాకుగా
నుండుట) మొదలగు నవస్థల యందు నెదుట నున్న పదార్థముల యొక్క యవ
భాసము (తోపట్టుట) సంభవింపదు గాన నంతఃకరణమును నపేక్షించును. అ
నని యంశమును దప్పక యొప్పుకొన వలయును. కనుక మనో విమర్శనమును
విడుచుటకు వీలు లేదు. ఇదియు జెప్పంబడియె. అంతరిక్షము నందు హంసలు
రెక్కలను జాచుచు నెగురును. మనస్సనియెడు రాజహంస యన్ననో పరాకా
శము నందు రెక్కలు లేకయే యెగురుచున్నది. ఆహా యేమి యాశ్చర్యము!
ఉపకరణములు (ఇంద్రియాది సాధనములు) కలవి లేనిచో గార్యకారు లెన్న
డును గానేరవు. ఇవి విమర్శాత్మక మగు నాత్మ స్వరూపమునే యాశ్రయించు
కొని యున్నవి. కావున ఘట పటాది పదార్థములను బరిశీలించుట (పర్యాలో

చించుట) యను పనియందు లోనున్న యొండొక కర్త యుండక తీరదు. ఆ కర్తయునుఁ దనకు గోచరములగు వానియందు దనశక్తిచే దేశము కాలము మొదలగు భేదము ననుభవించును. వేరొక కర్త యా భిన్న భిన్న వస్తువులలో నొకదాని నుండి యొక దానిని వ్యాపించుచు నుండును. ఇట్లు తెంపులేనట్టియుం దెంపుగలయట్టియు నకల్పితుండు కల్పితుండునను నిరువురుఁ బ్రమాతలకు నొప్పుకొననిచోఁ బ్రపంచ వ్యవహారము సరి పడి యుండదు. అందు నకల్పితుండగు ప్రమాత అఖండైక రస స్వభావుండై స్ఫురింపుచు గ్రహింపఁదగిన పదార్థ జాతమునకుఁ బ్రకాశ హేతువునుఁ గలిగించును. కల్పితుండగు ప్రమాత యన్ననో ఘటము పటము అను మొదలగు భేద జ్ఞానము వంటుటచే పూర్వాభ్యాసము వలన నా యా వికల్పముల విక్షోభము స్వభావముగఁగల పదార్థముల యొక్క వ్యవహార విభాగమును గలిగించును. ఇట్లు ప్రమాత లిరువురు నవశ్యముగ నుండుట యుచితము;

కాగా గ్రహింపఁదగిన దానిని గ్రహించు నపుడు, ఇంద్రియములు లోనగు వానింబట్టి ప్రపంచవ్యవహారమునకు నాధార భూతుఁడగుచు నకల్పితుఁడగు నొక ప్రమాతను నంతరంగము నందు విమర్శింపవలెను.

ఇట్టి ముఖ్య (ఉత్తమ) ప్రమాతకు స్వాతంత్ర్యము స్వయంప్రకాశత్వమును లక్షణముగఁ గలిగి నేనను విస్ఫూర్తియే స్వరూపముగఁ గల (పరిపూర్ణాహంభావము, లేక సంపూర్ణ కర్తృత్వము స్వరూపముగఁగల) విమర్శమును నొప్పుకొనవలయును. లేనిచో నద్దము మొదలగు వాని వెలుగు (తళుకు) వడువున నీప్రమాత (ఆత్మ) జాడ్య కోటిలోఁ జేర వలసి వచ్చును. అది యెట్లనిన, మిగుల గొప్పది యగు నీప్రపంచవ్యవహారము యొక్క ప్రబలుట యందు పుడమియుఁ గొండలు సంద్రములు లోనగు పెక్కు భావములు వ్యవహరింపఁ బడుచున్నవి. ఈ భావములయొక్క వ్యవహారము ఇంచుకయును సంకరము లేక మిగుల నేర్పాటు గలిగి చూపట్టుచున్నది, ఇట్టి యేర్పాటునకు నెయ్యది ప్రధాన కారణమయి యున్నది? అని యాలోచించెడు బుద్ధిమంతులకు సంవిత్తికి (తెలివికి) తప్ప వేరొండు దోపట్టదు. ఆసంవిత్తిని విడచి వేరొక కారణము నాలోచించినచో నేను యాత్మను గానను బుద్ధి బొడమును. పుడమి కొండలు మొదలగునవియు నుండవు. ఇది భూమి ఇవి కొండలు అను మొదలగు నేర్పాటునుఁ గలుగదు. భావములకు నేర్పాటు లేనప్పుడు వాని వెలుంగుటకు నెవడు సమర్థుఁడగును? ఇట్లు వేద్యములగు (తెలసికొనఁదగినవి) పుడమి మొదలగు వానికి సంకరము లేకుండఁ బ్రకాశింపఁజేయుట విషయమయి సామాన్యముగను విశేషముగను సంవిత్తియే (తెలివియే) సమర్థమై యున్నది. ఈ సంవిత్తియు పుడమి మొదలగు వదితరుం బోలి వేరొకదానిచేఁ బ్రకాశింపఁబడుచు నుండెనేని పుడమి మొదలగు వానిలోఁ జాటుగ జడ మగుట వలనఁ బ్రకాశ స్వరూపము కానిదిగా నుం

డవలెను- తెలివి యనునది వేరొక దానిచేఁ బ్రకాశింపఁ జేయఁబడుచుండిన యెడ లదానికిఁగలసంవిత్త్వము(తెలుపుటయనునిజధర్మము)లోపించునా? లోపింపదా? లోపింపదనినయెడల దానికి వేరొండు ప్రకాశకము గలదని చెప్పుట యుక్తము కాదు. లోపించు ననిన యెడల సంవిత్త్వము లోపించిన యాచిత్తు (తెలివి) ఎట్టి స్వరూపముగలది? వేరొక దేనిచేఁ బ్రకాశింపఁబడుచున్నది? దీనినిఁ బ్రకాశింపఁ జేయు వేరొక దానికిఁ బ్రకాశము దేని వలనఁ గలుగుచున్నది? మఱి యింకొక దాని వలనఁ గలుగుచున్న దనిన దానికి మఱియొకటి దానికి వేరొకటియు నిట్లు బ్రకాశకములకుఁ దెంపు లేక పోవుట (అనవస్థ) సంభవించును. కావున బ్రకాశ మనునది స్వయంప్రకాశము (తనకుఁదా వెలుగుచున్నది) అయ్యుఁ బ్రకాశించుట వేరొక దానికి స్వభావమును బట్టి సిద్ధించుచున్నది భావములను (భూమి మొదలగు పదార్థములను)మాత్రము ప్రకాశింపఁజేయుచు స్వయం ప్రకాశము కానిచోఁ బ్రకాశ్యములగు ఘట పటాదుల వలె జాడత్వమును విడువక యుండవలసి వచ్చును. గావున నీ సంవిత్తు స్వయంప్రకాశ మయ్యు, స్వయముగ నొండొక కర్తృత్వము గలదయి యున్నది. తనయొక్క కర్తృత్వమునకుఁ గూడ భావములకు వలెఁ బ్రకాశింపఁ జేయుట స్వభావసిద్ధము. గావున స్వయం ప్రకాశమగు నీసంవిత్తునకుఁ దనయందు విశ్రాంతిరూపస్వరూపముగఁగల కర్తృత్వమునుఁ దప్పని సరిగ నొప్పుకొనవలెను. విద్వాంసులీకర్తృత్వమునే యహంత యని తెలిసికొనుచున్నారు. వేద్యములగు పృథివ్యాదులయొక్క ముఖ్యమగునిలుకడకుఁ గారణమగు సర్వవ్యాపక సంవిత్తుయొక్క యహంభావము స్వయముగ వేద్యవర్గమునకు నాధారమగుచున్నది- సర్వసమర్థమగు బ్రకాశమునకుఁ బ్రధానమైన యైశ్వర్యమగు నీయహంభావమే విమర్శమనఁబడుచున్నది. కనుక షడ్గుణైశ్వర్య సంపత్తి గల ప్రకాశస్వరూపుఁడగు నీశ్వరుఁడు స్వతంత్రుఁడై సర్వంసహుఁడు (సమస్తమునోర్చువాఁడు) అనఁబడుచున్నాడు. అనగా సకప్రమాతకు తన సంవిత్తునందు విశ్రాంతి లేనిచో (ఉనికిలేని యెడల)దనయందు మాత్రమున్నట్టియుఁ, దనస్వరూపము నందు మాత్రము విశ్రాంతి గల యట్టియుఁ, బ్రకాశాప్రకాశములును,నజడజడములును, నగురెండు వస్తువులకు ఘటపటములకుంబోలి యొండొంటికి వేరను లక్షణముగల విలక్షణత్వము గలుగక పోవును.

చిత్తుయొక్క ప్రకాశము నలుపు మొదలగుపదార్థముల సంబంధము గలిగి యుండుటచేత జడము కాదనవలదు. నలుపు లోనగు రంగులు గల వాని సంబంధమాత్రముననఁ బ్రకాశమునకు నజడత్వము నొప్పుకొనినయెడల మట్టికిని కుండకును గారణము కార్యము అను సంబంధమునుఁబట్టి మట్టియు నజడముగా వలసి వచ్చును. ఇట్లైని కేవల సంబంధము విలక్షణత్వమునకుఁ గమకము కాదు. చిత్తుయొక్క ప్రకాశము జడస్వరూపములగు నీలము మొదలగు వస్తువుల స్వ

రూపమునకుఁ బ్రకాశ భూతమని చెప్పఁబడు చున్నదనిన యెడలఁ జిత్ప్రకాశము జడరూపములగు నీలము మొదలగు నర్థముల స్వరూపముతో నుండలేదనుట సిద్ధము, అట్లుకాగా నొండొకటి వేరొక రూపమునఁ బ్రకాశిలుట సరిపడదు. అట్లుకానిచోఁ బట్ట కడవ రూపమునఁ గన్పట్టవలసి వచ్చును. ఇట్లు వ్యవస్థను (ఏర్పాటునకు) భంగమగును. ఇకను ప్రకాశము యొక్క స్వరూపమునకు ఘటము భిన్నము కదా? అది కడవ వలనఁ గలిగి భాసిలుచున్నదను ప్రతీతినిఁబట్టి యవభాసమునకు (ప్రకాశమునకు) గారణమగు గాక యనినచో నట్లైనఁబ్రకాశము వలన ఘటము ప్రత్యక్షమునకు గోచరమగు చున్నది గాన ఘటమునకు నవభాసము (ప్రకాశము) కారణము గనుక ఘటము గూడ నాయవభాసము వలనఁ బుట్టుటచే జడము కానిదియగును. ఇకను బ్రకాశమునకు భిన్నమైనదయ్యు జడమగు ఘటముచేత స్వచ్ఛతయే ధర్మముగఁగల ప్రకాశము యొక్క ప్రతిబింబ రూపమగు(ఛాయ) గాంతి యా యవభాసము నందే నునుపఁబడినది. ఘటము యొక్క ఛాయయను నా యవభాసము పూనుచు ఘటమును భాసిల్లఁజేయు చున్నదని యంటిరేని, యట్లైనచో స్ఫటికము నీరు అద్దము మొదలగు నవి గూడ స్వచ్ఛతయే ధర్మముగాఁగల వగుట వలన ఘటము మొదలగు వాని యొక్క ప్రతిబింబమునుఁ బూనుచు జడములు కానివియే యగును. ఇకను వేరొండు వస్తువుల యొక్క ప్రతిబింబమును గ్రహించెడు రూపముగల తననుఁగూడఁబ్రతిబింబమును సమర్పించు దానినిగ నొప్పు కొనఁబడిన ఘటము మొదలగు వానినిఁగూడ స్ఫటికము మొదలగు నవి బరామర్శించుటకు సమర్థములు గానివి యగుటం జేసి జడములగు చున్న వనిన యెడల స్వచ్ఛతయే ధర్మముగఁగల ముఖ్య ప్రకాశము యొక్క స్వరూపము నందు జడవస్తువులకు విలక్షణత్వము నొసంగునది యు, స్వతంత్ర స్వరూపమును, స్వభావ సిద్ధమును, అధ్యసింపఁబడని స్వరూపము గలదియు, కృత్రిమము(కల్పింపఁబడినది) కానిదియు, స్వతస్సిద్ధమగు నానందముచే నొప్పుచున్నదియు' సదా శివుఁడు మొదలు పుడమిదనుక గల తత్త్వములను అంతరింద్రియముల యందును బాహ్యేంద్రియముల యందును నియమించునదియు, నేన (అహము) నియెడు ననాహతనాదము స్వరూపముగ గలదియు, అభ్యంతరము నందు (లోపల) విశ్రమించుటయే లక్షణముగఁగలదియునగు, స్వచ్ఛత్వము ధర్మముగ గల జడ చేతనములకుఁగలవి లక్షణత్వము యొక్క ప్రకారము చేతనే ముఖ్య ప్రకాశమును పరామర్శించుటయు వేరొక దాని ముఖమునుఁజూడ కుండుట (ముఖ్య సిద్ధాంతము) యని సిద్ధించినది. అది గనుక నేనిట్టి విమర్శ శక్తియే ప్రమాత ప్రమేయము ప్రమాణము ప్రమయు స్వరూపముగఁ గల సకలమును, వాని వానికిఁ దగునట్టి పదార్థములక్రియను దెలిసి కొనుచున్నది. చేయుచున్నది. కోరుచున్నది- యభిసందింపుచున్నది వేరొక దానినపేక్షింపక

యున్నది. ఎట్లు అద్దము మొదలగు నవి విమర్శనము లేనివగుటచే జడములగుటవ
లనఁ దమయందుఁ బ్రతిఫలించిన వస్తువులను గ్రహించుటకు వేరొక ప్రమాతన
పేక్షింపుచున్నవో అట్లు ఆత్మ సంవిత్తు తనయందుఁ దోపట్టుచున్న పదార్థము
లను గ్రహించుటకొఱకు వేరొండు వస్తువును నపేక్షింపదు. స్వస్వరూపమనియె
డు భిత్తియందే (గోడయందే) తనచేఁ దెలియఁదగిన దానినెల్లఁ దెలిసికొనుచు
న్నది. నీలపీతాది భూతజాతము జడమయ్యు ననుభవ లక్షణ పూర్వకోటి యం
దును, మోక్ష లక్షణమగు నపరకోటియందును వాస్తవముగ జడము కానిదియే
యగును. ఏల?అనిన నట్లుకానిచో ''బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి''అని సృజించె
డు తలపు వేరొక తీరున సరిపడక పోవుటయును, జెప్పఁదలఁచుట యుపపన్న
ము కాక పోవుటయునుఁజూపఁబడి యుండుట వలనను, ''సదేవ సౌమ్యేద మ
గ్ర ఆసీత్'' సృష్టికిఁ బూర్వమునందు (పూర్వకోటియందు) నీలపీతాదికమగు
నీ వేద్యజాతము సద్రూపమయే యున్నది. అను శ్రుతివచనమునుబట్టియుఁ భూ
తజాతము పూర్వాపరకోటులయందు (సృష్టికిఁ బూర్వమునందును మోక్షావస్థ
యందును) జడము కాదని స్థిరపరుపఁబడుచున్నది. అనగా జడవర్గము సృష్టికా
కముందు సద్రూపమయే (అజడమయే) యున్నది. మోక్షావస్థయందుఁ గూడ
నాచిదాత్మతో నభిన్నమై ప్రతియోగి గాక కేవలచిదానందమునందు లోలమ
యి యుండును. ఇందుకు '' యత్ర త్వస్య సర్వ మాత్మైవాభూత్ తత్కేన కం
పశ్యేత్ తత్కేన కం జిఘ్రేత్'' అను మొదలగు శ్రుతులు ప్రమాణము. మఱి
యు ''వేద్యం స్వక్రమవిద్ధాం విత్తి మనుప్రవిశదంగవిషయాద్యం। వేదితరి వి
త్తి ముఖతో లీనం తల్లక్షణం భవతి'' అనగా శరీరము శబ్దస్పర్శాదులగు విష
యములు లోనుగాఁగల వేద్యవర్గము తనయొక్క క్రమముచే నాక్రమింపఁబడిన
సంవిత్తునుఁ బ్రవేశించినదగుచు నాసంవిత్తునుఁబట్టి జ్ఞాతయందు లీనమై యాజ్ఞా
తయొక్క లక్షణము గలదియగును. అని పంచాశికయందుఁగూడ నీ యర్థము ప్ర
తిపాదింపఁబడినది. పూర్వాపరకోటులు రెండిటికిని మధ్యకోటియందు (సంసా
రావస్థయందు) వేద్యవర్గము జడము.

సరేకాని పూర్వాపర కోటుల యందుఁ జిదానంద ఘన స్వరూప మగున
ది మధ్యకోటి యందు జడ రూప మెట్లగును? అనిన నాత్మ విలాసము యొక్క
శక్తి చేతను వేద్య వర్గము యొక్క పూర్వాపర కోటులను విమర్శింపక పరామ
ర్శింపఁదగని దానినిఁ బరామర్శించుటయే యగును. భగవంతునిచే గీతాశాస్త్ర
ము నందు [illegible]ముం జెప్పంబడియెను. ''అవ్యక్తాదీని భూతాని వ్యక్తమధ్యాని
భారత। అ[illegible] నిధనాన్యేవ తత్ర కా పరిదేవనా'' అనగా సదాశివుఁడు మొ
దలు పుడమి[illegible]నుక గల భూతజాతము ప్రమాతృ చైతన్యమునకు గోచరము కాని
తొల్లిటి పుట్టువు మొదలగు నవస్థకలదియు, పరామర్శింపఁబడిన జరుగుచున్న య
వస్థ యందలి పుట్టువు బాల్యము యౌవనము ముసలితనమునుఁగలదియు, విమ

ర్శింపఁబడని తన వినాశము గలదియు నై యున్నది. ఇట్లు భూత వర్గము మోహాక్రాంతమయి యుండగా నో యర్జునుఁడా! దీనినిఁగూర్చి మొరపెట్టనేలా? "తరతి శోక మాత్మవిత్" అను శ్రుతిచే పూర్వాపర కోటుల యందలి యాత్మ స్వరూపము నెఱింగిన వాఁడు సంసార దుఃఖమును దాటును. పూర్వాపర కోటులకు రెంటికి నడుమ నుండెడు నవస్థయే యాత్మ స్వరూపమునుఁ బరామర్శించుట యందు విముఖులును, నాత్మస్వరూపమును మాని యితర దేవతల నుపాసించువారు నగు మూఢులకు విమర్శింపఁబడని పూర్వాపర కోటులు గల సంసారము మాయా స్థానము నందు వ్యాపించిన విమర్శ స్వరూపము నందగును. స్వస్వరూపమునకు వేరుకాని పరదేవత యొక్క యుపాసనను బట్టి పూర్వాపర కోటులయొక్క పరామర్శ గలుగఁగాఁ దెగిపోయిన యాభాస గల యిదంతాలక్షణమగు (ప్రమాతకు నిది యని తెలియఁబడుటయే లక్షణముగఁగల) మధ్యదశయుఁ బ్రధాన ప్రమాత యందు విశ్రమించిన పరిపూర్ణమగు నహంతయే (సంపూర్ణ కర్తృత్వమే) స్వభావముగఁగలది యగును. కాగా సంసారము పుణ్యపాపములయందు విశ్రమించిన యాకారము గలది యయ్యుఁ గేవలము శుభ స్వరూపము గలదియే యగును. ఇట్లు మూఁడు కోటుల యందును వ్యాపించినది యగుటచే విమర్శమునకుఁ ద్రిపుర యని ప్రసిద్ధి. కనుక అహం పరామర్శయే (ప్రధాన ప్రమాత స్వరూపము నెఱుంగుటయే) భగవంతుఁడగుఁ బరమ శివుని యొక్క ముఖ్యమగు స్వరూపము. సుషుప్తి, మూర్ఛ, సమాధి, మొదలగు నవస్థల యందుఁ గూడస్వస్వరూపము యొక్క పరామర్శ కలిగియే యున్నది. ఎట్లనిన, సుషుప్తియందు నుచ్ఛ్వాస నిశ్వాస రూపములగు రాక పోకలు పురుషుని యొక్క ప్రయత్నపూర్వకము లగుట వలనను, తెలివి తెలిసికొను వాఁడునుఁ బూర్వముగఁగలదగుట వలనను, తెలిసికొనువాఁడు స్వయం ప్రకాశ స్వరూపుఁడగుట వలనను, స్పష్టముగఁ దెలిసికొనఁదగిన నీలపీతాది వస్తువులు లేక పోవుట చేత నవిస్పష్టములగు నీలపీతాది రూపముల యొక్క సంస్కారము మట్టుకు స్ఫురించుటయే స్వరూపముగల జీవుని యొక్క యహంత స్వప్నమునందును, జాగ్రదవస్థయందును, భావింపఁబడుచున్న యింద్రియములకు నాభ్యంతరమగు వృత్తి గలిగియే యున్నది. ఇదియుం బ్రత్యభిజ్ఞయందుఁ జెప్పంబడియె "శూన్యే బుద్ధ్యాద్యభావాత్మన్యహంతా కర్తృతా పదే। అస్ఫుటే రూప సంస్కార మాత్రిణి జ్ఞేయ శూన్యతా। హాఽక్షాణా మాంతరీ వృత్తిః ప్రాణాది ప్రేరికా మతా॥" అనగా నిశ్చయాత్మిక యగు బుద్ధియు సంకల్ప వికల్పాత్మక మగు మనస్సును మొదలగునవి లేక పోవుటయే స్వరూపముగఁగలదియు నవిస్పష్టమై అహంభావాత్మకమై కర్తృత్వమునకు స్థానమగు శూన్యమునందు నీలపీతాది రూపముల యొక్క సంస్కారము మాత్రముండి జ్ఞేయములగు (ఇంద్రియాదులకు గోచరములగు) వస్తువులు లేక పోవుట యెద్ది కలదో యదియే యింద్రియముల యొక్క ప్రాణము మొదలగు వా

నిని జేరి శేపించెడు బాహ్యాంతరమగు వృత్తి యనబడును. సుఖముగ నేను నిద్ర పోయితిని. అప్పుడు నేనేమియు నెఱుంగను. అని గాఢ నిద్ర నుండి మేల్కాంచినవాని ప్రత్యభిజ్ఞానము (అనుభవించిన దానిని జ్ఞప్తికి దెచ్చుకొనుట) స్మరణ (జ్ఞాపకము) మూలముగఁ గలదగుటవలనను, స్మరణయు సంస్కారము మూలముగఁ గలదగుట వలనను, సంస్కారము పూర్వానుభవము మూలముగఁ గలదగుట వలనను, పూర్వానుభవము అనుభవించు వాని స్వభావ మగుట వలనను, అనుభవించువాఁడు స్వయం ప్రకాశ స్వరూపుఁడగుట చేత వాస్తవముగఁ బరమశివునకుఁ బెరవాఁడు కాక పోవుట వలనను, ఇందు ననుపపత్తి లేదు.

సరేకాని, ప్రకాశమును, అప్రకాశమును, స్వస్వరూపము నందు మాత్రముండును గాన వానికి భేదమునుఁ బ్రతిపాదించుటకు గాను నడుమను విమర్శము నియమించునది యగుచున్నదని చెప్పినట్లు విమర్శము అవిమర్శము ననుపట్లు విమర్శావిమర్శములు రెండును స్వాత్మయందే యున్నవి గానఁ జేతనాచేతనములు రెంటింటికి విలక్షణత్వము (భేదము) దేనిచేతనైనఁ బ్రతిపాదింపఁబడలేదు. అని యనుటకు వీలు లేదు. చేతనము విమర్శయే స్వభావముగఁగలదగుట చేత నవిమర్శ రూపమగుఁ బ్రపంచమునకంటె నధికమైనది. జడమగు నవిమర్శమునకుఁ దన యందు నేనను సంరంభము యొక్క యుల్లాస రూపమగు సంపద సంభవింపదు. ఇది యిట్టిది యని యావిమర్శ చేతనే విమర్శింపఁదగి యున్నది. గాన విమర్శమనునది యవిమర్శము నడువున స్వాత్మయందు మాత్రము నిలచి యుండ లేదు. కనుక దానికి పరామర్శయే ప్రధానమగుట ముఖ్యమగు లక్షణము. నేను అను బరామర్శము స్వరూపముగఁగలదియై యన్నిటిని సహించునది యగువిమర్శము పరిచ్ఛిన్నమగు (తెంపుగలదియగు) నవిమర్శ లక్షణముగఁగల ఇదంతా రూపము (వేద్యమగు నీలపీతాది రూపము) ప్రతియోగియై యుండగా నపరిచ్ఛిన్నమగు (తెంపులేనిదియగు) విమర్శ లక్షణముగఁగల నిజరూపముయొక్క స్థితిని విడువదు. ఇది యని గోచరమగుచున్న సమస్త వస్తు జాతము స్వాత్మరూపమగు స్వతంత్రత యందు భాసమగుచున్నది. ఎట్లనగా విమర్శము చేతనమునకుఁ బెరయదియై జడమగు జగత్తునుగూడఁ జేతనముగఁ జేయుచున్నది. చిద్రూపమగుఁదనను జడముగఁ జేయుచున్నది. చేతనరూపమగు జగత్తును, జగద్రూపమగుఁ దనను, ఒకరూపుగఁ జేయును. జడము చేతనము అను రెండింటినిఁ దనలోపు చేసుకొనును. అను నీ కారణము వలన నిట్టి స్వభావము గలది విమర్శము గాన నిది యవిమర్శములో నెన్నడును సమానకోటి కాదు. ఇది శివుని చేతనే చెప్పఁబడినది. "పరికర్తుం నిజం తత్త్వం స్వాత్మీకర్తుం తతో ద్వయం। ఏకీకర్తుం స కిం కర్తుం విమర్శో జగతి క్షమః। తస్య స్వతంత్ర భావోఽయం కిం కిం యన్న విచిత్రయేత్" అనగా విమర్శము చేతనమును అచేతనముగను, అచేతనమునుఁ జేతనముగను, చేతనాచేతనముల రెండింటిని నొకరూపుగను, ఈ రెం

టిని తనస్వాధీనముగను, జేయును. మఱియు నిది లోకమునందు దేని దేనినిఁజేయుటకుఁ దగి యుండ లేదు? ఈ విమర్శ యొక్క స్వాతంత్ర్య శక్తి దేని దేనినిఁ జలింపక యున్నది? శబ్దము మొదలగు గుణములకును, ఉత్క్షేపణము ఆకుంచనము (మీదికిఁ జిమ్ముట ముడుచుట) మొదలగు పనులకును, సామాన్యము విశేషము మొదలగు వానికిని అవకాశము నిచ్చునదియు, వ్యాపకత్వము మొదలగు ధర్మములకు నాధారభూతములును నగుట వలన నాకసము మొదలగు నవి ద్రవ్యములని చెప్పఁబడుచున్నట్లు పరమేశ్వరుని సంబంధమగు చైతన్యాత్మకమైన ఈ విమర్శముఁగూడ ధర్మమే యయ్యు, స్థావర జంగమాత్మకమగు సమస్త ప్రపంచమునకును సత్తను (వస్తుత్వమును) నొసగునదియు, మఱియుఁ గ్రియ నిచ్చునదియు, నగుట వలనఁ బ్రధానమగు ద్రవ్యమని చెప్పఁబడుచున్నది. ఆకాశము లోనుగాఁగల ముఖ్యములైన ద్రవ్యములకుఁగూడ నాశ్రయ భూత మగుట చేత విమర్శము ప్రధాన ద్రవ్య మనఁబడుచున్నది. గాన కాలత్రయము నందును బాధింపఁబడమియు, సకలమును వ్యాపించి యుండుటయు, మొదలగుఁ బెక్కు ధర్మములు నిలుచుటకు నాధార భూతమును ప్రధాన బ్రహ్మ స్వరూపము నగు సంవిత్తు యొక్క కర్తనుఁదెలుపు కృదంత రూపమగు చేతన శబ్దము వలనఁబుట్టిన "చేతనస్యేదం" అని చేతన సంబంధమునుఁజెప్పెడు భావ ప్రత్యయము చేత భావము ధర్మమయ్యు, ధర్మము గలదాని రూపమున నపరిమిత ధర్మముల సమూహము నడుమను, నేను అను పరామర్శయే లక్షణముగఁగల విమర్శయే ముఖ్యమైనది గాన శివునిచేత ముఖ్యముగ "చైతన్య మాత్మా" అని శివసూత్రములు మొదలగు వాని యందు నిర్దేశింపఁబడినది.

భావప్రత్యయమునకుఁ బ్రాధాన్య మెట్లనినం జెప్పెదము వినుము. ధర్మవాచక మయ్యు చైతన్య శబ్దము చేత ధర్మి రూపమై ద్రవ్య భూతమగుఁ జేతనమే తోపట్టుచున్నది. ఎట్లనిన, చేతనము యొక్క (చేతన సంబంధమైన) చైతన్యము అని చెప్పఁదగి యుండఁగాఁ చైతన్యము చేతన మని చెప్పుట ద్రష్ట దృశి మాత్రము (దృగ్రూపము) అనునట్లే యగును. అందుఁ జైతన్య చేతనములు రెండును ధర్మ ధర్మి భావరూపమగు సంబంధమునకు నాశ్రయ భూతములగుట చేత నాయా సంబంధము ముఖ్యముగఁ దదాశ్రయ రూపమయి తోపట్టుచుండుట వలన ద్రవ్యమును దానిని సంబంధించిన దానిఁగూడఁ బ్రాతిపదికరూపమగుఁ బ్రకృతి భావము చేతఁ గర్తృ వాచకమై కృదంతరూపమగు జేతనశబ్దము చెప్పుచున్నది. ప్రాతిపదికముపైవచ్చి దాని ధర్మమునుఁదెలుపు ష్యఞ్ప్రత్యయము వలనఁ జైతన్యమను రూపము సిద్ధించినది. చైతన్యము చేతనము అని పర్యాయ పదములుగఁజెప్పుట చేత ష్యఞ్ప్రత్యము గూడ భావ వాచకమగు సంబంధియైన చేతనమునే బోధింపుచున్నది. గావున నాష్యఞ్ప్రత్యయము సమస్తమునకు నాధార భూత మగుట చేత ముఖ్యమగు ద్రవ్య భూతమును ధర్మి యొక్క యంశమును నగు జే

త్వమునే దెలుపుచున్నది. అనగాఁ జేతనము నందుఁగల పెక్కులగు నిత్యత్వము పూర్ణత్వము మొదలగు ధర్మములలోఁ జైతన్య రూపమగు ధర్మమే ప్రధానమని తోఁపట్టఁజేయుటకుఁ బర్యాయముగఁ జైతన్య పదము ప్రయోగింపఁబడినది. చైతన్య శబ్దముచేఁ గూడఁ జైతన్యము ప్రధానముగఁగల చేతనమే చెప్పఁబడుచున్నదని ఫలితార్థము. ఇట్లు చెప్పుట చేత స్వరూపము నందుఁ బ్రవేశించిన ధర్మము ధర్మి యొక్క స్వరూపమునందుఁ బ్రవేశించిన ధర్మి ధర్మము అని యొండొంటి యొక్క సామరస్యము వలన నొక పదార్థమే యగుట ప్రకటింపఁబడినది. గాన ధర్మమునకు మిథ్యాత్వము లేదు. ధర్మికి మట్టుకు సత్యత్వమునుఁ జెప్పెడు వివర్తవాది నిరసింపఁబడెను.

సరే పైనిజెప్పఁబడినయట్లు చైతన్యచేతనములకు భేదములేకపోయినను నిత్యత్వము పూర్ణత్వము లోనుగాగల ధర్మములకు భేదము నొప్పుకొనుట వలన నీ ధర్మములవలన భేద మెట్లు? అని శంకింపవలదు. ఒక్క చిత్రపటమునందే యేనుగుయొక్కయు నెద్దుయొక్కయుఁ బ్రతిభాసమున్నట్లు ప్రధానద్రవ్యరూపమగు చైతన్యము లక్షణముగఁగల విమర్శమే నిత్యత్వము వ్యాపకత్వము మొదలగు ధర్మములయాకారముతో స్ఫురింపుచున్నది గాని వేరొండుకాదు. కనుక పరమేశ్వర సంబంధమగు స్వతంత్రతాశక్తి చేతఁ గల్పింపఁబడినదియే గాని భేదము వాస్తవముకాదు. గనుక చైతన్యము కలుపుట ఎడబాపుట చేరఁగూర్చుట విశ్రమించుట స్వరూపము గగలదియై జడమువడువున స్వస్వరూపమునందు మాత్రము విశ్రమించియున్నది కాదు. ప్రపంచముస్వరూపముగఁగల ప్రకాశము సారముగఁగలుగుట వేరొకదాని యపేక్ష లేకపోవుట లక్షణముగగల స్వాతంత్ర్యము. అభావము (భావము కాకపోట) స్వరూపముగగలదియు సంయోజనము (కలుపుట) మొదలగువానియెడ స్వాతంత్ర్యము లేనిదియు నగు జడముకంటె విలక్షణత్వమును (వేరగుటను) గలిగించునదియను నీకారణమువలన నాచైతన్యమే తక్కినధర్మములకంటె ముఖ్యమైనదని యెంచి యాత్మ చైతన్యమని చెప్పఁబడినది. ఆత్మచేతనమనుటకుఁ దగియున్నను పైనిజెప్పిన కారణమువలననే యట్లు చెప్పుటలేదు.

ఇట్టి ప్రత్యవమర్శరూపమగు నాత్మ చితియే పరావాక్కు అని చెప్పఁబడుచున్నది. ఎట్లనిన ప్రత్యవమర్శమనునది, ఇదంభావముచే (ఇదియని గోచరమగుటచే) స్ఫురింపఁబడని సూక్ష్మము మొదలగు వాక్కులకు భిన్నముగ నేను అని లోపల నభిలషించుట రూపమగు శబ్దనము (చప్పుడుచేయుట) స్వభావముగగలది. అశబ్దనమనునది పురుషునియొక్క కల్పనారూపమగు సంకేతము జాతియు గుణముక్రియయు యదృచ్ఛయు స్వరూపముగగలదియై "గౌః శుక్లః చరతి డిత్థః" తెల్లని గోవు తిరుగుచున్నది డిత్థుఁడు అను మొదలగు రూపముగలది. ఆశబ్దనము కల్పితము కాదు గాన దేనియపేక్షయు లేనిది చేతనముయొక్క స్వభావమగుటచేత జ్ఞాపకములగు కారకములయొక్క వ్యాపారమును దాటి(మీరి)

యుండునదిగాన నేకమైనదియే. దేశము కాలము వ్యాపారము మొదలగువా నిచే నియంత్రితము (లోబర్చుకొనఁబడినది) కాదుగానఁ దెంపులేని చమత్కార మురూపముగలది. స్వానుభవరూపము. జ్ఞానము స్మృతి అపోహనము మొదల గువానికి నాశ్రయభూతమైనది. గాన నహంతయందు (యహంభావమునందు) విశ్రమించి యున్నది. వ్యక్తముగాని (ఉత్పత్తికిపూర్వమునందు నస్పష్టమైన) ఇదంతను (ఇదియని తెలియఁబడుదానికి) నాధారమైనది. అయిదంతను దోపట్టు జేయునది గాన గలదు లేదు అని వ్రేలుతో నిదేశించుటతో సమానమైనది. గావుననే వినంబడునదిగాని తోపట్టునదిగాని కాక కుండలినియను నాడియొక్క ధ్వనిరూపమయినది. "అకారః శ్రీకంఠః ఆకారోఽనంత" అను మొదలగుశ్రీ కంఠన్యాసముయొక్క పరిపాటిచేతఁ బరమేశ్వరుని శక్తిచే నియతముగ సంకేత ము చేయఁబడిన యేాబదియక్షరములయొక్క కార్యములైన పదములు వాక్యము లు మొదలగు శబ్దరూపములయొక్క విస్తృతిచేఁ జెప్పఁదగిన చెట్లులోనగు వానికి జీవితమైనదియు, నేను చైత్రుఁడను అను మొదలుగ విచ్ఛిన్నమగు (ఖండితమగు) ప్రత్యవమర్శగల పెక్కండ్రకు విశ్రమించుటకు స్థానమయినది యు నగు స్వరూపముగలది చితియే (చైతన్యమే) పూరణాత్మకమగు ధాతువు యొక్క యర్థము ననుసరించుటవలనఁపరా అనియు, ప్రపంచమునుఁ దనయొక్క తాదాత్మ్యముచేత (నేను అను ప్రత్యవమర్శచేత "వక్తీతివాక్" వచించునదిగా న వాక్కనియుఁ జెప్పఁబడుచున్నది. ఇందుకు "వాచీమా భువనాన్యర్పితాని" అనియు "అకారో వైసర్వావాక్" అనియు శ్రుతిప్రమాణము. కావుననే ప్ర త్యవమర్శస్వరూపమును, పరిపూర్ణమగుటచేఁ బరమును, వాగ్రూపమును నగుట వలన స్వరసోదితయనఁబడుచున్నది. అనగా స్వరసముచేత (తనయందు విశ్ర మించెడు చిద్రూపమగుటచేత) ఉదితా (నేను అని స్ఫురింపుచు నెన్నడును న స్తమింపనిది) కాలత్రయమునందును నవస్థాత్రయమునందును ననువర్తించునది య ని భావము। ఇట్టి విమర్శస్వరూపమగు చైతన్యమే పరమేశ్వరునకు స్వభావభూ తములును బెక్కులునగు నిత్యత్వము వ్యాపకత్వము మొదలగు మఱియుంగొన్ని ధర్మములకు నాధారభూతమగుటవలనఁ బ్రధానమగు నీశితృత్వము (సర్వనియం తృత్వము) లక్షణముగగల యైశ్వర్యము, మరియు నాచైతన్యమే కర్తృత్వలక్షణ మగు స్వాతంత్ర్యాత్మకమును, ఆనందస్వరూపమును, వేరొకదాని యపేక్షలేని స్వభావము గలదియు, నైయున్నది. ఇందుకు "ఆనందో బ్రహ్మేతి వ్యజా నాత్——ఆనందం బ్రహ్మణోవిద్వాన్, ఏతస్యైవానందస్యాన్యాని భూతాని మాత్రాముపజీవంతి, సఏకో బ్రహ్మణఆనందః" అనుమొదలగు పెక్కు శ్రుతు లు ప్రమాణము. ఈచైతన్యమునకే పరము, అపరము మొదలగు మూడు భేదము లు గలవు। ఎట్లనిన, పైనఁజెప్పిన యట్లు ముఖ్యము స్వతంత్రము స్వప్రకాశమున గుటయే స్వరూపముగగలచైతన్యముఐశ్వర్యము మొదలగువానివిమర్శముయొక్క

సామరస్యములక్షణముగగల సచ్చిదానందరూపము పరము. సర్వజ్ఞత్వము సర్వకర్తృత్వము లక్షణముగగల సదాశివుండను స్థానమునందు నహంతకు నిదంతకును సామానాధికరణ్యము స్వరూపముగల పశ్యంతియను నవస్థయందు జ్ఞానమును క్రియయు మాయయు లక్షణముగలది పరాపరము. ఇందు దీనిని నేనెఱుంగుచున్నాను. అను మాయయొక్క స్వాతంత్ర్యమువలనఁ గలిగిన యిదంపరామర్శము దయించిన సమయమునందే యాత్మయగుటచే నహంభావమునందే విశ్రమించుటవలన నహంతప్రధానమగుటచేత పరమును, ఇదంతయొక్క ఆధిక్యమువలన నపరమునునగుటంజేసి పరాపరమనఁబడుచున్నది; ఇదియనుపట్ల అహంభావము సత్త్వము రజస్సు అనుగుణములుగలుగుటవలన ప్రధానము గాకపోగా నపరమగును। అనగా నేను అని అఖండమగు చైతన్యము స్వరూపముగగలుగుటచే స్వతంత్రతయు స్వప్రకాశత్వమును లక్షణముగగల జ్ఞాతయొక్క కర్తృత్వమే అభేదము లక్షణముగగల శుద్ధమగుపరము, నేను ఇది అని ఖండముగను సర్వజ్ఞత్వము సర్వకర్తృత్వము లక్షణముగగల విశ్వావభాసనమే (సర్వప్రపంచమును భాసిలఁజేయుటయే) పరాపరము భేదమును అభేదము కలసి మిశ్రము; ఇది యని ఖండముగ కించిజ్జ్ఞత్వము (కొంచము తెలియుట) కించిత్కర్తృత్వము (కొంచెపుపని జేయుట) లక్షణముగగలిగి పరిమితముగ దానిని మట్టుకు భాసిలఁజేయునదియగుట యపరము. ఇది మాయికము, భిన్నమైనదియు, చావుపుట్టువులచే బాధింపఁబడునదియునని భావము. ఇదియుం జెప్పంపడియె "అక్రమితామేక్రమికం జ్ఞాతాద్వయం సక్రమాక్రమాచితిః। శుద్ధజ్ఞాతాజ్ఞానం శక్తిరివతృతీయవజ్ఞేయం। పీతాదిషు నహినీలం తేష్వత్రచభాతి చాక్షుషం జ్ఞానం। నశ్రోత్రాదిషు తదపి జ్ఞాతా తేష్వత్ర చానుగమః" అనగా నేనని యించుకయుఁ జైతన్యమునందు నున్ముఖముగాక శుద్ధచేతనస్వరూపమై తుర్యాతీతమనఁబడుచుఁ దనకుఁ దా వెలుగొందెడు శక్తి చితియు, నేను ఇదియని చైతన్యముయొక్క సామానాధికరణ్యమునకు జ్ఞాత యను లక్షణముగల చేతనమనఁబడు తుర్యమునకు నిసామికమైన జ్ఞానశక్తి విద్యయు, ఇదియను వైయధికరణ్యము లక్షణముగఁగల కర్తృరూపమగు జ్ఞాతృపురుషస్థానమును నధిరూఢమై చైతన్యసంకోచినియైన కర్తృతాశక్తి బుద్ధియు నగును; ఈకర్తృతాశక్తి జ్ఞానము స్మృతి అపోహనము స్వరూపముగగలదియై జాగ్రత్తు స్వప్నము సుషుప్తి అను నవస్థలను నియమించునదియగును; పరేకాని విమర్శము వాగ్రూపమగుటచేత శబ్దము చేఁ గ్రమ్మబడియుండుటవలన వికల్పరూపమే యగుచున్నది. గాన నేవికల్పమును లేని పరమశివుని స్వరూపమగుటకు నెట్లు తగియున్నది? ఆవిమర్శము సంసారావస్థయందేకదా యుండును. అనిన నిట్లుకాదు. విమర్శము శ్రోత్రేంద్రియముచే గ్రహింపఁదగి విషయరూపమగు శబ్దముకంటె విలక్షణమైనదని చెప్పఁబడినది. అట్లైని నీవిమర్శముయొ

క్కా స్వరూపమెట్టిది? అనినం జెప్పెదము వినుము. విమర్శమనునది లోపలను ప్రమాతయను ప్రదేశమునందుం దోచబడు దెలిసికొనుటయను లక్షణముగల నేననునభినివేశము స్వభావముగలదియై, బహిర్ముఖముగాని యత్యంతోపాదేయమగు పరమానందము స్వరూపము గలదిగాన నిది వికల్పముకాదు. సరేకాని "అర్థం వక్తీతి (అర్థమును వచించునదియను) వ్యుత్పత్తిచేత వాక్కనయెడల నట్టి వాగ్రూపమగు విమర్శము వికల్పమెట్లుకాదు? అనినం జెప్పెదము. ముఖ్యప్రమాతయొక్క జీవనమునకుం గారణభూతమై తేఁబడిన నేనను పరామర్శము తనయందు రెండువిధములగు నింద్రియములకు గోచరమగుటచేతఁ దనవిగాజేసికొనఁబడిన అకారము మొదలు క్షకారము దనుక గల యక్షరములచేఁ జెప్పఁబడు పాడ్యమి మొదలు పదునేను తిథులును, ఆయక్షరములలోనున్న చంద్రుఁడు సూర్యుడు పుడమి మొదలు శివుని దనుక గల కాలము ఆకారము దేశము లక్షణముగ గల యర్థమును వచించునదిగాన వాక్కు అను వ్యుత్పత్తిచేత వికల్పమగుటలేదు వికల్పముయొక్క లక్షణమిందు సంభవింపలేదు. వికల్పమనగాఁ బలువిధమగు గల్పన యగును. ఇంతియకాక పెక్కువిధములుగ నిర్ణయమునకు గోచరముగఁ జేయఁబడిన యర్థముయొక్క వేరొకరూపమగుఁ గల్పము (ఛేదించుట) వికల్పము పెక్కువిధములగుటలో నగ్గియు నగ్గికాకపోవుటయునను రెండింటిని భావములోఁ జేర్చుచున్నది. ఎచ్చోట ననిన అగ్గిమొదలగుదానియందు, దూరమగుట స్పష్టపడకపోవుట పరోక్షమగుట లక్షణముగఁగల దేశకాలరూపమగు నుపాధినిబట్టి ఇది గురువిందగింజయని మనస్సుచే జేయఁబడినవియారోపణము. పిమ్మటనది స్ఫుటముగఁ బ్రత్యక్షముకాగా నిది గురువిందగింజకాదు నిప్పైయిదియని బుద్ధిచేఁ జేయఁబడిన నిశ్చయాత్మకమగు ప్రతీతి గలుగును. ప్రమాతకు గోచరములగు నీరెండింటియందు రెండుభావములను నాత్మయుందుంచును. ఈకారణముచేత నిశ్చయాత్మకమగు వికల్పమునందు నానిప్పుయొక్క రూపము నిర్ణయించుటకుఁ దగియున్నది. తరువాత గురువిందగింజరూపమగు గొరవడిన భావము (వస్తువు) ఏర్పాటుచేత నిషేధింపఁదగినది యగును. ఇట్టి రెండు భావములను తెకొనునది యగుట నిర్ణయించునది యగుట కాకపోవుటవలన విమర్శము వాగ్రూపమయ్యు వికల్పరూపముకాదు. శుద్ధమయము సర్వమయమునగుఁ బ్రపంచము విమర్శస్వరూపమై దోపట్టుచున్నది. తొలుత ప్రతియోగివస్తువును నిషేధించి (కాదని) నిశ్చయించుట వికల్పమనఁబడునను లక్షణము తనయందుఁ బట్టలేదు. గాన విమర్శము వికల్పమనుటకు వలనుపడదు. ఇట్లైనచో నేనను నీపరామర్శము ఇది ఘటాదిరూపముకాదు అనునప్పుడు తలపున నారోపణను నిరసించుటకు విషయమగు నిషేధము రూపముగ గలదగుటంజేసి అహంప్రత్యవమర్శమునకు (నేనను పరామర్శకు) వికల్పరూపమగుట నివారింపఁబడలేదు. అనినం

జెప్పెద నాలకింపుము. అహం ప్రత్యవమర్శయు, శుద్ధము మాయికము అని రెండు విధములుగనున్నది. అందు శుద్ధము అనుభవరూపము. అనుసంధానరూపము. అని రెండువిధములుగలది. అందు పరిశుద్ధత్వము ధర్మముగగలదానియందు నేను బ్రహ్మమునైతినని యకర్తృకత్వముచేనగు నొండొకపరామర్శము అనుభవస్వరూపము. సదాశివ స్వరూపమగు తన యాత్మయను నిర్మలమగు నద్దమునందు నేను ఇది యానందింపుచున్నాను, తలఁచుచున్నాను, తెలియుచున్నాను, చేయుచున్నాను, అని యహంభావేదంభావముల సామానాధికరణ్యముచేతనగు నొక పరామర్శము అనుసంధానరూపమైనది. ఈరెండువిధములగు పరామర్శమునందును జడాత్మకమగు ఘటాదికము స్వాత్మతాదాత్మ్యమున దోపట్టుచుండుటవలన నిషేధింపదగిన యేప్రతియోగియు నుండదు. అపరిశుద్ధమగు (మాయామయమగు) నహంప్రత్యవమర్శము గూడ ననుభవరూపము ననుసంధానరూపము అని రెండువిధములు. అందు నేను బలముగనుంటినను విమర్శము అనుభవరూపము. ఇట్లు బలిసి బలముగనున్న పిన్నవైనువాఁడనగు నేను ముసలివాఁడనుగాగలను అను నీవిమర్శము అనుసంధానరూపము। ఇట్లు రెండువిధములగు నపరిశుద్ధమైన పరామర్శము వేద్యస్వరూపమగు దేహాదికమునందు గ్రహింపఁబడుచున్నదగుచు వేరొకదానివలన దేహాదికమునకు ఘటాదికమునకు తలఁపునందలి యారోపణనను నిరసించుట లక్షణముగల నిషేధరూపమగుటవలన వికల్పమే యగును; ఎట్లనగా వీఁడు చైత్రుఁడు మైత్రుఁడుగాఁడు ఘటాదికము అని యుదాహరణము.

సరేకాని అపరిశుద్ధమగు నహంప్రత్యయమునందు (నేనను ప్రతీతియందు) అనుసంధానరూపమున నభేదము స్ఫురించుటవలన వికల్పమెట్లగునని యనవలదు. మునుపటి యనుభవమువలనఁ గలిగిన సంస్కారముయొక్క ప్రబోధచేఁ బొడమిన స్మరణవలన ప్రాణులకుఁ గాలముచేనగు బలాబలములనుబట్టి, యే నేను ప్రబలుఁడనైతినో, యా నేను నడుమను బలహీనుఁడనైతినని యనుసంధి। తొల్లి బుద్ధియందుఁ గొంచెపుఁబ్రబోధముగల యా నేనే యిప్పుడు పరిపూర్ణమగు ప్రబోధగలవాఁడనైతిని। ఏ నేను మునుపు సుఖవంతుఁడనైతినో ఆ నేను ఇపుడు దుఃఖముగలవాఁడనైతినని తెలివి సుఖము మొదలగువాని హెచ్చుతగ్గుల యనుసంధి। అభావమునందు ఏ నేను మిక్కుటమగు నిద్రగలవాఁడనైతినో ఆ నేనే యిప్పుడు కొంచెపునిద్రగలవాఁడనైతినని వికలత్వావికలత్వములనుఁబట్టి యనుసంధి। ఇట్టి యనుసంధియొక్క వికల్పమే నిషేధింపఁదగియున్నది. ఇట్లు శరీరమునందు మాత్రమే కాదు బాహ్యవస్తువునందుఁగూడ నాకడవయేయిదిగాని వేరు కాదు. అనియెడు ననుసంధిగూడ వ్యపోహనము చేయఁదగినది(నిషేధింపదగినది) గాన వికల్పమేయగును। ఇట్లు కాగా "జ్ఞానం బంధః జ్ఞానం బద్ధః" అనుశివసూత్రమునందుఁ జెప్పఁబడిన పరమేశ్వరుని స్వాతంత్రయనఁబడు భేదమును నభేదము

ను గూర్చుటకు సమర్థతగల మాయాశక్తివశమువలన నామాయయొక్క తనుల యంశముచేఁ గల్పింపఁబడిన శరీరము ఇంద్రియములు మొదలగు నుపాధులయందు సంకోచింపఁబడిన జ్ఞానముయొక్క యంశముచేఁ గల్పితుఁడగు ప్రమాతయొక్క యావికల్పనమూహములవలనఁ గలిగిన మహామోహమునుఁ దొలగింపుచుఁ బ్రధానమగు ప్రకాశమునకును, విమర్శమునకును, సమరసభావరూపమగు పరశివబ్రహ్మత్వముయొక్క ప్రత్యభిజ్ఞాన లక్షణమగు మోక్షము గలుగుటకొరకు నుపనిషత్తులెల్లఁ బ్రారంభింపఁబడినవి.

“అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా” అని ఆత్మావాఽరే ద్రష్టవ్యః, తరతి శోకమాత్మవిత్, ఇతి ప్రాచీనయోగ్యోపాస్య, తద్విజిజ్ఞాసస్వ, తద్బ్రహ్మ, బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మైవభవతి, ఆత్మలాభాన్న పరం విద్యతే, అను మొదలగునవి విషయవాక్యములు (విషయమగు బ్రహ్మమును బ్రతిపాదించు వాక్యములు) ఇందు శాస్త్రముఆరంభింపఁదగియున్నదా? లేదా?యనిసంశయము। అందునిమిత్తము బ్రహ్మముప్రసిద్ధమా? అప్రసిద్ధమా? అని వేరొక విచారణ। ప్రసిద్ధమైనచో జిజ్ఞాస(బ్రహ్మమునుఁ దెలసికొనుతలపు) అనవసరము। అప్రసిద్ధమేయైనచో నెరికిని దెలియరానిదానిని దెలసికొనుటయనునది సంభవింపనేసంభవింపదు । గాన శాస్త్రమారంభింపఁబనిలేదని పూర్వపక్షము. ఇక సిద్ధాంతమున్ననో బ్రహ్మము నేనను విమర్శముచేత నుపబృంహితమగుటంజేసి సమస్తలోకములకును సుప్రసిద్ధమయేయున్నది. సుప్రసిద్ధముగానిచోఁ బ్రపంచమంతయుఁ గాఢాంధకారబంధురమేయగును. అనగా నేనను ప్రకాశముయొక్క యిది పుడమి యిది యాకసము అను మొదలగు వస్తువిమర్శనము లేనిచోఁ బ్రపంచవ్యవహారమేమియు జరుగనేరదు సరేకదా తనయునికికే భంగము సంభవించును. “అసన్నేవసభవతి- అసద్బ్రహ్మేతి వేదచేత్, అస్తి బ్రహ్మేతి చేద్వేద సంతమేనం తతోవిదురితి; అహంబ్రహ్మాస్మి” అనగా బ్రహ్మము లేదనుకొనువాఁడు తాను లేనివాఁడేయగును, బ్రహ్మముకలదనువాఁడు. దానున్నవాఁడగును, నేను బ్రహ్మము నైతిని, అను మొదలగు శ్రుతులును, “అతోఽస్మిలోకే వేదేచ ప్రథితః పురుషోత్తమః” వేదమునందును లోకమునందును నేను బురుషోత్తముఁడనని ప్రసిద్ధికెక్కియుంటిని. అను భగవద్వచనమును బ్రహ్మము సుప్రసిద్ధమనుటకుఁ బ్రమాణము.

ఇట్లు సుప్రసిద్ధమయ్యు “నేను సంకుచ్నుఁడనైతిని, కృశించినవాఁడను, బ్రతికితిని, ఏమియు లేనివాఁడనైతినని మాయచేత ముసిగిన మనస్సుగలిగి వెలుపలను మాత్రము జూచువారిచే నొప్పుకొనఁబడలేదు. అట్టి యొప్పుకొనమిని నిరసింపుచు సర్వోత్కర్షను బరామర్శించుట లక్షణముగగల బ్రహ్మమునకుఁ దనకు నేకత్వజ్ఞానము గలుగుటకొఱకు నీవేదాంతశాస్త్రము మొదలుపెట్టఁబడినదని సిద్ధాంతము. ఇట్టివిమర్శనముచే నాత్మప్రకాశత్వముయొక్క శక్తి, యావి

ర్భవించుటవలన జీవన్ముక్తి యగును. మేనుపోయిన వెనుక స్వాతంత్ర్యశక్తి వికసించుటవలన సాక్షాన్ముక్తి యగును.

కాగా "అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా" అను బ్రహ్మమీమాంసాసూత్రమునకు నర్థమెట్లనిన అథ= మోక్షేచ్ఛగల యధికారికి నుత్కటమగు నిచ్ఛాశక్తి బొడమిన పిదప, అతః= "అథాతో ధర్మజిజ్ఞాసా- అథ యోగానుశాసనం" అను మొదలగు నితరశాస్త్రములచేఁ బ్రతిపాదింపఁబడిన స్వస్వరూపమునకు వెలిగు దేవతల నారాధించుట స్వరూపముగఁగల జన్నములు యాగము మొదలగు కర్మలుగలవారును, "నకర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్వమానశుః" కర్మలచేతను సంతతిచేతను ధనముచేతను గాక కేవలసర్వసంగపరిత్యాగముచేతఁ గొందరు మోక్షమును బొందిరి. అను మొదలగు శ్రుతులయందుఁ జెప్పఁబడినరీతిని బరమేశ్వరుని సర్వస్వతంత్రత్వమనఁబడునట్టియు, పశుజనులమనస్సులు మాటువడుటకు హేతుభూతమయినట్టియు, మాయాశక్తియొక్క కార్యసమూహమునందు బ్రవేశించియున్న వారునగు జనులయొక్క మోహమును దొలగించుటకు సామర్థ్యముగలుగుటవలనను, సర్వసామాన్యమగు స్వస్వరూపముయొక్క స్వకీయ ధర్మములగు స్వాతంత్ర్యమును స్వయంప్రకాశమును లక్షణముగగల విమర్శశక్తికే యట్టిసమర్థతను గలుగజేయుటయందు వేర్పుగలుగుటవలనను, బ్రహ్మజిజ్ఞాసా= అంతటను వ్యాపించుటయను లక్షణముగగల విమర్శశక్తిగలిగిన ధర్మియగు ప్రకాశమును దెలసికొను తలపు, ముముక్షువునకు మోహమును దూలజేయుచు భగవంతుఁడగు బాదరాయణ మహర్షిచే నుపదేశింపఁబడుచున్నది. ఈచెప్పుటచేత సద్గురుపారంపర్యముయొక్క క్రమము సూచింపఁ బడినది,

ఇందుఁ గొందరు అథయను పదమునకు నిత్యానిత్య వస్తువివేకముగలిగిన తరువాత యని యర్థముఁ జెప్పిరి. అది సరిపడి యుండలేదు. ఏల? యనిన బ్రహ్మము నిత్యము, దానికిఁ బెఱయగునదియెల్ల నజ్ఞానముచేఁ గల్పితమగుటవలన నిత్యముకాదు. అను వివేచన గలుగఁగా, బ్రహ్మజ్ఞానము స్పష్టముగఁ గలుగుటవలన దీనికి ముందు గాదగిన జిజ్ఞాస నిష్ప్రయోజనము. బ్రహ్మము సామాన్యముగఁ దెలియఁబడి విశేషాకారముగఁ దెలియఁబడనియప్పుడు జిజ్ఞాస గలుగవచ్చునని యనవలదు. సామాన్యమనునది విశేషముయొక్కయు, సామాన్యముయొక్కయు, నపేక్షతోఁ గూడియుండుటవలన నశేషవిశేషశూన్యమగు బ్రహ్మమునందు నీసామాన్యవిశేషములు రెండును సంభవింపవు. కల్పితమగు విశేషముగలదని యొప్పుకొనుటవలనఁ దప్పులేదనవలదు. బ్రహ్మము కల్పితమగు విశేషముగలదేని సవిద్యామయ మగుటంజేసి యుపాదేయము (గ్రహింపఁదగినది) కాకపోవుటచేత జిజ్ఞాస చేయఁదగినది కాకపోవలసివచ్చును.

సరే. కాని ఆత్మ అణుపరిమాణముగాని మధ్యమపరిమాణముగాని మహత్ప

తిమాణముగాని కాదనుటవలనను, అంతః కరణమునందుఁ బ్రతిఫలించినదానినిఁ దదవచ్ఛిన్నమైనదానిని (అంతః కరణమునందు వ్యాపించినదానిని) నిరాకరించుటవలనను, మఱియెట్టి చేతనము బ్రహ్మజిజ్ఞాసకు నధికారియగుననిశం జెప్పెదము వినుము. స్వాతంత్ర్యమును స్వయంప్రకాశత్వమును స్వభావముగగల ప్రధానప్రమాతయగు మహేశ్వరుని యిచ్ఛాశక్తియొక్క క్రియాంశముచేతఁ గల్పింపఁబడి కలాకాష్ఠాదులచే సంకోచింపఁబడిన చిద్రూపముగలిగి యామహేశ్వరుని జ్ఞానాంశము విజృంభించుట స్వరూపముగలవాఁడధికారియగునని చెప్పఁబడియెను

మఱియు "అర్థం క్రియాభవతి దక్షిణమన్యదర్థం జ్ఞానం సమత్వముభయోరపి మధ్యమిచ్ఛా। ఇచ్ఛైవ మూలమఖిలాంతర బాహ్యగత్యాజ్ఞానం క్రియాచ ఖలుమూల మిహాంకురస్య" అనగాఁ బరమేశ్వరునియొక్క దక్షిణభాగము క్రియాశక్తియు వామభాగము జ్ఞానశక్తియు ఈరెంటియొక్క సామరస్యము మధ్యభాగము ఇచ్ఛాశక్తియును. అందు సమస్తముయొక్క లోను వెలుపలను నుండుటచే నిచ్ఛాశక్తియే మూలము. జ్ఞానమును గ్రియయు నీప్రపంచరూపముగు మొలకకు మూలము. అని మాతృకాచక్ర వివేకమునం దుండుటచేతఁ బరమేశ్వరుని సంబంధములయిన యిచ్ఛాశక్తి జ్ఞానక్రియలయొక్క సామరస్యము స్వరూపముగలుగుట ప్రసిద్ధము. శక్తికిని శక్తిగలవానికిని మాయాస్థానమునందు భేదము నభేదము చెప్పఁబడుటవలన వానికి విరోధములేదు. కావున నే సూత్రకారునిచేత ముందిట్లు చెప్పఁబడుచున్నది. "అణుశ్చాంశో నానావ్యపదేశాత్" "అన ప్రాణనే" అను ధాతువునుబట్టి "అనితి శ్వసితినందతీత్యణుః" అను వ్యుత్పత్తిచే నణువనగా నాత్మయగు. ఇది ప్రాణము మొదలగు పుర్యష్టకము స్వభావముగగలదియు, జాగ్రత్తు స్వప్నము సుషుప్తి తుర్యము. అను నవస్థలకు నాశ్రయమైనదియు నైయున్నది. అని యిట్లు భేదముగఁ జెప్పుటవలనఁ బరమప్రమాతయగు బరమేశ్వరుని స్వాతంత్ర్యరూపమగు నంశచేఁ గల్పింపబడినది. యని సూత్రార్థము. "యథాఽగ్నేర్విస్ఫులింగాః" అను మొదలగు శ్రుతినిబట్టియు, "మమైవాంశో జీవలోకే జీవభూతస్సనాతనః" అను స్మృతినిబట్టియు నాత్మ, పరమేశ్వరుని యెనిమిదవమూర్తి యగును. అష్టమూర్తియొక్క యవయవములగు భూతములచే వ్యాప్తమైయున్నది.

సరేకాని ఇట్లుద్దేశింపఁబడిన బ్రహ్మము సృష్టిరూపమగు కృత్యమునందు మాత్రము అధికారిగాఁజేయఁబడిన చతుర్ముఖబ్రహ్మయు, "అసావాదిత్యో బ్రహ్మ, నారాయణః పరం బ్రహ్మ" అను మొదలగు శ్రుతులచేఁ జెక్కండ్రు బ్రహ్మలతో సాధారణమగుటవలన బ్రహ్మమెట్టిది? అని శంకించి "సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ" అని యుపనిషత్తులయందుఁ బ్రసిద్ధమగు బ్రహ్మము యొక్క ప్రపంచసంబంధములగు సృష్టిస్థితిసంహారబంధమోక్షములను నైదువిధములగు కృత్యములను జేయుటయందలి నేర్పుస్వభావముగగలదియు, నసాధారణ

మైనదియొనగు లక్షణము "జన్మాద్యస్యయతః" అను సూత్రముచే నిరూపింపఁ బడినది. ఈసూత్రమున కర్థమెట్లనిన, అస్య= ఇది ఇట్టిది అని విస్పష్టముగ నలువు సుఖము మొదలుగను చైత్రుఁడు మైత్రుఁడు మొదలుగనుగల సమస్త కార్య జాతమును దెలియఁదగినదియుఁ గోరదగినదియు నుద్దేశింపఁ దగినదియునను మొదలగు లక్షణముల యొక్క రీతిని దోఁపట్టుచున్న జగత్తుయొక్క. జన్మాది= జని ప్రాదుర్భావే అను ధాతువుచే జన్మ= ఆవిర్భావము. ఆది= మొదలగుస్థితియు సంహారము బంధము మోక్షము అను నీపంచ కృత్యములును, యతః= దేని వలనఁ గలుగుచున్నవో యదియే బ్రహ్మమగును। గాన సృష్టియు స్థితియుఁ దిరోధానమును బంధమునను గ్రహమునను బంచకృత్యములను (చేయఁదగిన యైదు పనులను) జేయుటయందు గొప్ప పాండిత్యము పర బ్రహ్మము యొక్క లక్షణము- సృష్టి కర్తృత్వమే బ్రహ్మ లక్షణమగుఁ గాక యన వలదు. చతుర్ముఖునకుఁ గూడనది యున్నది- సృష్టి స్థితి కర్తృత్వము విష్ణువునందుఁ గూడ నుండుటచే జేసియుదియును బ్రహ్మలక్షణమనవలదు. మఱియు నావిష్ణువును జతుర్ముఖునకు జనకుఁడయి యున్నవాఁడు। సృష్టిస్థితిసంహారకర్తృత్వము రుద్రునకుం గలదు. సృష్టిస్థితిసంహారతిరోధానకర్తృత్వ మీశ్వరునకును గలదు. సృష్టిస్థితిసంహారతిరోధానానుగ్రహములనుఁ బంచకృత్యములకు గర్తృత్వము సదాశివునకు సాధారణంబగుటచే బంచకృత్యములను జేయుటయందలి గొప్ప నేర్పు పరబ్రహ్మయొక్క లక్షణమని తాత్పర్యము। సదాశివుండుఁగూడఁ బరమశివుని సృష్టిలోఁ జేరినవాఁడగుటంజేసి యాతనికిఁ బొడమునట్టి మలములయొక్క యుల్లాసరూపమగు గొప్ప నేర్పు లేదు. ఇందు నిది యిట్టిది. వీడిట్టివాఁడు. అని లక్ష్యము లక్షణమును బ్రకాశవిమర్శరూపములగుటచేత నొండొంటికి సమరసభావమువలన బీజాంకురన్యాయమున లక్షణమునకు లక్ష్యముచేతను, లక్ష్యమునకు లక్షణముచేతను వ్యావృత్తియను నన్యోన్యాశ్రయదోషము కాదవి యొఱుంగునది. ఇట్లుకాగా దేనివలన నీజగత్తుయొక్క జన్మాదికము గలుగుచున్నదో యనుపట్ల కొండనుండి పల్లమునుపాధిచేఁ జేయఁబడిన సెలయేటిపాటువలువున జడరూపమగు బ్రహ్మవలన నవిద్యాకల్పితమగు సృష్టిగాని, నియతములగు పదార్థములకు (వనిముట్లు మొదలగు వానికి) లోబడిన కుమ్మరివనువునఁ బ్రతిఘటమాణురూపమగు సృష్టిగాని కాలేదు. ఇక నేతున్న "అత్తాచరాచరగ్రహణాత్, ఆత్మకృతేః పరిణామాత్, కృత్స్నప్రసక్తిర్నిరవయవశబ్దకోపోవా, ఆత్మని చైవం విచిత్రాశ్చహి, తదన్యత్వమారంభణశబ్దాదిభ్యః. లోకవత్తులీలాకైవల్యం" అను మొదలుగఁ జెప్పఁబోవు సూత్రములచేఁ జెప్పఁబడిన రీతిని, సమగ్రమగు నైశ్వర్యసంపత్తిగల యొండొక పురుషునకు విలాసార్థముగ నిరర్థకమగు బంతియాట యాజను మొదలగువాని యందలి ప్రవృత్తివలెనువునఁ బరమేశ్వరుఁడు బరమానందభరితుఁడయ్యు మయూరాండరసన్యాయమున (నెమలిగుడ్డులో రసముండునట్లు) సమస్తమగు స్థావరజంగమా

త్మకమైన ప్రపంచముయొక్క సమరసభావరూపమగు స్వాతంత్ర్యముచేతను స్వయంప్రకాశత్వముచేతను మిగుల దుర్ఘటములగు వానిగూడ సంఘటనసేయఁదగిన తనలీలాశక్తినిబట్టి స్వస్వరూపమగుఁ బ్రకాశమునియెడు నిగ్గుటద్దమునందే భిన్నము నభిన్నము స్వభావముగగల ముందుఁజెప్పంబడియెడు షడధ్వములయొక్క విస్తారము లక్షణముగగల ప్రపంచముయొక్క సృష్టిస్థితిసంహార తిరోధానానుగ్రహములను నైదుకృత్యములను నొనరింపుచున్న వాఁడని భావము.

స్వయంప్రకాశమునకుఁ బెరయవియగు నవిద్యయుఁ బ్రకృతియుఁ బరమాణువులు మొదలగు నితరకారణములు సరిపడి యుండలేవని వెనుకఁ బ్రతిపాదింపఁబడినది. మఱియు "సవైనైవరేమే, తస్మాదే కాకీనరమతే, సద్వితీయమైచ్ఛత్, సఏతావానాస, ఆత్మానం స్వయమసృజత, నతస్య కార్యం కరణం చ విద్యతే. నతత్సమశ్చాప్యధికశ్చదృశ్యతే। పరాస్యశక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే స్వాభావికీ జ్ఞాన బల క్రియాచ" అను మొదలగు శ్రుతివచనములు మీఁదఁజెప్పిన యర్థమునకుఁ బ్రమాణము. ఇందు "నతస్యకార్యం" అని జీవులయదృష్టమునుబట్టి పుట్టి మొదలగువానియందలి క్రియచేవ్యాపింపఁదగిన కార్యములను నిషేధించుటవలన స్వాతంత్ర్యము ప్రతిపాదింపఁబడినది; "నకరణంచ విద్యతే" అని జ్ఞానేంద్రియములు లోనగువానిని నిషేధించుటవలన స్వప్రకాశత్వముఁ జెప్పఁబడినది; "నాప్యధికశ్చదృశ్యతే" అని తనకంటె నధికత్వమును నిరసించుటవలన ననుత్తరత్వము (తనకుఁ బైదిలేకుండుట) వచింపఁబడినది। "నతత్సమశ్చ" అని సమత్వమును నిరాకరించుటవలన మాయావరమునఁ బ్రవేశించిన జీవునికంటెను, విద్యావదమునందున్న ఈశ్వరునికంటెను విలక్షణత్వము నుడవఁబడినది। "స్వాభావికీ" అనుటచేత దనకు జడశక్తి సహకారియగుట నిషేధింపఁబడినది। "క్రియాచ" అనుపట్ల చకారముచేత నిచ్ఛాశక్తి చూపఁబడినది. ఇట్లు చెప్పుటచేత ఇచ్ఛయు జ్ఞానమును గ్రియయు సవిషయకములు (తెలియఁదగిన వస్తువులతోఁ గూడినవి) అను నియమమువలన సమస్తమగుఁ బ్రపంచముయొక్క సమరసభావము స్వభావభూతమైన విమర్శశక్తికే కలుగఁజేయఁబడినదని యెఱుంగునది.

ఇట్లేని ప్రపంచము విమర్శశక్తియొక్క సామరస్యముచేత విమర్శమునకంటె భిన్నము కాకపోవుటవలనను, ఆవిమర్శము బ్రహ్మముయొక్క స్వభావమగుటంజేసి బ్రహ్మముకంటె భిన్నము కాకపోవుటవలనను, నిట్లు పరంపరగా బ్రహ్మమునకుఁ బ్రపంచమునకు భేదములేకపోవుటవలన గార్యకారణత్వము సంభవింపలేదు; ఇంతియకాక ఘటము మొదలగునవి ప్రత్యక్షముగ నశింపుచుండుట యనుభవసిద్ధమగుటంజేసి బ్రహ్మమునకుఁగూడ నాశము ప్రసక్తించునని యనవలదు. "రసోఽహమప్సు కౌంతేయ! ప్రభాస్మి శశిసూర్యయోః। ప్రణవస్సర్వవేదేషు శబ్దః ఖేపౌరుషం నృషు" అను గీతావాక్యము ననుసరియుపుడు "త్వం చంద్రికాశశిని తిగ్మమయూఖదీప్తిస్త్వం త్వం చేతనాసి పురుషే పవనే బలం త్వం

త్వం స్వాదుతాసి సలిలే శిఖినిత్వమూష్మా నిస్సారమేతదఖిలం త్వదృతేయతి స్యాత్॥ ఔష్ణ్యం హుతాశ ఇవ శీతలిమా సుధాంశౌ శయ్యాగు మార్దవ మివాశ్మసు కర్కశత్వం। బాహ్యేషు మోహ ఇవ యోగిషుచ ప్రబోధః స్వాతంత్ర్యమస్తి హినియంత్రయితుర్మహాత్తే'' అను స్మృతివలన మట్టికిని కడవకునుబోలి సామరస్యముచే నభేదము చెప్పఁబడుటవలనఁ బరమేశ్వరుని సంబంధమగు స్వాతంత్ర్యమను వేఱొండు పేరుగల మాయాశక్తియొక్క క్రియాంశమే యాకసముగాలిలోనగు జడరూపమైన ప్రపంచమైయున్నది. మఱియు నామాయాశక్తియొక్క జ్ఞానాంశము జీవకోటియగును. ఇట్లు మట్టికిని గడవకునుబోలి సామరస్యముచే నభేదమువలనఁ గార్యకారణభావము సంభవించినది. మట్టికిని కడవకునుబోలి యత్యంతము నభేదము విషయములు నాలుపోగులకును బట్టకును, మట్టికిని కడవకును వలెను గార్యకారణత్వముగలదని సమరసభావమువలన నభేదమే చెప్పఁబడినది. అనియిట్లు పరశక్తియొక్క యావేశముచేఁ బావనమగు డెందముగలవారిచేఁ దెలియఁదగినది. కాని తిరోధానకళచే నావేశింపఁబడిన మనస్సుగల పశుప్రాయులగు నవిమర్శవాదులకు గోచరముకాదు.

సరే యిట్లైనచో బ్రహ్మమునకుఁ బ్రపంచమునకు సమరసభావముచే భేదము లేకపోవుటవలన ఘటము మొదలగువానిం దెలసికొనుటవలనఁగూడ మోక్షమేలకలుగఁగూడదు? అని పలుకవలదు. విమర్శములేని యవస్థయందు మధ్యకోటియందు భేదముగ దోపట్టుచున్న ఘటము మొదలగునది సుఖము దుఃఖము అను విభాగమునకు హేతువుఅయ్యు నాఘటాదికమే విమర్శజేయు నవస్థయందుఁ దుర్యము తుర్యాతీతము లక్షణముగల భోగరూపమగుఁ బూర్వకోటియందును నపవర్గరూపమగు నపరకోటియందును కేవలచిదానందమునందే లోలమగుచు విలసిల్లుచుండుటవలన నదుమనెట్లు చిదానందమయముగాదు? అను నిట్టివిమర్శమువలన జీవన్ముక్తియు మేనుపడినపిదప మరముక్తియు నగును; ''పురుష ఏవేదగ్ సర్వం'' అను మొదలుకొని ''తమేవం విద్వానమృత ఇహభవతి। నాన్యః పంథా అయనాయ విద్యతే'' అని వేదాంతోక్తమను విషేధించుటు ముందుగ బ్రహ్మప్రపంచములకు భేదము లేకపోవుటను విమర్శించుటయే మోక్షమునకుఁ గారణమని ప్రతిపాదింపఁబడినది. శివమహిమస్తోత్రమునందు నిదియుం జెప్పంబడియె ''యద్వన్న్యగ్రోధబీజం బహుతరవిటపానోకహాత్వేన రూఢం సామర్థ్యం దర్శయత్యం పరమశివ! తథా సత్త్వాజ్ఞానబీజం। ఇచ్ఛాక్షేత్రం సుబుద్ధీంద్రియ కులకలితం సర్వతః స్వక్రియాభిః స్వాత్మానం విశ్వరూపం ప్రకటయసి యదా త్వం తదా గోచర స్స్యాః॥'' అని శ్రీభగవత్పాదులచే వక్కాణింపఁబడినది. అనగా మఱ్ఱివిత్తనము కొమ్మలు ఆకులు గల చెట్టుగా పరిణమించినకరిణి నీమహిమను జూపుము. విజ్ఞానశక్తియే విత్తుగఁగలదియు, ఇచ్ఛాశక్తి పాలముగగలదియుఁ గ్రి

యాశక్తి చేనగుజ్ఞానేంద్రియాదుల సమూహాముచేనొప్పుచున్న ప్రపంచస్వరూప మగునీయాత్మ చెప్పుడు వెల్లడించదవో యప్పుడు నీవు గోచరుండవగుదువు అని యర్థము। వరాహసూక్తియందుం బలుకఁబడిరా "కృత్యేషు దేవి! తవపరచవిశేష సత్సు స్వాభావికేషు విపరత్సు యదున్ముఖత్వం। ఇచ్ఛేతి తత్కలనిరూపితమాగ మజ్ఞైర్జ్ఞానాని యేన వివిధాఽసికృతం తమర్థం" అని యిట్టిసిద్ధాంతమునందే యనుపపత్తియును లేదు "జన్మాద్యస్యయతః" అనునీసూత్రమునందు బ్రహ్మమునకుఁ గర్తృత్వమును బ్రతిపాదించుటచేత స్వప్రకాశత్వము వెల్లడిచేయఁబడిది. స్వప్రకాశత్వము లేనిచో జడమునకు స్వాతంత్ర్యముగఁ గర్తృత్వముండదు. గాన దెంపులేని స్వాతంత్ర్యమును స్వప్రకాశత్వమును స్వభావముగఁగల బ్రహ్మము గలదనుట విషయమయి పరిచ్ఛిన్నమగు (తెంపుగలదియగు) దానియందుమాత్రము నిలచిన, కారకములనుఁ దెలియఁజేయు వ్యాపాకము స్వరూపముగఁగల తుచ్ఛములగు బ్రమాణములకు నుపయోగము లేదు. అని యెఱుంగునది.

సరేకాని యిట్లు స్వతంత్రత్వము స్వప్రకాశత్వము అను ధర్మముగల బ్రహ్మము సిద్ధాంతముచేయఁబడగా నిందు ప్రమాణములయొక్క వ్యాపారమునకు నుపయోగములేనియెడల బ్రహ్మజిజ్ఞాస ప్రతిపాదింపఁబడుచున్నది యనువట్ల నిగమములు నాగమములు మొదలగు బ్రమాణములు నిష్ప్రయోజనములగుటవలన మఱియేవ్యాపారము చెప్పఁబడినది? అనియాశంకించి సూత్రకారులు చెప్పుచున్నారు "శాస్త్రయోనిత్వాత్" అని ఈసూత్రమునకు నర్థమెట్లనిన, శాస్త్ర నిగమాగమాది రూపమగు శబ్దజాలమునకు, యోనిత్వాత్ = మోహామును దొలగించుట ద్వారా ప్రత్యభిజ్ఞానమునకుఁ గారణమగుటవలన, లేక "సదేవసోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్" అని మొదలుపెట్టి "సఆత్మా తత్త్వమసి శ్వేతకేతో!" అనునుపసంహారము లక్షణముగగలదియు, "అణోరణీయాన్" అను మొదలుకొని, "యః పరస్స మహేశ్వర" అనుముగింపు స్వరూపముగగలదియు, "కిం దధ్యానం కో వాధ్యాతా, కశ్చ ధ్యేయః" అనిమొదలుకొని "శివఏకో ధ్యేయ శ్శివంకరస్సర్వమన్య త్పరిత్యజ్య సమాప్తాఽథర్వ శిఖా" అని తుదిగాగల యుపనిషద్రూప శాస్త్రమునకు మోహామును దొలగింపుచు బ్రహ్మమాహాత్మ్యమును వెల్లడించుటకు హేతువగుటవలన నని। అనగాఁ దమతమచేఁ దెలుపఁదగిన వానియందుమాత్రము నిష్ఠగలవియు, నితరవిషయములయందు నితరస్వరూపములయందును బ్రుద్ధి తెలివిగలవివదువున నున్నవియునగుఁ బ్రత్యక్షములోనగు బ్రమాణములు దెంపులేనట్టియు స్వతంత్రమైనట్టియుఁ దనకుఁదా వెలుగొందుచున్నట్టియు బ్రహ్మమును దెలుఁపదగినవికావు. ఇదిసరేకదా యింద్రియములతోఁ బదార్థములకును సన్నికర్షము (సామీప్యము) ప్రత్యక్షమునకుఁ బ్రమాణత్వము. అని తుదగగలది పరిచ్ఛిన్నమైన (తెంపుగల) స్వరూపముగలది। ఇతరములగు సన్నికర్షణాములేని ప

దార్థములను గ్రహించుటయందు సమర్థము గాదు గాన సమానమును గూడఁ బ్రత్యక్షము కారణముగఁగల వ్యాప్తిని గ్రహించుటవలన స్మృతియొక్క యుపలబ్ధి మూలముగఁగల యూహవలింగముయొక్క పరామర్శము నపేక్షించియుండుటవలన నిది పరిచ్ఛిన్నమైన స్వరూపముగలది. అర్థాపత్తి మొదలగునవి దీనియందే యంతర్భూతములై యున్నవని వైశేషికులు మొదలగువారిచే నొప్పుకొనఁబడినది. అంతర్భూతములు కాకపోయినను బైని చెప్పఁబడిన రీతిని బట్టి పరిచ్ఛిన్నములు కాకతీరదు। ఇట్లు పరిచ్ఛిన్నమగు స్వభావముగల ప్రత్యక్షానుమానార్థాపత్తి మొదలగు ప్రమాణములు పైనిఁ జెప్పఁబడిన యపరిచ్ఛిన్నమగు బ్రహ్మమునందు సంభవింపవు. ఇందుకు "విజ్ఞాతారమరే కేన విజానీయాత్, తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతి. తమేవ భాంత మను భాతి సర్వం" అను శ్రుతులు ప్రమాణము. మఱియును "కిం పరాక్తైః ప్రమాణైస్తైశ్చి దనుప్రాణితాత్మభిః। నహి వైకర్తనం జ్యోతి ర్దీపాలోకమపేక్షతే" అని ప్రత్యభిజ్ఞయందుఁ జెప్పఁబడినది. దీనియర్థమెట్లనిన, స్వతంత్రము స్వయంప్రకాశము అను మొదలగు లక్షణములు గల బ్రహ్మముయొక్క సత్తవలన (ఉనికి) బొందఁబడిన తమయొక్క సత్తగలవియుఁ దమచేఁ దెలుపఁదగినవానియందు మాత్రము నియమింపఁబడిన స్వభావము గలవియు నగువానికి తమకు జీవనౌషధమగు సత్తయుఁ బ్రకాశమును లక్షణముగఁగల బ్రహ్మమునుఁ బ్రకాశింపఁజేయుట సంభవింపదు. సకల జగములను వెలుఁగొందఁజేయు వేవెలుగునకుఁ జమురు వత్తి మొదలగువాని నపేక్షింపుచుఁ గొంచెపు వెలుగుగల దీపముయొక్క వెలుగు నపేక్షించుట సంభవింపదుగదా.

ఈయర్థమునుఁ గూర్చి ప్రమాణ మేమి? యని ప్రమాణమును వెతుకుటకు ముందే ప్రశ్న జేయువాని రూపమునఁ బ్రసిద్ధమగుటవలన బ్రహ్మమునకు నితరప్రమాణముల యపేక్షలేదు. అట్లు ప్రశ్నఁజేయువాఁడు అవచ్ఛిన్నము గానిదాని యనుభవమునందుఁ దత్పరుఁడైనప్పుడు వేరొక ప్రమాణమునుఁగూర్చి ఈశ్వరుని విషయమయి యెట్టివ్యాపారమును సంభవింపదు. ఏల? యనిన బ్రహ్మము నిత్యమగుటవలన నందుఁజేయువానియొక్క వ్యాపారమును స్వయంప్రకాశమగుటవలనఁ దెలియఁజేయువానియొక్క వ్యాపారమును సంభవింపదు. హాయగ్రీవ సంహితయందు నిదియుం జెప్పంబడియె 'నచాప్తవ్యోఽఖిలబ్ధత్వాన్న జ్ఞేయో జ్ఞానవిగ్రహః। నకార్యో నిత్యసిద్ధత్వా దాత్మేత్యజ్ఞానసంక్షయః'' అనగా నాత్మ యనునది (నేను అనఁబడునది) పొందఁబడియే యున్నది గానఁ బొందఁదగినది కాదు। జ్ఞానస్వరూపమగుటవలనఁ దెలియఁదగినదియుఁ గాదు। నిత్యము సిద్ధమైనదగుటం జేసి చేయఁదగినదియుఁ గాదు।

ఇక, శబ్దము ప్రమాణము గారాదా? యనిన నది యాప్తవాక్యరూపమగుటచేతఁ బ్రమాణమనుటకు వలనుపడదు. అయాత్మప్రాప్తి యెట్లు? అని విచా

రింపగా వేరొకదానివలన ననియు. ఆ వేరొకదానిప్రాప్తి యెట్లు? అనిన మఱియొకదానివలన ననియుట్లు మొదటికి చెరుపుచేయు ననవస్థ యగును.

అపౌరుషేయమగు (పురుషప్రణీతము గానిది) శబ్దము ప్రమాణముగా నవ్వుననిన నదియును సంభవింపదు. అక్షరములవలన ధాతువులు, ధాతువులవలన పదములు, పదములవలన వాక్యములు, వాక్యములవలన ఋక్కులు మొదలుగాఁ గార్యస్వరూపమైన శబ్దము గన్పట్టుచున్నది. పెదవులు దవుడలు మొదలగువాని వ్యాపారమువలనఁ గలుగుటంజేసి వర్ణములుగూడ నిత్యములు గావు.

దీపము మొదలగువానిచేఁ గడవ మొదలగు నవియుంబోలి దవుడలయొక్కయుఁ బెదవులయొక్కయు వ్యాపారమువలన వర్ణములు అభివ్యక్తములగుచున్నవిగాని పుట్టుటలేదు అని యనవలదు. దీపప్రకాంతి మొదలగునవి పురుషుని ధర్మములు గావుగాన నచ్చటఁ బ్రకాశ్యప్రకాశక భావమే యగును. ఇచ్చోననో దవుడలయొక్కయుఁ బెదవులయొక్కయు వ్యాపారము పురుషుని ధర్మముగాన దానివలనఁ గలిగిన భావము (పదార్థము) కడవ మొదలగునదివడువున నిత్యముకాదు. అందు శాస్త్రము పురుషునిచే రచింపఁబడినచో భ్రాంతి పురుషునిధర్మమగుటవలనఁ బ్రమాణముకాదు. విష్ణువు మొదలగు మహాపురుషులచే రచింపఁబడుటవలనఁ బ్రామాణ్యము శాస్త్రమున కగుగాక యనవలదు. ఆ మహాపురుషులచే విరచింపఁబడిన బౌద్ధాగమములు మొదలగువానికింబోలి ప్రామాణ్యములేకపోవును. ఇకనేమియన్నను "అహమస్మి ప్రథమజా ఋతస్య పూర్వం దేవేభ్యో అమృతస్య నాభాయి" అను మొదలగు శ్రుతులయందుఁ జెప్పఁబడినరీతిని- "అకార స్సర్వ వర్ణాగ్ర్యః ప్రకాశః పరమశ్శివః। హకారోఽన్త్యః కలారూపో విమర్శాఖ్యః ప్రకీర్తితః। అనయో స్సమరసాకారా దహమిత్యేవ నిర్మలః। అహంతా భాసితం భాస్యమిదం తాఖ్యంచ తన్మయం। అనయో స్సామరస్యం యత్పూర్ణాఽహంతా పరామతా॥ ప్రత్యవమర్శాత్మాసౌ చితిస్స్వరసవాహినీ పరావాగ్యా। ఆద్యంత ప్రత్యాహృత వర్ణగణా సత్యహంతాసి" అని శివునిచేఁ జెప్పఁబడినరీతిని అకారము మొదలుకొని యనుస్వారము (సున్న తుదిగాఁగల పదునైదు తిథులలోపల నున్నట్టియు, విసర్గము (రెండుసున్నలు) స్వరూపము గగల చంద్రుఁడును సూర్యుఁడును, కకారము మొదలుకొని హకారము తుదగాఁగల పృథివి మొదలు శివునిదనుకఁగల ముప్పదియారు తత్త్వములను స్వరూపముగాఁ గలట్టియు, దేశము కాలము ఆకారము అను వీనిచేఁ గ్రోడీకరింపఁబడిన శబ్దసమూహము గలట్టియుఁ, బరమార్థముయొక్క ప్రత్యాహరణముచేఁబుట్టినట్టి పంచములములయొక్క యుల్లాసము గలదియు, గర్మలేనిదియుఁ, గ్రమవిహీనమును, సాధారణమగు ననుభవముచ్చే సంతతము నిండియున్నట్టియు, సత్తు చిత్తు ఆనందము ప్రతిభయను లక్షణముగాఁగలట్టియు, పరయనఁబడు వాక్కుచే విజృంభితమగు హృదయముగలట్టియు, నహంబ్రహ్మభట్టారకుని (పూజ్యుఁడగు నేనను బరబ్ర

హ్మముయొక్క) విమర్శస్వరూపమయినది శబ్దమని యొప్పుకొనినయెడల నప్పుడు మొదలుపెట్టుట, పలుకఁదలఁచుటయు, నధ్యవసాయమును, (ప్రయత్నమును) నుడువుటయుఁ గ్రమముగ స్వరూపముగగల సూక్ష్మయుపశ్యంతియు మధ్యమయు, వైఖరియు ననువీని రూపముచేఁ జెప్పఁబడిన లక్షణముగల పరబ్రహ్మభట్టారకుని యనుగ్రహశక్తిచే ననుగ్రహింపఁబడిన సదాశివునిచే వాఙ్మయము రచియింపఁబడినదియగుట సిద్ధించును. ఇందుకు "ఛందాంసి జజ్ఞిరే తస్మాత్। యజుస్తస్మా దజాయత। అను మొదలగు శ్రుతిప్రమాణము.

ఇట్లుకాగా "సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ" అను మొదలగు నట్టియు బ్రహ్మస్వరూపమయినట్టియు బ్రహ్మమును గూర్చి ప్రమాణముచేత నా బ్రహ్మముయొక్క మహిమను వెల్లడిసేయుట యుపన్నమగును. జీవునకు నీశ్వరునకు నభేదముఁ బ్రతిపాదించుటచేఁగూడ దీపముయొక్క కాంతిచేత, గటికచీకటిలో నున్న కడవ వలువ మొదలగువానియొక్క ఎక్కుటయు దిగుటయు మొదలగు పని విస్పష్టముఁ దోపట్టునట్లు నేను సుఖముగలవాఁడను నేను దుఃఖముగలవాఁడను అనిస్వాతంత్ర్యమనఁబడు మాయాశక్తిచేత జడప్రాయముగఁ జేయఁబడిన చిత్తముగలట్టియు, మాటుపడిన మహిమగలట్టియు, నేను బ్రహ్మముయొక్క, తెంపులేనట్టి సత్తు చిత్తు ఆనందము స్వభావముగఁ గలుగుటయు, తనకు వేరుగఁదోపట్టెడు షడధ్వములచే (వర్ణములు, పదములు, మంత్రములు, తత్త్వములు, భువనములు, కళలు,) విపులమగు రూపముగల సమస్తప్రపంచముయొక్క ప్రబలుట క్షీణించుటయు లక్షణమగు నుచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములయొక్క స్పందమునకు (ఊపిరి దీయుట విడచుటల కదలికకు) తగియుండుటయు, ప్రపంచరూపమునకుఁ బ్రపంచాతీతమునకు సమరసభావము లక్షణముగగల గొప్ప యైశ్వర్యమనియెడు సరిహద్దయొక్క సామ్రాజ్యమునందు దీక్షను బూనుటయు, మహామోహమును దూలఁదోలి శబ్దబ్రహ్మము ప్రకటించును అనుట సమీచీనము. ఇందుకు ధర్మి (ధర్మముకలది) అభ్రాంతము (భ్రాంతిలేనిది) గాఁ బ్రసిద్ధమగుటవలననని హేతువు. సమస్తమగు జ్ఞానము ధర్మియందుఁ భ్రాంతిలేనిది. ప్రకాశమునందు (ధర్మమునందు) అన్ననో భ్రాంతి కలది యగును. అని న్యాయము। ఇందుకుఁ బ్రయోగము ఎట్లనిన "ఎదుట నగపడుచుండుటవలన నిది కడవ యగును" అనునట్లు కడవ యంతకుమునుపే సిద్ధముగనుండుటవలనఁ జేయఁబడలేదు. ఎదుట ప్రత్యక్షముగఁ దెలియఁబడుచుండుటవలనఁ దెలుపఁబడినదియుఁ గాదు. ఇక నేమన్నను దానియందలి భ్రాంతిమాత్రము తొలగింపఁబడును. "పదియవవాఁడవు నీవయితివి" అనునట్లు మాటచేఁ బరోక్షముగాకపోయినను ధర్మి ప్రకాశింపఁబడలేదు. ఆధర్మి యంతకుమునుపే తానని విస్పష్టముగఁ దోపట్టుచుండెను. ఇక నేమన్నను, తనయందుఁ బదియవవాఁడగుటయను లెక్కను తెలియటయందలి భ్రాంతిమట్టుకే పదియవవాఁడవు నీవైతివను మాటవలనఁ బదియను లె

క్క గలిగియుండుటను దెలుపుటవలనఁ ద్రోలగింపఁబడుచున్నది. ఇందుకు "జ్ఞానివిషయమయి భ్రాంతిగలుగునో దానిని దెలియుటవలన నాభ్రాంతిపోవును" అను నియమమును హేతువు। తనయందుఁ బదియును లెక్కగలుగుటను తెలుంగని యనుమానశే పదియను లెక్కకలుగుట తెలుపఁబడును. గ్రుడ్డివాఁడు, పుట్టుగ్రుడ్డివాఁడు, చెవిటివాఁడు, మూగవాఁడు, మొదలగు వికలేంద్రియులకుఁ గూడ నేను లేనను విపర్యయము (విపరీతజ్ఞానము) గలుగదు. గాన ధర్మి (ఒండొక ధర్మముగలది) ఎప్పుడును దెలుపఁబడదు. ధర్మమునందలి వ్యత్యయమే తెలుపఁబడును. గావునఁ బ్రమాణములనునవి భ్రాంతినిఁ ద్రోలగించెడుపనియే (వ్యాపారమే) స్వరూపముగఁగలవియగుటంజేసి యాధ్రితమునుఁ దూలఁద్రోలుచు లక్షణప్రమాణములనుఁబట్టి నలువలోనగు బ్రహ్మలకు విలక్షణంబగుట విషయమయి తైత్తిరీయోపనిషత్తునందుఁ బ్రసిద్ధములగు సత్యము జ్ఞానము ఆనందము నను ధర్మములచేతఁ బరిబృంహితమగు (అంతటను పలుతెఱంగుల నాలుగొందుచున్న) బ్రహ్మముయొక్క ప్రత్యభిజ్ఞానము (తనను దా దెలిసికొనుట- బ్రహ్మమేయగు తనను గురచి మరల నేను బ్రహ్మమునని జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుకొనుట) తెన్నగఁ బ్రతిపాదింపఁబడినదని యెఱుంగునది.

సరేకాని శాస్త్రమునకు యోని (కారణము) బ్రహ్మము అను వ్యాఖ్యానము రెండవసూత్రము చేతనే నడచిన యర్థముగలదయ్యె ననవలదు. దానికి భిన్నమని తెలియునది. లక్షణసూత్రముచేతనుఁ బ్రమాణసూత్రముచేతను నిరసింపఁబడిన నామరూపాత్మక ప్రపంచమునకును బ్రహ్మమునకును సంబంధమెట్టిది? బ్రహ్మము ప్రపంచమును ననాదులగుటవలనఁ బుట్టువులేనిదానికి సంయోగ మొప్పకొనకపోవుటవలన సంయోగము సంబంధమనవలదు. బ్రహ్మము నిరవయవము (అవయవములులేనిది) అగుటచేత వ్యాపింపఁదగని వృత్తుల కలయికయు, నిర్దేశింపఁబడినదియు నంశములేనిదానికి (నిరంశమునకు) దేశము కాలము ఆకారము అను వీనియొక్క యేర్పాటు లేకపోవుటవలనను సంభవింపదు. గుణము గుణముగలదియు నగుటలేమింజేసి సమవాయ సంబంధమును సరిపడదు. ఇక వెలుగునకును జీకటికినిబోలి యొండొంటికి విరోధమగుటచేతను సంయోగసంబంధము నపేక్షించి యుండుటచేతను నాశ్రయాశ్రయిభావము (ఆధారము నాధేయమునగుట)గూడ సంబంధము కాదు. మఱియు విశేషణము విశేష్యమునగుటయు చైత్రునకుఁ గ్రడియమునకుంబోలి సహావకత్వ గలుగుటలేమింజేసి సంబంధముకాదు. ఇకను ఒకదానియందొకటి యధ్యాసము చేయఁబడుట సంబంధమంటిమా బ్రహ్మమునకు సజ్జిత్వము సంభవించును. కార్యము కారణమునగుట సంబంధమంటిమేని ప్రపంచబ్రహ్మలు రెండును ననాదులగుటవలన నదియు సరిపడదు. స్వరూపసంబంధమంటిమా యది స్వస్వరూపమునందు మాత్రము నిలచియుండుటచేత సంబంధముగల రెండింటియందుండుట లేకపోవుటవలన నదియుఁ

గిట్టుటలేదు. ఇదిగాక స్వరూపసంబంధము నొకసంబంధముగా నొప్పుకొనుటలేదు. గాన(జెప్ప(బడినలక్షణము సరిపడియుండలేదు అని యాశంకించి చెప్ప(బడుచున్నది. "తత్తు సమన్వయాత్" అని ఈసూత్రమునకు నర్థమెట్లనిన, తత్ అను పదమునకు పూర్వపక్షమును నిరసించుట యర్థము. తత్ = ఉత్పత్తి మొదలగు(బంచకృత్యములను జేయుటయందు(బాండిత్యము గలదియు, కర్తృత్వము, జ్ఞాతృత్వము, స్పృహాయితృత్వము, (ఇచ్ఛగలిగి యుండుట) ఉద్దేశయితృత్వము (తలంపుగలిగి యుండుట) చేతయితృత్వము (తెలివిగలదానిగ(జేయుట) స్వభావముగ గలదియై స్వాతంత్ర్యము స్వయంప్రకాశత్వము లక్షణముగ గలదియగు బ్రహ్మమని తత్ అను పదమున కర్థము. అనగా(జేయ(దగినదియు(, దెలియ(దగినదియు(, గోర(దగినదియు(, దలంప(దగినదియు(, దెలివిగలగానినిగ జేయ(దగినదియు, నను లక్షణముగల పంచబ్రహ్మ స్వరూపమగు(బ్రపంచము నందు(గర్త- పని- పనిని(జేయుటయు(దెలసికొనువా(డు తెలివియు(, దెలియ(దగినదియు, కోరువా(డు కోరిక కోర(దగినదియు, తలచువా(డు- తల(పు- తల(ప(దగినదియు, చేతనయుక్తముగ(జేయువా(డు- చేతనము- చేతనవిషయముగ(జేయ(దగినది. (నిశ్చయించువాడు నిశ్చయము నిశ్చయింప(దగినది) అను లక్షణముగల సంబంధముయొక్క సంపత్తిగలది బ్రహ్మము; ఏల? యనిన "సమన్వయాత్" లెస్సగ నిదియెల్ల నాచే(జూడ(బడుచున్నది నాకు(దోపట్టుచున్నది అను(బ్రకాశము బ్రతియోగి (తనకు నెదిరించునది) లేకపోవుటవలన నే విరోధమునులేక విద్య మొదలగు వేరొండు కొలది కారణముల నపేక్షింపక జడమగు నణువుకంటె(జేతనము పూర్వభావి (ముందు(గాదగినది) యగుటచేత, వరుస(దప్పి చేతనముకంటె జడము వెనుక(గాదగినదియగుటచేత, వరుసగ నేను దీనిని(జేయుచున్నాను, తెలియుచున్నాను. కోరుచున్నాను తలచుచున్నాను.కదలాడుచున్నాను,అని యుత్తమపురుషలోనున్న స్ఫూర్తికి గోచరమగుటచే భేదముగను,కడవసత్తు(కలది)వలువసత్తు విష్ణుసత్తు వేదములు ఆగమములు పురాణములు మొదలగుశబ్దజాలము సత్తుఅనియ భేదముగను ననువర్తింపు చుండుటంజేసి "సదేవ సౌమ్యేదం" అను మొదలగు శ్రుతిచేత నిదియని చూపుదు వేరిలితో(జూప(దగి వేరుగ(దోపట్టుచున్న ప్రపంచము చిదానందలక్షణమయి సద్రూపమగు బ్రహ్మమునందు నేకలోలము (అదియే తానైయుండునది) అగుటను ప్రతిపాదించుటవలన నని సూత్రమునందలి సమన్వయాత్ అనుపదమున కర్థము.

పరేశాని పుట్టుట గిట్టుట మార్పును స్వభావముగగల ప్రపంచమునకు నిత్యమైనదియు నేవికృతియు లేనిదియునగు బ్రహ్మముతో నేకలోలీభావము(తాల్లాహాత్తు) ఎట్లు సరిపడునవినం జెప్పెదము వినుము.

తల(ప(బడుచున్న కడవ మొదలగునది అనుభవముగలిగిన తరువాతను తలంచుటకు ముందుగను, వాసనారూపమగు సంస్కారమునుబట్టి స్థూలమగు నే

ద్యముయొక్క నానారూపములతోఁ దనయాత్మయందుఁ గూడియుండును. అని స్మృతి (తలచుట) వేఱొండు రీతిని గలుగకపోవుటచేత నొప్పుకొనఁబడినట్లు "బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి" అను సృష్టితలఁపు వేఱొకతీరున నుపపన్నముకాకపోవుటచేత స్థూలక్రియారూపమగు ఘటపటాదికమైన వేద్యజాతము నశించినను సూక్ష్మజ్ఞానరూపమగు ఘటాదికము పరమేశ్వర సంబంధములగు జ్ఞానక్రియలు లక్షణముగగల విమర్శశక్తినిబట్టి చిదానందమునందు నేకలోలంబగుచునుండు నని యొప్పుకొనకతీరదు. ఇందుకు నిశ్చయము జ్ఞానము క్రియయు విషయములతోఁ గూడియుండునను నియమము హేతువు. కనుక నే కడవమొదలుగఁ జూపట్టుచున్న ప్రపంచమునకు సత్తయు (నిలుకడయు) స్ఫురత్తయు (విస్ఫురణమును) నను వీనిసంబంధము సరిపడియున్నది కాని వేఱొకతీరున సరిపడదు. అది సరియేగదా ప్రపంచమునందున్న సత్తయు స్ఫురత్తయును, స్వభావసిద్ధములైనవియా? ఒక యుపాధినిబట్టి వచ్చినవియా? స్వతస్సిద్ధములంటిమా? కర్తృత్వము జ్ఞాతృత్వము లేనిదియు, నిర్బాధకమగు పక్షమునందుఁ జేరినట్టియు, ఉత్పత్తి వినాశములుగలదియు నగుదానికి స్వభావముగ సత్తగాని స్ఫురత్తగాని సంభవింపవు. ఏల? అట్లైన జడము కాకపోవలసివచ్చునని హేతువు. మఱియు నైయాయికులును జాతికి సత్త నిత్యమైనదని యొప్పుకొనిరి. నిత్యమునకు ననిత్యమునకును బరస్పరవిరోధమువలన సంబంధము సరిపడుటయే లేదు. ఇక నౌపాధికములంటిమేని సత్తాస్ఫురత్తలు ప్రపంచమునం దెచ్చోటనున్నవై భాసిలుచున్నవి? అను నాకాంక్షయందు బ్రహ్మమునందున్నవని కడపటికి నొప్పుకొనకతీరదు. అట్లుకాగా బ్రహ్మమునందలి సత్తాస్ఫురత్తల సంబంధము ప్రపంచమునకుఁ జెప్పఁదగి యున్నది.

సరే యిట్లైన ప్రపంచము సద్రూపముగలదై యున్నదా? అసత్తు స్వరూపముగలదై యున్నదా? సద్రూపమంటిమా? సద్రూపమునకు వేఱొండుసత్తయొక్క సంబంధము నపేక్షించుట యసంభవము. ఇక నసద్రూపమంటిమా? అసత్తునకు సత్తయొక్క సంబంధము సంభవింపదు. ఇంతియకాక, ఈప్రపంచము బ్రహ్మమునకంటె భిన్నమగు తావున నున్నదై యాసత్తాస్ఫురత్తలతో సంబంధము నపేక్షించియున్నదా? బ్రహ్మమునందే యుండి వానితో సంబంధము నపేక్షించియున్నదా? బ్రహ్మమునకంటె వ్యతిరిక్తమగు ప్రదేశమే లేదుగాన బ్రహ్మభిన్నదేశమునందుండి యపేక్షించుననుట సరిపడదు. బ్రహ్మమునందే యుండి సత్తాస్ఫురత్తలను గోరుచున్నదంటిమా ఆసత్తాస్ఫురత్తలసంబంధము లేక యాబ్రహ్మమునందు నునికిసంభవింపదుగాన మరల నాసత్తాస్ఫురత్తల యపేక్షయేగలుగదు కావున సర్వస్వతంత్రులును స్వయంప్రకాశ స్వరూపులునగు శ్రీపరబ్రహ్మభట్టారకులవారి సంబంధమును, పైనిఁ జెప్పఁబడిన భేదము నభేదమును సమాత్మతయందు సమర్థతగల తమ విలాసశక్తియొక్క జ్ఞానక్రియా

శముల విజృంభణమయమగుచున్న దీస్థావరజంగమరూపమగు ప్రపంచమని రహ
స్యము। ఇందుకు "బ్రహ్మై వేదం సర్వం– సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ" అను మొ
దలగు శ్రుతులు ప్రమాణము॥ ఇట్లు చెప్పుటచేత "ప్రపంచము సత్తే అయినచో
బాధింపఁబడునది కాకపోవును; అసత్తేయైనచోఁ దోఁపకపోవును ఇట్లుగావున
జగత్తు సత్తుగాని యసత్తుగాని కాదు. కేవలము భ్రమమయము" అని పలికెడు
వివర్తవాదులు నిరసింపఁబడిరి.

అది యెట్లనిన ఘటమునకు బాధయనగా స్వరూపనాశము కాదు; ఇక నే
మనిన, స్థూలరూపమున నింద్రియగోచరమగు పదార్థము కాలశక్తివశమునఁ దన
కు నుపాదానభూతమగు విమర్శయొక్క రూపమున నుండుటయే యగును. ఇం
దుకు ఉత్పత్తియు వినాశమునుఁ బ్రతియోగితోఁ గూడియుండునది యని చెప్పఁ
బడుటం జేసియు స్మరణ లేనిచో వేరొండు రీతిని సృష్టితలఁపు సరిపడకపోవుటచే
తను. చెప్ప నిచ్ఛగించుటకు ననువృత్తి చూపఁబడి యుండుటవలనను, ఇచ్ఛయు
జ్ఞానమును గ్రియయు విషయములతోఁ గూడినవి యను నియమము వలనను అని
హేతువు। "జగత్తు అసత్తే యైనచో నగుపడకయే పోవలెను" అని నుడివినది
యు సత్తేయని మేము చెప్పిచూపుటవలనను. అసత్తను వారిచే ననత్తని యొప్ప
కొనఁబడిన కుందేటికొమ్ము మొదలగునవి గూడఁ దోఁపట్టుచుండుటవలన బాగులే
దు। అది యెట్లనిన, విడచుట గైకొనుట లోనుగాఁగల లోకవ్యవహారము, నా
చే విడువఁబడుచున్నది, నాచేఁ గోరఁబడుచున్నది. నాచేఁ బ్రకాశిలఁజేయఁబ
డుచున్నది. చూడఁబడుచున్నది అని తనయాత్మ ప్రకాశముయొక్క కలిమియ
జీవనముగఁగలదగుచు స్ఫురింపుచున్నదనునది సుప్రసిద్ధము గావున నాస్ఫురించు
ట యొప్పుకొనఁబడిన సంపెంగపూవునందును నొప్పుకొనఁబడని గగనారవింద
ము మొదలగుదానియందును జాతి విశేషరూపమున వ్యాపింపుచున్నది. అట్లు
వ్యాపింపనియెడల నాకసపుపువ్వని స్ఫురింపకపోవును. గావునఁ దనయాత్మయొ
క్క స్ఫురత్తయే (స్ఫూర్తియే) కడవ వలువ లోనగు నానావ్యక్తుల వ్యవహా
రమునకు జీవనమై యున్నది. సామాన్యమైనదియే పదార్థము; సామాన్యమనునది
వేరొండు పదార్థము కాదు। అందు ఘటము పటము మొదలగు వ్యక్తులయొక్క
వికల్పములే (భేదములే) విశేషములు; నిర్వికల్పస్వరూపమగు మహాప్రకాశమే
సామాన్యము। ఇట్లు కాగా "ననుసరించి వచ్చిన వ్యవహారము నిబంధనముగఁ (హే
తువుగఁ) గలది సామాన్యము" అని పలికెడు వైశేషికులు మొదలగువారు తిర
స్కరింపబడిరి.

"వీడిట్టివాఁడు" అనుపట్ల వీడు అని ప్రకాశము అభేదమునకు హేతువ
గుట వలనను, ఇట్టివాఁడు అని విమర్శము భేదమునకుఁ గారణమగుటవలనను,
ఇది యట్లుండ సామాన్యము మొదలగునవి ప్రపంచమునందు ననుస్యూతములై
యుండుటవలనను, ప్రకాశము ప్రపంచముయొక్క సామాన్యమునకుఁ గారణమ

గుటవలనను కడవ వలువ మొదలగు(బరిచ్ఛిన్నములగు వస్తువులు హేతువులు కా నేరవు। ఇట్లైనచో సంపెంగపువ్వు మొదలగువానికంటె నాకసపుపువ్వు కుం దేటికొమ్ములోనగు వానికి నేమి విశేషమున్నది? కల్లయగుటయే విశేషమనిన నాకసమును బువ్వును వేర్వేరనుండుటవలన(గల్లయగుటయనునది శూన్యమగు టకాదు. ఆకసమునకును(బువ్వునకును నొండొంటికి(గార్యకారణభావరూప మగు సంబంధము లేమిం జేసి దానిం బురస్కరించుకొని కూడియున్న దానికిని మింటిపువ్వునకును నసత్త్వము (కల్లయగుట) యని పలుకవలదు. అన్యోన్యత్వ ము (ఒకటికొకటియగుట) నకు వేర్వేర(బర్యాలోచించుటలో నవకాశము సంభవింపదు. సంభవించినయెడల భేదవాదమును ఖండించునపుడు జెప్ప(బడిన యాత్మాశ్రయము మొదలగు దోషములు పట్టును। మింటికిని బువ్వునకును(గలి సెడు సంశమే లేనియెడల దానిని నిషేధించుటకే వ్యాఘాతము కలుగును. నిషే ధము ప్రతియోగియొక్క సత్తను బ్రసిద్ధిని నపేక్షించియుండును. కలిసెడుసంశ ము దోవట్టుచున్నదా? లేదా? తోవట్టుచునుండెనేని నదియపుడొప్పుకొనబడిన దియే యగును. తోపట్టనియెడల నపుడు మేళకాంశము లేదు అనుటకు వలనుబ డనేబడదు। సరేకాని పువ్వునందు నాకసపుసంబంధమైనదియగుట నిషేధింప(బ డుచున్నదిగాన(బ్రతియోగియొక్క (సత్తునకు(బ్రతిపక్షముయొక్క) ప్రసిద్ధి కలదనిన లేదు; వేరొకపట్టున(బ్రసిద్ధమైయున్న కడవయిచ్చోటలేదు అనుపగిదిని చెప్ప(బడని పువ్వునందు మింటిసంబంధమైనదగుట ప్రసిద్ధమా? యప్రసిద్ధమా? ప్రసిద్ధమైనచో నొప్పుకొన(బడినదియే యగుటవలన మింటిపువ్వు అసత్తు (కల్ల) యనుట యుక్తము కాదు. ప్రసిద్ధము కానియెడల నప్రసిద్ధమైనదానిని లేదని ని షేధించుటయే సంభవింపదు. అదిగావున నిరుతెఱంగులను మేళనమునకు(బ్రతీ తి సంభవింపుచున్నది. ఇది, కల్లయగుటనే కల్లగ(జేయుచున్నది. సంపెంగ మల్లె మొదలగు పువ్వులతో పాటుగ మింటిపువ్వునకును వ్యవహారసమయమునం దు(బక్షపాతము లేకపోవుటవలన నాగగనకుసుమము సత్తాస్వరూపమేయగును.

సరే మింటిపువ్వు సత్తాత్మకమయ్యెనేని సంపెంగ మొదలగు బువ్వులవ లె ననుభవమునకు నేల రాలేదు? అనిన నిజమే మహాయోగులు వేరొండుసుపా దానము నపేక్షింపక తమయొక్క సంకల్పమాత్రమున గగనకుసుమాదికమును బడయుచున్నవారు అని పురాణములు ఆగమములు మొదలగువానియందు సు ప్రసిద్ధము. తత్త్వకథయందన్ననో సత్తు, విద్యాపదమునకు లోబడియుండునపు డు సంపెంగ మల్లె మొదలగు దక్కినపువ్వులకంటె గగనప్రసూనమునకు విశే షమేద్దియును లేదు. సత్తు మాయాపదమునకు లోబడియుండునపుడన్ననో సం పెంగపువ్వు మొదలగునవి విధియు నిషేధమనను నిఱుతెఱంగులంబరగు వ్యవ హారమునకు(దగియుండును; మింటిపువ్వును నిషేధించినమాత్రాన నెల్లరకు ను

తపయోగింపఁదగినది కాకపోవును. అది విశేషము। ఇందుకు "అమృతం చైవ మృత్యుశ్చ సదసచ్చాహ మర్జున!" అను భగవద్వాక్యమును, "సత్యం చానృతంచ సత్యమభవత్" అను శ్రుతియును ప్రమాణములు. వీని యర్థమెట్లన్నను, చావులేకపోవుటయుఁ జావును, సత్తును అసత్తును నీ నేనయ్యైతిని। సత్తును అసత్తును సత్తేయగును అని ఇట్లు ప్రపంచము సదసత్తులకు విలక్షణమైనదని చెప్పు వివర్తవాది నిరసింపఁబడెను।

అదిగావున మాయాపదమునందుఁ బ్రపంచమునకు బ్రహ్మమునకు భేదము నభేదమును, విద్యాపదమునందు నభేదమేయని సిద్ధాంతము. ఏర్పాటునుబట్టి వచ్చిన భేదమునకు నభేదముతో విరోధములేదు. ఏల? దానికంటె వేర్పఱుపఁబడుటవలనను, అట్లు ప్రతిపాదించుటవలనను, అది విభుశ్శక్తియొక్క సామరస్యము స్వరూపముగగలదని ప్రతిపాదించుటవలననని తాత్పర్యము॥

సరేకాని ఇట్లు చెప్పఁబడిన తీరునఁ బ్రపంచము నిత్యమని తోఁచుటవలన మోక్షము లేకపోవుటయు ముక్తుఁడైనవానికిఁగూడ బంధము ప్రసక్తించు ననిన నట్లుకాదు। బ్రహ్మమునకును బ్రపంచమునకును గేవలము భేదమేయను వాదమునం దీయనిర్మోక్షప్రసంగము సంభవించును; సామరస్యరూపమగు (సమరస భావాత్మకమగు) నద్వైతవాదమునందన్నను యిదిపట్టుటలేదు।అదియుక్తమే,ఇది యిట్టిదిఅనినిర్దేశింపఁదగినదగుటచే నేకాంతముగఁ దగినరూపముగల,విడువఁదగినదానియెడలను గైకొనఁదగినదానియెడలను నుపేక్షాబుద్ధిచేతఁగూర్పఁబడిన కేవలభేదము లక్షణముగగల స్థూలక్రియాస్వరూపమగు మాయాపదమునందు కడవ మొదలగునవి నీళ్లనుదెచ్చుట మొదలగుఁబనులను జేయుచునుండునట్లు నేను ఇదియని జ్ఞేయమునకును జ్ఞాతకును (తెలియఁదగినదానికిని తెలిసికొనువానికిని) సామానాధికరణ్యము (సరియగు నొకటిరేయగు మనికిపట్టుకలిగియుండుట) వలన వికల్పముతోఁగూడిన భేదాభేదముల ప్రసిద్ధిరూపమగు నంతఃకరణమనబడు సూక్ష్మమగు మధ్యమాపదమునందు వెలితోఁజూపరానిదగుటచే జ్ఞానరూపమున భాసిల్లుచున్న యవస్థయందును, ఇదినేను అను విద్యాపదమునందు వికల్పములేని యుంచుక భేదప్రసిద్ధిలక్షణముగ గల కారణముయొక్క యిచ్ఛారూపమగు పశ్యంతియందు నిచ్ఛారూపమునఁ దోఁపట్టుచుండు నవస్థయందును, నేనేయని భేదమునకు సహింపక కేవలవాసనతోఁగూడిన తుర్యస్వాత్మయందు వాసనారూపమున నుండుటయందును నీళ్లను దెచ్చుటమొదలగుపని లేనిదియగును. ఇంతకంటెను స్వాతంత్ర్యమును స్వయంప్రకాశత్వమును లక్షణముగఁగల తుర్యాతీతమగుఁ బరావస్థనుఁబొందిన ప్రధానప్రమాతయగుఁ బరమశివుని భూమికయందు నేనయితివని యకర్మకమును బూర్వాపరక్రమవిరహితమును నసాధారణానుభవరూపమును సర్వపరిపూర్ణమునగు సచ్చిదానందస్వరూపమునందు నేకల్లోలమయి యుండునపుడు భేదప్రసక్తమునంబంధమగు వాసనయొక్క లేశముగూడ లేద

న స్వానుభవసిద్ధము। ఇట్లుకాగా స్థూలరూపము గాఁ బ్రపంచములో గూడుకొని న (సంబంధించియున్న) సుఖము దుఃఖము మోహము నను వీనిచేఁ దుష్టమగు వేద్యము లక్షణముగాఁగల బంధముగూడఁ దేశికేంద్రుని యనుగ్రహమువలనఁ బొందఁబడిన సంపూర్ణమగుఁ బరశివాహంభావరూప ప్రకాశముచేతఁ బోయిన మాయాసంకోచముగల సాక్షాన్ముక్తుఁడగు మహాయోగి స్వాత్మతో నభిన్నమగు స్వరూపముగలదియగుటవలన దానివలనఁగలుగు ప్రతిబంధరూపమగుఁ బనినీఁజే యునదికాదు; ఇకను ముక్తినొందినవానికిఁగూడ మరల బంధమనునది యీశ్వరుని నియతమగు శక్తియొక్క బలిమివలన మోహపురస్సరముగ స్వస్వరూపము నందుఁ బ్రవేశించిన యోగి మరల సంసారములోనికివచ్చుట; గురువు శాస్త్రము స్వానుభవమునను మూడిటియొక్క ప్రమాణపూర్వకముగఁ బ్రవేశించి బ్రహ్మ తాదాత్మ్యమును బొందినవాఁడు మరల నిందులోనికి వచ్చుటలేదు. ఇందుకు "ననపునరావర్తతే" అను శ్రుతియు, "యద్గత్వాననివర్తంతే తద్ధామ పరమంమమ" అను స్మృతియునుఁ బ్రమాణములు।ఇదియును శ్రీకాళిదాసభగవత్పూజ్యపాదులచేఁ జిద్గగనచంద్రికయందుఁ జెప్పంబడియెను "మాతృమేయమితి సాధనాత్మికా త్వత్కృతోన్మిషతి యావికల్పధీః। తత్స్వరూపమకళంకితం తయాకస్య దేవి! విదుషోనముక్తిదం" అనగా ఓదేవీ! నీచేఁజేయఁబడిన ప్రమాతయుఁ బ్రమేయము నను సాధనములు స్వరూపముగఁగల యేవికల్పబుద్ధి బొడముచున్నదో, దానిచేత దూషింపఁబడని యుపనిషత్ప్రసిద్ధమగు నాత్మస్వరూపము జ్ఞానియగు నెవనికి మోక్షము నొసగదు? ఒసగునని యర్థము। శ్రీదూర్వాసోమహర్షి పాదులచేఁగూడ జెప్పఁబడియె "ఐక్యాచ్చిత్సత్త్వయోశ్చ దిదమహమితిచ ద్వంద్వభావస్యకర్మ బ్రహ్మేతి ద్వైతబుద్ధ్యోర్దినకర శశినోరండపిండయోశ్చ। ప్రాణాపానాఖ్యవాయ్వో స్సుకృతదురితయో స్సర్వదా సామరస్య ప్రాదుర్భావస్తదాత్వం భలసి సదసదానంద నాథః పరాగ్నిః" చిత్తునకును.సత్తునకును, ఇది నేను అను రెండింటికిని, కర్మ వేరు బ్రహ్మము వేరు అను భేదబుద్ధులకును, సూర్యునికిఁ జంద్రునకును, పిండాండమునకును బ్రహ్మాండమునకును,ప్రాణవాయువునకును అపానవాయువునకును, పుణ్యమునకును పాపమునకును, ఏకత్వమువలన నెప్పుడు సమరసభావ మావిర్భవించునో యప్పుడు సత్తు అసత్తు అను వీనియానందమునకు నధిపతివగునీవు పరాగ్నివి (చిదగ్నిస్వరూపుఁడవు) అగుదువు.

ఇట్లుకాగా, వర్ణములు, పదములు, మంత్రములు, తత్త్వములు, భువనములు, కళలు అనఁబడు శబ్దార్థములు స్వరూపముగఁగల షడధ్వములయొక్క విస్తారము లక్షణముగఁగల ప్రపంచముయొక్క సమన్వయము తెన్నుగఁ బ్రతిపాదింపఁ బడినది.

కేవలశబ్దములనుబట్టి సమన్వయించెడు పక్షమునందుఁగూడ సగుణము ని

ర్గణము విధి నిషేధము మోక్షము అను వీనిం దెలుపు శాస్త్రములు ముఖ్యప్రకాశము నముఖ్యప్రకాశమును లక్షణముగఁగల కల్పింపఁబడిన ప్రమాతను బ్రతిపాదింపుచున్నవని భేతవాదమును ఖండించెడు ప్రసంగములోఁ జూపఁబడెనుగాన నొక శాస్త్రము ప్రమాణము, వేరొక శాస్త్రము ప్రమాణము కాదు. అను కల్పనయు లేదని యెఱుంగునది.

సరేకాని ప్రపంచముయొక్క యావిర్భావము తిరోభావము (తోపట్టుటయు తోపట్టకుండుటయు) పరమేశ్వరుని శక్తియొక్క స్వరూపము లేయని యొప్పుకొనుటచేత నిత్యములగుటంజేసి యావిర్భావతిరోభావములనగా నుత్పత్తివినాశములని వక్కాణించుటవలన నెల్లప్పుడు సృష్టియు సంహారమును నగుచుండవలయుననిన నట్లుకాదు. ఎందుచేతననగాఁ బ్రదేశవిశేషములనుఁబట్టి యొకచో సృష్టియు వేరొకచోట సంహారమునుఁ గన్పట్టుచున్నవి. ఇకను "సదేవసౌమ్యేదమగ్ర ఆసీత్" అను మొదలగు శ్రుతులవలన సమస్తప్రపంచము నుపశమించుట వినఁబడుచున్నదిగాన దేశభేదమునుబట్టి సృష్టిసంహారము లగుననుటకు వీలు లేదని యనవలదు. ఏలయనిన శ్రుతులవలన సర్వజగదుపరమణము దెలియఁబడుచున్నను, ప్రపంచసంబంధమగు భేదమునకు సంహారము తిరోభావము, అభేదమునకు నావిర్భావము, మరలఁ బ్రపంచసృష్టియందు నభేదమునకుఁ దిరోభావము అభేదమునకు నావిర్భావమునగునుగాన విరోధములేదు. గావునఁ బైనిఁ జూపిన షడధ్వములయొక్క విస్తృతిరూపమగు ప్రపంచముయొక్క యావిర్భావములోనగు నైదుపనులను జేయుటయందలి గొప్పపాండిత్యము, బ్రహ్మమునకు నసాధారణమగు లక్షణమనుట సిద్ధము.

సరేకాని "అజామేకాం లోహితశుక్లకృష్ణాం" అను మొదలగు శ్రుతిచేతఁ బ్రపంచముయొక్క కర్తృత్వము మూలప్రకృతికిఁగూడ నున్నట్లు వినఁబడుచున్నది. గాన నాలక్షణమెట్లు సిద్ధించినది? అనియాశంకించి చెప్పఁబడుచున్నది॥ సూ॥ "ఈక్షతేర్నా శబ్దం" అను సూత్రమునకు నర్థమెట్లనిన "కథమసతస్సజ్జాయేత" అనుశ్రుతిచేత బ్రహ్మప్రకాశముయొక్క యనుగ్రహములేనిచోఁ దనకు నునికియే లేనిదియు, గావుననే చాక్షత్వముయొక్క పరామర్శ లేనిదియుఁ, గాయికతత్త్వమునందుమాత్రముండునదియు నగుఁ బ్రధానము ప్రపంచపంచకృత్యకరణపాండిత్యమును బ్రహ్మలక్షణముగలది, న= కాదు; ఏల? ఈక్షతేః= "సదేవసౌమ్యేదమగ్ర ఆసీత్" అని మొదలుపెట్టి "తదైక్షత బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి" అనుశ్రుతియందు సాదమును వేరంబరగు బ్రహ్మమునకు "ఈక్ష దర్శనాంకనయోః" అను ధాతువునుఁబట్టి జ్ఞానక్రియలతోఁ గలయికలేని యిచ్ఛాశక్తి రూపమగుఁ బత్యంతియనఁబడు వాక్కు స్వభావముగఁగలుగుట యాలకింపఁబడుటవలన నని ఈక్షతేః అనుపదమునకర్థము.

సరేకాని పైని "తత్తేజ ఐక్షత- తేజఆపఐక్షత- ఆపః సర్వమేకం"

అను మొదలుగ గౌణముగు వీక్షణము జడమునకుఁగూడ సంభవింపవచ్చునని యా శంకించి దానికి నుత్తరమును నిరూపించుచున్నారు.

సూ॥ "గౌణశ్చేన్నాత్మశబ్దాత్" అని యీసూత్రమునకు నర్థమెట్లనిన ఈక్షణరూపమగు క్రియకు గౌణత్వము సంభవింపదు. ఎందుచేతననగా "ఆత్మశబ్దాత్ = "హంతాహమిమాస్తిస్రో దేవతా అనేన జీవేనాత్మనానుప్రవిశ్య నామరూపే వ్యాకరవాణి- స ఆత్మా తత్త్వమసి శ్వేతకేతో!" అని పరామర్శ యందు సృష్టిసంహారములందును కర్తకును జ్ఞాతకును స్వభావమగు, నుత్తమపురుషము నథమపురుషము మధ్యమపురుషమునను వీనియొక్క స్ఫురణరూపలక్షణముగల యాత్మ పదముయొక్క ప్రయోగమువలననని ఆత్మ శబ్దాత్ అను పదమునకు నర్థము॥

పరోక్షాని కర్తకును జ్ఞాతకును స్వభావమగు మూడుపురుషములయందున్న స్ఫూర్తి లక్షణముగఁగల యాత్మ శబ్దముచేత జీవుఁడుగూడఁ జెప్పఁబడుచున్నందున జీవుడే మీదఁజెప్పఁబడిన బ్రహ్మలక్షణములయొక్క సంపత్తిగలవాఁడగుగాక యని యాశంకించి యుత్తరమును చెప్పుచున్నారు.

సూ॥ తన్నిష్ఠస్య మోక్షోపదేశాత్" అని తన్నిష్ఠస్య= ప్రకృతిచే జడప్రాయముగఁజేయఁబడిన దేహముగల, త్వంపదవాచ్యుఁడగు (మహావాక్యమునందలి త్వం అనుపదముచేఁ జెప్పఁదగిన) పురుషునకు "స ఆత్మా తత్త్వమసి శ్వేతకేతో" అని మోక్షోపదేశాత్ = మోహమును దొలగించుట ద్వారా ప్రత్యభిజ్ఞానమును (అది నీవైతివని) ఉపదేశించుటవలన. అని

ఇందునుగూర్చి వేఱొకయుక్తిని సూత్రకారులు చెప్పుచున్నారు.

సూ॥ "హేయత్వావచనాచ్చ" అని హేయత్వ- అవచనాత్ = విడువఁదగినదియని శ్రుతియందుఁ జెప్పకపోవుటవలన అనగా "కిం కారణం బ్రహ్మ" అని మొదలుపెట్టి "కాలస్స్వభావో నియతిర్యదృచ్ఛా భూతాని యోనిః పురుష ఇతి చింత్యం। నత్వాత్మ భావాదాత్మప్యనీశ స్సుఖదుఃఖహేతోః। క్షరం ప్రధానమమృతాక్షరం హరః। క్షరాత్మానావీశతే దేవ ఏకః। తస్మాత్సర్వగతశ్శివః। ధ్యాయీతేశానం ప్రధ్యాయితవ్యం। సర్వమిదం బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రేంద్రాస్సంప్రసూయంతే। సర్వాణి చేంద్రియాణి సహభూతైః। శివఏకో ధ్యేయ శ్శివంకరః। సర్వమన్యత్పరిత్యజ్య" అను మొదలగు శ్రుతులయందు జడవర్గము జీవవర్గము విడువఁదగినదిగాఁ జెప్పి పరబ్రహ్మము విడువఁదగినదియని చెప్పకపోవుటవలనని యర్థము। బ్రహ్మ విష్ణ్వాది మొదలగు జీవులును ప్రధానమును ప్రధానకార్యములగు భూతములును చావుపుట్టువులు లక్షణముగగలవియై విడువఁదగినవిగాఁ జెప్పుటవలనఁ బ్రధానమునకును జీవునకును మీదఁజెప్పఁబడిన బ్రహ్మలక్షణములు పొందఁదగువాని సంపత్తి సంభవింపదని ఫలితార్థము॥

సూత్రమునందలి చకారముచేత శ్రుతియందలి యేకవిజ్ఞానమూలక సర్వవి

జ్ఞాన ప్రతిజ్ఞకు విరోధము గనుక యుక్తముగఁ బడినది. ఆ ప్రతిజ్ఞ యెట్టిదనిన ‘‘ఉత తమా దేశ మప్రాక్ష్యో యేనాశ్రుతం శ్రుతం భవత్యమతం మత మవిజ్ఞాతం విజ్ఞాతమితి। కథంనుభగవ స్స ఆదేశో భవతీతి। యథా సౌమ్యైకేన మృత్పిండేన సర్వం మృన్మయం విజ్ఞాతంస్యా ద్వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యం। ఏవం సౌమ్య స ఆదేశో భవతి’’ అనగా. తనకొమరుఁడు చిరకాలము గురుకులవాసము జేసి సకలవిద్యలనభ్యసించి నేను సమస్తమును దెలిసికొనినవాఁడనైతినను నభిమానముతో నింటికివచ్చినతరువాతఁ దండ్రి యతనితో నిట్లనియెను. దేనినిఁదెలిసినతోడనే ఆలకింపఁబడనిది యాలకింపఁబడునో, ఒప్పుకొనబడనిదియు ఒప్పుకొనఁబడునో, తెలియఁబడనిది తెలియఁబడునో యట్టి యాదేశమును (అజ్ఞను) గూర్చి మీగురువుగారి నడిగితివా? అనియడుగగాఁ గొడుకు రిచ్చవడి ‘‘తండ్రీ! అట్టి యాదేశమెద్ది? యగును’’ అని తెలియవేడెను. అప్పుడు జనకుఁడు ‘‘ఓ పుత్రా! ఒకమట్టిముద్దను దెలసికొనినతోడనే దానివలనఁగలుగు ఘటశరావాదులన్నియు మృత్తికయొక్క వికారములే వీనియొక్క పేళ్లును నాకారములకే భేదముగాని వేరొండులేదు. యివియన్నియు మట్టియేగాని వేరుకాదు. ఇట్లేయీ యాదేశముఁగూడ నగుచున్నది. అని శ్రుతివాక్యమునకు నర్థము.

ఇట్లు శ్రుతివాక్యముయొక్క యుపక్రమమునందలి వివిక్తివలన ‘‘సదేవ సౌమ్య’’ అను మొదలగువట్ల సచ్ఛబ్దము చేత (సత్ అను పదముచేత) ప్రకృతి చెప్పఁదగినది యైనచో నా ప్రకృతినొకదానిని దెలియుటచేత దానియొక్క కార్యములగు వికృతులయొక్క వికారములే దెలియఁబడును గాని పురుషవర్గము ప్రకృతికార్యముకాదు గానఁ దెలియఁబడదు.

ఇకను ప్రకృతి ప్రపంచమునకుఁ గారణముగాదనుటకు వేరొకయుక్తిని జెప్పుచున్నారు. సూ॥ ‘‘స్వాప్యయాత్’’ అని, స్వ- అప్యయాత్ = తనయందు లయమగుటవలన శ్రుతియందలి సత్ అను శబ్దముచేఁ దెలియఁబడు వస్తువు ఆత్మయే యని యూహింపఁబడుచున్నది. ‘‘యత్రైతత్పురుషస్స్వపితి నామ సతా సౌమ్యతదా సంపన్నో భవతి। స్వమపీతో భవతి। తస్మాదేనం స్వపితీత్యాచక్షతే। అను శ్రుతియందుఁ జెప్పఁబడినతీరునఁ బురుషునియందు జాగ్రదవస్థలో నే శ్రోత్రేంద్రియము మొదలగు నింద్రియములనుబట్టియు, స్వప్నావస్థయందు మనస్సునుబట్టియు, సుషుప్త్యవస్థయందుఁ బ్రాణవాయువునుబట్టియు, మూలప్రకృతికిఁ దుచ్ఛరూపమగుఁ బరమాత్మయందు లయముతలనఁ బ్రధానము సచ్ఛబ్దముచేఁ జెప్పఁదగినది గాదని భావము.

మఱియు విరోధయుక్తిం జెప్పుచున్నారు॥

సూ॥ ‘‘గతి సామాన్యాత్’’ అని అనగా సువనిషత్తులయందెల్లయెడలను చైతన్యమే జగత్కారణమని సాధారణముగఁ దెలియఁబడుచున్నది ఎట్లనగా ‘‘యథాగ్నేర్జ్వలత స్సర్వాదిశో విస్ఫులింగా విప్రతిష్ఠేరన్నేవమేతస్మా

దాత్మనః స్సర్వే ప్రాణా యథాయతనం ప్రతిష్ఠంతే, ప్రాణేభ్యో దేవా దేవేభ్యో లోకాః" అనియు "తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూతః। ఆకాశాద్వాయుః" అను మొదలగు శ్రుతులం దాత్మ జగత్కారణమని ప్రతిపాదింపబడుచున్నదని సూత్రార్థము।

మఱియు నాత్మ ప్రపంచకారణమగుటకు నింకొక యుక్తిం జెప్పుచున్నారు॥ సూ॥ శ్రుతత్వాచ్చ॥ అనగాఁ దక్కిన శ్రుతులయందును శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తునందును మంత్రోపనిషత్తునందును ఈశ్వరుఁడు సర్వజ్ఞుఁడని కొనియాడి యిట్లు వినఁబడుచున్నది "న కారణం కరణాధిపాధిపో న చాస్య కశ్చిజ్జనితా న చాధిపః।" ఆయాత్మ సర్వకారణము, ఇంద్రియాధిష్ఠానదేవతలకు నధిపతి, దీనికి జనకుఁడును నధిపతియు నెవ్వఁడును లేఁడు. అని వినఁబడుచుండుటవలన నని సూత్రార్థము

ఇట్లు అధికరణము లైదిటిచేతను, జడవర్గముయొక్కయు చేతనజాతముయొక్కయు వివేచనమును, జీవేశ్వరులయొక్క విభాగమును, బంధమోక్షములయొక్క యేర్పాటును, భోగముయొక్క కలియకయు, నధికారియొక్క నిరూపణమును, నితరదర్శనకర్తలచేత నొప్పుకొనఁబడిన ప్రమాణములకు విలక్షణముగ స్వభావముగ విమర్శశక్తి లక్షణమైన యాగమప్రమాణముచేతఁ బ్రతిపాదింపఁబడిన పంచకృత్యములను జేయుటయందలి గొప్పపాండిత్యమను నసాధారణలక్షణమును, సమస్తవస్తువులయందు నెలకొనియుండిన సత్తయు స్ఫురత్తయు (స్ఫురించుచుండుటయు) బ్రహ్మాత్మకములగుటయను సంబంధమును లెస్సగ నుపపాదింపఁబడినవని తెలియునది.

ముందుఁ జెప్పఁబోయెడు సమన్వయాధ్యాయముయొక్క యర్థము సమన్వయాధికరణముచేత వివరింపఁబడినది.

అవిరోధాధ్యాయముయొక్కయు ఫలాధ్యాయముయొక్కయు నర్థము ఈక్షణాధికరణమునందు నంతర్భూతమై యున్నది.

సాధనాధ్యాయముయొక్క యర్థముగూడ మొదటి సూత్రముచేత నుత్తమాధికారినిగూర్చి వెల్లడిచేయఁబడినది. మధ్యమాధికారినిగూర్చి యైదుపాదములయందుఁ జెప్పఁబడినది. అధమాధికారినిగూర్చి కోరవడిన శాస్త్రమెల్ల నుపదేశింపఁబడినదని యెఱుంగునది.

ఇంతవఱకుండే పూర్వమీమాంసా సిద్ధాంత ఖండనమయూఖమునందు వేదాంతములు కర్మప్రతిపాదకములగుట సంభవింపదని నిరసించుటవలన నిందు నుపనిషత్తులు కర్మబ్రహ్మపరములను శంకను మేము చేయలేదు.

"అనాది నిధనాచ్ఛాంతాచ్ఛివాత్పరమ కారణాత్। ఇచ్ఛాశక్తిర్వినిష్క్రాంతా తతో జ్ఞానం తతః క్రియా తయో త్వవ్యాని భూతాని భువనాని చ జజ్ఞిరే। యస్మింశ్చిద్వ్యాప్తమయం ప్రాహు విశ్వం మాతృకోద్భవమ్" అనగా నా-

దిరయు నంతముకు లేనివాఁడును, శాంతమూర్తియు, నమస్తమునకు ముఖ్యకారణుఁడును, నగు బరమశివునివలన నిచ్ఛాశక్తి వెలువడినది; దానివలన జ్ఞానమును నాజ్ఞానము వలనఁ గ్రియయుఁ బొడమెను. ఆ క్రియాశక్తి వలన సకలభూతములును నీ పదునాలుగు జగములును బుట్టినవి; వాఙ్మయరూపమగు శబ్దజాలమెల్లను వర్ణమాతృకలవలన జనించినది. అవి యామ్నాయములయందుఁ జెప్పఁబడినతీరున మొదటి జిజ్ఞాసాసూత్రముచేత నిచ్ఛాశక్తియు, "జన్మాద్యస్యయత" అనుపట్లఁ గ్రియాశక్తియు, "ఈక్షతేః" అను సూత్రముచేత జ్ఞానశక్తియుఁ జూపఁబడినది।

ఇంతియకాక జిజ్ఞాసాసూత్రముచేతఁ దన సత్తామాత్రమే లక్షణముగాఁగల బ్రహ్మమును నిర్దేశించి, రెండవసూత్రముచేత నా బ్రహ్మముయొక్క అసాధారణమగు లక్షణమునుఁ జెప్పి, మూడవసూత్రముచేత స్వయంప్రకాశమగు నా బ్రహ్మముయొక్క స్వాత్మవిమర్శరూపములగు నాగమప్రమాణములచేఁ దెలియఁదగిన మహదైశ్వర్యమునుఁ బ్రతిపాదించి, నాల్గవసూత్రముచేత నా బ్రహ్మసత్త నమస్తములయిన శబ్దములయు వానియర్థములయు విస్తరమును వ్యాపించియుండుటను స్పష్టపరచి, ఐదవ యధికరణముచేత నా బ్రహ్మసత్త జడముతోపాటుది యగునేమోయని యాశంకించి దానికింగల సర్వోత్తమమగు వీక్షణమును (సృష్టితలపును) బ్రకటించి, ఆయీక్షణము జీవునకు నుండరాదా? యని యాశంకించి బ్రహ్మ, విష్ణువు, రుద్రుడు, శివుఁడు, సదాశివుడు నను నైదుగురు బ్రమాతలకు విలక్షణమగువారిని సృజించుట వారిని నియమించుట యను మహదైశ్వర్యముయొక్క సంపదగలుగుట "హేయత్వా వచనాచ్చ" యను సూత్రముచేఁ జూపఁబడినది. ఇట్లు చెప్పుటచేత బ్రహ్మప్రణవముయొక్క భాగములగు అకారము ఉకారము మకారము అను వీనిచేఁ జెప్పఁదగుటయు, నన్నిటికంటె యుత్తమమగుటయు మహదైశ్వర్యసంపద గలిగియుండుటయు ననఁబడు సచ్చిదానందలక్షణముతో నిండియుండుట సూచింపఁబడినది.

ఇట్టి లక్షణములసంపత్తి నిర్గుణబ్రహ్మవాదము (బ్రహ్మము నిర్గుణమను మతము) నందు సరిపడదు. ఎందుచేతననగా సత్తు చిత్తు ఆనందము నను వీనిలో సత్తుయొక్క కాలత్రయాబాధ్యత్వ రూపమగు నస్తిత్వము (నిలుగడగలయునికి) చిత్తుయొక్క వెలుగుటయు, బరమప్రియరూపమగు నానందమును స్వస్వరూపమునందు మాత్రము నిలిచియుండుటంజేసి యిట్టులొకదానికొకటి పొందని ధర్మములు బ్రహ్మమేకరూపంబగుటవలన బ్రహ్మస్వరూపములగుట సంభవింపదు. ఒకవస్తువు రెండురూపములు గలదగుట సంభవింపదు। సంభవించినయెడల యీది మూడు రూపములు గలదగుటవలన "ఏకమేవా ద్వితీయం బ్రహ్మ" అను శ్రుతికి విరోధమగును; అపసిద్ధాంతము నగును. సత్తు చిత్తు ఆనందము అనునివి పర్యాయపదములయినచో వేర్వేరఁ జెప్పుట నిరర్థకమగును.
పరేశాని సచ్చిదానందములు మూడును ధర్మములగుటంజేసి అవచ్ఛేదము (ఏ

త్పాటు) చేయఁదగిన ధర్మికి (ధర్మముగలదానికి) భేదము లేకపోయినను ధర్మములకు భేదముండవచ్చుననిన నట్లు కాదు. ఏల? నిర్విశేషబ్రహ్మవాదమునందది సంభవింపదు గాన సచ్చిదానందములు బ్రహ్మస్వరూపములని కల్పనచేసినను భేదముగూడ సంభవింపదు. మామతమునందన్నను "యాచిత్సత్తైవసాప్రోక్తా సా సత్తైవ చి దుచ్యతే। యత్ర సచ్చిత్తయోర్వ్యాప్తి స్తత్రానందో విరాజతే। యత్రానందో భవే ద్యావత్తత్ర సచ్చిత్తయోస్థితిః। ఏవం శంభు మయే భావే స్థితి భూతే వరాననే। సచ్చిత్సుఖయమశ్శంభు స్త్రిరూపస్సర్వవస్తుషు" అనగా చిత్తే సత్తె యనియు సత్తయే చిత్తనియుఁ జెప్పఁబడుచున్నది. ఈసత్తయుఁ చిత్తయు దేనియందు వ్యాపించునో దానియందు నానందము భాసిల్లుచుండును. దేనియందానందముగలిగి యుండునో దానియందు సత్తయుఁ జిత్తయు నుండును. ఇట్లు పదార్థము శివమయమయి యుండగా సచ్చిదానంద మయుఁడగు శివుఁడు సమస్తపదార్థములయందు మూడు రూపములుగలవాఁడై యున్నవాఁడు; అని యామ్నాయమునందుఁ జెప్పఁబడినతీరున సచ్చిదానందములు మూడును సమానమగు స్వరూపము గలవయినను మింటిపువ్వు కుందేటికొమ్ము మొదలగు లేనివస్తువులకంటె విలక్షణములైనవని తెలుపుటకొఱకు సత్తు అని చెప్పఁబడినది. ఘటము సత్తు (కలది) పటము సత్తు అని జడవస్తువుగూడ సద్రూపమగుటచే సత్తి జడవస్తువునకు విలక్షణమైనదనుటకుఁ జిత్తు అనియు, జీవుఁడుగూడ సత్తు చిత్తును స్వరూపముగాఁ గలవాఁడగుటవలన నాజీవునికంటె నుత్కృష్టత్వమును బ్రతిపాదించుటకొఱకు నానందమనియు వేర్వేర మూఁడుపదము లుపదేశింపఁబడినవి. ఇట్లు సచ్చిదానందములు ధర్మములుగను బ్రహ్మమా ధర్మములు మూఁడును గలదిగను అన్వయించు టయు సరిపడియున్నది.

సరేకాని పైనిజెప్పినతీరున ధర్మిపరముగ నన్వయించుటయే సరిపడిపయుండగా ధర్మపరముగ నన్వయింపనేల? అని యనవలదు. సచ్చిదానందములు స్వరూపముగఁగల బ్రహ్మమునకు విమర్శాత్మకమగు నాధర్మముగలదని యొప్పకొననియెడలఁ దన సత్తకు భంగముగలుగును. ఎందుచేతననగా బ్రహ్మము తనకు లక్షణభూతమగు సత్తయను ధర్మములేనిదియైనయెడల నాకసపుపువ్వు మొదలగువానింబోలి యసత్కల్పము (లేనిదానివంటిది) కావలసివచ్చును; ఇకను అట్లు చిత్తులేనిదియైనచోఁ గడవమొదలగునదియుంబోలి జడము గావలసివచ్చును; ఆనందములేనిది యయ్యెనేని జీవునివలెనే దుఃఖము గలది గావలసివచ్చును.

సరేకాని సత్స్వరూపమగు బ్రహ్మమునందు సత్త్వమనునది యసత్తగునా? సత్తగునా? సత్తేయగుననిన మీదనిశేఁజెప్పఁబడిన దూషణము పుట్టును. ఇకను అసత్తుఅనిన సత్తేయైనచో నందును సత్త్వమున్నదా? లేదా? లేనియెడల మ... ఘుష్టకుటీప్రభాతన్యాయము (తప్పించుకొని పోవలెనని తెల్లవారుదనుక తి

తిగితిరిగి తుదకు సుంకపుఁబాకను జేరుకొనునట్లు) పట్టును; ఇకనున్నయెడల నన
వస్థ సంభవించును. అని యంటిరేని అట్లు కాదు. సత్త్వమునందు సత్త్వము లే
నేలేదు. లేకున్నను (అట్లయ్యును) సత్త్వము సత్తుతోఁ గూడియుండుటంజేసి
దానికి నసత్త్వము లేదు గావున ధర్మమునకును ధర్మికిని నొండొంటికి సమర
సభావమువలన నీదోషము లేదని సిద్ధాంతము. "సదేవ సౌమ్యేద మగ్ర ఆసీత్"
అను మొదలగు శ్రుతులయందు నగుట యను క్రియ తోపట్టుచున్నది. అట్లు కా
నిచో ధర్మము ధర్మియు నను వ్యవహారము గలుగకపోవును. స్వరూపమునందు
ప్రవేశించిన ధర్మము లేనియెడల ధర్మియగుటయే సరిపడదు. అదిగావున నీవిమ
ర్శయే స్వాత్మతోఁదాదాత్మ్యమును బొందినదై సచ్చిదానందముల విజృంభణ
యే స్వరూపముగఁగలిగి ధర్మమనఁబడుచున్నది. ఈవిమర్శశక్తియుద్రేకించినయె
డల శివుఁడు మొదలు భూమిదనుకఁగల ముప్పదియారుతత్త్వముల స్వరూపముగు
ప్రపంచముయొక్క విస్తారమునకుఁ గారణమగుచున్నది. ఇందుకుఁ బ్రమాణములు.

(౧) "పరాస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియా చ। ఏ
తావానస్య మహిమా" అను మొదలగు శ్రుతులును, (౨) "చితి స్స్వతంత్రా
విశ్వసృష్టిహేతుః। స్వేచ్ఛయా స్వభిత్తౌ విశ్వమున్మీలయతి" అని శక్తిసూత్రము
లును, (౩) "సఏష హ్యవయప్రకాశో భవనక్రియాయా భవతి। కర్తా సైవక్రియా
విమర్శః। స్వస్మాత్ క్షుభితాచ విశ్వవిస్తారః" అని సారస్వతమునందలి సూత్ర
ములును, (౪) "సత్త్వం చిత్త్వం మహత్త్వం తవ పరమగురో రాది శక్తేః ప
రాయాః పిండీకృత్య ప్రకృత్యా ప్రథమరతివతి ర్వ్యాజకాలాంతవహ్నిః। భూ
త్వా సంసారసృష్టి స్థితిలయ నిలయాద్యాదినో యోగ్యనాంతం తవాసో నిర్మ
మేస్యస్వ మిహావిజయసే విశ్వమాయావిభూత్యై" అని శివమహిమస్తవచనమును,

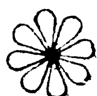
పైప్రమాణములు నాల్గిటికిని గ్రమముగ నర్థమెట్లనిన.

(౧) అస్య= పరమేశ్వరునికి స్వభావసిద్ధమగు పరాశక్తి, ఇచ్ఛాశక్తి-క్రి
యాశక్తి- ప్రభుశక్తి- జ్ఞానశక్తి అను మొదలుగఁ బలుతెఱంగుల వినఁబడుచున్న
ది. ఆజగదీశ్వరునియొక్క మహత్త్వము ప్రపంచరూపమయి యిట్లున్నది॥ (౨)
చిత్తు సర్వస్వాతంత్ర్యముగలదియై ప్రపంచముయొక్క సృజనకు మూలకారణ
మయియున్నది; అది స్వస్వరూపమనియెడు గోడయందు (పటమునందు) నీప్ర
పంచవిస్తారమునెల్ల వికసిల్లఁజేయుచున్నది; (3) కాలత్రయాబాధ్యమానమగు
నాత్మప్రకాశము సృజనరూపమగు ధనియగుచున్నది; అదియే ప్రపంచమునకుఁ
గర్తయుఁగ్రియయు విమర్శమును నగుచున్నవి. ప్రపంచముయొక్క విస్తార
మెల్లఁ దనవలననే నల్లకల్లోలమగుచున్నది; (౪) "సత్త్వం చిత్త్వం మహత్త్వం"

ఈ పద్యమునకు ప్రతిపదార్థము మొదలగునవి సవిశేషముగ నాచే రచియింపఁబడిన శివమహిమ్నస్తవ వ్యాఖ్యానమున బరికించునది.

ఉ॥ అంకిత జగ్గరాయవసు-ధాధిపునాజ్ఞను బూని నేను కూ।
లంకష సాహితీమహిమ- లాలితకీర్తిని శ్రీభవానికా।
శంకరమోదనాథకృత-సంస్కృత సత్కృతి బ్రాపునొంది శ్రీ।
శంకరునంకితంబుగను- సభ్యులు మెచ్చరచించితీ గతిన్॥

ఇట్లు శ్రీమదంకిత వెంకట జగ్గరాయ ధరావర ప్రేరిత శ్రీవత్ససగోత్ర పవిత్ర
షడ్దర్శనీ వతి నారాయణ యజ్వ చింతామణి కవి కృతులలో
శ్రీమదాంధ్ర వేదాంత సిద్ధాంత చింతామణియందు
సిద్ధాంతనిరూపణమను నారవ
మయూఖము సమాప్తము.

శ్రీమదాన్ధ్రవేదాన్త సిద్ధాన్త చిన్తామణి శుద్ధపత్రము.

పుట.	పంక్తి	తప్పు.	ఒప్పు.	పుట.	పంక్తి	తప్పు.	ఒప్పు.
౧	౪	కింఖ్యాత	కితఖ్యాత	౩౨	౧౭	ప్రాణాయామమ	ప్రాణాయామము
,,	౨౭	ప్రపంచవను [ని	ప్రపంచమును	౩౩	౧	వైశేషికమత	యోగమత
౩	౧౩	ఈశ్వరప్రత్యభిజ్ఞు	ఈశ్వరప్రత్యభిజ్ఞా	౩౩	౫	భేదమెధి	భేదమెద్ది
,,	౨౯	యగుసను	యగునను	౩౫	౧	వైశేషికమత	యోగమత
౪	౧౩	చెప్పునిది	చెప్పునది	౩౬	౮	అవ్యక్తముగు	అవ్యక్తముగు
,,	౨౪	యుండదలెనను	యుండవలెనను			తృతీయమయూఖము.	
,,	౩	బోందిన	బొందిన	౩౭	౩	జైమినియ	జైమినీయ
౫	౧౪	సాథ్యము	సాధ్యము	౩౮	౧౫	స్వర్ధమును	స్వర్గమును
,,	౧౭	సాథింపుచున్న	సాగింపుచున్న	,,	౧౬	చేసిన	చేసిని
౬	౭	ముండుంజేసి	ముండుటంజేసి	౩౯	౨౦	నియామము	నియామము
౭	౨౮	యేధర్మికిని	యేధర్మికిని	,,	,,	ఆకాంక్ష—	(ఆకాంక్ష—
,,	౩౩	గలదియు	గలపియు	,,	౩౫	వైకల్పికి	వైకల్పికి
౮	౯	సంసారమును	సంసారమును	౪౦	౧౨	నఖవిదళ	నఖనిదళ
,,	౧౮	బాహ్యేన్ద్రియ	బాహ్యేన్ద్రియ	,,	౩౧	చ్ఛేదనువం	చ్ఛేదముపరి
౯	౧౦	గావునట్టి	గావునట్టి	౪౧	౨	వాదములకును	వాదములును
౧౦	౩	యేయాదియని	యేయిదియని	,,	౩	మంత్రములకును	మన్త్రములును
౧౩	౨౪	అట్లుగాకా	అట్లుకాగా	,,	౧౩	యూజ్యాదుల	యజ్యాదుల
౧౪	౧౯	సంగము	సంయోగము	౪౨	౩	సరికారి	సరికార
౧౬	౬	దోషము	దోషము	౪౪	౧౪	చేయువలయు	చేయవలయు
,,	౯	గన్పట్టుట జేత	గన్పట్టుటచేత	,,	౧౮	సాయముబధ్య	సాయమునుబధ్య
౧౭	౫	గన్పట్టుట లేదు	గన్పట్టుట లేదు	,,	౨౦	పాకన్ద్యాహ్న	ప్రాతర్మధ్యాహ్న
౧౯	౧౦	లగుటలన	లగుటవలన	౪౬	౩౧	చెట్టునకు	చెట్టునకు
౨౨	౩౪	బెరయెది	బెరయుది	౪౭	౨౨	నను. సదించు	ననుసదించు
౨౪	౧౯	బపంచము	ప్రపంచము	౫౧	౧౦	యునినట్లు	యనినట్లు
౨౬	౧౨	మూవము	మానము	౫౨	౨౩	బలుపురిలో	బలుపురిలో
,,	౧౪	గుటగుటచేత	గుటచేత	౫౩	౬	యత్నగోష్ఠి	యత్నగోష్ఠి
		ద్వితీయప్రకాశము.		,,	౧౦	నాకునప్ప	నాకునప్ప
౨౯	౭	పురుషునిం	పురుషుని	,,	,,	చతుర్థమయూఖము.	
,,	౧౩	ముక్తిలేశ	ముక్తిలేక	౫౪	౨	విశిష్టాద్వైత	ద్వైతవిశిష్టాద్వైత
౩౧	౧౧	ప్రభాకరుల	ప్రాభాకరుల	౫౭	౨౧	శుద్ధజీవులు	శుద్ధజీవులు
	౧౩	అచేతసము	అచేతనము	,,	౩౧	షోడశాయత	షోడశాయత
౫౭	౩౪	ప్రతిసాదింప	ప్రతిపాదింప	౧౧౭	౬	నేయంబ	సేయంబ
౫౮	౩౨	ట్టురాగిట	ట గిట్టుట	౧౧౯	౧౦	అనుపట్ల	అనుపట్ల
,,	౨౩	యహీణుండగు	రాయణుండగు	,,	౧౯	సంబంధము	సమ్బన్ధము

పుట.	పంక్తి	తప్పు.	ఒప్పు.	పుట.	పంక్తి	తప్పు.	ఒప్పు.
౫౮	౩౪	తుంటడనియు	తుండనియు	౧౧౯	౭౨	జివునకు	జీవునకు
౬౦	౧౯	మాము పేత్యాంతు	మాము పేత్యాతు	౧౨౦	౮	గకిగల	గంగల
౬౨	౩౧	యొచ్చోనున్నదో	యెచ్చోనున్నదో			ఆరవమయూఖము.	
౬౫	౧౭	సంబభవింపదు	సమ్భవింపదు	౧౨౨	౧౯	నగుచువిత్య [సన	నగుచునిత్య
౬౭	౧	విశిష్ణాద్వైత	విశిష్టాద్వైత	౧౨౩	౧	నివర్త్మవాదిమతనిర	సిద్ధాన్తనిరూపణ
౭౦	౨౮	స్వునకు	స్వనకు	౧౨౪	౬	బ్రిమాతలకు	బ్రిమాతలను
౭౧	౧౮	దాషైకభూతో	దాసైకభూతో	,,	౨౩	వ్యవహారింప	వ్యవహరింప
౭౪	౮	రూపముగు	రూపమగు	౧౨౫	౧	వివర్త వాది మత	సిద్ధాన్తనిరూపణ
౭౮	౫	జెప్పసున్న	జెప్పచున్న	,,	,,	నిరసన	
,,	౧౮	పంసారము	సంసారము	,,	౧౫	నీకర్త్మృత్వ	నీకర్తృత్వ
౮౬	౪	చప్పుడు	దప్పుడు	౧౨౭	౧	పినతేజ వాదిమత	సిద్ధాన్తనిరూపణ
,,	౨౮	దీపవుజ్వాల	ద్వీపపుజ్వాల	,,	,,	నిరసప	
౯౦	౨౧	బొత్తురుగాక	జొత్తురుగాక	,,	౨౧	ముఖతోలీవం	ముఖతోలీనం
౯౧	౨౬	లేదమార్గ	వేదమార్గ	,,	౨౫	పాడివం	పాడింపం
౯౩	౩౧	ఒకజియ	ఒకటియ	,,	౩౩	పరిమాత్ర	పరిమాత్ర
౯౪	౭	నొడవెల్ల	నొడలెల్ల	౧౨౮	౫	నంసార	సంసార
,,	౯	వేరుసాటు	వేరుసాటు	,,	౧౭	వరిసిద్ధి	వరిసిద్ధి
		పంచమమయూఖము.		,,	౨౬	స్వప్నము	స్వప్నము
౯౯	౨౯	ఏర్వడిన	ఏర్పడిన	,,	౨౮	జెప్పంబడిరెు	జెప్పంబడిరెం
౧౦౬	౨౫	దేహోము	దేహము	౧౨౯	౧	పికర్త వాదనిరసన	సిద్ధాన్తనిరూపణ
౧౦౯	౧౮	మండెడు	నుండెడు	,,	౧౯	నడువున	వడువున
,,	౨౧	ముల కు	ములకు	౧౩౧	౩౫	స్వభావ	స్వభావ
౧౧౦	౧౫	యసంభవ	యసమ్భవ	౧౩౩	౧	వసిద్ధాన్త	సిద్ధాన్త
౧౧౩	౧౧	గొడ్డలిచే	రాతియులిచే	౧౩౪	౩౪	సేవను	సేనను
౧౧౪	౬	శూన్యవాద	శూన్యవాద	౧౩౫	౩౫	స్వతంత్ర	స్వతన్త్ర
౧౧౪	౨౭	న్యమువకు	న్యమువకు	౧౩౭	౨౬	బ్రిహ్మజ్ఞాన	బ్రిహ్మజ్ఞాన
,,	,,	కాపున	కావున	౧౪౦	౨	స్వాతంత్ర్యము	స్వాతన్త్ర్యము
౧౧౫	౨౬	వడువుప	వడువున	,,	౧౮	వనుత్త	నసుత్త
౧౪౧	౨౧	మడవం	నుడువం	౧౫౪	౨౭	ధ్యాఈతేశానం	ధ్యాయీతేశానం
,,	౨౫	నియమమునలవ	నియమమువలన	,,	౩౩	జెప్పంబడిన	జెప్పంబడిన
౧౪౧	౫	ముసర్యము	మరస్యము	౧౫౬	౧౦	ధిపాన	ధిష్టాన
౧౪౨	౨౭	కిందద్ధ్యానం	కింతద్ధ్యానం	౧౫౭	౩	నిగ్భాశక్తి	నిచ్ఛాశక్తి
౧౫౨	౨౫	ధలసి	ధవసి	౧౫౮	౮	ఖయమశ్శంభు	ఖమయశమ్భు
,,	౨౯	కత్వమువలన	త్వమువలన	౧౫౯	౩౧	నగుచున్నపి	నగుచున్నది
౧౫౩	౪	భేతవాద	భేదవాద	,,	౭౨	సత్వం చిత్వం	సత్త్వం చిత్త్వం

10529